Svenska utlandsröster

SOM-undersökningen till utlandssvenskar 2014
SOM-rapport nr 65

Maria Solevid (red)

Redaktör: Maria Solevid
© *Författarna* och SOM-institutet
Administrativ redaktör: Sofia Arkhede
Omslag: Daniel Zachrisson
Redigering: Henny Östlund
Tryck: Ale Tryckteam, Bohus, 2016
ISBN: 978-91-89673-34-2
ISSN: 0284-4788
ISRN: GU-STJM--65--SE

INNEHÅLL

Förord 7

Svenska utlandsröster
Maria Solevid 9

Svenska krusbär? Utlandssvenskars bild av Sverige
Lennart Weibull & Sofia Arkhede 39

Sverigeorientering bland svenskar i utlandet
Annika Bergström 65

Världsmedborgare eller bara utlandsboende? Kosmopolitism som ett uttryck för supermobilitet
André Jansson & Johan Lindell 79

Nyhetsvanor bland utlandssvenskar
Ingela Wadbring & Ulrika Andersson 95

Religion efter migration
Erika Willander 113

Tager de tilliden med? Udenlandssvenskeres sociale tillid
Peter Thisted Dinesen 133

Utlandssvenskarnas institutionsförtroende
Sofia Arkhede & Lennart Weibull 151

Utlandssvenskars tillfredsställelse med demokratins funktionssätt
Stefan Dahlberg & Jonas Linde 173

Utlandssvenskarnas kontakter med lokalbefolkningen – leder de till tolerans?
Andrej Kokkonen 197

Tål den svenska modellen att jämföras? Om utlandssvenskars attityder till välfärdsstaten
Andreas Bergh, Henrik Jordahl & Richard Öhrvall 211

Gränslöst politiskt deltagande
Maria Solevid 233

Utlandsröstande
Henrik Oscarsson 259

SOM-undersökningen till utlandssvenskar 2014: Metod och dokumentation
Frida Vernersdotter 287

Om författarna 303

SOM-institutets böcker 307

FÖRORD

Hösten 2014 genomförde SOM-institutet för första gången en enkätundersökning utanför Sveriges gränser. SOM-undersökningen till utlandssvenskar är en helt unik undersökning riktad till svenska medborgare boende utomlands. *Svenska utlandsröster* är den 65:e forskarantologin sedan SOM-institutets start 1986 men den allra första om utlandssvenskar. Undersökningen baseras på ett stratifierat slumpmässigt urval av 10 000 svenska medborgare runt om i världen. Sammantaget fick vi svar från 2 668 utlandssvenskar i 103 av världens länder. Ett varmt tack till alla som besvarat undersökningen! Tack vare era svar har kunskapsläget om utvandring i allmänhet och utlandssvenskar i synnerhet tagit stora kliv framåt.

Fältarbetet genomfördes mellan september 2014 och februari 2015. Ansvarig för datainsamlingen har varit Kinnmark Information med Magnus Kinnmark som fältledare. Tack för gott samarbete!

Undertecknad har varit undersökningsledare för SOM-undersökningen till utlandssvenskar. Biträdande undersökningsledare Frida Vernersdotter har ansvarat för urval, fältarbete, dataförädling samt undersökningens dokumentation och metodutvärdering. I bokens avslutande kapitel återfinns detaljerad redogörelse för undersökningens utformning och genomförande. Biträdande forskare Sofia Arkhede har ansvarat för dataförädling, dokumentation samt statistik- och forskningsunderlag. Sofia har också varit administrativ redaktör för boken. Jag vill rikta mitt varmaste tack till Frida och Sofia för era fantastiska insatser i projektet SOM-undersökningen till utlandssvenskar. Vi har tillsammans genomfört ett pionjärarbete!

Grundidén och initiativet till SOM-undersökningen till utlandssvenskar står SOM-institutets föreståndare, Henrik Ekengren Oscarsson, för. Att komma på idén att göra en global SOM-undersökning kräver både nytänkande och nyfikenhet och att dessutom satsa på projektet kräver en stor portion mod. Ditt helhjärtade stöd och din uppmuntran i varje steg av processen varit av stor betydelse för mig. Ett stort och innerligt tack till dig, Henrik!

Jag vill också rikta ett stort tack till samtliga kollegor på SOM-institutet för allt stöd under resans gång, för allt bra jobb ni gör, för alltid trevlig samvaro på jobbet (jag säger bara baktävlingarna) och för den ständigt närvarande och positiva känslan av ”we’re in this together!”: Ulrika Andersson, Sofia Arkhede, Annika Bergström, Josefine Bové, Klara Bové, Henrik Ekengren Oscarsson, Kerstin Gidsäter, Sören Holmberg, Jonas Hägglund, Daniel Jansson, Maria Jervelycke Belfrage, Lennart Nilsson, Lukas Nordin, Jonas Ohlsson, Frida Vernersdotter och Lennart Weibull. Ett stort tack också till Elias Markstedt på Laboratory of Opinion Research (LORE) för ovärderlig hjälp och handfasta råd i frågor om att vikta statistiska urval.

I Svenska utlandsröster medverkar forskare från medie-och kommunikationsvetenskap, nationalekonomi, statsvetenskap och religionssociologi från universitet och forskningsinstitutioner i Sverige, Norge och Danmark. Varje författare svarar själv för sin tolkning av data och slutsatserna i respektive kapitel. Jag vill rikta ett stort tack till alla författare – utan era värdefulla bidrag hade det inte blivit någon bok! Tack också till Henny Östlund på Ale Tryckteam som redigerat boken och till Daniel Zachrisson som gjort det fina bokomslaget.

Dataunderlaget från SOM-undersökningarna finns tillgängligt för forskare och studenter via Svensk Nationell Datatjänst vid Göteborgs universitet (www.snd.gu.se) ett år efter att datamängderna har auktoriserats. De publikationer som hittills utgivits av SOM-institutet finns förtecknade längst bak i boken. Information om undersökningar och publikationer finns på SOM-institutets hemsida: www.som.gu.se.

Göteborg i februari 2016

Maria Solevid
SOM-institutet och Statsvetenskapliga institutionen
Göteborgs universitet

SVENSKA UTLANDSRÖSTER

MARIA SOLEVID

”Vi har passerat 1887, det året när den högsta utvandringen uppmättes”[1].

När utvandring kommer på tal i Sverige går tanken ofta till vår historia och de stora flöden av svenska emigranter som sökte lyckan västerut mellan åren 1850 och 1930. Från artonhundratalets mitt fram till 1930 utvandrade totalt över 1,5 miljoner människor. Under toppåren i slutet av 1800-talet, när missväxten i Sverige var som värst, utvandrade omkring 50 000 personer varje år (SCB 2004, se också figur 1). Bilden av ett fattigt Sverige och alla de som hoppades på ett bättre liv någon annan stans har kommit att befästas genom Vilhelm Mobergs nationalepos; bokserien om utvandrarna. Den viktiga historien om svenska utvandrare förmedlas idag också genom populärkultur, till exempel i musikalen om Kristina från Duvemåla baserad på Mobergs böcker och TV-programmet Allt för Sverige, där svenskättade amerikaner söker sina rötter.

Men som citatet ovan låter påskina är inte utvandring något som bara hör historien till. Även om Sverige sedan årtionden är ett invandringsland konstaterar SCB år 2011 att antalet som utvandrade det året var fler än under toppåret 1887. Dessutom visar befolkningsstatistiken att antalet som varje år utvandrar fortsätter att öka. 2014 utvandrade över 51 237 folkbokförda personer från Sverige (se figur 1) varav 24 861 personer var svenska medborgare. Antalet årliga utvandrare motsvarar invånarantalet i en medelstor svensk kommun som Borlänge, Hässleholm eller Skövde (SCB, 2014). Såväl immigrationen till och emigrationen från Sverige har alltså ökat över tid. Även om andelen utvandrare i förhållande till den svenska befolkningens storlek inte lika stor nu som under rekordåren i slutet av 1800-talet, kvarstår faktum att Sverige i dag också är ett utvandringsland. Detta till trots har vi förbluffande lite kunskap om de som utvandrar. Syftet med den här boken är att göra den kunskapsluckan betydligt mindre.

Det Sverige som dagens utvandrare lämnar, tillfälligt eller permanent, skiljer sig mycket från det Sverige våra förfäder lämnade. Sverige har på 150 år gått från att vara ett fattigt land till ett avancerat industriland med omfattande välfärdsstat, hög medelinkomst och mycket goda livsmöjligheter för de som bor här. Den svenska demokratin är med internationella mått sett mycket välfungerande, våra offentliga institutioner håller hög kvalité och korruptionen är låg (Ds 2013:19). Värderingsmässigt är Sverige ”världens modernaste land”. Här finns hög andel sekulära-rationella värderingar, det vill säga avsaknad av såväl traditionella famil-

Solevid, Maria (2016) Svenska utlandsröster i Maria Solevid (red) *Svenska utlandsröster.* Göteborgs universitet: SOM-institutet.

jevärderingar som auktoritetstilltro, i kombination med stark förekomst av värderingar som handlar om självförverkligande, tolerans och jämlikhet (Inglehart & Welzel, 2005; 2010). När personer emigrerar från Sverige tar de med sig sina erfarenheter, värderingar och vanor till andra länder. I takt med att den cirkulära migrationen växer, det vill säga att migrationen är tillfällig men upprepas (SOU 2010:40), tar allt fler personer också med sig erfarenheter, värderingar och vanor från tiden utomlands tillbaka till Sverige. Återinvandrade svenska medborgare har under lång tid tillhört den största eller en av de största invandrargrupperna till Sverige (SCB, 2015a). Sveriges, och många andra länders utveckling till trots, handlar människors migration än i dag om en strävan efter större lycka, välmående och framgång (World Migration Report; 23).

Den här boken handlar om utlandssvenskarna. Vilka är de? Varför har de flyttat? Vilka likheter och skillnader finns mellan utlandssvenskar och personer som bor i Sverige? Hur ser utlandssvenskars vanor och attityder ut? Hur påverkar kontexten de bor i deras vanor och attityder? I boken speglar vi inte bara utlandssvenskarnas erfarenheter utan också Sverige och till viss del de nya hemländerna som utlandssvenskarna bor i. På det sättet ger boken utlandssvenskarna en röst.

Figur 1 Antal ut- och invandringar 1851/1875-2014 i Sverige

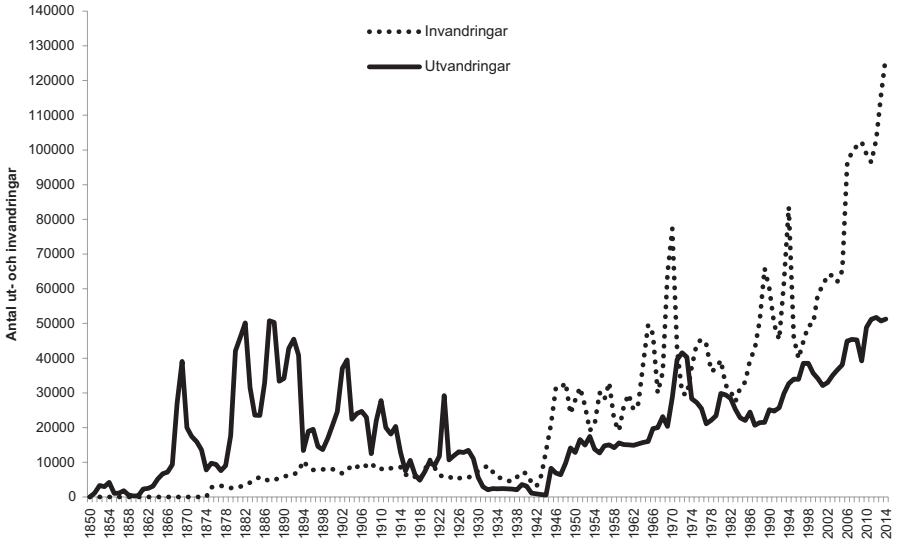

Kommentar: Observera att uppgifterna baserar sig på folkbokförda personer. Det betyder att både personer med svenskt och utländskt medborgarskap ingår i invandrings/utvandringstalen.

Källa: SCB 2015b, SCB:s befolkningsstatistik.

För att kunna besvara olika forskningsfrågeställningar på temat utlandssvenskar har SOM-institutet vid Göteborgs universitet genomfört en unik enkätundersökning till utvandrade svenska medborgare. I flera av forskningsfrågorna har vi också goda möjligheter att jämföra med de undersökningar SOM-institutet gör bland personer boendes i Sverige. Undersökningen är unik så till vida att vi, oss veterligen, är de första som genomfört en enkätundersökning till ett *slumpmässigt urval* av utlandssvenskar i syfte att kunna generalisera till gruppen som helhet. Undersökningen är också det första stora samhällsvetenskapliga projektet om gruppen utlandssvenskar. Tack vare de 2668 personer mellan 18 och 75 år som svarat har vi möjlighet att bidra med ny systematisk kunskap i frågor som utlandssvenskars livsvillkor, migrationserfarenhet, medievanor, samhällsförtroende, livsstilar, politiska preferenser, tillit och graden av identifikation med Sverige. Tillsammans utgör svaren på dessa frågeställningar *svenska utlandsröster*.

Enligt Skatteverkets definition räknas en svensk medborgare som varit folkbokförd i Sverige som utvandrad om hen har för avsikt att bo utomlands *i ett år eller mer*. Enligt samma uppgifter bodde 2009 omkring 250 000 svenska medborgare utomlands. Men statistiken brottas med flera problem, bland annat av det enkla skälet att alla som utvandrar inte berättar det för svenska myndigheter. I jämförelse är statistiken över antalet som invandrar betydligt mer tillförlitlig. Vidare finns det inte heller något krav på att rapportera vidareflyttning inom ett land eller till andra länder. Det förekommer också osäkerhet om hur avlidna utlandssvenskar rapporteras. Eurostat (2013) redovisar 155 000 personer födda i Sverige boendes i EU/ESS området och OECD uppskattar motsvarande uppgift för OECD-länder till 246 000 (OECD, International migration database). Både Eurostat och OECD baserar sina uppgifter på migrationsstatistik från andra länder (Westling, 2012). Till sist, enligt uppskattningar från föreningen Svenskar i världen, bor omkring 660 000 svenska medborgare utomlands (SVIV, 2015).

I SOM-undersökningen till utlandssvenskar 2014 är urvalet av respondenter baserat på Skatteverkets uppgifter. Vi argumenterar för att Skatteverkets uppgifter, allt annat lika, är den mest tillförlitliga samlade registret över antalet utlandssvenskar. Skatteverkets uppgifter utgör också underlaget i SCB:s befolkningsstatistik. I korthet kan man säga att emigrerade svenska medborgare som tidigare varit folkbokförda i Sverige och som vill ha kontakt med svenska myndigheter (t.ex. för att kunna rösta, för att få pension och så vidare) ser till att hålla sin utlandsadress uppdaterad. Vilka metodologiska utmaningar det innebär att basera sitt urval på ett befolkningsregister med kända brister kommer diskuteras mer i Frida Vernersdotters kapitel, sist i den här boken.

Fortsättningen av det här inledningskapitlet har följande struktur. I nästa avsnitt diskuteras migration ur ett globalt perspektiv och vi sätter in svenska emigranter i en bredare migrationskontext. Därefter ställer vi frågan Vilka är utlandssvenskarna? och jämför utlandssvenskarnas socioekonomiska bakgrund med personer boendes i Sverige. Efter det tar vi oss an kärnan i att vara utlandssvensk; vilken erfarenhet de

har av att bo utomlands och varför de har flyttat? Det avsnittet följs av en analys där vi jämför utlandssvenskarnas välmående med personer boendes i Sverige. Kapitlet avslutas med en sammanfattning av de kommande 13 kapitlen i denna bok.

Svenska emigranter i ett globalt perspektiv

Antalet personer av världens befolkning som migrerar ökar ständigt. Det många migranter har gemensamt är strävan efter att få ett bättre liv eller komma närmare familj och vänner. Men det är också viktigt att komma ihåg att en stor andel av jordens migranter inte fritt väljer att flytta. Många tvingas flytta på grund av förföljelse, konflikter eller naturkatastrofer (World Migration Report, 2013). Flyktingkrisen under 2014 och framåt har utan tvekan återigen synliggjort det faktum att migration för många bokstavligen handlar om liv och död.

I ett internationellt perspektiv utgör utlandssvenskarna en del av en större grupp migranter, nämligen de som emigrerar *från* ett utvecklat land. Traditionellt har migration i huvudsak setts som en rörelse av människor från utvecklingsländer, så kallade sydländer, till utvecklade länder, så kallade nordländer. I antalet migranter räknat flyttar också flest personer från sydländer till nordländer, men detta är delvis en konsekvens av att sydländerna har en större befolkning. Antalet migranter i syd-nordlig riktning motsvarar ungefär omkring 40 procent av världens migranter. Cirka en tredjedel flyttar mellan sydländer. I absoluta andelar är det 22 procent av världens migranter som flyttar mellan nordländer (se figur 2 nedan). Men med relativa mått mätt sker den största migrationen i världen mellan nordländer vilket beror på att den sociala rörligheten större i utvecklade länder (World Migration Report, 2013).

Figur 2 Migrationsmönster i världen 2013

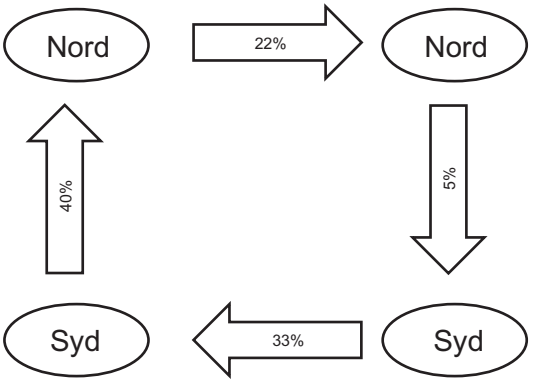

Källa: Gallup Inc. i World Migration Report 2013, sidan 108.

Ett annat sätt att se på den globala migrationen är att undersöka flöden av både emigration och immigration. Enligt De Haas (2010) ser sambandet mellan grad av utveckling i ett land och emigration ut som ett upp och nervänt u. Emigrationen är som lägst från länder med låg BNP och som högst från länder med medelhög BNP. Men emigrationen från länder med högst BNP är betydligt högre än från länder med lägst BNP. Lägger man ihop emigration och immigration och undersöker nettomigrationen framträder ett klassiskt u-format samband: nettomigrationen är högre både i länder med lägre och högre BNP jämfört med länder med varken högt eller lågt BNP och nettomigrationen är allra högst i länder med högt BNP (De Haas, 2010). En sådan bild stämmer väl överens med de in- och utvandringstrender vi kan se i dagens Sverige och som vi redogjorde för tidigare i kapitlet.

Även vi inte kan göra direkta jämförelser mellan världens migrationsflöden och utlandssvenskarnas emigrationsmönster visar såväl den svenska befolkningsstatistiken som vår undersökning att utlandssvenskar i betydligt högre grad emigrerar till andra nordländer. Bland de som svarat på vår undersökning har 94 procent[2] lämnat Sverige för ett annat nordland. Såväl befolkningsstatistiken som vår undersökning visar tydligt hur länder som Norge, USA, Storbritannien, Danmark och Tyskland är vanliga destinationsländer för svenska utvandrare (se tabell 1 och 2 nedan).

Tabell 1 Boenderegion och topp-3 boendeländer inom respektive region (procent)

	Procent oviktat	Procent viktat	Topp 3 Boendeland/region
Västeuropa*	47	58	USA, Storbritannien, Tyskland
Norden	16	30	Norge, Danmark, Finland
Afrika/Mellanöstern	7	4	För. Arabemiraten, Israel, Turkiet
Asien	12	4	Thailand, Japan, Singapore/Kina**
Östeuropa	10	2	Polen, Ungern, Estland
Latinamerika	8	2	Brasilien, Chile, Uruguay
Totalt	100	100	
Antal svar	2 667	2 667	

Kommentar: *Det fullständiga namnet på regionen är Västeuropa inkl USA, Kanada, Australien och Nya Zealand. ** Med oviktade data är Kina och inte Singapore tredje vanligaste boendeland i Asien.

Källa: SOM-undersökningen till utlandssvenskar 2014.

Som framgår mer i detalj i Frida Vernersdotters metodkapitel har vi genomgående i vår undersökning arbetat med urval av utlandssvenskar i sex olika regioner i världen: Västeuropa, Norden, Afrika, Asien, Östeuropa och Latinamerika. Tabell

1 visar i vilken region de svarande bor samt vilka länder som vi har flest svar från i respektive region. I tabellen visas både viktade och oviktade resultat. Givet hur fördelningen av utlandssvenskar ser ut totalt är det ingen överraskning att 47 procent av de som besvarat undersökningen bor i Västeuropa, inklusive USA, Kanada, Australien och Nya Zeeland. 16 procent bor i Norden. Övriga 37 procent fördelar sig på Afrika och Mellanöstern, 7 procent, Asien 12 procent, Östeuropa 10 procent samt Latinamerika 8 procent. Det land inom respektive region som vi har flest svarande ifrån är USA, Norge, Förenade Arabemiraten, Thailand, Polen och Brasilien. När data viktas förstärks mönstret vi känner igen från Skatteverkets register, det vill säga att en stor majoritet utlandssvenskarna de facto bor i Västeuropa eller Norden. Totalt har vi svar från utlandssvenskar i 103 av världens länder.

Ett annat sätt att illustrera var utlandssvenskarna bor är att ta fram en topplista på boendeländer. Noterbart är att 57 procent (oviktad uppgift[3]) av våra svarande bor i något av de tolv länderna på topplistan (se tabell 2). Vi kan också konstatera att våra svarande bor i de länderna som flest personer utvandrade till under 2014. Undantaget är Kina som ofta tillhör ett av de tio länder flest utvandrar till varje år (SCB, 2014) men som inte slår sig in på topplistan på boendeland bland våra svaranden.

Sammanfattningsvis uppvisar SOM-undersökningen till utlandssvenskar en god överensstämmelse när det gäller från vilka länder vi har svar och i vilka länder det finns utlandssvenskar (se Frida Vernersdotters kapitel för en detaljerad redogörelse).

Tabell 2 De vanligaste boendeländerna bland utlandssvenskar, oviktade och viktade uppgifter (procent) samt jämförelse med andel utvandringar 2014

	Procentandel svarande efter boendeland oviktat	Procentandel svarande efter boendeland viktat	Procentandel alla utvandringar 2014 (SCB)
Norge	9	18	11,4
USA	9	12	6,3
Storbritannien	8	10	7,1
Tyskland	5	6	4,8
Schweiz	5	6	1,3
Danmark	4	7	8,2
Frankrike	4	5	1,7
Spanien	3	4	2,4
Finland	3	4	5,1
Thailand	3	1	1,4
Australien	2	3	1,9
Brasilien	2	0,5	0,4

Kommentar: Antal enkätsvar är 2 668. Antal utvandringar 2014 är 51 237.

Källa: SOM-undersökningen till utlandssvenskar och SCB befolkningsstatistik.

Vilka är utlandssvenskarna?

En viktig kunskap som SOM-undersökningen till utlandssvenskar bidrar med är svaret på en till synes enkel fråga; vilka är utlandssvenskarna? För att få en uppfattning om vilka det är som har svarat på vår undersökning jämför vi dem med de som svarat på den nationella SOM-undersökningen 2014. Att vi gör den här jämförelsen beror på att de svarande i den nationella SOM-undersökningen är en återkommande jämförelsepunkt i flera av de kommande kapitlen. Det är därför viktigt att bära med sig vilka likheter och skillnader det finns mellan utlandssvenskarna och de som bor i Sverige. Tabell 3 visar frekvensfördelningen på ett antal socioekonomiska bakgrundsfaktorer bland utlandssvenskar samt bland boende i Sverige som valt att svara på SOM-institutets undersökningar. Den nationella undersökningen går ut till personer 16-85 år boendes i Sverige men i analyserna nedan använder vi samma åldersspann som undersökningen bland utlandssvenskar, nämligen 18-75 år.

Som tabell 3 visar är det små könsskillnader mellan de svarande i den nationella SOM-undersökningen och SOM-undersökningen till utlandssvenskar. Åldersfördelningen ser däremot annorlunda ut i de två grupperna; utlandssvenskarna är mindre jämnt fördelade mellan de fyra åldersgrupperna. Nästan hälften av de svarande på utlandsundersökningen är 30-49 år medan motsvarande andel är omkring 30 procent av de svarande som bor i Sverige. I korthet är de svarande på utlandsundersökningen i lägre grad unga och äldre jämfört med de som besvarat den nationella undersökningen.

Den största skillnaden mellan personer boendes i Sverige och utlandssvenskar är dock utbildningsnivån. Hela 58 procent av utlandssvenskarna är högutbildade, vilket motsvarar examen från universitet/högskola eller studier på forskarutbildning. Skillnaden i andelen högutbildade mellan de svarande utlandssvenskarna och de svarande som bor i Sverige är 26 procentenheter. Det är tydligt att personer med högre utbildning i större utsträckning söker sig utomlands. Det går dock inte att bortse från att högutbildade i utlandet i större utsträckning också kan ha besvarat undersökningen. Det är också en något högre andel av utlandssvenskarna som anser sig klara sig mycket bra på nuvarande inkomst jämfört med personer boendes i Sverige som svarat på den nationella SOM-undersökningen. Slår man ihop de två kategorierna mycket bra och ganska bra är det dock jämnare mellan de två undersökningarna. Bland personer boendes i Sverige anser 79 procent att de klarar sig mycket eller ganska bra på nuvarande inkomst jämfört med 84 procent bland utlandssvenskarna. Den högre utbildningen slår också igenom i vilken yrkeskategori utlandssvenskarna tillhör. I jämförelse med personer boendes i Sverige är utlandssvenskarna i högre grad tjänstemän med arbets- eller företagsledande funktion och i betydligt lägre grad arbetare (se tabell 3).

Tabell 3 Socioekonomisk sammansättning bland personer boendes i Sverige respektive utlandssvenskar (procent)

		Den nationella SOM-undersökningen 2014		SOM-undersökningen till utlandssvenskar 2014		
		Procent	Antal svar	Procent	Antal svar	Differens
Kön	Kvinna	53	3 297	54	1 445	-1
	Man	47	2 888	46	1 214	1
Ålder	18-29 år	14	858	11	288	3
	30-49 år	31	1 926	48	1 277	-17
	50-64 år	30	1 874	24	683	6
	65-75 år	25	1 536	17	465	8
Utbildning	Låg	15	911	3	81	12
	Medellåg	29	1 771	16	402	13
	Medelhög	24	1 464	22	554	2
	Hög	32	1 914	58	1 434	-26
Bedömning: Klarar sig på inkomst	Mycket bra	37	560	47	1 157	-10
	Ganska bra	42	644	37	921	5
	Varken bra eller dåligt	15	226	12	285	3
	Ganska dåligt	5	83	4	91	1
	Mycket dåligt	1	21	1	22	0
Yrkesgrupp	Tjänsteman	32	1 76	27	624	5
	Tjänsteman: arbetsledande funktion	11	581	19	439	-8
	Tjänsteman: företags-/ verksamhetsledande funktion	5	260	11	265	-6
	Arbetare	37	2 039	18	416	19
	Arbetare: arbetsledande funktion	6	302	7	172	-1
	Företagare: ingen anställd	4	235	8	179	-4
	Företagare: 1–9 anställda	4	199	6	132	-2
	Företagare: 10 eller fler anställda	1	64	4	87	-3
	Jordbrukare	0	24	0	9	0
Civilstånd	Ensamstående	24	1 449	18	438	6
	Sambo	23	1 384	18	444	5
	Gift/partnerskap	51	3 086	62	1 546	-11
	Änka/änkling	2	144	2	52	0
Har barn	Ja	32	1 916	44	1 088	-12
	Nej	68	4 136	56	1 405	12
Boende-område	Storstad: centralt	11	672	27	676	-16
	Storstad: ytterområde/förort	19	1 116	24	588	-5
	Stad: centralt	15	908	12	290	3
	Stad: ytterområde	16	950	12	295	4
	Större tätort	6	337	5	116	1
	Mindre tätort	19	1 137	14	340	5
	Ren landsbygd	15	884	7	172	8

Kommentar: Procentbasen utgörs av dem som besvarat respektive fråga. För den nationella SOM-undersökningen avser alla uppgifter svarande mellan 18-75 år (åldersintervallet är annars 16-85 år i denna undersökning). Differensmåttet för respektive kategori är andelen personer

boendes i Sverige minus andelen utlandssvenskar. En positiv siffra betyder att kategorin är större bland personer boendes i Sverige, en negativ siffra betyder att kategorin är större bland utlandssvenskar.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2014 (oviktad) och SOM-undersökningen till utlandssvenskar (viktad).

Utlandssvenskarna som besvarat undersökningen är i högre grad gifta (62 procent) än de svarande boendes i Sverige (51 procent) och det är också en högre andel bland de som utvandrat som har barn. Sett till typ av bostadsområde bor en högre andel av de som utvandrat i storstäder i andra länder: drygt hälften av utlandssvenskarna bor antingen i en storstad eller i en förort till en storstad medan motsvarande siffra i Sverige är 30 procent.

Att döma av denna enklare jämförelse mellan gruppen utlandssvenskar som besvarat vår undersökning och personer i samma ålder boendes i Sverige (som deltagit i den nationella SOM-undersökningen) framträder att utlandssvenskarna på ett övergripande plan är en mycket väletablerad grupp. Att gruppen socioekonomisk sett skiljer ut sig från den genomsnittlige personen som bor i Sverige (som deltagit i den nationella SOM-undersökningen) är väl värt att bära med sig genom den här boken. Att gruppen som helhet skiljer ut sig jämfört med personer boendes i Sverige säger dock ingenting om de skillnader som kan finnas inom gruppen utlandssvenskar och som vi ska ta reda på mer om i de kommande kapitlen (se också Lifvendahl, 2012 för liknande resonemang).

Utlandserfarenhet

I dagens globaliserade värld och med ökad temporär och upprepad migration är det mycket relevant att ställa frågorna vilken erfarenhet av utlandsboende svenskar har respektive vilka orsaker det finns till att de flyttat.

Figuren nedan visar hur många utvandrade svenska medborgare som bott utomlands olika lång tid. Den genomsnittlige utlandssvensken som besvarat vår undersökning har bott utomlands under en längre tid, närmare bestämt 20 år (medianen är 16 år)[4]. Den största gruppen utlandssvenskar är dock relativt nyutflyttade – drygt 11 procent har bott utomlands 3 år eller kortare. Hälften av de svarande har bott utomlands 16 år eller längre. Den som har bott längst tid utomlands och har besvarat vår enkät har hela 75 utlandsår bakom sig.

Figur 3 Antal år utomlands

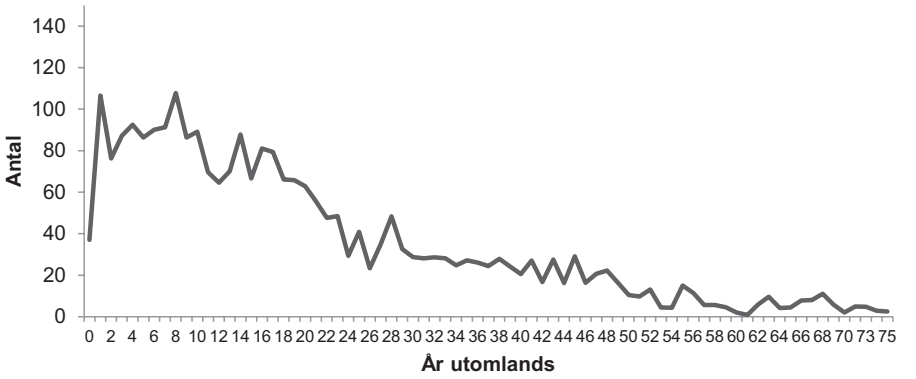

Kommentar: Data är viktade. Variabeln är konstruerad genom information från frågorna om vilket år de flyttade till respektive land (flera länder och år kan anges). Eventuell tid i Sverige mellan två flyttar är borträknad. Variabeln mäter alltså sammanlagd erfarenhet av att bo utomlands. Kategori 0 motsvarar utvandring år 2014.

Källa: SOM-undersökningen till utlandssvenskar 2014.

När vi undersöker utlandsboende i olika grupper (ej redovisat i tabell) kan vi konstatera att kvinnor i genomsnitt har två års längre sammanlagd tid utomlands än män[5]. Lågutbildade har vid första anblick i genomsnitt längre utlandsboende (27 år) än övriga utbildningsgrupper (19-21 år) men resultatet drivs helt av ålder; äldre personer har naturligt nog längre utlandsboende men de har också lägre utbildningsnivå. Utlandssvenskar som bor i Västeuropa inklusive Nordamerika, Australien och Nya Zealand har tillsammans med utlandssvenskar i Latinamerika längst tid utomlands (22 respektive 21 år). Kortast tid har personer som bor i Asien och Östeuropa (15 respektive 17 år).

Ett annat perspektiv på utlandserfarenhet är hur många olika länder utlandssvenskarna bott i. Som tabell 4 nedan visar har 63 procent bott i ett land, 22 procent har bott i två länder och 9 procent har bott i tre länder. Sex procent av svarspersonerna har bott i fyra länder eller fler. Det är överlag små medelvärdesskillnader mellan olika grupper (ej redovisat i tabell). Det finns en svag tendens att personer med medelhög eller hög utbildning bott i fler länder (1,6 länder i båda grupperna) jämfört med personer med låg utbildning (1,1). Personer som bor i Asien respektive Afrika och Mellanöstern har i genomsnitt bott i två olika länder medan medelvärdet är 1,7 eller lägre för svarspersoner i övriga regioner.

Tabell 4 Antal boendeländer sedan första utvandring (procent)

Antal länder	Procent	Antal svar
1	63	1 673
2	22	598
3	9	228
4	4	110
5	1	34
6 eller fler	1	25
Totalt	100	2 668

Kommentar: I vilka länder har du bott i minst 12 sammanhängande månader innan du flyttade till [Land]? Sverige är borträknat från sammanställningen.

Källa: SOM-undersökningen till utlandssvenskar 2014. Data är viktade.

Orsaker till utlandsflytt

Det pekas ofta ut att migration är ett komplext fenomen som inte förklaras av en faktor (se De Haas, 2010). När migration som fenomen ska förklaras är ett vanligt perspektiv den så kallade push/pullmodellen (Lee, 1966). Enlig push/pull-modellen är migration driven av en rad *push-faktorer* kopplade till det nuvarande boendelandet, till exempel fattigdom, arbetslöshet och politisk repression och *pull-faktorer* kopplade till destinationslandet, till exempel välfärdssystem, bättre inkomst och arbetstillfällen. Lee utvecklade modellen genom att lägga till *intervenerande hinder* såsom fysiskt avstånd, resekostnader och kulturella/språkbarriärer samt *personliga faktorer* såsom personlighet och ekonomisk status. Idén är att individen fattar sitt migrationsbeslut baserat på dessa faktorer. Valet att migrera sker sedan när fördelarna är större än nackdelarna. En viktig poäng är att skälen till migration kan se annorlunda ut beroende på din livssituation och personliga drag – en faktor kan upplevas positiv (pull) eller negativ (push) beroende på vem du är och hur situationen ser ut. Att tänka i termer av push och pull kan även vara ett sätt att sortera de orsaker till utlandsflytt vi frågade våra svarspersoner om. Figur 4 nedan redogör för andelen som svarat ja på respektive påstående om orsak till utlandsflytt.

Den vanligaste orsaken till flytt är förvärvsarbete (45 procent) följt av att en hade partner eller släkt som bodde i landet (33 procent) samt att en följde med partner, familj eller släkt (23 procent). Omkring 20 procent anger att de blev förtjusta i landet, hade anknytning till landet respektive ville förverkliga en dröm och 17 procent uppger studier som orsak. Att man trivdes dåligt i Sverige anges av 12 procent av de svarande. Orsaker som handlar om att koppla av efter arbetsliv eller det omvända, att driva företag och få förmånligare villkor för företagande anges var och en av omkring 5 procent av de svarande. Att man blev kvar i landet efter en resa, att volontärarbeta respektive att följa eller sprida religiös tro är mycket ovanliga anledningar till utlandsflytt bland de svarande i undersökningen.

Figur 4 Flyttorsaker (procent)

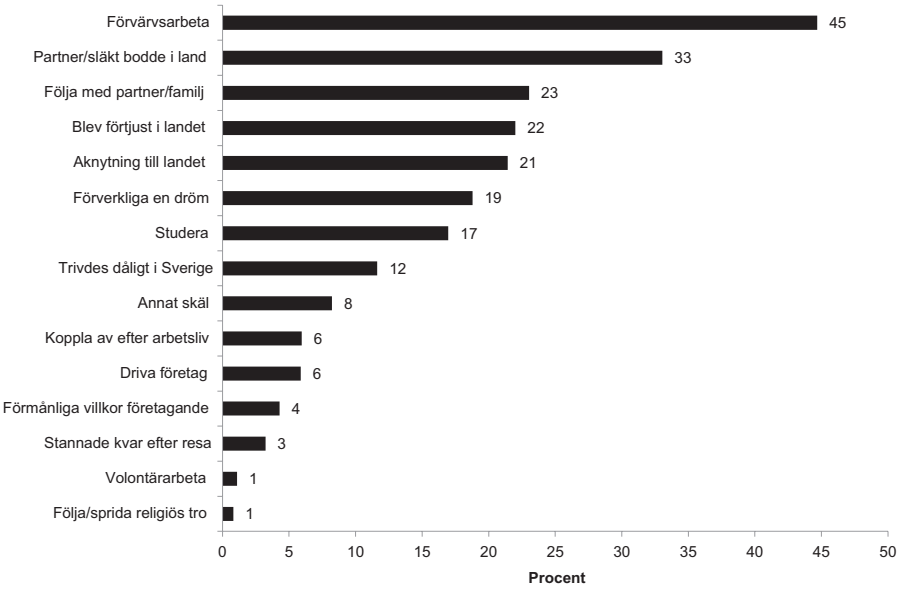

Kommentar: Frågans formulering lyder: Vilka anledningar fanns det till att du flyttade till [Land]? Flera flyttanledningar kunde anges.

Källa: SOM-undersökningen till utlandssvenskar 2014. Data är viktade.

Ett ytterligare perspektiv på orsaker till utvandring kan vi få genom att jämföra de vanligaste anledningarna i olika grupper av utlandssvenskar. Tabell 5 nedan redovisar de tre vanligaste orsakerna till utvandring efter kön, ålder, utbildning och civilstånd. Ett slående resultat är att män i betydligt högre grad utvandrar för att arbeta medan kvinnor i högre grad har partner/släkt som bor i landet respektive är medföljande. 57 procent av männen anger förvärvsarbete som orsak, motsvarande siffra bland kvinnor är 34 procent. Förvärvsarbete hamnar på andra plats bland kvinnor medan det är på första plats bland män. Även om 29 procent bland männen uppger att de hade partner/släkt i landet är det tydligt att de inte är medföljande i lika hög grad; alternativet att följa med partner/släkt till landet hamnar inte ens på topp tre-listan och ytterligare analyser visar att enbart 15 procent av männen angivit detta som skäl. Anledningarna bakom utvandring ser alltså väldigt olika ut för kvinnor och män.

Om vi undersöker flyttorsaker efter ålder kan vi konstatera att yngre primärt utvandrat för studier eller för att de har familj eller annan anknytning till landet. Personer mellan 30 och 64 utvandrar främst för arbete medan de äldsta utvandrat av familjeskäl, men också för att arbeta. Det finns också intressanta skillnader mellan utbildningsgrupper. Personer med låg eller medellåg utbildning utvandrar i högre

grad på grund av familjeskäl eller anknytning medan personer med medelhög eller hög utbildning främst utvandrar för att arbeta.

När det gäller utlandssvenskar som bor i olika regioner är förvärvsarbete huvudskäl för svenskar i samtliga landregioner utom i Östeuropa och Latinamerika där istället anknytning till landet eller familjeskäl är vanligare.

Tabell 5 Topp-tre orsaker till utvandring i olika grupper av utlandssvenskar (procent)

Kvinna	Partner/släkt bodde i land (37)	Förvärvsarbeta (34)	Följa med partner/släkt (30)
Man	Förvärvsarbeta (57)	Partner/släkt bodde i land (29)	Blev förtjust i land (25)
18-29 år	Studera (42)	Partner/släkt bodde i land (32)	Hade anknytning (28)
30-49 år	Förvärvsarbeta (53)	Partner/släkt bodde i land (33)	Följa med partner/släkt (24)
50-64 år	Förvärvsarbeta (44)	Partner/släkt bodde i land (34)	Hade anknytning till land (24)
65-75 år	Partner/släkt bodde i land (33)	Förvärvsarbeta (31)	Hade anknytning till land (23)
Låg utbildning	Partner/släkt bodde i land (38)	Följa med partner/släkt (32)	Hade anknytning (32)
Medellåg utbildning	Partner/släkt bodde i land (37)	Förvärvsarbeta (34)	Blev förtjust i land (25)
Medelhög utbildning	Förvärvsarbeta (38)	Partner/släkt bodde i land (36)	Följa med partner/släkt (25)
Hög utbildning	Förvärvsarbeta (52)	Partner/släkt bodde i land (30)	Följa med partner/släkt (23)
Ensamstående	Förvärvsarbeta (45)	Partner/släkt bodde i land (29)	Hade anknytning till land (28)
Gift/sambo	Förvärvsarbeta (45)	Partner/släkt bodde i land (34)	Följa med partner/släkt (24)
Västeuropa	Förvärvsarbeta (42)	Partner/släkt bodde i land (30)	Blev förtjust i landet (25)
Norden	Förvärvsarbeta (51)	Partner/släkt bodde i land (41)	Hade anknytning till land (26)
Afrika/ Mellanöstern	Förvärvsarbeta (73)	Följa med partner (35)	Blev förtjust i land (26)
Asien	Förvärvsarbeta (51)	Blev förtjust i land (32)	Följa med partner (27)
Östeuropa	Hade anknytning till land (43)	Partner/släkt bodde i land (37)	Förvärvsarbeta (29)
Latinamerika	Partner/släkt bodde i land (47)	Hade anknytning till land (38)	Följa med partner (27)

Kommentar: Frågans formulering lyder: Vilka anledningar fanns det till att du flyttade till [Land]?
Källa: SOM-undersökningen till utlandssvenskar 2014. Data är viktade.

Sammanfattningsvis visar analysen att beslutet att utvandra sällan är kopplat till en enskild faktor, utan en kombination av faktorer, ofta arbete tillsammans med att man har någon form av anknytning till landet, antingen som medföljande eller att partner/släkt bor där. Det är också tydligt att det är pull-faktorer som i huvudsak är förknippade med skälet att migrera. Det är dock viktigt att återigen påpeka att utvandringsskälen ser olika ut bland män och kvinnor, olika åldersgrupper och olika utbildningsgrupper.

Utlandsarbetande utlandssvenskar

I undersökningen ställde vi också uppföljningsfrågor om arbete till de utlandssvenskar som angav att de flyttat utomlands för att förvärvsarbeta. Bland de som angivit att de flyttat på grund av arbete har en majoritet – 65 procent – själva sökt arbete i landet medan 20 procent anger att de är utsända av sin arbetsgivare och ytterligare 7 procent är egenföretagare (se tabell 6). Av de som angivit annat skäl (fritextsvar) till att de flyttade på grund av arbete är ett vanligt svar att man blivit erbjuden eller rekryterad till ett arbete utomlands. Två tredjedelar av de förvärvsarbetande utlandssvenskarna arbetar för ett företag, 17 procent i en offentlig verksamhet. Tio procent anger här att de är egenföretagare. Om vi undersöker skillnader mellan olika grupper (tabell visas ej) när det gäller arbete som flyttorsak kan vi konstatera att kvinnor i högre grad än män (73 procent jämfört med 59 procent) själva sökt arbete medan män i högre grad än kvinnor är utsänd av sin arbetsgivare (24 procent jämfört med 13 procent). Yngre har i högre grad själva sökt arbete medan äldre i högre grad är utsända. Samma mönster ser vi också i olika utbildningsgrupper; bland lågutbildade har 76 procent själva sökt arbete medan motsvarande siffra för högutbildade är 60 procent. Omvänt är högutbildade i högre grad utsända (21 procent) jämfört med lågutbildade (6 procent).

Vidare arbetar män i högre grad i företag än kvinnor (75 respektive 57 procent) medan kvinnor i högre grad än män arbetar för myndighet eller offentlig verksamhet (25 respektive 11 procent). Omkring 10 procent både bland kvinnor och män driver eget företag. När det gäller egenföretagare ser vi en högre andel sådana bland medelålders och äldre (omkring 15 procent) än de yngsta (3 procent) och det är också något vanligare bland låg- och medellågt utbildade att driva eget (ca 15 procent) jämfört med personer med högre utbildning (ca 10 procent). Sammanfattningsvis är män, högutbildade och äldre i högre grad utsända av sin arbetsgivare medan kvinnor, lågutbildade och yngre i högre grad själva sökt sina arbeten.

Tabell 6 Skäl till utlandsarbete bland förvärvsarbetande (procent)

		Procent
Skäl till utlandsarbete	Jag sökte själv arbete i [Land]	65
	Jag är/var utsänd av min arbetsgivare	20
	Jag är/var egenföretagare i [Land]	7
	Annat	8
	Totalt	100
	Antal svar	1 085
Typ av arbetsgivare	Företag	68
	Myndighet / annan offentlig verksamhet	17
	Ideell organisation	2
	Eget företag	10
	Annat	3
	Totalt	100
	Antal svar	1 086

Kommentar: Procentbasen utgörs av dem som angivit förvärvsarbete som skäl till utlandsflytt. *Skäl till utlandsarbete:* Vilket av följande alternativ stämmer bäst in på dig? I kategorin 'Annat' är ett vanligt förekommande svar att man har blivit erbjuden jobb/rekryterad. *Typ av arbetsgivare*: Vilken typ av arbetsgivare har/hade du?

Källa: SOM-undersökningen till utlandssvenskar 2014. Data är viktade.

Språk och medborgarskap

Att våra utlandssvenskar är globala i bred mening framkommer när vi frågar dem om vilket språk som talas i hemmet samt om de kan läsa en kortare text på landets språk (se tabell 7). I 43 procent av respondenternas hem talas primärt ett annat språk än svenska. Svenska respektive både svenska och ett annat språk talas i en 29 respektive 28 procent av hemmen. Det är noterbart att det i hemmen med annat språk än/utöver svenska bor personer som bott längre tid utomlands. Det är också så att en högre andel av de som har annat språk än svenska i hemmet också i högre grad förstår landets språk jämfört med de som bara har svenska som språk i hemmet. Dock ska det framhållas att en stor majoritet – 74 procent – av utlandssvenskarna som bor i svenskspråkiga hem kan läsa en kortare text på landets språk.

Tabell 7 Språk som talas i hemmet respektive medborgarskap (procent och medelvärde)

	Procent	Medelvärde antal år utomlands	Andel som ”utan problem” kan läsa en kortare text på landets språk
Språk i hemmet			
Annat språk	43	24	91
Svenska	29	15	74
Både annat språk och svenska	28	20	91
Total	100		86
Antal svar	2 462		
Medborgarskap			
Svensk medborgare	77		
Dubbelt medborgarskap: Sverige och boendeland	20		
Dubbelt medborgarskap: Sverige och annat land	3		
Totalt	100		
Antal svar	2 451		

Kommentar: *Språk i hemmet*: Vilket eller vilka språk talas huvudsakligen i ditt nuvarande hem? Svarsalternativ Svenska respektive Annat (fritextsvar). *Språkförståelse:* Kan du läsa en kortare text, till exempel en tidningsartikel, på det språk som huvudsakligen talas i [Land]? Svarsalternativ: Ja, utan problem, Ja, med vissa problem, Ja, med stora problem, Nej. *Medborgarskap*: Är du: svensk medborgare, Medborgare i [Land], Medborgare i annat land. 20 personer har svarat de inte är svenska medborgare, vilket de enligt registeruppgifter var.

Källa: SOM-undersökningen till utlandssvenskar 2014. Data är viktade.

Som nämnts tidigare riktas SOM-undersökningen till utlandssvenskar till svenska medborgare boende utomlands. Men givet det höga medelvärdet när det gäller antal år utomlands samt det faktum att många utlandssvenskar flyttat för att de på något sätt har anknytning till landet, antingen för att de själva kommer från landet eller för att de har släkt eller familj där, är det rimligt att förvänta sig att de svarande har fler medborgarskap än det svenska. Av de svarande anger drygt tre fjärdedelar att de endast är svenska medborgare och en femtedel anger att de både är svenska medborgare och medborgare i landet de bor (se tabell 7).

En gång utlandssvensk, alltid utlandssvensk?

I takt med att migration i högre grad är cirkulär, det vill säga tillfällig men återkommande, är det relevant att undersöka i vilken utsträckning utlandssvenskarna

är rotade i sina boendeländer respektive avser att flytta tillbaka till Sverige. I tabell 8 framgår att två tredjedelar av utlandssvenskarna anger att de kommer bo kvar i sitt nuvarande land om 5 år. De som svarar kanske eller nej på frågan om de kommer bo kvar har färre totalt antal år utomlands (13 år) jämfört med de som kommer bo kvar i landet (23 år). På frågan om de kan tänka sig flytta tillbaka till Sverige någon gång svarar knappt 30 procent ja, drygt en tredjedel kanske och knappt en tredjedel nej. Även här noterar vi att de som tror de kommer flytta tillbaka har lite färre utlandsår bakom sig jämfört med de som kanske eller inte kommer flytta tillbaka.

Tabell 8 Bo kvar eller flytta tillbaka (procent och medelvärde)

		Procent	År utomlands (medel)
Bo kvar i land om 5 år?	Ja	67	23
	Kanske	16	15
	Nej	14	13
	Vet inte	2	21
	Total	100	
	Antal svar	2 648	
Någon gång flytta tillbaka till Sverige?	Ja	29	14
	Kanske	35	19
	Nej	32	26
	Vet inte	4	24
	Total	100	
	Antal svar	2 641	

Kommentar: *Bo kvar*: Tror du att du kommer att bo kvar i [Land] om 5 år? *Flytta tillbaka*: Tror du att du någon gång kommer att flytta till Sverige? Svarsalternativ för båda frågorna: Ja, helt säkert, Ja, förmodligen, Kanske, Nej, förmodligen inte, Nej, helt säkert inte, Vet inte.

Källa: SOM-undersökningen till utlandssvenskar 2014. Data är viktade.

Sammanfattningsvis visar genomgången att det finns flera olika orsaker till utlandsflytten men att förvärvsarbete samt att ha partner eller släkt som bor i landet är de vanligaste flyttorsakerna i de flesta grupperna. Av de som flyttat för att arbeta har de flesta själva sökt arbetet utomlands. Vidare visar det sig att en majoritet av utlandssvenskarna bor i hem där andra språk utöver svenska talas. Det finns också en tydlig trend att kortare tid utomlands innebär större en större sannolikhet för bedömningar att det är troligt att återvända till Sverige medan längre tid utomlands omvänt innebär en större sannolikhet att bo kvar i landet.

Välmående utlandssvenskar

Som vi diskuterade inledningsvis i det här kapitlet är bättre levnadsvillkor en viktig drivkraft bakom migration. Med välmående avses ofta en uppsättning olika faktorer; personlig ekonomi, karriär, sociala relationer, hälsa samt det omgivande samhället. Studier visar också att välmående personer, brett definierat, är mindre benägna att migrera (World Migration Report 2013: 114). Tidigare i kapitlet har vi visat att utlandssvenskarna tillhör en etablerad samhällsgrupp så till vida att de har hög utbildning, klarar sig mycket bra på sin inkomst respektive i högre grad är tjänstemän med arbetsledande funktioner. I sammanhanget kan det också tilläggas att som en följd av åldersstrukturen i gruppen är andelen förvärvsarbetande hög och det är en lägre andel pensionärer jämfört med personer boendes i Sverige.[6] I det här avsnittet ska vi primärt fokusera på välmående ur perspektivet nöjdhet med livet och hälsa. Aspekter som rör omgivningen, till exempel tillit, förtroende för institutioner och delaktighet i politik tas upp i Peter Thisted Dinesens, Sofia Arkhedes & Lennart Weibulls kapitel respektive Maria Solevids kapitel längre fram i boken. Aspekter som har med sociala relationer att göra tas delvis upp i Andrej Kokkonens kapitel.

I World Migration Report kan man genom den så kallade World Gallup Poll visa att människor som flyttar mellan nordländer är de som, allt annat lika, har det bäst när det gäller olika aspekter av välmående. Bland de som migrerar från nord till syd innebär migrationen liten skillnad, de gör på det hela taget liknande bedömningar som personer i sina ursprungsländer. Rapporten visar också att nord-nord-migranter som varit länge i sina nya länder bedömer sina liv som bättre än motsvarande grupp i hemländerna (World Migration Report, 2013: 116). Om vi vänder blickarna till utlandssvenskarna ser vi att det är överlag försumbara skillnader i hur nöjd man är med livet respektive hur man bedömer sitt allmänna hälsotillstånd mellan personer som migrerat till andra nordländer jämfört med personer som migrerat till sydländer (tabell 9). Huvudbudskapet är att oavsett destinationsland är hälften av utlandssvenskarna mycket nöjda med sina liv och nära tre fjärdedelar bedömer att de har god hälsa vilket är positiva nyheter.

Även om vi inte kan fastställa kausaliteten mellan utvandring och välmående – det vill säga vi kan inte reda ut frågan om de som utvandrar från Sverige redan är en grupp som är mer välmående jämfört med befolkningen i stort eller om utvandringen påverkar deras välmående i någon riktning – är det ändå intressant att belysa hur utlandssvenskarna bedömer sitt liv och sin hälsa jämfört med Sverigeboende. För att kunna jämföra med personer boendes i Sverige har vi viktat den nationella SOM-undersökningen så att den har samma ålders- och utbildningsfördelning som SOM-undersökningen till utlandssvenskar.

Tabell 9 Välmående bland utlandssvenskar boendes i nord och syd (procent)

	Nord	Syd	Differens
Nöjd med livet			
Mycket nöjd	51	50	+1
Ganska nöjd	46	44	+2
Inte särskilt nöjd	3	6	-3
Inte alls nöjd	0	1	-1
Allmänt hälsotillstånd			
Dålig hälsa (0-4)	4	6	-2
Medelgod hälsa (5-7)	20	19	+1
God hälsa (8-10)	76	72	+4

Kommentar: *Nöjd med livet*: Hur nöjd är du på det hela taget med det liv du lever? *Hälsa*: Hur bedömer du ditt allmänna hälsotillstånd? Svarsalternativ mellan Mycket dåligt (0) och Mycket gott (10). Antal svar nöjd med livet: 2328, antal svar allmänt hälsotillstånd: 2330.

Källa: SOM-undersökningen till utlandssvenskar 2014. Data är viktade

Som tabell 10 nedan visar är utlandssvenskarna en ännu mer välmående grupp jämfört med personer boendes i Sverige med samma ålders- och utbildningssammansättning. Andelen som är mycket nöjda med sina liv är 51 procent bland utlandssvenskarna och 38 procent bland motsvarande grupp i Sverige. Lägger vi ihop de som är mycket och ganska nöjda med sina liv får vi dock mycket lika bedömningar i de båda grupperna; 97 procent bland utlandssvenskarna och 94 procent bland motsvarande grupp i Sverige är mycket eller ganska nöjda med livet. Utlandssvenskarna bedömer också i högre grad sin hälsa som god jämfört med personer boendes i Sverige med samma ålders- och utbildningssammansättning. Hela 76 procent av utlandssvenskarna bedömer sitt allmänna hälsotillstånd som bra medan motsvarande siffra bland personer i Sverige är 59 procent. Med tanke på att den genomsnittliga erfarenheten av att bo utomlands är närmare 20 år och att en stor majoritet flyttat till ett annat nordland kan vi konstatera att mönstret som framkommer i World Migration Report, det vill säga att utvandrare från ett nordland och som bott länge i annat nordland, bedömer sina liv som bättre än motsvarande grupp i ursprungslandet.

Tabell 10 Välmående bland utlandssvenskar och personer boendes i Sverige (procent)

	Utlandssvenskar	Personer boendes i Sverige*	Differens
Nöjd med livet			
Mycket nöjd	51	38	+13
Ganska nöjd	46	56	-10
Inte särskilt nöjd	3	5	-2
Inte alls nöjd	0	1	-1
Allmänt hälsotillstånd			
Dålig hälsa (0-4)	4	9	-5
Medelgod hälsa (5-7)	20	32	-12
God hälsa (8-10)	76	59	+17

Kommentar: *Den nationella SOM-undersökningen är här viktad för att matcha de svarande i SOM-undersökningen till utlandssvenskar när det gäller ålders- och utbildningsfördelning. Det betyder att den nationella undersökningen nu är överrepresenterad av personer i åldern 30-49 år och högutbildade medan andra ålders- och utbildningsgrupper är nedviktade. Se tabell 9 för information om frågeformulering och svarsalternativ.

Källa: SOM-undersökningen till utlandssvenskar 2014 (viktad) och den nationella SOM-undersökningen 2014.

Sammanfattningsvis pekar resultaten från de svarande i SOM-undersökningen till utlandssvenskar presenterade i det här kapitlet att vi har med en relativt sett välmående grupp att göra. Utöver att utlandssvenskarna har högre utbildning och högre positioner på arbetsmarknaden jämfört med motsvarande åldersgrupp boende i Sverige kan vi också konstatera att de mår bra och är nöjda med sina liv. Det ska samtidigt sägas att detta är en generalisering av hela gruppen och att gruppskillnader självklart kan döljas bakom den mer allmänna bilden. I vilken utsträckning de svarande var välmående redan före migration eller har blivit det efter migration går dock inte besvara. Att gruppen utlandssvenskar allt annat lika kan betraktas som välmående ur flera perspektiv är viktigt att ha i åtanke i samband med analyserna i de kommande kapitlen.

Bokens upplägg

I de följande 13 kapitlen redovisas analyser av forskningsfrågor relaterade till konsekvenser av migration i allmänhet och om utlandssvenskar i synnerhet. Ett genomgående tema i boken är att vi vänder på perspektivet jämfört med tidigare studier. Mycket av forskningen om migranter har undersökt migration från syd till

nord, eller undersökt migranter från flera olika länder som alla har det gemensamt att de bor i samma land nu. I den här boken handlar analyserna konsekvent om migration från nord till nord eller från nord till syd och om migranter från ett land som utvandrat till väldigt många olika länder. Analyserna i boken ställer i flera fall frågan om huruvida lärdomarna från den tidigare forskningen också gäller när vi analyserar migration från nord.

Boken kan i grova drag sägas bestå av tre delar. De fem inledande kapitlen behandlar alla frågor om kontakt eller identitet med, respektive orientering mot Sverige och i relation till boendelandet. Kapitlen tar upp aspekter som länderbilder, identitet, medieanvändning och religion. De fyra kapitel som följer därpå behandlar frågor om förtroende och tillit och mer specifikt analyseras mellanmänsklig tillit, politiskt förtroende, demokratibedömningar och tolerans. Bokens tredje del behandlar politiska attityder och politiskt beteende och här får vi analyser av välfärdsattityder, politiskt engagemang respektive röstning. Svenska utlandsröster avslutas med ett kapitel om metod och dokumentation som beskriver hur SOM-undersökningen till utlandssvenskar genomfördes, hur svarsmönstren ser ut i olika grupper samt om undersökningens representativitet.

I bokens andra kapitel, *Svenska krusbär? Utlandssvenskars bild av Sverige*, tar sig Lennart Weibull och Sofia Arkhede an frågor om vilken bild utlandssvenskar har av Sverige, vad som bestämmer deras Sverigebild och hur bilden av det land där de bor förhåller sig till bilden av Sverige. Resultaten visar att utlandssvenskarna har en positiv bild av Sverige. Faktorer som naturen, matkulturen, arbetsmoralen, välfärden, medieklimatet, mentaliteten och det politiska klimatet får övervägande positiva bedömningar. Lite mindre positiva bedömningar får faktorer som vädret, prisnivån och företagsklimatet. Den faktor som bedöms mest negativ är skattenivån. Det finns överlag små skillnader i bedömningar beroende på individ och kontext. Det som skiljer ut sig mest är uppfattningar om skattenivå och företagsklimat, där politisk ideologi och boenderegion samverkar som förklaring. Vidare är utlandssvenskarnas bild av Sverige klart mer positiv än bilden av de respektive länder där de bor. Slutligen finns det inte något samband mellan Sverigebilden och bilden av boendelandet.

Annika Bergström tar i sitt kapitel *Sverigeorientering bland utlandssvenskar* sig an frågan om transnationella praktiker genom att undersöka utlandssvenskarnas identifikation med Sverige, kontakter med Sverige och betydelsen av svenska medier samt hur Sverigeorientering varierar mellan olika grupper. Transnationell praktik innebär ett sammanhang där en individ som migrerat förhåller sig till flera nationella kontexter, oftast ursprungslandet och boendelandet. Sådana studier har tidigare oftast gjorts på andra typer av migranter, till exempel ofrivilliga migranter eller arbetskraftsinvandrare. I korthet visar kapitlet att utlandssvenskar känner sig hemmahörande i Sverige och tycker det är viktigt att fira svenska högtider. Många umgås med andra svenskar och svenska medier upplevs vara viktiga för kontakten med Sverige. Stora andelar tar också del av svenska medier och läser svenska böcker.

Vidare är personer som avser flytta tillbaka till Sverige mer benägna att orientera sig mot det svenska.

Frågorna om identitet återkommer också i André Janssons och Johan Lindells kapitel *Världsmedborgare eller bara utlandsboende? Kosmopolitism som ett uttryck för supermobilitet.* I kapitlet undersöks kosmopolitisk identitet, det vill säga känslan av att vara världsmedborgare. Frågan som ställs är i vilken mån en sådan identitet påverkas av längre utlandsvistelser. I en tid av ökade kulturmöten och globala utmaningar anförs ofta kosmopolitiska värderingar och förmågor som viktiga för ett fungerande samhälle. Till att börja med konstaterar författarna att utlandssvenskarna både känner sig hemma i Sverige och i landet de bor. Känslan av hemhörighet i Sverige respektive landet en bor i är också starkare än känslan av att höra hemma i världen som helhet. Hur många år det gått sedan utvandring påverkar inte känslan av att höra hemma i Sverige, däremot uppvisar boendetid i nuvarande land positivt samband med hemhörighet i landet. När det gäller känslan av att vara världsmedborgare visar resultaten att det främst är internationell mobilitet som spelar roll. Personer som reser regelbundet, har bott i flera länder eller bor utanför Norden är mer benägna att känna sig som världsmedborgare. Intressant nog påverkar inte den sammanlagda tiden som utlandsboende känslan av att vara världsmedborgare. Utlandsboendet i sig gör alltså inte svenskar mer kosmopolitiska.

I kapitlet *Nyhetsvanor bland utlandssvenskar* analyserar Ingela Wadbring och Ulrika Andersson hur utlandssvenskarnas generella användning av nyheter från boendelandet respektive Sverige ser ut samt vilka förklaringar det finns till nyhetsanvändningen. Resultaten visar att utlandssvenskarna använder inhemska nyhetsmedier i högre utsträckning än svenska nyhetsmedier. Samtidigt visar resultaten också att det finns större skillnader mellan grupper när det gäller konsumtion av inhemska nyheter jämfört med nyheter från svenska medier. Vidare visar resultaten att förklaringarna till inhemsk respektive svensk nyhetsanvändning är varandras spegelbilder. Individer som har en högre grad av Sverigeorientering i form av intresse för svensk politik, högre grad av hemmahörande i Sverige samt avser att flytta tillbaka till Sverige använder svenska nyhetsmedier i större utsträckning. På samma sätt är individer med starkare anknytning till boendelandet mer benägna att konsumera inhemska nyheter. Överraskande nog spelar ålder ingen roll för graden av användning av svenska respektive inhemska nyheter.

Religion bland utlandssvenskar är temat för Erika Willanders kapitel *Religion efter migration*. Med grund i tidigare forskning som funnit att religionen både kan förstärkas och försvagas hos den enskilde individen efter migration undersöks graden av religiös praktik och religiös medvetenhet bland utlandssvenskar. En stor majoritet av utlandssvenskarna har utvandrat från ett land med hög grad av sekularisering till länder med lägre grad av sekularisering, eller högre grad av religiös praktik och religiös medvetenhet. Jämfört med personer boendes i Sverige deltar utlandssvenskar något mer regelbundet i gudstjänst eller religiöst möte, men det är låga deltagandenivåer i båda grupperna. Regelbundet deltagande är relativt sett

lägre bland utlandssvenskar boendes i andra delar av Norden, Västeuropa och Asien och relativt sett något mer vanligt bland utlandssvenskar boendes i Mellanöstern, Östeuropa och fd. Sovjetstater, Nordamerika och Latinamerika. Andelen som tror på Gud är lägre bland utlandssvenskarna än bland personer boendes i Sverige. Trots det uppvisar utlandssvenskar en något högre religiös medvetenhet på det sättet att regelbundet deltagande i gudstjänst och bön är högre bland dem som tror på Gud i jämförelse med troende i Sverige. En särskild analys görs också av besök i Svenska kyrkans utlandsförsamlingar. Omkring en femtedel av de utlandssvenskar som bor i länder där Svenska kyrkan har utlandsförsamling/ar har besökt densamma.

Mellanmänsklig tillit är fokus i Peter Thisted Dinesens kapitel *Tager de tilliden med? Udenlandssvenskeres sociale tillid*. Enligt den mycket omfattande forskningen om hur mellanmänsklig tillit formas finns två huvudsakliga perspektiv. Förespråkare för kulturperspektivet menar att tillit är en stabil egenskap som grundläggs tidigt i livet. Förespråkare för erfarenhetsperspektivet menar istället att tilliten uppdateras i takt med att människor får nya erfarenheter. Enligt kulturperspektivet borde inte utlandssvenskarnas tillitsnivå påverkas av tillitsnivån i destinationslandet. Enligt erfarenhetsperspektivet borde dock tillitsnivån anpassas och ligga mer i linje med tillitsnivån i boendelandet. I korthet visar resultaten stöd för erfarenhetsperspektivet; utlandssvenskarnas tillit samvarierar med tillitsnivån i de länder där de bor vilket betyder att vi ser lägre mellanmänsklig tillit bland utlandssvenskar i lågtillitsländer och högre tillit i högtillitsländer. Dessutom blir sambandet starkare ju längre individen varit bosatt i landet. Samtidigt visar också analysen att utlandssvenskar generellt sett har högre tillit till andra människor än svenskar i Sverige och mer specifikt är det utlandssvenskar boende i västländer som har högre tillitsnivåer än svenskar boende i Sverige även under kontroll för andra faktorer.

I kapitlet *Utlandssvenskarnas institutionsförtroende* undersöker Sofia Arkhede och Lennart Weibull utlandssvenskarnas samhällsförtroende för svenska institutioner respektive institutioner i boendelandet samt vad som förklarar skillnader i förtroende. I kapitlet jämförs även utlandssvenskarna med boende i Sverige. Resultaten visar att utlandssvenskarna har högre förtroende för riksdag, regering, domstol och polis än vad boende i Sverige har. De skillnader mellan förtroende i olika grupper som finns bland boende i Sverige återfinns inte bland utlandssvenskarna och förtroendet varierar inte heller mellan utlandssvenskar som befinner sig i olika kontexter. Utlandssvenskarna förtroende för boendelandets parlament, regering, domstol och polis är betydligt lägre. Samtidigt varierar förtroendenivåerna betydligt mellan utlandssvenskar i olika länder. Skillnaden förklaras till stor del av kvalitén i de offentliga institutionerna. Både uppfattningar om att korruption förekommer och objektiva mått på korruptionens utbreddhet innebär lägre samhällsförtroende. Vidare visar resultaten också att personer som har förtroende för landets institutioner också har mer förtroende för de svenska institutionerna.

Stefan Dahlberg och Jonas Linde undersöker i kapitlet *Utlandssvenskars tillfredsställelse med demokratins funktionssätt* hur bedömningar av demokrati påverkas av

att ha flyttat från en typ av institutionell kontext till en annan. Kapitlet binder på det sättet ihop forskning om samhällsstyrningens kvalité, till exempel i vilken grad de offentliga institutionerna präglas av korruption, med demokratisk legitimitet. Tre hypoteser prövas med grund i tidigare forskning; 1) Svenskar som bor i ett land med dålig samhällsstyrning är mer nöjda med hur demokratin fungerar i Sverige i jämförelse med svenska medborgare som bor i länder med god samhällsstyrning. 2) Svenskar som bor i ett land med dålig samhällsstyrning är mindre nöjda med hur demokratin fungerar i det nya hemlandet i jämförelse med inhemska invånare. 3) Svenskar som bor i ett land som karaktäriseras av dålig samhällsstyrning är mer nöjda med hur demokratin fungerar i det nya hemlandet jämfört med inhemska medborgare. För att pröva hypoteserna läggs svar från SOM-undersökningen till utlandssvenskar ihop med den länderjämförande valundersökningen Comparative Study of Electoral Systems. Sammantaget kan författarna analysera svar från utlandssvenskar och inhemska medborgare i 40 länder. Resultaten visar delvis stöd för hypotes 1; utlandssvenskar i länder med högre korruption är mer nöjda med den svenska demokratin, men huvudskillnaden finns mellan utlandssvenskar boendes i medel- respektive högkorrupta länder. Analyserna visar på starkt stöd för hypotes 2; utlandssvenskar som bor i länder med högre korruption är betydligt mindre nöjda med demokratin jämfört med befolkningen i landet. Att hypotes 2 får stöd betyder också att hypotes 3 inte får det. Sammantaget ger resultaten stöd för det institutionella perspektivet; bedömningar av demokratin funktionssätt revideras beroende på hur den omgivande kontexten ser ut.

I kapitlet *Utlandssvenskarnas kontakter med lokalbefolkningen – leder de till tolerans* undersöker Andrej Kokkonen hur tolerans för andra människor, mätt genom frågor om invandring, påverkas av att ha kontakt med lokalbefolkning och lokala myndigheter. Enligt kontakthypotesen ska kontakt med så kallade utgrupper leda till färre fördomar och ökad tolerans. Eftersom kontakter med andra till stor del är självvalt prövas istället om kontakter med myndigheter genererar samma typer av effekter. Resultaten visar på stöd kontakthypotesen; utlandssvenskar som oftare har kontakt med lokala myndigheter är mer positivt inställda till invandring från landet de bor i till Sverige jämfört med personer med mindre eller ingen myndighetskontakt. Kvinnor och personer med högre utbildning är mer positiva än män och personer med låg utbildning. Vidare är utlandssvenskar som bor utanför västvärlden mindre positiva till invandring från de regionerna till Sverige. Kontakter med lokala myndigheter i landet där man bor spelar dock mindre roll för attityder om flyktingmottagning och arbetskraftsinvandring i Sverige.

Frågan om välfärdsmissnöje driver utvandring från Sverige är en av frågorna i Andreas Berghs, Henrik Jordahls och Richard Öhrvalls kapitel *Tål den svenska modellen att jämföras? Utlandssvenskars attityder till välfärdsstaten*. Mer specifikt undersöks utlandssvenskarnas åsikter om välfärdssystem, skatter, skola och sjukvård i det land de flyttat till och hur synen på den svenska välfärdsstaten skiljer sig åt beroende på till vilken typ av välfärdsystem man flyttat. Resultaten visar att

utlandssvenskar generellt sett är mer nöjda med sjukvården och skolan i det nya landet än i Sverige. Sammanfattningsvis tycks utlandssvenskar samtidigt föredra det svenska välfärdssystemet, men (den oftast lägre) skattenivån i andra typer av välfärdsstater vilket inte är en förenlig ståndpunkt. Författarna finner inte stöd för att välfärdsmissnöje driver utvandring, men det förekommer negativa bedömningar av den svenska sjukvården och svenska skatter bland utlandssvenskar i välfärdssystem som är olikt det svenska. Resultaten tyder på att flera åsikter om Sverige omvärderas i ljuset av nya erfarenheter. Ju rikare land man flyttat till, desto mindre nöjd är man med den svenska sjukvården och med välfärdssystemet som helhet. Den som flyttat till ett land med bra skola enligt Pisa-mätningarna har också en mer negativ bild av den svenska skolan. Utlandssvenskar som flyttat till en annan typ av välfärdsstat är mer nöjda med det nya landets skattenivå, men mindre nöjda med välfärdssystemet som helhet. Viktigt att poängtera är att den negativa uppfattningen om den svenska skattenivån uppvisar stora skillnader mellan män och kvinnor; män är negativa till skattenivån i Sverige, vilket kvinnor inte är, medan kvinnor är mer negativa till skattenivån i boendelandet.

I kapitlet *Gränslöst politiskt deltagande* ställer Maria Solevid tre frågor som har med politiskt deltagande i och utanför Sverige bland utlandssvenskar att göra. För det första, vad påverkar valdeltagande i Riksdagsvalet bland utlandssvenskar? För det andra, vad påverkar deltagande i politiska aktiviteter utöver val? För det tredje, vilka likheter och skillnader finns i politiskt deltagande mellan utlandssvenskar och boende i Sverige? I kapitlet prövas så väl generella förklaringar till politiskt deltagande som har med individers resurser och motivation att göra, som migrationsspecifika förklaringar, som medborgarskap och utlandserfarenhet. Resultaten visar för det första att utlandssvenskar röstar i lägre grad än personer boendes i Sverige men utlandssvenskar är aktiva på andra sätt och uppvisar lika höga eller ibland högre nivåer av att diskutera politik, kontakta politiker/tjänstemän och skriva under namninsamling som personer boendes i Sverige. Vidare visar analyserna att både etablerade förklaringar och migrationsspecifika förklaringar påverkar benägenheten att rösta i det svenska Riksdagsvalet bland utlandssvenskar. Mer specifikt är personer med hög utbildning, högre inkomst, med ett intresse för svensk politik och med en stark partiidentifikation mer benägna att rösta. Likaså är sannolikheten att rösta högre bland personer som bor i hushåll där det huvudsakligen talas svenska samt bland personer som enbart är svenska medborgare (och inte har dubbla medborgarskap). Sannolikheten att rösta minskar också ju längre tid en bott utomlands. Det är generellt färre faktorer som förklarar skillnader i politisk aktivitet utöver val bland utlandssvenskar men i huvudsak ser vi klassiska mönster som att personer med högre utbildning och politiskt intresse utför fler politiska aktiviteter. Till sist visar resultaten att det under kontroll för andra faktorer inte finns några skillnader i politisk aktivitet mellan utlandssvenskar och personer boendes i Sverige.

Henrik Oscarsson tar sig i kapitlet *Utlandsröstande* an frågan om väljarbeteende bland utlandssvenskar. Att utlandsrösterna avgjorde valet 1979 till det borgerliga

blockets fördel har länge varit en etablerad, men obekräftad, sanning i svensk modern politisk historia. I kapitlet undersöks därför först hur utlandsröstningens omfattning och karaktär har utvecklats över tid. Därefter undersöks röstmönstren bland utlandssvenskarna med särskilt fokus på om traditionella förklaringar också förklarar skillnader i partival inom gruppen utlandssvenskar. Till sist undersöks även åsiktsröstning bland utlandssvenskar, det vill säga sambanden mellan ställningstaganden i politiska sakfrågor och partival. Resultaten visar för det första att det går att belägga att utlandsrösterna avgjorde valet 1979. Det är däremot svårare att dra slutsatser om huruvida utlandsrösterna konsekvent påverkar valutgången och det särskilt efter 1998 då de så kallade onsdagsrösterna i så hög grad också består av förtida röster från Sverige. När det gäller partival skiljer sig utlandssvenskars partival åt jämfört med boende i Sverige: Moderaterna är överrepresenterade medan Socialdemokraterna är underrepresenterade bland utlandssvenskar jämfört med boendes i Sverige. Skillnaderna kan till viss del förklaras av den höga utbildningsgraden bland utlandssvenskarna. Samtidigt är det stora skillnader i partival mellan olika grupper av utlandssvenskar och skillnaderna känns igen från analyser av personer boendes i Sverige: Moderaterna är svaga bland unga kvinnor och starka bland äldre män medan det omvända gäller för Miljöpartiet och Feministiskt initiativ. Analyserna av åsiktsröstningen visar slutligen att det finns ett *starkare* samband mellan åsikter i ideologiska frågor och partival bland utlandssvenskarna jämfört med vad som vanligen uppmäts i Valundersökningen.

I bokens avslutande kapitel, *SOM-undersökningen till utlandssvenskar 2014: Metod och dokumentation* redogör Frida Vernersdotter för undersökningens upplägg och genomförande. I kapitlet beskrivs i detalj de olika val som gjorts när det gäller population, urvalsram och urval. Urvalsmetoden i SOM-undersökningen till utlandssvenskar är ett så kallat disproportionellt stratifierat urval vilket innebär att samtliga analyser i de övriga kapitlen är viktade. I kapitlet redogörs även för fältarbetet. De utvalda respondenterna kontaktades tre gånger via brev och ombads, med hjälp av inloggningsuppgifter i brevet, gå in på SOM-institutets hemsida och besvara en webbenkät. Enkäten omfattade 75 frågor. Av de 10 000 slumpmässigt utvalda utlandssvenskarna registrerade som utvandrade enligt Skatteverkets folkbokföringsregister, fick vi svar från 2668 stycken. Representativiteten i undersökningen är god med avseende på kön. När det gäller ålder har undersökningen god representativitet i åldrarna 30-60 år medan yngre och äldre är under- respektive överrepresenterade bland de svarande jämfört med urvalsramen.

Svenska utlandsröster

Bokens namn till trots handlar boken inte bara om utlandssvenskar som en grupp. Det är tack vare de omfattande jämförelserna som analyserna i boken bidrar med verklig kunskap om den mångfacetterade grupp utlandssvenskar vi har undersökt. Den vanligaste jämförelsen är den mellan *olika grupper av utlandssvenskar*. Här finns

jämförelser både mellan olika socioekonomiska grupper av utlandssvenskar men även mellan utlandssvenskar med olika mycket erfarenhet av migration. En annan viktig jämförelse som görs i flera kapitel är *den mellan utlandssvenskar och boende i Sverige*. I ett kapitel finns också jämförelser av *utlandssvenskar och befolkningen i länderna* de bor. I stort sett alla kapitel prövar också olika typer av *kontextförklaringar* till det fenomen som analyseras. Det handlar dels om jämförelser av utlandssvenskar boende i olika regioner i världen, som ett mått på kulturellt- och geografiskt avstånd från Sverige, dels om hur mediesystem, kvalitén på de offentliga institutionerna eller välfärdsstatens utformning påverkar utlandssvenskarnas attityder och beteenden.

Sammantaget är de kommande kapitlen rika på unika analyser och jämförelser vilket också gör att slutsatserna är mångfacetterade. I vissa fall är det tydligt att gruppens sammansättning, särskilt med avseende på den höga utbildningsgraden, påverkar resultaten. I andra fall är det inte primärt skillnader mellan utlandssvenskar med olika socioekonomisk status som spelar roll utan snarare i vilken kontext de bor i eller hur länge de varit utlandssvenskar. I ytterligare fall ser vi tydliga tecken på att individ och kontext samspelar. Vi kan oavsett konstatera att vi vet betydligt mycket mer om gruppen utlandssvenskar och skillnaderna inom gruppen nu än någonsin tidigare. Detta till trots är boken bara en början och ett första steg i att förstå konsekvenser av utvandring från Sverige och vad det för med sig. Vår förhoppning är att boken också ska ge andra inspiration att ställa nya spännande forskningsfrågor om svensk utvandring.

Noter

1 Citat från Lena Bernhardz, Enheten för befolkningsstatistik, SCB i Dagens Nyheter 2012-02-20. http://www.dn.se/nyheter/sverige/fler-utvandrare-an-pa-1800-talet/

2 Viktad uppgift. I rådata är andelen som flyttat till annat nordland 80,5 procent. Att vi har lägre andel som flyttat till ett nordland i de oviktade svaren beror på att vi översamplat regioner där färre utlandssvenskar bor och många av de regionerna utgör ”syd”. Se Frida Vernersdotters kapitel för mer information om viktning.

3 76 procent bor i de här 12 länderna om vi viktar våra data.

4 Oviktat medelvärde 19,99, viktad median 16 år, viktad standardavvikelse 16,21 år. Oviktat medelvärde är 19,59 år, oviktad median 15 år, oviktad standardavvikelse 16,28 år. N=2668.

5 Medelvärde kvinnor: 20,9 år, Medelvärde män 18,9:, F(1, 2653, p= 0.0056).

6 Andelen förvärvsarbetande bland personer boendes i Sverige 18-75 år i den nationella SOM-undersökningen är 59 procent, andelen pensionärer är 25 pro-

cent. I SOM-undersökningen till utlandssvenskar är andelen förvärvsarbetande 67 procent och andelen pensionärer 18 procent. Andelen arbetslösa/i arbetsmarknadspolitiska åtgärder är 5 procent i den nationella SOM-undersökningen (18-75 år) och 4 procent bland utlandssvenskar (viktade data).

Referenser

Dagens Nyheter (2012), ”Fler utvandrare än på 1800-talet”, artikel av Lasse Mannheimer, 2012-02-20. http://www.dn.se/nyheter/sverige/fler-utvandrare-an-pa-1800-talet/. Senast nedladdad 2016-02-14.

De Haas, Hein (2010). ”Migration Transitions. A theoretical and empirical inquiry into the developmental drivers of international migration”. Demig Working paper 24: 2010. International Migration Institute (IMI), Oxford Department of International Development (QEH), University of Oxford.

Ds 2013:19. *Svenska framtidsutmaningar*. Slutrapport från regeringens framtidskommission. Stockholm: Fritzes.

Eurostat. Population Database. Åtkomst: http://ec.europa.eu/eurostat/web/population-demography-migration-projections/population-data/database

Inglehart, Ronald & Christian Welzel (2005). *Modernization, Cultural Change and Democracy. The Human Development Sequence.* Cambridge: Cambridge University Press.

Inglehart, Ronald & Christian Welzel (2010). ”Changing Mass Priorities: The Link between Modernization and Democracy”. *Perspectives on Politics*, 8(2): 551-567

Lee, Everett S. (1966). ”A theory of migration”. *Demography*, 3(1): 47-57

Lifvendahl, Tove (2012). *Från sagoland till framtidsland. Om svensk identitet, utveckling och emigration.* Stockholm: Hjalmarson & Högberg

OECD. International Migration Database. Åtkomst: http://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=MIG#

SCB (2004) ”Efterkrigstidens invandring och utvandring”. Demografiska rapporter 2004:5. Örebro: SCB, www.scb.se/statistik/_.../be0701_1950i02_br_be51st0405.pdf, senast nedladdad 2016-02-14

SCB (2014) ”Folkmängd i riket, län och kommuner efter kön och ålder 31 december 2014”, http://www.scb.se/sv_/Hitta-statistik/Statistik-efter-amne/Befolkning/Befolkningens-sammansattning/Befolkningsstatistik/25788/25795/Helarsstatistik---Kommun-lan-och-riket/159277/, senast nedladdad 2016-02-14

SCB (2015a) ”Kriget i Syrien medförde rekordstor invandring”, http://www.scb.se/sv_/Hitta-statistik/Artiklar/Kriget-i-Syrien-medforde-rekordstor-invandring/, nyhet nr 2015:106, Publicerad: 2015-04-07, senast nedladdad 2016-02-14

SCB (2015b), ”Befolkningsutveckling 1749-2014”, http://www.scb.se/Statistik/BE/BE0101/2014A01J/be0101tab9utv.xlsx, senast nedladdad 2016-02-14

SOU 2010:40. *Cirkulär migration och utveckling. Kartläggning av cirkulära rörelsemönster och hur diskussion om migrationens utvecklingspotential kan främjas.* Stockholm: Fritzes

Svenskar i världen (2015). ”Kartläggning av utlandssvenskar 2015”. http://www.sviv.se/wp-content/uploads/2015/09/Kartlaggningen_2015_andraupplagan.pdf, senast nedladdad 2016-02-14.

Westling, Folke (2012) ”Svenskar bosatta utomlands”. SOM-rapport 2012:9, Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet, http://som.gu.se/digitalAssets/1373/1373789_svenskar-bosatta-utomlands.pdf, senast nedladdad 2016-02-14

World Migration Report (2013). *Migrant Well-Being and Development.* International Organization for Migration. https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr2013_en.pdf, senast nedladdad 2016-02-14

SVENSKA KRUSBÄR? UTLANDSSVENSKARS BILD AV SVERIGE

LENNART WEIBULL & SOFIA ARKHEDE

Blott Sverige svenska krusbär har. Den kända raden står för en mycket komprimerad bild av Sverige som det bästa landet i världen. Den ingår i en dikt författad av en känd svensk som hamnat i utlandet av tragiska skäl. Det är Carl Jonas Love Almquist (1793-1866), i Sverige tidigare en hyllad författare och språkman, som tvingats fly till USA efter att ha blivit misstänkt för ha begått en del oegentligheter i Sverige.[1]

Almqvists bild av Sverige präglas av hans längtan efter det land som aldrig kom att få återse. Utvandrade svenskars längtan efter det gamla landet och idealisering av hembygden representerar närmast en genre inom litteraturen. Det mest typiska exemplet är kanske Vilhelm Mobergs utvandrarepos där Kristinas längtan hem är ett slags arketyp. Men Moberg har även utvecklat temat i den fristående volymen *Din stund på jorden* (1963), där den svenske USA-immigranten Albert Carlsson sammanfattar sin längtan tillbaka till det gamla landet.

Den idealiserade Sverigebild som tillskrivs skönlitteraturens emigranter från 1800-talets senare och 1900-talet tidiga decennier var präglad av en epok då emigration ofta var något definitivt eller i varje fall innebar att man lämnade Sverige för en lång tid. Det har inte hindrat att fiktionens bild av den tidiga emigrationen påverkat vad som bland svenskar i Sverige uppfattades som typiskt svenskt. Det har inte minst handlat om den naturromantiskt färgade nationsbild som i Sverige växte fram under vid förra sekelskiftet (Frykman & Löfgren, 1979:45ff). Där finns den röda stugan men också ärliga människor som sliter för sitt uppehälle.

Men på ett sekel har situationen i hög grad förändrats. Migration är numera del av vardagen. De flesta svenskar har varit ute på långa resor och av dem som bodde i Sverige 2012 hade nästan var tionde varit bosatt utomlands under minst ett halvår (Weibull, 2013). Det som skiljer den nutida migrationen från den äldre är att en majoritet av dem som idag varit bosatta utomlands kommer tillbaka till Sverige. Detta brukar betecknas som cirkulär migration och har fått en ökad utbredning under det senaste decenniet (SOU 2010:40). En stor del av migrationen i utvecklingsländer handlar om inflyttning till städer, en annan om flykt från krig, förtryck och katastrofer och en tredje om migration från utvecklingsländer till utvecklade länder för att studera eller arbeta (World Migration Report 2015, 2015). Ett utmärkande drag för dagens migranter är att de behåller kontakten med sina hemländer och att en stor del av dem återvänder dit (Ds 2013:19:58). Migranter som befinner sig i Sverige för arbete eller studier bidrar till utvecklingen av

Weibull, Lennart & Arkhede, Sofia (2016) Svenska krusbär? Utlandssvenskars bild av Sverige i Maria Solevid (red) *Svenska utlandsröster.* Göteborgs universitet: SOM-institutet.

de länder de kommer ifrån liksom återvändande svenskar bidrar med erfarenheter från verksamhet i utlandet.

Den ökade migrationen bidrar i sin tur till att Sverige alltmer – och av allt fler – har kommit att betraktas i ett globalt perspektiv där våra föreställningar om svensk kultur, socialt och politiskt, regelbundet konfronteras med andra synsätt (Lifvendahl, 2012). Även om delar av den äldre Sverigebilden finns kvar är det sannolikt, men inte säkert, att det är andra egenskaper som idag präglar bilden av Sverige än vad som var fallet i början av den förra seklet och att det numera finns andra egenskaper som uppfattas var typiskt svenska (Daun, 2005). Frågan är vilka dessa är.

Syftet med detta kapitel är att studera några aspekter av den bild som dagens utlandssvenskar har av Sverige, men också att belysa hur de ser på landet där de är bosatta. Avsikten är att en sådan ansats ska ge perspektiv på dagens Sverige och vara en kontrast till den idyllisering som ofta präglat den äldre Sverigebilden. Vi frågar vad som kännetecknar föreställningarna om Sverige bland dagens utlandssvenskar och vad som påverkar den. Tre frågor står i centrum:

1. Vilka föreställningar har utlandssvenskarna om Sverige? Det gäller frågor om hur olika egenskaper hos Sverige värderas. I vad mån finns det fortfarande inslag av en äldre natursyn? Hur bedöms politik och ekonomi?
2. Vad bestämmer utlandssvenskarnas bild av Sverige? Det gäller frågor både om egenskaper hos individerna, exempelvis ålder, boendetid utomlands eller politiska preferenser och om hur Sverigebilden påverkas av den region där de bor. Vad betyder det att bo långt från Sverige i jämförelse att bo nära?
3. Hur värderar utlandssvenskarna det land där de bor? Det gäller frågor om egenskaper hos boendelandet och hur dessa egenskaper bedöms i förhållande till hur de bedömer Sverige.

Som en bakgrund till valet av undersökta egenskaper diskuteras några huvudresultat från i första hand etnologisk forskning om vad som brukar uppfattas som typiskt svenskt.

Synen på det svenska

Frågan vad som är svenskt är komplex och inte sällan känslig. Föreställningar om svenskhet för lätt över till tankar om svenskarnas särställning som bildat grund för många grumliga nationalromantiska teorier under årens lopp. Det är framför allt inom etnologisk forskning som det ändå gjorts försök att fånga vad som kan vara utmärkande för en nationell kultur. Området är inte sällan svårnavigerat. Det har ofta kännetecknats av ett slags historisk idealism som gränsat nära till ideologiskt grundade, ofta normativa, föreställningar om nationalkaraktärer. Äldre studier, även i Sverige, var påtagligt påverkade av sådana stereotypa synsätt (Daun, 1989:14f).

Den moderna etnologiska forskningen om vad som utmärker svenskarna har haft fokus på svensk kultur och gränsar nära till sociologiska kulturstudier.[2] Den har också tydligt visat att bildmetaforer knappast är helt rättvisande, utan föreställningen om det svenska är snarast en berättelse om vad som utmärker Sverige och det svenska. Och det är dessutom en berättelse som hela tiden omformas och bearbetas (Frykman & Löfgren, 1979:15f; Daun, 1989:232).

När vi utgår från hur en kultur eller ett land uppfattas av enskilda människor är det rimligt att relatera de etnologiska studierna även till sociologisk och socialpsykologisk teoribildning (Berger & Luckmann, 1979; Giddens, 1998; Hogg, 2003). Inom socialpsykologin är socialisation det centrala begreppet när det gäller människors kulturella inlärning. Socialisationen fortsätter hela livet och de bilder vi skapar av samhället är ständigt utsatta för omprövning. Visserligen strävar individer normalt att vidmakthålla sina föreställningar, vilket inte hindrar att vi modifierar våra föreställningar när de konfronteras med nya erfarenheter. Samtidigt skiljer sig erfarenheten mellan olika individer beroende på deras sociala position, t ex kön, ålder och klass. Sådant som ligger nära den egna erfarenheten leder som regel till en starkare identitet och mer differentierade föreställningar, medan vår uppfattning om sådant som ligger på större avstånd ofta tenderar att bli mer stereotypt (Lippman, 1922). Det senare gäller inte minst våra föreställningar om länder. För länder där vår kunskap är bristfällig tenderar vi att utveckla stereotypa föreställningar som bygger mest på vad vi hört an andra eller fått veta genom press, radio och tv (Roosvall & Salovaara-Moring, 2010).[3]

En av de första empiriska studierna av svensk nationell kultur är Åke Dauns *Svensk mentalitet* som kom med sin första upplaga 1989. Den bygger på både riksrepresentativa frågeundersökningar som exempelvis *World Value Survey* (WVS) samt egna samtalsintervjuer med svenskar och invandrare. Perspektivet i Dauns analyser är intresset att skilja ut mönster i svensk nationell kultur och sätta dessa i relation till andra nationella kulturer. Hans slutsats är att svensk kultur av invandrare uppfattas som distinkt och att till de stereotypa dragen hör att svenskarna är socialt otillgängliga men också att de är jordnära och praktiska. Svenskarna själva har vaga föreställningar om vad som utmärker dem som bärare av svensk kultur, något som inte hindrar att de styrs av olika traditioner och värderingar, liksom att de har lätt att anpassa sig i nya miljöer (Daun, 2005:17f; jfr Lifvendal, 2012:235ff). Medvetandet om vad som karaktäriserar den egna kulturen är inte oväntat större bland dem som haft närmare kontakt med andra kulturer. Det senare gör det omöjligt att lägga fast en svensk mentalitet, vilket även accentueras av att det svenska i allt snabbare takt omförhandlas som en följd av migrationen (Daun, 1998:223ff). Det senare bidrar till att särskilt öka skillnader mellan yngre och äldre: den yngre generationen kännetecknas av en identitetsförskjutning i känslan för det svenska genom att det i denna finns en större blandning av värderingar och intressen (Daun, 2005:161ff).

Men Sverigebilden handlar inte bara om vad som kan uppfattas som typiskt svenskt eller vilka egenskaper som utmärker Sverige. Svenskarnas relation till sitt land har också både djupare och vardagligare dimensioner. Ett exempel är den stora betydelse som naturen intar i svenskarnas världsbild. Det handlar då inte bara om en naturromantisk tradition utan i lika hög grad om naturen som tröst (Frykman & Löfgren, 1979; Ahmadi & Ahmadi, 2015). Naturen förefaller i det sekulära Sverige spela den roll som religionen gör i andra länder (Thurfjell, 2014).

Resultat från WVS' mätningar visar på svenskarnas generellt stora intresse för politik, starka inriktning på arbetet, stora samhällsförtroende och låga engagemang när det gäller religiösa frågor.[4] Sverige har mot den bakgrunden ofta beskrivits som världens modernaste land och det är också den bild av svenskarna som framträder i SOM-institutets årliga mätningar (Inglehart & Welzel, 2010; Bergström m fl, 2015). Det går även att jämföra med undersökningar som fokuserar just på Sverigebilden bland svenskarna genomförda på uppdrag av Svenska Institutet (Sverigebilder 2014, 2014). Dessa ger sammantaget en mycket positiv bild av människors upplevelse av det svenska samhällsklimatet – Sverige uppfattas som kreativt, öppet och modernt. Bilden är relativt samstämmig mellan olika grupper, men resultaten visar samtidigt på politiska skillnader i bedömningarna av samhällsklimatet, där sympatisörer med Alliansens partier är mer positiva än sympatisörer med de rödgröna partierna, särskilt Vänsterpartiet. Vidare framgår att äldre i större utsträckning betonar öppenhet och kreativitet än vad de yngre gör.

De olika studierna av svensk mentalitet har haft fokus på svenskar i Sverige. Sammantaget är bilden positiv, även om det som väntat svårt att på grundval av så olika studier säga något entydigt om vad som utmärker bilden av Sverige. Studierna har handlar om allt från traditionella föreställningar om natur och historia till bedömningar av dagens politik. Det ligger dessutom i sakens natur att bilden av det egna landet är komplex och som vi har sett finns det variationer olika grupper av medborgare beroende av deras bakgrund. De etnologiska forskarna har särskilt pekat på att skillnaderna i synen på vad som är svenskt påverkas av kontakt med främmande kulturer och att det framför allt skulle medföra att den yngre generationen skiljer sig från de äldre (jfr Andrejs Kokkonens kapitel i denna bok). Även här kan vi förvänta oss att personer med en större internationell och kulturell erfarenhet gör andra bedömningar än de som saknar sådan, men det är troligt att det härvidlag finns en betydande samvariation med personernas sociala position och politiska inställning.

Generaliserande studier av vilken bild individer bosatta i andra länder har av Sverige är få och det saknas i stort helt studier av utlandssvenskarnas Sverigebild (jfr dock Weibull, 2013 om hemflyttade utlandssvenskars syn på Sverige). Mycket av det som publicerats om Sverige i andra länder har snarast varit fråga om journalistik och inte sällan, i varje fall tidigare, haft en Sverigekritisk karaktär (Daun, 1998:15; jfr Booth, 2015). Ett försök till översiktsbild av vad som utanför Sverige utmärker den dagens bilder av Sverige och svenskheten finns i den delvis journalis-

tiska volymen *Från sagoland till framtidsland* (2012) där samhällsdebattören Tove Lifvendal sätter fokus på migrationens betydelse för identitet och utveckling.[5] I boken varvas författarens huvudtext, till stor del byggd på svensk etnologisk forskning, med intervjuer av svenska migranter som är eller har varit verksamma i andra länder. Migranterna får beskriva sina erfarenheter, exempel vad de saknar mest i Sverige eller vad de är mest kritiska till. Att boken tillkommit i syfte att påverka den politiska utvecklingen i Sverige genom att ta fram exempel på framgångsrika utvandrare hindrar inte att den samtidigt ger en intressant bild av deras syn på Sverige. Framställningen knyter också an till studier av den internationella Sverigebilden, där det finns komponenter som näringslivet, samhällsstyret, kulturen och befolkningen (Lifvendal, 2012:197ff). En slutsats av intervjuerna är att det inte finns någon typisk migrant. Livssituation, yrkesområde och livsval skiljer sig mellan dem och bidrar i sin tur till deras skilda bilder av Sverige (Hedlund, 2011; jfr Weibull, 2013).

Den analys av utlandssvenskars Sverigebild som ska redovisas i det följande kan på ett sätt betraktas som en förlängning och vidareutveckling av Lifvendals intervjuer med migrerande svenskar.[6] Medan intervjuerna mot bakgrund av hennes syfte med boken främst avser personer i näringslivet inklusive entreprenörer på olika områden kommer vi att analysera bilden hos ett slumpmässigt urval av utlandssvenskar.[7] De aspekter hos Sverige som utlandssvenskarna i den aktuella undersökningen fått ta ställning har också vissa likheter med den internationella varumärkesstudie av enskilda länder som presenteras i boken.[8]

Människors bild av det egna landet är, som vi sett, mer differentierad än den bild man har av andra länder som ofta är mer stereotyp och beroende av mediernas bevakning eller av andrahandskontakter (jfr Weibull & Rosengren, 1997; Weibull & Lithner, 2001; Weibull, 2012). Utlandssvenskar som sedan länge är bosatta i ett land borde rimligen ha en bild som främst bygger på egen erfarenhet. Samtidigt kan bilden förväntas variera beroende på vilket land man bor i och dess kulturella avstånd till Sverige.[9] Skälet till att studien inkluderar även egenskaper om utlandssvenskarnas boendeland är att den ska ge en relief åt bedömningarna av Sverige, men också för att den bild man har av det land där man är bosatt även kan förväntas påverka bilden av Sverige. Hypotesen är att den som är positiv till landet där man är bosatt är mindre positiv till Sverige och omvänt: en negativ bild av landet där man bor är mer positiv till Sverige. Oavsett om hypotesen bekräftas eller ej ger utlandssvenskarnas bild av landet där man bor ytterligare ett perspektiv på deras bild av Sverige.

De redovisade studierna av Sverigebilden avser att på olika sätt belysa frågan hur vi ska förstå utlandssvenskarnas bild av Sverige. Det kan förväntas att bilden ska uppvisa förhållandevis få demografiska skillnader utom i fråga om ålder. Ett annat förväntat resultat är att det ska finnas skillnader beroende på i vilken omgivning, exempelvis land eller region, utlandssvensken befinner sig, men också under hur lång tid man har vistats där och vad man anser om landet. Det finns dessutom

anledning att förvänta sig politiskt eller ideologiskt motiverade skillnader i synen på det svenska politiska systemet.

Frågan om Sverigebilden

Forskningen om länderbilder har visat att de överlag är komplexa särskilt vad gäller bedömningen av det egna landet. I frågan om Sverigebilden har svarspersonerna fått ta ställning till tolv olika egenskaper hos Sverige. Egenskaperna har formulerats som fasta svarsalternativ. Valet av egenskaper har styrts av vad som framkommit i tidigare studier, liksom det var påverkats av ett intresse att få en så bred bild som möjligt av migranternas syn på det svenska samhället. Dessutom skulle det vara möjligt att utgå från samma egenskaper i frågan om utlandssvenskarnas bedömning av det land de var bosatta i. Det innebär att det bland egenskaperna ryms både bredare kategorier som naturen och smalare som exempelvis pris- och skattenivå.

De tolv egenskaperna i frågan om Sverigebilden är således av olika karaktär. En första huvudgrupp är indikatorer som knyter an till dels vad som kan kallas fysiska förhållanden som *Naturen* och *Vädret*, dels till vardagskultur med indikatorer som *Matkulturen, Mentaliteten* och *Arbetsmoralen*. Den andra huvudgruppen är indikatorer på olika aspekter hos samhället. Där finns dels indikatorer som vetter åt politik som *Det politiska klimatet, Medieklimatet, Den offentliga administrationen* och *Välfärdssystemet,* dels indikatorer som ligger närmare ekonomi som *Den allmänna prisnivån, Skattenivån* och *Företagsklimatet*.

Urvalet av egenskaper kan givetvis alltid diskuteras. Som framhållits har det framför allt gällt att få bredd i vad som ska bedömas. Det handlar om att ge något slag av rundmålning i synen på Sverige, vilken i sin tur kan bilda grund för analyser av tänkbara underliggande dimensioner. Dessutom har det varit angeläget att ha med sådana egenskaper där man med hänsyn till vad som framkommit i tidigare studier kan förvänta en relativt stor samstämmighet bland utlandssvenskarna och sådana där det kan finnas tydliga skiljelinjer. Till det kommer att svarspersonerna har fått ta ställning till samma egenskaper hos det land där de för närvarande är bosatta, vilket medfört att de egenskaper som bedöms måste vara förhållandevis allmänna.

För var och en av de tolv egenskaperna har svarpersonerna fått bedöma om den är positiv eller negativ. Skalan har gått från Mycket positiv till Mycket negativ med mittalternativet Varken positiv eller negativ. Det fanns även möjlighet att kryssa för svarsalternativet Ingen uppfattning.

Ett rimligt kriterium på hur frågan fungerat är i vad mån svarspersonerna kan göra de efterfrågade bedömningarna. Det går att pröva genom att studera hur många av svarspersonerna som angivet ”Ingen uppfattning” eller placerat sig i mitten (”Varken positivt eller negativt”). Högst andel mittsvar visar sig i fråga om Företagsklimatet där omkring 20 procent uppger sig sakna uppfattning, främst bland de yngsta och de äldsta, och ytterligare nästan 30 procent placerar sig på mittvärdet. Förklaringen har troligen att göra med att många saknar erfarenhet

av företag därför inte kan ta ställning. I övrigt ligger andelen som saknar uppfattning på omkring fem procent och andelen på mittvärdet på omkring en fjärdedel. Slutsatsen är således att frågan fungerat i huvudsak bra.

Uppläggningen följer de frågor som ställdes i kapitlets början. Först redovisas utlandssvenskarnas bedömningar av de tolv egenskaperna. I det andra steget studeras skillnader med hänsyn till individegenskaper och var man bor som bakgrund till vad som förklarar utlandssvenskarnas Sverigebild. I det tredje och avslutande avsnittet undersöks utlandssvenskarnas bild av landet där de är bosatta vilken betydelse den har för deras bild av Sverige.

Utlandssvenskarna om Sverige

Det är en egenskap i utlandssvenskarnas när det gäller utlandssvenskarnas syn på vad som är positivt med Sverige: Naturen. Över 60 procent av svarspersonerna anger naturen som något *mycket* positivt och ytterligare en dryg tredjedel anger den som ganska positiv, inte någon ställer sig negativ (tabell 1).

Tabell 1 Positivt och negativt i Sverige bland utlandssvenskarna (procent, viktat)

	Mycket positiv	Ganska positiv	Varken positiv eller negativ	Ganska negativ	Mycket negativ	Ingen upp-fattning	Summa	Antal svar
Naturen	61	34	4	0	0	1	100	2475
Matkulturen	24	54	16	4	1	1	100	2475
Arbetsmoralen	18	51	18	8	1	5	100	2475
Välfärdssystemet	14	50	20	10	2	3	100	2465
Medieklimatet	13	47	24	8	4	4	100	2470
Mentaliteten	10	47	26	13	3	2	100	2457
Politiska klimatet	9	43	29	10	3	6	100	2466
Offentliga administrationen	10	41	28	12	2	7	100	2462
Vädret	10	36	26	21	6	1	100	2467
Allmänna prisnivån	4	33	32	22	5	3	100	2476
Företagsklimatet	4	29	30	12	3	21	100	2464
Skattenivån	3	25	29	26	12	6	100	2472

Kommentar: Frågan lyder: 'Har du en positiv eller negativ uppfattning om följande saker i Sverige'. Svarsalternativen framgår i tabellen. Procentbasen utgörs av de som besvarat frågan. Alternativen har rangordnats efter procentandelen mycket + ganska positivt. Resultaten bygger på viktade data.

Källa: SOM-undersökningen till utlandssvenskar 2014.

Resultatet är knappast överraskande och ligger klart i linje med vad som kunde förväntas från andra studier. Mindre väntat är möjligen att Matkulturen ligger på andra plats, låt vara med en betydligt lägre andel – en fjärdedel – som anser den vara *mycket* positiv, men över hälften som anger att man är ganska positiv. Det ger stöd åt tidigare studier som framhållit att maten är en viktig symbolfaktor i människors socialisation (Andersson, 1987; Allen, 2003). I ett sådant perspektiv är det knappast överraskande att den också är en del i den nationella identiteten. Svenska köttbullar på IKEA-varuhus i olika länder är ett ofta återkommande exempel på en sådan Sverigebild (Kristoffersson, 2015).

Egenskaper hos Sverige där mellan 50 och 70 procent av de svarande gör en (mycket+ganska) positiv bedömning är Arbetsmoralen (69 procent), Välfärden (64), Medieklimatet (60), Mentaliteten (57), Det politiska klimatet (52) och Den offentliga administrationen (51). Det är huvudsakligen egenskaper som vi kan beskriva som vardagskultur och samhällsklimat.

De egenskaper där mindre än hälften är positiva är Vädret (46 procent), men framför allt de kategorier som rör politik och ekonomi: Den allmänna prisnivån (37) , Företagsklimatet (33) och Skattenivån (28). På grundval av tabellen kan vi även göra en rangordning efter hur stor andel som anser respektive egenskap negativ, Det modifierar bilden något. Visserligen gör 40 procent av svarspersonerna en negativ bedömning av Skattenivån i Sverige och 30 procent av Den allmänna prisnivån, men andelen som är negativa till Företagsklimatet och Den offentliga administrationen ligger bara på 15 procent (tabell 2).

Slutsatsen är att utlandssvenskarna överlag har en positiv bild av Sverige. För sju av de av de tolv bedömda egenskaperna gör en majoritet en klart positiv värdering och för enbart två ligger andelen negativa på en dryg tredjedel eller något mer. Om vi för samtliga tolv egenskaper relaterar de positiva och negativa bedömningarna till varandra är det möjligt att beräkna ett så kallat balansmått genom att relatera andelen positiva till andelen negativa.[10] Det visar sig då att det är en klar positiv övervikt. Det finns bara en enda egenskap där andelen klart negativa bedömningar bland utlandssvenskarna överväger de positiva. Det är Skattenivån med en opinionsbalans på -10.

Ett annat sätt att belysa bedömningarna är att studera sambanden mellan de olika bedömningarna. Överlag finner vi relativt starka samband: är man positiv till en egenskap är man det också till de andra. Undantagen är specifika egenskaper som karaktäriserar politik och samhälle, exempelvis skatte- och prisnivån, där sambanden med övriga egenskaper är svagare.

Tabell 2 Mest positivt och mest negativt bedömda egenskaper hos Sverige (procent, viktat)

Positivt		Negativt	
Naturen	95	Skattenivån	38
Matkulturen	78	Allmänna prisnivån	27
Arbetsmoralen	69	Vädret	27
Välfärdssystemet	64	Mentaliteten	16
Medieklimatet	60	Företagsklimatet	15
Mentaliteten	56	Offentliga administrationen	14
Politiska klimatet	52	Politiska klimatet	13
Offentliga administrationen	51	Välfärdssystemet	13
Vädret	46	Medieklimatet	12
Allmänna prisnivån	37	Arbetsmoralen	9
Företagsklimatet	34	Matkulturen	5
Skattenivån	28	Naturen	0

Kommentar: För frågans lydelse, se tabell 1. Procentbasen utgörs av de som besvarat frågan. Figuren redovisar andelen som svarat mycket + ganska positivt samt andelen som svarat mycket+ganska negativt och är rangordnad därefter.

Källa: SOM-undersökningen till utlandssvenskar 2014.

Det går även att gå ett steg vidare och se på vilka dimensioner som framträder i de inbördes sambanden. I en explorativ faktoranalys kan vi urskilja tre inom vilka människor gör likartade bedömningar.[11] *Samhällsklimatet* (Den offentliga administrationen, Det politiska klimatet, Välfärdssystemet och Medieklimatet) och *Det ekonomiska klimatet* (Den allmänna prisnivån, Skattenivån och Företagsklimatet) framträder som två särskilt tydliga dimensioner. Den tredje står för vad vi kan karaktärisera som *Vardagsnära svenskt* med matkultur, naturen, vädret och, något svagare, mentaliteten.[12] I jämförelse med den gruppering av egenskaperna som vi tidigare presenterade framträder nu en tydlig ekonomisk dimension. Vi ska senare återkomma till dessa dimensioner.

Demografiska skillnader i bedömningarna

I de etnologiska studierna av svensk kultur har visat sig att skillnaderna i synen på vad som är svenskt är förhållandevis små. Det är inte överraskande, eftersom studierna har sökt efter det som är gemensamt för svenskarna, men analyserna har även visat att det över tid skett förändringar i bilden av det svenska framför allt bland de unga som bidragit till ökade generationsskillnader (Daun, 2005). Samtidigt är studien av utlandssvenskarnas bild av Sverige av annan karaktär genom att avse

svenskar som inte bor i Sverige. Det finns därför anledning att inom denna grupp förvänta sig ett annat mönster i synen på Sverige. I tabell 3 redovisas skillnader i synen på olika egenskaper hos Sverige efter ålder, vistelsetid utomlands och politisk ideologi dels efter andelen positiva för varje egenskap, dels i ett genomsnittligt procenttal för andelen positiva över samtliga tolv indikatorer.

Tabell 3 Andelen som bedömer olika egenskaper hos Sverige positivt efter ålder, vistelsetid i utlandet och politisk ideologi (procent, viktat)

	Naturen	Matkulturen	Arbetsmoralen	Välfärdssystemet	Medieklimatet	Politiska klimatet	Offentliga administrationen	Mentaliteten	Vädret	Företagsklimatet	Allmänna prisnivån	Skattenivån	Genomsnittlig procent	Lägsta antal svar
Ålder														
16–29 år	92	81	69	63	62	50	47	53	59	35	52	42	59	208
30–49 år	95	80	72	66	61	54	53	58	47	34	39	31	57	1 157
50–64 år	96	76	67	60	60	51	49	55	44	36	32	21	54	607
64 + år	94	76	64	65	55	48	50	57	42	31	31	20	53	487
År utomlands[1]														
Under 5 år	93	82	76	63	63	53	52	55	48	32	44	38	58	784
5-9 år	94	77	71	65	65	54	51	53	46	34	32	30	56	545
10–19 år	95	81	69	65	61	53	51	55	46	32	38	27	56	652
20–29 år	95	80	70	67	59	52	50	56	46	37	34	21	55	245
Över 30 år	96	73	61	61	54	49	50	61	47	35	39	24	54	228
Ideologi[2]														
Klart vänster	93	73	76	70	64	60	57	57	54	29	40	56	61	229
Något vänster	94	81	74	70	65	58	55	65	54	37	43	39	61	492
Varken eller	93	75	67	64	57	41	47	50	45	30	35	24	52	518
Något höger	96	79	70	63	59	54	51	56	41	36	35	20	55	782
Klart höger	95	79	58	55	60	50	45	51	41	34	35	14	51	379
Förvärvs-arbetande	95	79	70	65	62	53	51	58	48	35	40	29	57	1 461
Studerande	98	77	71	67	57	53	55	53	55	24	46	36	58	99

Kommentar: För frågans lydelse, se tabell 1.[1]År utomlands avser det sammanlagda antalet år utomlands baserat på svarsdata. [2]Frågan lyder: ”Man talar ibland om att politiska åsikter kan placeras in på en vänster-högerskala. Var någonstans skulle du placera dig själv på en sådan skala?”. Procentbasen utgörs av dem som har besvarat frågan.

Källa: SOM-undersökningen till utlandssvenskar 2014.

Vår förväntan om en tydlig generationsskillnad i synen på vad som är svenskt får inget stöd i befintliga data. De yngsta och de äldsta bland utlandssvenskarna har i stort sett samma ordning mellan de tolv egenskaperna – rangkorrelationen (Spearman's rho) mellan bedömningarna är hela 0,92[13]. Endast för tre egenskaper uppträder en större åldersskillnad. Det är skattenivån, den allmänna prisnivån och vädret, där de yngre i samtliga tre fall har en klart mer positiv inställning till Sverige än de äldsta. Det finns dock anledning att tro att förklaringen till dessa skillnader är en annan än åldersfaktorn i sig, exempelvis påverkad av var i världen de befinner sig eller av en ideologisk hållning.[14]

En jämförelse mellan de utlandssvenskar som varit bosatta utomlands under kortast tid med dem som bott utomlands längst visar inte på några dramatiska skillnader. Personer som varit utomlands längst tid är dock generellt något mindre positiva till Sverige: på nio av tolv egenskaper har de lägre uppskattningsvärden än de som varit bosatt utomlands kortast tid. Den enda egenskap där de med kortast tid i utlandet är signifikant mindre positiva till Sverige är mentaliteteten.

Den tredje gruppjämförelsen gäller politisk ideologi. Med tanke på att flera av de bedömda egenskaperna till viss del handlar om det politiska och ekonomiska Sverige är det rimligt att förvänta att politisk grundsyn – hur de placerat sig på en ideologisk vänster-högerskala – ska ha betydelse för deras bedömningar av Sverige. Antagandet får klart stöd i materialet. Det finns visserligen en stor överensstämmelse när vi rangordnar de tolv egenskaperna men personer som placerar sig klart till höger (omkring en fjärdedel av antalet svarspersoner) värderar ett flertal av de tolv egenskaperna mindre positivt, än vad personer som placerar sig klart till vänster (omkring tio procent av svarspersonerna) gör. Mönstret framträder även i medelvärdena över alla egenskaper – 61 procent av dem som placerar sig längst till vänster är positiva till Sverige, medan andelen bland dem som placerar sig lägst till höger är 51 procent. Den största skillnaden gäller föga överraskande skattenivån där över hälften av de svarande anger att den är mycket eller ganska positiv i Sverige – men bland dem som placerar sig till höger enbart 14 procent.

När det gäller sysselsättningsfaktorn har vi valt att jämföra de förvärvsarbetande med den, förhållandevis begränsade, grupp som befinner sig utomlands för studier. Det visar sig skillnaderna i prioritering även här är mycket små.

Huvudresultatet är de stora likheterna i utlandssvenskarnas bedömningar av Sverige. Naturen och matkulturen ligger i alla grupper högst med en andel positiva på över 90 respektive 80 procent. Även arbetsmoralen och välfärden värderas överlag högt, medan gruppskillnaderna främst ligger inom samhälls- och ekonomidimensionerna. Det ska tillfogas att det generellt är en förhållandevis liten andel som anger de tolv egenskaperna hos Sverige som negativa: de som inte är positiva är som regel tveksamma och inte negativa. Även om vi tar fram den relativt sett mest kritiska gruppen – de som ideologiskt placerar sig klart till höger – är det ändå bara i fråga om skattenivån och den allmänna prisnivån som det finns en negativ övervikt.

Utsiktspunktens betydelse

De gruppskillnader som lyfts fram utgår från faktorer som främst är knutna till de enskilda personernas bakgrund. Det finns emellertid även en omvärldsfaktor som kan förväntas ha betydelse, nämligen personernas utsiktpunkt när de bedömer egenskaper hos Sverige. Utsiktspunkten står för den kontext, alltså det land eller den kultur, som en person befinner sig i. Det ger skillnader i perspektivet om man är ung och arbetar i Norge, är chef för ett svenskt företag i Kina eller bor som pensionär på den spanska solkusten (jfr Shim & Paprock, 2002). Visserligen tyder analysen av olika grupper på att vi inte ska förvänta oss dramatiska avvikelser, men det borde rimligen finns skillnader mellan dem som är bosatta i nära omvärlden, exempelvis övriga nordiska länder, i förhållande dem som bor i regioner längre bort från Sverige både geografiskt och kulturellt.

I analysen har vi skiljt ut sju regioner: Norden, övriga Västeuropa, Östeuropa, Mellanöstern/Afrika, Asien, Nordamerika/Australien/Nya Zeeland, Latinamerika och Asien. Vi är medvetna om att kategorierna är tämligen grova och inom sig kan rymma betydande skillnader, men de bör ändå kunna fungera. Det ska också noteras att sammansättningen av gruppen utlandssvenskar skiljer sig demografiskt mellan regionerna.[15]

Tabell 4 Utlandssvenskars bedömning av egenskaper hos Sverige efter boenderegion, andel positiva (procent)

	Naturen	Matkulturen	Arbetsmoralen	Välfärdssystemet	Medieklimatet	Politiska klimatet	Offentliga administrationen	Mentaliteten	Vädret	Företagsklimatet	Allmänna prisnivån	Skattenivån	Genomsnittlig procent	Minsta antal svar
Norden	90	85	78	59	64	52	46	65	62	34	66	43	62	391
Västeuropa	96	74	65	65	55	51	52	56	42	35	27	21	53	831
Östeuropa	97	74	75	78	63	57	65	51	37	40	18	16	56	258
Afrika/ Mellanöstern	99	77	75	75	69	68	70	51	32	36	31	24	59	167
Nordamerika	97	79	59	63	60	47	48	45	41	26	19	21	50	325
Latinamerika	97	75	80	80	68	68	79	53	30	49	34	40	63	191
Asien	98	74	62	68	67	58	45	47	34	34	19	14	52	291

Kommentar: För frågans lydelse, se tabell 1. Procentbasen utgörs av dem som besvarat frågan.
Källa: SOM-undersökningen till utlandssvenskar 2014.

Den första vi ser är att regionskillnaderna är förhållandevis små, men de är något större än de demografiska skillnaderna. Den genomsnittligt mest positiva bilden av Sverige finns bland utlandssvenskar i de nordiska länderna och i Latinamerika med ett genomsnitt på omkring 60 procent, lägst är andelen i Nordamerika/Australien/Nya Zeeland och i Asien med omkring 50 procent. Utlandssvenskar i Europa utanför Norden och Mellanöstern/Afrika utgör en mellangrupp (tabell 4).

Den positiva bilden hos Sverige bland utlandssvenskarna i Norden gäller främst matkulturen, den allmänna prisnivån och mentaliteten, medan det utlandssvenskarna i Latinamerika värderar arbetsmoralen, välfärdssystemet, den offentliga administrationen och det politiska klimatet särskilt högt. Vädret i Sverige bedöms mest positivt bland utlandssvenskarna i Norden och minst positivt bland de som bor i Latinamerika. De genomsnittligt minst positiva – utlandssvenskarna i USA/Australien/Nya Zeeland och Asien – skiljer ut sig genom en kritisk bedömning av den svenska arbetsmoralen, men också av den allmänna prisnivån och skattenivån – i fråga om de två senare egenskaperna har de också medhåll bland utlandssvenskar i Östeuropa.

Trots nivåskillnaderna är rangordningen av egenskaperna likartad mellan utlandssvenskar i olika världsdelar. Naturen i Sverige ligger på första plats oavsett var man bor och matkulturen på andra. Välfärdssystemet, arbetsmoralen och medieklimatet är andra egenskaper som överlag får en mycket positiv värdering oavsett var man är bosatt, medan företagsklimat samt pris- och skattenivå ligger lägst hos flertalet. Den generellt likartade bedömningen gör att det även mellan två extremgrupper som utlandssvenskar i Norden och utlandssvenskar i Asien finns en positiv rangkorrelation, låt vara att den ligger klart lägre än motsvarande korrelationer för demografiska egenskaper.

Det kan diskuteras i vad mån resultaten speglar utsiktspunkten eller i vad mån de reflekterar vilka som befinner sig där. När det exempelvis gäller utlandssvenskarna i Norden är det i huvudsak en yngre grupp som arbetar i Norge där kostnadsnivån är relativt hög, vilket troligen bidrar till deras positiva inställning till kostnadsnivån i Sverige; Nordensvenskarna har också en klart större acceptans för vädret i Sverige än boende i andra områden. När det gäller den positiva bedömningen bland utlandssvenskar i Latinamerika finns det sannolikt en migrationsfaktor i bakgrunden. Gruppen förefaller till delvis bestå av flyktingar från Latinamerika som återvänt dit efter diktaturernas fall och tagit med sig en mycket positiv bild av Sverige.[16] Också de boende i Östeuropa är till viss del sammansatt av återflyttare, men dessa placerar sig politiskt till höger och deras bedömning av de ekonomiska egenskaperna hänger troligen samman med att de mer än andra inriktade på att driva företag.[17] Den genomsnittligt mera kritiska bedömningen av Sverige finns i Asien och Nordamerika/Australien/Nya Zeeland och reflekterar att gruppen i något större utsträckning består av personer inom näringslivet som partipolitiskt placerar sig till höger. Allt pekar på att det i utlandssvenskarnas syn på Sverige

finns en betydande interaktion mellan vem man är och var man bor. Det är det samspelet som avslutningsvis ska belysas närmare.

Vad förklarar utlandssvenskarnas Sverigebild?

I det föregående har vi pekat på några förklaringar till hur utlandssvenskar i olika regioner bedömer Sverige. För en samlad bild behöver vi emellertid samtidigt ta hänsyn till både individ- och regionfaktorer. Frågan är vad som har störst betydelse – den egna ideologin eller utsiktspunkten – och hur dessa faktorer samspelar?

Underlaget för analysen är tre index som bygger på de dimensioner vi skiljde ut i den tidigare redovisade faktoranalysen: Vardagsverige (fortsättningsvis kallad *Landet*), *Politiken* och *Ekonomin.*[18] Vi har studerat hur graden av positiv inställning till Sverige på var och en av de tre dimensionerna. I den modell som vi prövat har vi under kontroll för varandra studerat effekten av kön, ålder, utbildning, vistelsetid utomlands, förvärvsarbete, politisk ideologi och boenderegion på hur Sverige värderas.[19] Det generella mönstret är att modellen förklarar förhållandevis lite av synen på Landet och Politiken, medan förklaringskraften uttryckt i förklarad varians är förhållandevis stor för den ekonomiska dimensionen (tabell 5).

När det gäller enskilda bakgrundsfaktorers effekt på hur utlandssvenskarna ser på *Landet* (naturen, matkulturen, vädret och mentaliteten) är kvinnor mer positiva än män och äldre minde positiva än yngre och de som bott utomlands i över 30 år har en positivare inställning än de som bott utomlands en kortare tid. Samtliga regioner som inkluderats i analysen visar på negativa effekter jämfört med Norden som används som referenskategori när effekterna skattas. Däremot finns det inga effekter av utbildning eller politisk ideologi när vi tar hänsyn till regionala skillnader. Inte heller i fråga om *Den politiska dimensionen* finns några sådana effekter. Det är möjligen något oväntat med tanke de mönster vi tidigare sett. En förklaring ligger givetvis i regionfaktorn. Det visar sig att de som är bosatta i Latinamerika och Östeuropa är mest positiva relativt Norden, men även utlandssvenskar i Mellanöstern/Afrika uppvisar signifikant positiva värden.

Inställningen till det vi kallat *Ekonomin* (Den allmänna prisnivån, Skattenivån och Företagsklimatet) har visat sig vara det som skiktar ut olika grupper av utlandssvenskar tydligast. De bakgrundsfaktorer som har störst effekt är föga överraskande politisk ideologi och geografisk region. Personer som placerar till höger har en signifikant mer negativ värdering av de olika sidorna av ekonomin, medan personer som placerar sig till vänster ser positivt på ekonomin. Utlandssvenskar bosatta i Norden är de mest positiva, medan de signifikant mest negativa till svensk ekonomi är utlandssvenskar i USA/Australien/Nya Zeeland och Asien. I övrigt är kvinnor signifikant mer positiva än män, medan äldre är något mer negativa än yngre.

Tabell 5 Effekter av bakgrundsfaktorer och boenderegion (OLS-regression, standardfel i parentes)

	”Landet” (1-5)	”Politiken” (1-5)	”Ekonomin” (1-5)
Kön (man)	-0.16*** (0.03)	-0.12** (0.04)	-0.13*** (0.03)
Ålder[1]			
30–49 år	-0.010 (0.05)	-0.07 (0.07)	-0.14* (0.06)
50–64 år	-0.14* (0.06)	-0.13 (0.07)	-0.23*** (0.06)
65–75 år	-0.12 (0.06)	-0.13 (0.08)	-0.27*** (0.07)
Utbildning[2]			
Låg/medellåg	0.00 (0.04)	-0.01 (0.06)	0.01 (0.05)
Hög utbildning	-0.03 (0.03)	0.01* (0.05)	0.05 (0.04)
Förvärvsarbetande[3]	0.04 (0.04)	-0.07 (0.05)	-0.06 (0.04)
Tid utomlands[4]			
5–9 år	-0.02 (0.05)	0.01 (0.07)	-0.07 (0.05)
10–19 år	0.06 (0.04)	0.02 (0.07)	0.03 (0.05)
20–29 år	0.08 (0.05)	0.05 (0.07)	0.02 (0.05)
30+ år	0.13** (0.05)	0.04 (0.07)	0.11 (0.06)
Ideologi[5]			
Vänster	0.08* (0.04)	0.01 (0.05)	0.15*** (0.05)
Höger	0.02 (0.04)	-0.09 (0.05)	-0.12** (0.04)
Region[6]			
Västeuropa	-0.12*** (0.03)	0.06 (0.05)	-0.44*** (0.04)
Afrika/Mellanöstern	-0.20*** (0.05)	0.29*** (0.07)	-0.41*** (0.06)
Asien	-0.14** (0.04)	0.01 (0.06)	-0.65*** (0.05)
Östeuropa	-0.14** (0.05)	0.23*** (0.06)	-0.48*** (0.06)
Latinamerika	-0.14* (0.06)	0.49*** (0.06)	-0.15* (0.07)
Nordamerika/AU/NZ	-0.15*** (0.04)	0.05 (0.06)	-0.65*** (0.05)
Konstant	3.99***	3.61***	3.82***
Observationer	2 233	2 218	2 210
R^2	0.05	0.03	0.19

Kommentar: Resultaten bygger på en regressionsanalys (OLS) och baseras på viktad data. De tre beroende variablerna är additiva index som varierar mellan 1 ”Mycket negativt till 5 ”Mycket positivt”. Om inget annat anges är variablerna kodade mellan 0 och 1. [1]Referenskategori 18-29 år. [2]Referenskategori medelhög utbildning. Utbildningsvariabeln bygger på en fyrdelad variabel där [1]Låg= ej fullgjord obligatorisk skola eller grundskola, Medellåg = gymnasium, folkhögskola eller motsvarande, Medelhög = eftergymnasial utbildning, men ej examen från högskola/universitet, Hög= examen från högskola/universitet. Låg och medellåg utbildning har slagits samman. [3]Referenskategori övriga. [4]0-4 år utomlands. Se kommentar i tabell 1. [5]Referenskategori: ”Varken höger eller vänster”. Se kommentar i tabell 1. [6]Referenskategori: Norden. Signifikansnivåer: *p<0,05, **p<0,01,***<0,001.

Källa: SOM-undersökningen till utlandssvenskar 2014.

Ett ytterligare perspektiv får vi genom att studera samspelet mellan individfaktorerna inom var och en av de sex regionerna. För att undersöka detta samspel har vi applicerat motsvarande analysmodell *inom* var och en av regionerna (redovisas ej här). Utlandssvenskarna i Norden är de som uppvisar minst skillnader i fråga om de tre dimensionerna. Inte ens i fråga om ekonomidimensionen bidrar individfaktorerna till någon större gemensam förklaringskraft (4 procent). Samma resultat gäller för utlandssvenskar i Västeuropa, men också i Mellanöstern/Afrika. För övriga regioner är det på ekonomidimensionen som utlandssvenskarna skiktas ut; förklaringskraften ligger dock bara på omkring 15 procent. I samtliga är de ideologifaktorn som står för det största bidraget. Bland svenskar i Östeuropa, Nordamerika/Australien/Nya Zeeland och Asien är det personer som politiskt placerar sig till höger som är mer negativa, medan det bland boende i Latinamerika är personer till vänster som skiljer ut sig som signifikant mer positiva. I samtliga fyra regioner är kvinnor signifikant mer positiva än män. I Nordamerika/Australien/Nya Zeeland framträder åldersskillnaden tydligt: inställningen till Sveriges ekonomiska egenskaper blir klart mindre positiv med stigande ålder. Någon sådan tendens finns inte bland utlandssvenskar inom någon annan region.

Resultatet visar således att regionen där man är bosatt, även under kontroll för olika individfaktorer, har en betydande effekt på utlandssvenskarnas syn på Sverige men också att det finns olika mönster inom olika regioner. Frågan är då vad detta står för. Som vi tidigare framhållit är det sannolikt att bedömningen av Sverige påverkas av egenskaper hos det bland där man är bosatt. Även om materialet inte håller för detaljjämförelser finns det ändå möjlighet att få perspektiv på frågan genom att som ett slags relief studera hur utlandssvenska bedömer det land där de är bosatta.

Sverigebilden bland andra länderbilder

Som en del av studien av utlandssvenskarnas bild av Sverige har svarspersonerna även fått ta ställning till egenskaper hos det land där de är bosatta. Tanken med att låta dem göra en sådan bedömning är att det ger perspektiv på mönster som framkommit i deras bild av Sverige. Mot den bakgrunden kommer analysen inte att i denna del gå in i detalj om vilka faktorer som ligger bakom bedömningarna utan begränsa sig till en översiktlig jämförelse.

Det generella mönstret är att utlandssvenskarna genomsnittligt, över samtliga tolv egenskaper, bedömer Sverige klart mer positivt än man bedömer landet där man bor. Om vi utgår från samma procentuella genomsnittsvärde som ovan är det över alla egenskaper på 51,5 procent för landet där man bor och 55,8 procent för Sverige. Det finns inte obetydliga skillnader mellan olika regioner, men genomsnittet för Sverige ligger genomsnittligt högre än det för det egna landet oavsett vilken region man bor. Minst är differensen för utlandssvenskarnas bedömningar i Norden, Västeuropa och USA/Australien/Nya Zeeland och störst bland utlandssvenskarna

Figur 1 Utlandssvenskarnas bedömningar av landet där de bor efter region och av Sverige (balansmått)

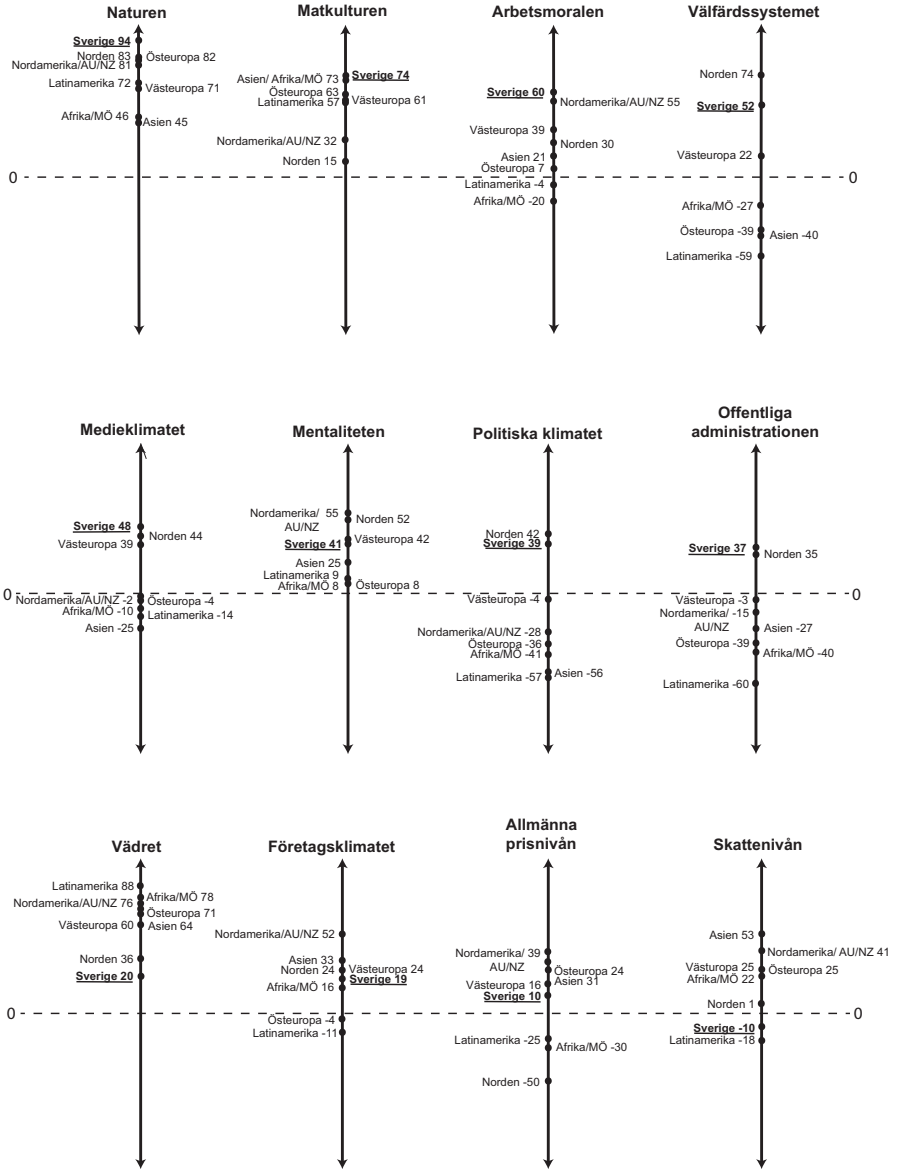

Kommentar: För frågans lydelse, se Tabell 1. Balansmåttet redovisar andelen som svarat ’Mycket’ eller ’Ganska positivt’ minus andelen som svarat ’Mycket’ eller ’Ganska’ negativt. Procentbasen utgörs av dem som besvarat frågan. För detaljerade siffor, se appendix 1A.

Källa: SOM-undersökningen till utlandssvenskar 2014.

i Afrika/Mellanöstern och Latinamerika, där genomsnitten ligger på 40 respektive 38 procent. Även boende i Östeuropa värderar egenskaperna hos länderna där man bor klart lägre än man värderar egenskaperna hos Sverige.

Det går även att direkt jämföra bedömningarna av enskilda egenskaper hos Sverige och hos regionen där man bor. I figur 1 redovisas för varje egenskap redovisas hur den är bedömd för boenderegionen samt hur den är bedömd i fråga om Sverige. Men tanke på att även andelen som gör en negativ bedömning är relevant att väga in i en sådan jämförelse utgår redovisningen på ett balansmått – andelen som anser att respektive egenskap är positiv minus andelen som anser att den är negativ (se not 10). Vi har i figuren placerat de tolv egenskaperna i rangordning efter balansmåttet för bedömningen av Sverige bland samtliga – från högst (Naturen) till lägst (Skattenivån).

Utlandssvenskarnas positiva värdering av natur och matkultur gäller inte bara Sverige utan även det land där de är bosatta. När det gäller naturen får Sverige den mest positiva bedömningen och det även i övrigt en viss eurocentrisk inställning. De generellt höga siffrorna ger stöd för de tidigare studier som pekat på svenskarnas uppmärksamhet för naturen (t ex Frykman & Löfgren, 1979). För matkulturen ligger också Sverige bland de högsta, men här finns en allmänt positiv bild av matkulturen oavsett i vilket land man bor – i stort sett på samma nivå som den svenska – möjligen med undantag för USA och Norden; i Norden är det svenskarna i Norge som drar ner andelen med en klart högre andel negativa än positiva. Resultatet är i linje med andra studier av synen på internationell matkultur bland svenskar.[20]

När det gäller värderingen av politiskt klimat, medieklimat och offentlig administration är mönstret likartat. Utlandssvenskarna i Norden gör den mest positiva värderingen av sina länder medan utlandssvenskar i nästan alla andra regioner hamnar på den negativa sidan då de ska bedöma det land där de bor; undantaget är att västeuropéerna gör en relativt positiv bedömning av ländernas medieklimat.

Utlandssvenskarna gör överlag en positiv bedömning av ekonomi och näringsliv i det land där de bor. Sverige kommer i jämförelsen klart lägre än när det gäller övriga egenskaper. Det gäller särskilt ifråga om skattenivån där Sverige får lägre betyg än något annat av de bedömda länderna, men även beträffande allmän prisnivå ligger Sverige under genomsnittet. I samtliga tre fall är det de boende i Nordamerika/Australien/Nya Zeeland och Asien som värderar sina länder mest positivt. Det är möjligen intressant att notera att arbetsmoral inte faller in i ett sådant mönster: i den bedömningen är utlandssvenskarna mer positiva till Sverige än till landet där de bor.

Svagheten i analysen är att den gäller regioner och att bedömningarna inte gäller enskilda länder utan avser en större region, inom vilken det kan finnas inte obetydlig variation mellan enskilda länder. I några fall håller datamaterialet för en exemplifiering med några länder (tabell 6). Naturen i landet där man bor värderas högst av utlandssvenskar i Finland och Norge, matkultur och väder av dem som bor i Frankrike och Spanien samt Thailand och Brasilien, välfärdssystemet och

den offentliga administrationen av de boende i de nordiska länderna medan det värderas mycket lågt Brasilien, Thailand och USA. Det politiska klimatet värderas högst i Tyskland och Norge. Även arbetsmoralen och den allmänna prisnivån värderas högst bland utlandssvenskarna i Tyskland. Omvänt har utlandssvenskarna i Frankrike och Spanien inga höga tankar om politik och administration i dessa länder, men bedömningarna ligger än lägre bland dem som bor i Thailand och Brasilien. I Norden är det matkulturen i Norge samt prisnivån i Finland och Norge är egenskaper som inte får särskilt positiva bedömningar.

Tabell 6 Bedömningar av det land där man bor bland de boende i några länder, andel positiva (procent, viktat)

	Matkulturen	Vädret	Naturen	Medieklimatet	Välfärden	Offentliga administrationen	Politiska klimatet	Mentaliteten	Arbetsmoralen	Allmänna privsnivån	Skattenivån	Företagsklimatet	Minsta antal svar
Norge	35	53	97	53	81	51	59	66	40	10	39	35	230
USA	49	79	80	32	15	19	18	60	70	67	59	67	229
Storbritannien	61	47	72	64	36	31	31	67	49	61	60	56	190
Tyskland	73	70	74	68	65	43	61	56	85	78	47	55	125
Frankrike	89	91	91	43	54	17	9	50	31	31	38	11	107
Spanien	88	99	78	45	22	11	5	58	39	51	39	27	81
Thailand	89	92	70	18	8	6	3	54	33	80	52	33	75
Brasilien	21	95	85	42	7	0	2	52	48	15	16	18	62

Kommentar: För frågans lydelse, se tabell 1. Resultaten redovisar andelen som svarat mycket + ganska positivt. Procentbasen utgörs av dem som besvarat frågan.

Källa: SOM-undersökningen till utlandssvenskar 2014.

Jämförelsen mellan enskilda länder i tabell 6 måste givetvis tolkas med stor försiktigt med tanke på det begränsade antalet svarspersoner. De konkretiserar dock bilden av hur utlandssvenskarna i olika regioner värderar det land där de bor, liksom de illustrerar att det i vissa fall kan finnas relativt stora skillnader i bedömningar av enskilda länder inom samma region.

Den avslutande frågan är i vad mån värderingen av det land där utlandssvensken bor har en självständig påverkan på deras bild av egenskaperna hos Sverige, alltså en fråga om vad utlandserfarenheter betyder för synen på Sverige. För att belysa det har vi genomfört en regressionsanalys där värderingen av egenskaper hos landet där man bor lagts in som ytterligare en möjlig förklaringsfaktor till synen på Sverige (ej redovisad här). Utgångspunkten är således samma tre dimensioner som

tidigare undersökts. Resultatet visar att effekten är ytterst blygsam i förhållande till de faktorer som är knutna till framför allt personernas ideologiska orientering. Det är egentligen bara på dimensionen Landet (naturen, matkulturen, vädret och mentaliteten) finns det en signifikant, positiv, effekt. Innebörden är att positiv värdering av boendelandets natur, matkultur, väder och mentalitet ger en positiv effekt även på bedömningar av motsvarande egenskaper i Sverige. Effekten när det gäller bedömningar av Politiken och Ekonomin är på gränsen till signifikans. Det är dock intressant att notera att effekten på egenskaperna hos Ekonomin är negativ, medan den för politiken är positiv.[21]

Sammantaget bekräftar jämförelsen mellan Sverigebild och bilden av det land där de bor utlandssvenskarnas positiva uppfattning om Sverige och det svenska samhället. Det finns dessutom en närhetsfaktor som framträder i att de som är bosatta i övriga nordiska länder och i Västeuropa bedömer dessa länder som ligger ganska nära hur de bedömer Sverige. Den största avvikelsen gäller ekonomiska egenskaper som skatter, prisnivå och företagsklimat där Sverige får en lägre andel positiva bedömningar och där de utlandssvenskar som är bosatta i Nordamerika/Australien/Nya Zeeland och Asien skiljer ut sig genom att beträffade dessa egenskaper vara mycket positiva till sina länder.

Goda krusbär

Syftet med kapitlet har varit att studera vilken bild utlandssvenskar har av Sverige, vad som bestämmer deras Sverigebild och hur bilden av det land där de bor förhåller sig till bilden av Sverige. Underlaget har varit en värdering av tolv egenskaper. Det har gällt såväl landet i allmänhet med natur, matkultur och väder som olika politiska och ekonomiska aspekter hos det svenska samhället. Det allmänna resultatet är att utlandssvenskarna generellt har en mycket positiv inställning till Sverige. När det gäller vad som är mest positivt – naturen, matkulturen, arbetsmoralen och välfärdssystemet finns det förhållandevis små skillnader i bedömningarna. De egenskaper som värderas något lägre, men ändå positivt, är sådana som har att göra med särskilt ekonomi och näringsliv.

När det gäller ekonomiska egenskaper hos Sverige är meningarna mera delade. Överlag är tendensen är att personer som placerar sig politiskt till höger är mindre positiva än de som placerar sig till vänster. Den ideologiska faktorn är tydligast bland dem som är bosatta i Östeuropa, Nordamerika/Australien/Nya Zeeland och Asien, medan vänstermönstret finns bland utlandssvenskar i Latinamerika. Däremot är det relativt små skillnader i bedömningarna bland olika grupper av utlandssvenskar i Norden och Västeuropa.

Analyserna av grupp- och regionsskillnader har lett oss fram till kapitlets centrala fråga om interaktionen mellan å ena sidan individfaktorer (i första hand ålder, vistelsetid utomlands och politisk ideologi) och å andra sidan den region där de är bosatta för att förklara utlandssvenskarnas Sverigebild. Den slutsats vi kan dra

är att det i fråga om landet Sverige och den svenska politiska modellen politiken finns små skillnader som kan knytas till olika individfaktorer och landet där man bor. Det som skiktar ut är framför allt den ekonomiska dimensionen, exempelvis skattenivå och företagsklimat, där framför allt politisk ideologi och region där man är bosatt samverkar som förklaring.

Den positiva inställningen till Sverige framkommer även i att Sverigebilden i flertalet fall, särskilt politiskt, är klart mer positiv än bilden av landet där man är bosatt. Däremot verkar den bild man har av boendelandet ha en mycket begränsad effekt på den bild man har av Sverige. Annorlunda uttryckt är bilden av Sverige i första hand präglad av Sverige. Troligen är det snarast så att det är den positiva Sverigebilden som påverkar hur utlandssvenskarna ser på landet där de är bosatta.

Slutsatsen är att utlandssvenskarna överlag har en mycket positiv Sverigebild. Bilden rymmer samtidigt olika reflexioner av samma slag av ideologiska skiljelinjer som finns hos svenskar i Sverige. Den sammantagna slutsatsen av våra analyser är således att utlandssvenskarna i första hand är *svenskar* i utlandet. De är ett slags förlängning av Sverige som genomgående värderas mer positivt än det land där man just nu är bosatt. I ett migrationsperspektiv är det särskilt intressant att även huvuddelen av dem som inte av födsel är svenskar verkar ha med sig den positiva bilden av Sverige i det land där de nu är bosatta. Migranterna blir således något av ambassadörer för sitt land. Den positiva Sverigebilden pekar på att även dagens migranter anser att de svenska krusbären är goda.

Noter

1 Raden med krusbären är endast den sista i en längre dikt som i helhet lyder:
Vad bjuder oss uppriktigt Afrika? / Vad visa kan Amerika? / Vad Asien? Vad allt Europa? / Jag trotsar öppet alltihopa. /.
Men Skandinavien – det är alladar! / Blott Sverige svenska krusbär har.
Dikten tillkom under Almqvists vistelse i Philadelphia, USA. Texten är hämtad från Almqvist (1983). Almqvist kom aldrig tillbaka i Sverige utan dog på återresan under en vistelse i Bremen och dikten publicerades först postumt i volymen om Svenska rim.

2 För en översikt av etnologins utveckling från forskning om folkloristik till kulturforskning, se Daun (2003).

3 Flertalet länder i världen söker på olika sätt att påverka bilden av det egna landet. Det har således blivit vanligt att tala om *national branding* (jfr Bohlin & Ståhlberg, 2010). Nationellt varumärkesbyggande har ibland ansetts som en del i den globala maktbalansen, där ett positivt varumärke stått uttryck för *soft power* (jfr https://en.wikipedia.org/wiki/Nation_branding). Svenska Institutet formulerat principer för varumärket Sverige (https://si.se/wp-content/uploads/2012/12/Sverigebilden-2.0.pdf9).

4 Egen bearbetning av *World Value Surveys 2010-2014* (http://www.worldvaluessurvey.org/WVSOnline.jsp) Jämför även med vårt kapitel om utlandssvenskars samhällsförtroende i denna volym.

5 Svenska Institutet har dock genomfört ett antal frågeundersökningar om Sverigebilden i ett antal olika länder, bland annat Indien och USA. Dessa studier gäller dock inte svenskar utan ett urval medborgare i dessa länder.

6 I boken görs för övrigt en sådan anknytning till projektet Utlands-SOM (Lifvendal, 2012:17).

7 Se vidare om representativiteten i Frida Vernersdotters metodkapitel.

8 Om *national branding* se även not 3 ovan. Anholt Nation Brand Index (NBI) bygger på studier i 20 länder med 20 000 respondenter som fått bedöma olika aspekter hos 50 länder (Lifvendal, 2012:197).

9 En översikt av utlandssvenskarnas boendeland finns i inledningskapitlet (jfr även Weibull, 2013).

10 Balansmåttet avser andelen positiva minus andelen negativa utan hänsyn till mittalternativet. Det kan gå mellan +100 (alla svarspersoner är positiva till egenskapen) till -100 (alla svarspersoner är negativa). I bedömningarna av egenskaper hos Sverige är utfallet: Naturen +95, Matkulturen +73, Arbetsmoralen +60, Välfärden +52, Medieklimatet +48, Mentaliteten +48, Den offentliga administrationen +37, Det politiska klimatet +39, Vädret +19, Företagsklimatet +18, Den allmänna prisnivån +10, Skattenivån -10.

11 I analysen har de svarspersoner som angivit att de saknar uppfattning om respektive egenskap exkluderats. För fleralet egenskaper utgör andelen mellan 2 och 5 procent. Enda större avvikelsen gäller företagsklimatet där var femte svarande uppger att man saknar uppfattning (se tabell 1).

12 Den totalt förklarade variansen ligger på 55 procent: samhällsklimatsdimensionen förklarar 25 procent, medan ekonomi- och vardagsdimensionerna förklarar omkring 15 procent vardera). De egenskaper som uppvisar ett mindre tydligt mönster är mentalitet som laddar högt även på samhälls- och ekonomidimensionerna samt arbetsmoral och företagsklimat som laddar relativt högt även på samhällsdimensionen.

13 Spearman's rho anger likheten i två rangordningar. 1 står för fullständig likhet, -1 för fullständig olikhet.

14 Det är intressant att notera att svarsmönstret för olika grupper i hög grad överensstämmer med vad vi har sett i upprepade studier av svenskars förtroende för samhällets institutioner (t ex Holmberg & Weibull, 2015). Jämför även vårt kapitel om utlandssvenskarnas samhällsförtroende i denna volym.

[15] De som är bosatta i Norden är förhållandevis unga – två tredjedelar är under 50 år, medan 60 procent av dem som är bosatta i Latinamerika är 50 år eller äldre. Av utlandssvenskar i Asien placerar sig över 60 procent till höger på den politiska skalan, i Latinamerika omkring 30 procent.

[16] Detta indikeras av att i urvalet av utlandssvenskar i Latinamerika uppger 43 procent att de hade sin släkt i landet där de nu bor, i jämförelse med 29 procent bland samtliga utlandssvenskar, och 35 procent att de flyttade till Latinamerika för att de hade en anknytning till regionen där de är bosatta, i jämförelse med 16 procent bland samtliga utlandssvenskar.

[17] Bland utlandssvenskarna i Östeuropa finns en majoritet i Baltikum och Polen. Två femtedelar uppger att de flyttat dit på grund av en anknytning till landet, en tredjedel för att de hade släkt. 13 procent anger att de skulle driva företag – i jämförelse med ett genomsnitt på 6 procent för alla utlandssvenskar i undersökningen.

[18] Cronbach's α "Landet"= 0.534, "Politiken"= 0.788, "Ekonomin" 0.688.

[19] Underlaget är en OLS-regression från vilken man kan skatta variablernas samband och effekter på den beroende variabeln.

[20] I flera SOM-undersökningar har det ställts frågor om synen på effekter av invandringen till Sverige. Där visar det sig att matkulturen är den faktor som värderas högst (Antoni, 2008).

[21] I OLS-regressionen är boendelandets effekt på Landet 0.060** (0.02), på Politiken 0.049* (0.02) och på Ekonomin -0.050* (0,02).

Referenser

Ahmadi, Fereshteh, Ahmadi, Nader (2015). Nature as the most important coping strategy among cancer patient: a Swedish survey. *Journal of religion and health,* 54 (4), 1177-1190.

Allen, John S (2012) *The Omnivorous Mind. Our Evolving Relationship with Food.* Cambrigde: Harvard University Press.

Almqvist, Carl Jonas Love (1983) *Sesemana*. Utgiven av Per Mårtensson. Stockholm: Gidlunds.

Andersson, Sten (1987) *Matens roller.* Göteborg: Korpen.

Antoni, Rudolf (2008) De mångas kultur. I Nilsson, L, Antoni, R (red) *Medborgarna, regionen och flernivådemokratin*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.

Berger, Peter, Luckmann, Thomas (1979) *Kunskapssociologi. Hur individen uppfattar och formar sin sociala verklighet*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.

Bohlin, Göran, Ståhlberg, Per (2010) Between Community and Commodity. Nationalism and Nation Branding. I Roosvall, A, Salovaara-Moring, I (red) *Communicating the nation. National Topographics and Global Media Landscape.* Göteborg: Nordicom, Göteborgs universitet.

Booth, Michael (2015) *The almost nearly perfect people. Behind the myth of the Scandinavian utopia*. London: Vintage Books.

Daun, Åke (1998) *Svensk mentalitet*. Stockholm: Rabén Prisma.

Daun, Åke (2003) *Med rörligt sökarljus. Den nya etnologins framväxt under 1960- och 1970-talen*. Stockholm/Stehag: Brutus Östlings förlag Symposion.

Daun, Åke (2005) *En stuga på sjätte våningen. Svensk mentalitet i en mångkulturell värld*. Stockholm/Stehag: Brutus Östlings förlag Symposion.

Ds 2013:19 *Svenska framtidsutmaningar. Slutrapport från regeringens framtidskommission*: Stockholm: Fritzes.

Frykman, Jonas, Löfgren, Orvar (1979) *Den kultiverade människan.* Malmö: Gleerups.

Giddens, Anthony (198) *Sociologi.* Lund: Studentlitteratur.

Hedlund, Eva (2011) *Utvandrare.nu. Från emigrant till global svensk*. Stockholm: Föreningen Svenskar i världen.

Hogg, Michael (2003, ed.) *Social Psychology. Vol. 1, Social cognition and social* perception. London: Sage Publications.

Inglehart, Ronald & Christian Welzel. 2010 Changing Mass Priorities: The Link between Modernization and Democracy. *Perspectives on Politics*, 8(2): 551-567

Kristoffersson, Sara (2015) *IKEA: En svensk kulturhistoria*. Stockholm: Atlantis.

Lippman, Walter (1949) *Public Opinion*. New York: Free Press.

Lifvendahl, Tove (2012) *Från sagoland till framtidsland. Om svensk identitet, utveckling och emigration*. Stockholm: Hjalmarsson & Högberg.

Roosvall, Anna, Salovaara-Moring, Inka (2010, red) *Communicating the nation. National Topographics and Global Media Landscape.* Göteborg: Nordicom, Göteborgs universitet.

Shim, I-S., Paprock, K., (2002) A study focusing on American expatriates' learning in host countries. *International Journal of Training and Development*. 6:1

SOU 2010:40. *Cirkulär migration och utveckling*. Stockholm: Fritzes.

Sverigebilden 2.0. Vägen till en uppdaterad Sverigebild. Svenska Institutet, Stockholm 2008.

Sverigebilder 2014. Resultat och slutsatser. Svenska Institutet, Stockholm 2014.

Thurfjell, David (2014) *Det gudlösa folket*. Stockholm: Molin & Sorgenfrei.

Weibull, Lennart (2013) Med världen som erfarenhet. I Weibull, L. Oscarsson, H, Bergström, A (red) *Vägskäl*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.

Weibull, Lennart, Lithner, Anders (2001) Grannar på avstånd – Sverige och Polen. I Holmberg, S, Weibull, L. (red) *Land, du välsignade*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.

Weibull, Lennart, Rosengren, Karl Erik (1997) Swedish Views of the World. I Lauristin, M, Vihalemm, P (Eds.) *Return to the Western World. Cultural and Political Perspectives on the Estonian Post-Communist Transition*. Tartu: Tartu University Press.

World Migration Report 2015 (2015). The International Organization for Migration.

APPENDIX

Tabell 1A Utlandssvenskarnas bedömningar av landet där de bor efter region (andel positiva, negativa och balansmått)

	Norden			Västeuropa			Östeuropa			Afrika/MÖ			Nordamerika AU/NZ			Latinamerika			Asien			Samtliga		
	pos	neg	BM	pos	neg	BM	pos	neg	BM	pos	neg	BM	pos	neg	BM	pos	neg	BM	pos	neg	BM	pos	neg	BM
Matkulturen	49	34	15	75	14	61	74	11	63	90	9	81	58	26	32	72	15	57	82	9	73	65	21	44
Vädret	53	17	36	73	12	60	78	7	71	80	7	73	83	6	76	91	3	88	77	13	64	69	12	57
Naturen	86	3	83	79	8	71	86	3	82	42	19	23	86	5	81	81	9	72	63	17	45	81	7	74
Medieklimatet	54	10	44	52	13	39	28	32	-4	13	34	-20	36	39	-2	27	41	-14	18	43	-25	47	19	27
Välfärds-systemet	80	6	74	48	26	22	16	55	-39	8	50	-42	26	52	-26	12	71	-59	18	58	-40	50	28	23
Offentlig administration	52	17	35	33	36	-3	18	57	-39	4	57	-53	27	42	-15	10	70	-60	23	51	-27	36	34	2
Det politiska klimatet	53	11	42	33	36	-4	19	55	-36	8	54	-46	22	50	-28	13	69	-57	9	65	-56	34	34	1
Mentaliteten	64	12	52	56	14	42	37	30	8	13	29	-17	65	10	55	36	27	9	47	22	25	58	14	44
Arbetsmoralen	53	23	30	56	18	39	39	33	7	11	47	-35	67	11	55	32	36	-4	50	28	21	55	21	34
Allmän prisnivå	15	64	-50	44	28	16	50	28	21	35	54	-19	58	19	39	26	51	-25	54	22	31	37	39	-2
Skattenivån	33	32	1	47	22	25	45	20	25	38	24	14	57	16	41	25	44	-18	62	9	53	44	24	21
Företags-klimatet	35	11	24	42	18	24	27	31	-4	9	23	-15	61	9	52	27	38	-11	49	16	33	42	15	27
Minsta antal svar	391			831			259			167			326			192			291			2 464		

Kommentar: Frågan lyder: 'Har du en positiv eller negativ uppfattning om följande saker i [Land]?'. Svarsalternativen är 'Mycket positivt', 'Ganska positivt', 'Varken positivt eller negativt', 'Ganska negativt', ' Mycket negativt' samt 'Ingen uppfattning'. Pos= Andel mycket + ganska positivt. Neg= Andel mycket + ganska negativt. BM= Balansmått. Balansmåttet redovisar andelen som svarat 'Mycket' eller 'Ganska positivt' minus andelen som svarat 'Mycket' eller 'Ganska' negativt. Procentbasen utgörs av dem som besvarat frågan. Resutlaten bygger på viktad data.

Källa: SOM-undersökningen till utlandssvenskar 2014.

SVERIGEORIENTERING BLAND SVENSKAR I UTLANDET

ANNIKA BERGSTRÖM

Människors mobilitet över nationsgränser är ett faktum i det samtida samhället. Andelen som har migranterfarenhet ökar. Det finns en stor mängd olika grupper av migranter som har väldigt olika motiv för sin migration. Många människor är på flykt från exempelvis krig, förtryck eller svält och hade under andra omständigheter kanske inte valt att lämna hemlandet. Det finns också grupper av människor som flyttar till andra länder för att realisera äventyrslusta, för att utveckla sig själva eller för att göra karriär (se bokens inledningskapitel för en utvecklad diskussion om motiv för utlandsflytt). Med globaliseringen har uppstått en typ av professionella, priviligierade migranter, som en slags motsats till människor på flykt (Andersson, 2008; Polson, 2011). Svenskar boende i utlandet får i första hand betraktas som den här typen av priviligierade migranter.

Oavsett skälen till migration behöver människor i diasporan omförhandla sitt hemmahörande och skapa ett liv som innefattar sociala, kulturella och politiska aspekter av såväl livet i hemlandet som livet i värdlandet. Diasporagrupper är som regel mycket heterogena och livsstilar, graden av integration och orienteringen mot hemlandets vanor och traditioner kan variera (Andersson, 2008).

Det här kapitlet fokuserar på hur svenskar boende i utlandet orienterar sig mot Sverige och det svenska. Analyserna ska ge svar på följande frågor: I vilken utsträckning identifierar sig utlandsboende svenskar med Sverige? Hur omfattande är kontakten med andra svenskar på boendeorten? Vilken betydelse tillmäts svenska medier och hur används de? Hur skiljer sig vanor och attityder gentemot Sverige och det svenska i olika grupper av utlandssvenskar? Genom analyserna erhålls ett brett mått på hur priviligierade migranter knyter an till hemlandet. Kapitlet inleds med ett avsnitt om hur man ska förstå transnationella praktiker, vilket identifikationen med hemlandet kan sägas vara en del av. Därefter kommer en övergripande beskrivning av hur svenskar i utlandet förhåller sig till dessa dimensioner av orientering mot Sverige och det svenska, sedan följer en analys av hur det här faller ut beroende på vem man är, hur länge man bott utomlands och hur man ser på fortsatt utlandsboende och tillbakaflytt till Sverige.

Att förstå transnationella praktiker

Transnationalism och transnationella praktiker innebär sammanhang som inkluderar två eller flera nationella kontexter. Transnationella praktiker kan sägas vara det

Bergström, Annika (2016) Sverigeorientering bland svenskar i utlandet i Maria Solevid (red) *Svenska utlandsröster.* Göteborgs universitet: SOM-institutet.

som bland annat skiljer etniska minoriteter från en majoritetspopulation (Fogt och Sandvik, 2008). Betydelsen av, och relationen till hemlandet skiljer sig beroende på ens sociala situation. För en och samma individ kan relationen till hemlandet variera med social kontext och livsfaser. Till exempel kan man uppleva en förstärkt svenskhet i samband med skilsmässa eller om man bestämmer sig för att flytta till värdlandet för gott (Andersson, 2008).

Migration kan sägas vara en slags störning i människors livsvärld, där många olika aspekter av livet måste omformas. Att flytta till en annan plats, ett annat land, betyder att vardagslivets villkor förändras och att man måste återerövra känslan av kontinuitet (Jansson, 2009). Människor i diasporan lever i kulturella gränsland och skapar bilder och föreställningar av hemlandet (Karanfil, 2009) samtidigt som man försöker ta in kulturen i värdlandet (Christopoulou och de Leeuw, 2004; Elias och Lemish, 2008; 2011; Peeters och d'Haaenens, 2005). Migrantens liv blir ett slags dubbelt, som sätts samman av erfarenheter från såväl hemlandet som värdlandet (Andersson, 2013). Diasporaidentiteten kännetecknas av en spänning mellan att känna sig hemmahörande i någon slags ”originalhem” eller land man lämnat och platsen man slagit sig ner på och de nätverk som finns där (Christiansen, 2004; Jonas och Krzyzanowski, 2008; Ong, 2009). Varje människas känsla av tillhörighet är sammansatt av olika typer av social och materiell identifikation. Våra identiteter har sitt ursprung i vår etniska, språkliga, religiösa och nationella tillhörighet (Hall, 1992; Vertovec, 2001). Den nationella ursprungsidentiteten upplevs ofta som viktig, som något som man vill värna om. Genom kontakt med familj och vänner, genom högtider och ceremonier kan en slags samhörighet med ursprunget uppnås (Ong, 2009; Vertovec, 2001).

Forskare talar om ”integration inwards” som handlar om att bevara hemlandets kultur och bibehålla band och relationer med hemlandet, respektive ”integration outwards” där man vänder sig mot värdlandet och försöker bygga broar till detta (Elias och Lemish, 2008; 2011). Putnam (2000) benämner dessa två förhållningssätt till medier hos migranter som ”bridging” (skapar relationer mellan grupper, t.ex. unga och gamla, migranter och infödda) respektive ”bonding” (migranter använder medier från hemlandet för att etablera och upprätthålla relationer med hemlandet). Det finns ingen motsättning mellan de båda förhållningssätten, de går snarare hand i hand (Peeters och d'Haenens, 2005).

Många som lever i ett annat land än hemlandet, människor vars nutid har ruckats, söker inte sällan berättelser från det förflutna för att förstå sig själva (Morley, 2000). Välbekanta saker utgör en slags kulturell bekräftelse för migranter, oavsett motiv för migrationen och hur starkt man identifierar sig med hemlandet (Andersson, 2013). Frågor om tillhörighet och identitet är ofta starkt relaterade till medieanvändning (Hall, 1992; Polson, 2011). Medierna kan till viss del kompensera för känslan av förlorad tillhörighet och hjälpa en att upprätthålla vanor och rutiner (Jansson, 2009). Användningen av transnationella medier bidrar till att skapa en känsla av att höra hemma, vilket i sin tur underlättar processen med att skapa en diasporaidentitet (Andersson, 2013). Migranter i Europa använder gärna tv-kanaler

från hemlandet för att höra sitt modersmål. Delade medieerfarenheter från hemlandet ger också diasporagrupper möjlighet att utveckla gemensamma kulturella praktiker som, åtminstone kortsiktigt, går på tvärs över generations-, klass och könsskillnader (Karanfil, 2009). Det finns en tydlig orientering mot hemlandsnyheter i diasporagrupper (Christiansen, 2004), tv är det mest framträdande mediet, medan tidningsläsning förekommer lite mindre frekvent och radio nästan inte alls (Fogt och Sandvik, 2008; Karanfil, 2009).

Transnationella medier bidrar inte bara till att hålla kontakten med ursprungslandets språk och kultur. Att kunna hålla kvar vid hemlandskulturen kan ge nya kontakter med andra migranter i värdlandet som delar ens kultur. Digital medieteknik kan bidra till att stärka unga människors band till grupper och nätverk som är både deras egna och som tillhör föräldragenerationen (Fogt och Sandvik, 2008). Med datorunderstödd kommunikation ökar möjligheterna att skapa sociala band i värdlandet samtidigt som man enkelt kan hålla kontakten med hemlandet (Vittadini m.fl., 2013) och digitaliseringen möjliggör enkel spridning av medieinnehåll i världen (Dhoest et al., 2013).

Orientering mot Sverige och det svenska

Det finns ingen vedertagen definition på vad som skulle vara en orientering mot det svenska. I den här analysen har ett antal faktorer som knyter an till problemställningen valts ut. Först och främst analyseras känslan av att känna sig hemmahörande i Sverige. Det handlar också om firandet av svenska högtider som någon slags emotionell dimension. Svenskorienteringen kan också ta sig uttryck genom att man umgås med andra svenskar på den plats man nu bor. Medier har, vilket visats ovan, en stor betydelse i identitetsskapande för migranter- både när det gäller ursprungsidentiteten och den i det nya landet. Således har ett antal olika mediedimensioner valts ut som indikatorer på Sverigeorientering. Först handlar det om en mer generell betydelse av svenska medier för att hålla kontakten med Sverige, sedan handlar det om användning av olika nyhets- och massmedier samt läsning av svenska böcker.

De svarande har fått bedöma hur väl de känner sig hemma i olika geografiska områden: Födelseorten, den ort där de bor, det land de bor i för tillfället, Sverige, Norden, Europa och världen som helhet. Här analyseras hemmahörandet i Sverige. En övervägande majoritet placerar sig högt upp på skalan, 60 procent anger värde 6 eller 7 (på skalan mellan 1 och 7). En tredjedel känner sig i viss mån hemma (värde 3 till 5) medan endast fyra procent anger att de inte alls känner sig hemma i Sverige (värde 1 till 2). Mätt på det här något grova sättet är alltså identifikationen med Sverige stark bland utlandssvenskarna som deltagit i undersökningen (se också André Janssons och Johan Lindells kapitel i denna bok).

Närmare sju av tio utlandsboende svenskar anser att det är viktigt att fira svenska högtider. Den största andelen svarar att det stämmer ”ganska bra”. Det är en ytterst liten andel som inte alls tycker att firandet av svenska högtider stämmer in på dem

själva. Det är svårt att utifrån frågan tolka vad detta betyder på ett djupare plan. Vissa högtider, som exempelvis jul eller påsk, är internationella och svaret kan betyda att man vill fira dem på ett typiskt svenska sätt. Andra, som midsommar och lucia, är mer lokala i Sverige (eller Skandinavien) och man kan då eventuellt åsyfta både vikten av att uppmärksamma högtiden och att göra det på ett traditionsenligt sätt.

Tabell 1 Sverigeorientering bland svenskar boende i utlandet (procent)

	Andel
Känner sig hemmahörande i Sverige:	
Känner mig inte alls hemma (1-2)	4
Känner mig hemma i viss mån (3-5)	36
Känner mig helt hemma (6-7) 60	
Viktigt att fira svenska högtider:	
Stämmer helt	28
Stämmer ganska bra	41
Stämmer inte särskilt bra	22
Stämmer inte alls	9
Umgås med andra svenskar:	
Någon gång varje vecka	22
Någon gång i månaden	22
Mer sällan	29
Aldrig	27
Betydelsen av svenska medier för att hålla kontakten med Sverige:	
Mycket stor betydelse	30
Ganska stor	24
Ganska liten	24
Mycket liten betydelse	22
Använder svenska nyheter:	
Dagligen	31
Någon eller några gånger i veckan	29
Mer sällan	24
Aldrig	15
Använder svenska radio- och tv-kanaler:	
Dagligen	20
Någon eller några gånger i veckan	33
Mer sällan	28
Aldrig	16
Läser böcker på svenska (senaste 12 månaderna):	
Tryckt bok	73
E-bok	12
Ljudbok	9

Kommentar: Frågorna lyder Hur väl känner du dig hemma i följande geografiska områden? Svarsskalan var 7-gradig med ändpunkterna *Känner mig inte allt hemma* respektive *Känner mig helt hemma. I vilken utsträckning stämmer följande? –Det är viktigt för mig att fira svenska högtider.* Svarsskalan framgår i tabellen. *Hur ofta har du umgåtts privat med vänner i [Land]*

som är svenskar boende i [Land]. En 7-gradig svarsskala användes: *Ingen gång, Någon gång under de senaste 12 månaderna, Någon gång i halvåret, Någon gång i kvartalet, Någon gång i månaden, Någon gång i veckan, Dagligen. Vilken betydelse har följande medier för att upprätthålla din kontakt med Sverige?* Svarsskalan framgår av tabellen. Svarsalternativen SVT, TV4, andra svenska tv-kanaler, Sveriges radio och andra svenska radiokanaler har slagits samman till ett index. *Tar del av nyheter i svenska medier i [Land]* (Lokal dagstidning, nationell dagstidning, gratistidning, tv-nyheter och radionyheter har slagits samman till ett index) samt *Hur ofta använder du följande svenska kanaler och tjänster?* (SVT World, SVT, SVT Play, TV4, TV4 Play, andra svenska reklam- eller betaltv-kanaler, Sveriges Radio har slagits samman till ett index). Svarsskalan var samma som för umgänge med svenskar. *Har du läst någon bok på svenska under de senaste 12 månaderna?* Svarsalternativen var *Ja* och *Nej*. Minsta antal svar 2 490 (användning av svenska radio- och tv-kanaler). Resultaten bygger på viktad data.

Källa: SOM-undersökningen till utlandssvenskar 2014.

Ett annat sätt att orientera sig mot Sverige är att tillbringa sin tid med andra svenskar på orten där man bor. Det visar sig att en knapp fjärdedel har veckoumgänge med andra svenskar, ungefär lika många träffar svenskar på månadsbasis, 29 procent umgås mer sällan och en fjärdedel umgås aldrig med andra svenskar på den ort de bor.

Man kan också fånga Sverigeorienteringen genom att studera hur de utlandsboende svenskarna ser på betydelsen av svenska medier när det gäller att hålla kontakten med Sverige. Medier har, som tidigare nämnts, stor betydelse i identitetsskapandet och för diasporagruppers känsla av tillhörighet (Hall, 1992; Jansson, 2009; Polson, 2011). De svarande har fått ta ställning till hur viktiga de tycker att olika svenska medier är för att upprätthålla kontakten med Sverige. Ett antal kanaler listades i enkäten: SVT, TV4, andra svenska tv-kanaler, Sveriges Radio, andra svenska radiokanaler samt svenska tidningar. En knapp majoritet av de svarande i undersökningen (54 procent) anser att svenska medier sammantaget har stor betydelse för kontakten med Sverige. En knapp majoritet (46 procent) menar motsatsen. Bedömningarna skiljer sig emellertid vid en närmare jämförelse mellan de olika medietyperna (ej i tabellen). Endast när det gäller svenska tidningar är andelen som anger stor betydelse större än andelen som anger liten (balansmått +26). Svenska tidningar är en vid kategori medier som kan innefatta såväl dagstidningar som magasin, undersökningen gör ingen skillnad på dem. Vidare är betydelsen av SVT (18) och SR (36) betydligt större än för TV4 (60) och för andra svenska radio- och tv-kanaler (84 respektive 80), även om en klar majoritet tillskriver samtliga etermedier liten betydelsen för kontakten med Sverige.

I undersökningen ingår en fråga om användning av olika svenska nyhetsmedier (se Ulrika Anderssons och Ingela Wadbrings kapitel för en fördjupad analys av nyhetsanvändning). I den här analysen har de slagits samman till ett nyhetsindex som får exemplifiera en annan variant av orientering mot Sverige och det svenska. Närmare en tredjedel av de boende i utlandet är dagliga nyhetsanvändare av svenska nyheter och nästan lika många tar del av sådana åtminstone någon gång i veckan. Sällananvändarna utgör runt en fjärdedel av de svarande och 15 procent tar aldrig del av svenska nyheter.

Det är inte bara svenska nyhetskanaler som finns tillgängliga i utlandet. Public service-kanalerna SVT och SR tillgängliggör delar av sitt utbud även utanför Sveriges gränser. Upphovslagen begränsar delvis tillgängligheten och alla program kan inte ses i utlandet. SVT har en särskild utlandskanal, SVT World, som sänder i huvudsak svenskproducerade program från samtliga SVT:s kanaler dygnet runt. För att tillgå SVT World behöver man särskild mottagningsutrustning samt ett abonnemang. Sveriges Radio sänder två kanaler över satellit: Radio Sweden, vars utbud är identiskt med P1:s programtablå, samt Sveriges Radio P4 där man alternerar mellan de lokala P4-kanalerna. Därtill kan man tillgå en hel del av SVTs och SRs utbud via webben. Utöver public service finns en lång rad webbtjänster där man kan tillgå andra svenska radio- och tv-kanaler.

En femtedel av de utlandsboende svenskarna har en daglig användning av svensk radio och tv. Det är något färre än nyhetsanvändarna, och så som frågorna är konstruerade kan det mycket väl finnas nyhetsanvändning även i frågan om radio- och tv-kanaler. Att nyhetsanvändarna är fler beror sannolikt på att användningen av svenska dagstidningar på nätet är mycket utbredd. Veckoanvändarna av svenska etermediekanaler utgör en tredjedel av de svarande. Något färre är sällananvändare och 16 procent av de svarande tar aldrig del av svenska radio- och tv-kalaner.

En fördjupad analys av specifika kanaler (ej i tabellen) visar att den abonnerade kanalen SVT World används i mycket liten utsträckning. Nio av tio utlandsboende har aldrig använt kanalen. De mest använda medietyperna av de som efterfrågats är SVT's kanaler (SVT1, SVT2, Barnkanalen och SVT Play). Att tv-kanaler ligger högt är helt i linje med internationell forskning (Fogt och Sandvik, 2008; Karanfil, 2009). Något färre har tagit del av TV4:s innehåll och mönstren för Sveriges Radio liknar de för TV4. En analys av användningen av playtjänsterna i relation till vanliga sändningar hos SVT respektive TV4 visar på förhållandevis svaga samband, vilket betyder att det finns utlandssvenskar som enbart använder playtjänsterna (Pearson's R för SVT-kanaler/SVT Play 0,24 $p<0,001$, för TV4/TV4 Play 0,30 $p<0,001$).

Ett annat medium som är tillgängligt för utlandsboende svenskar är böcker på svenska. Sådana finns tillgängliga i åtminstone tre olika format: tryckta böcker, e-böcker och ljudböcker. Det är mycket vanligt bland utlandsboende svenskar att läsa böcker. Närmare tre fjärdedelar (73 procent) läser tryckta böcker på svenska, en liten andel väljer e-böcker (12 procent) eller ljudböcker (9 procent). De här mönstren liknar läsmönstren på olika plattformar bland boende i Sverige (Bergström och Höglund, 2015).

Bland boende i Sverige är tillskottet av e-böcker till den totala bokläsningen mycket litet (1 procent, se Bergström och Höglund, 2014). Bland utlandssvenskar är det något större: 4 procent av bokläsarna läser e-böcker men aldrig tryckta böcker. På motsvarande sätt är det 65 procent som läser tryckta böcker men aldrig e-böcker. Den lilla skillnad mellan boende i Sverige och utlandssvenskar som påvisas med avseende på tillskottet av e-böcker skulle kunna bero på att e-boksformatet är behändigt att använda på distans, men det kan också vara en konsekvens av sammansättningen i de olika svarsgrupperna.

Undersökningen till utlandssvenskar innefattar också en fråga till e-boksläsarna hur de får tag på böckerna. I Sverige är det framförallt folkbiblioteken som distribuerar e-böcker till allmänheten (Facht, 2012). Merparten av antalet sålda e-böcker distribueras via biblioteken, medan direktköp via nätet utgör en liten del. I den nationella SOM-undersökningen anger många, framför allt kvinnor och äldre, att de lånar e-böcker via biblioteken. Bland män och högutbildade är det något vanligare att köpa böcker via nätet (Bergström och Höglund, 2015). Bland e-boksläsande utlandssvenskar angav 23 procent att de lånade via bibliotek, 67 procent att de köpt på nätet, 11 procent att de köpt i någon affär, 15 procent att de lånat av någon privatperson. Jämfört med hur e-böcker distribueras till läsare i Sverige, skiljer sig utlandssvenskarna alltså något.

Avslutningsvis ska vi se hur korrelationerna mellan dessa olika dimensioner av Sverigeorientering ser ut. I tabell 2 framgår att det starkaste sambandet finns mellan betydelsen av svenska medier för kontakten med Sverige och användningen av svenska radio- och tv-kanaler. Ju större betydelse, desto mer användning och vice versa. Det finns också starka samband mellan användningen av svenska radio- och tv-kanaler och svenska nyhetsmedier, vilket berörts ovan. Firandet av svenska högtider och umgänget med andra svenskar korrelerar däremot inte särskilt starkt med användandet av olika svenska medier. Det verkar vara olika behov som tillfredsställs genom de olika aktiviteterna, där man kan anta att medieinnehållet står för kulturell bekräftelse men att svenska rutiner och aktiviteter inte gör det (jfr Andersson, 2013).

Tabell 2 Korrelation mellan olika dimensioner av Sverigeorientering (Pearson's r, korrelationskoefficienter)

	Hemma-hörande i Sverige	Viktigt att fira svenska högtider	Umgås med andra svenskar	Betydelsen av svenska medier för kontakten med Sverige	Användning av svenska nyheter	Användning av svenska radio- och tv-kanaler	Läser böcker på svenska
Hemmahörande i Sverige	1						
Viktigt att fira svenska högtider	,26**	1					
Umgås med andra svenskar	,10**	,23**	1				
Betydelsen av svenska medier för kontakten med Sverige	,20**	,24**	,17**	1			
Användning av svenska nyheter	-,10**	,11**	-,14**	-,35**	1		
Användning av svenska radio- och tv-kanaler	-,15**	,15**	-,20**	-,70**	,38**	1	
Läser böcker på svenska	,01	,02**	,02**	-,06**	,05*	,06**	1

Kommentar: För frågornas lydelse och indexsammanslagningar, se kommentar till tabell 1.

* Signifikanta samband på 0.05 nivån (2-tailed). ** Signifikanta samband på 0.01 nivån (2-tailed). Antal svar varierar mellan 2 379 och 2 584. Resultaten bygger på viktad data.

Källa: SOM-undersökningen till utlandssvenskar 2014.

Tabell 3 Sverigeorientering i olika grupper (procent och eta-värden kursivt)

	Helt hemma-hörande i Sverige	Viktigt att fira svenska högtider	Umgås med svenskar varje vecka	Svenska medier stor betydelse	Använder svenska medier dagligen	Använder svenska radio- och tv-kanaler dagligen	Läser böcker på svenska	Minsta antal svar
Ålder:	*0,08*	*0,12*	*0,07*	*0,02*	*0,03*	*0,01*	*0,11*	
18-29 år	66	49	33	25	28	19	72	250
30-49 år	57	38	21	30	30	18	80	1 200
50-64 år	62	31	18	30	32	19	84	607
65-75 år	65	27	23	34	35	24	88	413
Utbildningsnivå:	*0,05*	*0,04*	*0,05*	*0,01*	*0,02*	*0,04*	*0,1*	
Låg	69	36	25	38	46	23	60	71
Medellåg	62	37	24	29	32	22	83	382
Medelhög	64	40	25	32	32	21	81	529
Hög	58	33	20	30	30	19	83	1 399
Förvärvsposition:	*0,02*	*0,09*	*0,01*	*0,02*	*0,06*	*0,03*	*0,1*	
Arbetar	60	35	21	29	32	19	81	1 531
Studerar	55	56	26	27	21	16	66	108
Arbetar eller studerar inte	62	34	24	34	33	22	85	605
Bott utomlands:	*0,09*	*0,04*	*0,11*	*0,11*	*0,17*	*0,17*	*0,06*	
0-2 år	68	36	31	33	38	25	84	192
3-5 år	68	37	30	28	37	21	78	242
6-8 år	63	33	25	35	38	26	78	279
9-13 år	60	36	24	30	40	20	80	356
14-19 år	52	38	20	32	28	20	82	418
20 år eller mer	60	79	17	28	25	16	83	994
Bo kvar i landet om 5 år:	*0,07*	*0,11*	*0,07*	*0,15*	*0,09*	*0,13*	*0,04*	
Ja	58	33	20	27	29	18	81	1 689
Tveksam	61	39	26	34	32	19	80	462
Nej	68	43	28	41	40	27	85	344
Flytta tillbaka till Sverige inom 5 år:	*0,25*	*0,28*	*0,12*	*0,24*	*0,16*	*0,22*	*0,06*	
Ja	76	50	29	43	40	28	85	722
Tveksam	59	36	22	27	30	18	80	957
Nej	48	23	16	22	25	14	79	809

Kommentar: För frågornas lydelse och indexsammanslagningar, se kommentar till tabell 1. Läsning av böcker på svenska – tryckta, e-böcker och ljudböcker – har slagits samman till bokläsning i analysen. Eta är ett sambandsmått som visar styrkan i sambandet mellan en oberoende variabel på nominalskalenivå och en beroende variabel på intervallskalenivå. Måttet varierar mellan 0 och 1. Värden nära noll innebär att samband saknas. Ju längre avstånd från 0 desto starkare är sambandet. Det teoretiska max-värdet betyder att all variation i den beroende variabeln kan föras tillbaka till kategoriseringen. Resultaten bygger på viktad data.

Källa: SOM-undersökningen till utlandssvenskar 2014.

Olika Sverigeorientering i olika grupper av utlandssvenskar

Det finns goda skäl att tro att orienteringen mot hemlandet Sverige skiljer sig vid en jämförelse mellan olika grupper. Det sociala sammanhanget och livsfaser är faktorer som visat sig inverka på såväl identifikationsprocesser som användning av transnationella medier (Andersson, 2008; Hall, 1992). I det här sammanhanget analyseras Sverigeorientering mot bakgrund av socio-demografi, hur länge man har bott utomlands och hur man ser på sitt fortsatta boende i värdlandet.

Den starkaste Sverigeorienteringen återfinns bland de svarande som tror att de kommer att flytta tillbaka till Sverige inom fem år (tabell 3). Dessa känner sig i störst utsträckning hemmahörande i Sverige, är mer benägna att fira svenska högtider, umgås med svenskar, tillskriva svenska medier större betydelse och använda olika svenska medier med undantag för bokläsning. Antal år utomlands inverkar också på Sverigeorienteringen, framför allt när det gäller att använda svenska massmedier och nyheter. Ju kortare tid man bott utomlands, desto mer användning. Liknande mönster syns också för umgänget med svenskar, men här är skillnaderna inte lika stora. Individuella bakgrundsfaktorer som ålder och utbildningsnivå har i stort sett ingen betydelse för hur man orienterar sig mot hemlandet Sverige.

Det är sannolikt så att skälet till varför man flyttat utomlands påverkar hur man orienterar sig mot Sverige och det svenska. I enkäten har respondenterna fått ange flera svar vilket svårgör en sådan analys. En enkel analys (ej i tabellen) visar att det är betydligt vanligare att de som flyttat för att koppla av efter arbetslivet har mer orientering mot Sverige än personer som flyttat till släkten. Att vara förvärvsarbetande eller medföljande har ingen större betydelse och de som ville förverkliga en dröm

Det är naturligtvis intressant att närmare studera den grupp av utlandssvenskar som inte har någon av de orienteringar mot Sverige som studerats här. Gruppen är emellertid mycket liten – 28 personer. Ett index på orientering som kan variera mellan 0 (ingen alls) och 6 (stark orientering mot Sverige på samtliga mätpunkter) visar på svaga samband mellan utbildning, förvärvsposition, antal år utomlands samt tanken om att bo kvar om fem år och orienteringsgrad. Det finns dock starkare signifikanta samband mellan en samlad Sverigeorientering och tankar på att flytta tillbaka, så till vida att de som tänker att de ska komma tillbaka till Sverige har en sammantagen starkare orientering mot hemlandet Sverige.

Vad avgör Sverigeorienteringen?

Som redan antytts, kan man tänka att flera av de analyserade faktorerna som använts ovan samvarierar. Förståelsen för vad som inverkar på Sverigeorienteringen fördjupas genom ytterligare analys, en regressionsanalys, som tar hänsyn till alla faktorer samtidigt. På det sättet kan man se förklaringskraften hos varje enskild faktor när hänsyn också tas till övriga faktorer. Resultaten av en sådan regressionsanalys visas i tabell 4.

Det första man kan konstatera är att den samlade förklaringskraften hos de utvalda faktorerna är mycket liten (tabell 4). Detta antyder att Sverigeorientering är komplext och sammansatt av en rad olika saker som vi inte kan fånga i sin helhet i den valda analysmodellen. Vidare kan vi se att ålder delvis har enskild betydelse för att förstå orienteringen mot hemlandet. Men riktningarna ser olika ut för olika dimensioner. Medan yngre känner mindre Sverigeidentitet genom högtider, använder mindre svenska nyheter och svensk radio och tv, är de något mer benägna än äldre att tillskriva svenska medier stor betydelse och att läsa svenska böcker. Utbildningsnivå, förvärvsposition och idén om att bo kvar i landet om fem år har däremot svag eller ingen självständig förklaringskraft i den här modellen, oavsett vilken typ av Sverigeorientering som studeras.

Allra störst förklaringskraft generellt sett har det faktum om man tänker flytta tillbaka till Sverige inom 5 år. Om svaret på den frågan är ja, är orienteringen mot Sverige betydligt starkare oavsett om man avser känslan av hemmahörande i Sverige, firandet av svenska högtider, umgänge med svenskar, synen på svenska medier eller läsandet av svenska böcker. Däremot är de som *inte* tror att de kommer att flytta tillbaka de närmaste åren *mer benägna* att ta del av svenska nyheter och etermedier, vilket är i linje med vad som beskrivits ovan.

Tabell 4 Regression (OLS-regression, standardiserade betakoefficienter)

	Helt hemma-hörande i Sverige	Viktigt att fira svenska högtider	Umgås med svenskar	Svenska medier betydelse-fulla	Använder svenska nyheter	Svensk radio och tv	Läser böcker på svenska
Ålder	0,10 ***	-0,13 ***	0,01	0,09 ***	-0,19 ***	-0,16 ***	0,19 ***
Utbildning	-0,04 *	0,00	0,01	-0,03	0,02	0,04	0,05 *
Antal år utomlands	-0,01	0,11 ***	-0,03	-0,12 ***	0,22 ***	0,21 ***	-0,01
Förvärvsposition	0,02	-0,02	-0,01	0,00	-0,06 **	-0,03 *	0,04
Bo kvar i landet	-0,08 ***	-0,06 **	0,01	0,04	-0,01	-0,02	0,02
Flytta tillbaka till Sverige	-0,32 ***	-0,24 ***	-0,11 ***	-0,22 ***	0,14 ***	0,19 ***	-0,08 ***
Justerad R^2	0,08	0,05	0,01	0,07	0,07	0,08	0,02

Kommentar: För frågornas lydelse och indexsammanslagningar, se kommentar till tabell 1. Läsning av böcker på svenska – tryckta, e-böcker och ljudböcker – har slagits samman till bokläsning i analysen. Resultaten bygger på viktad data. *** p<0,001, ** p<0,01, * p<0,05

Källa: SOM-undersökningen till utlandssvenskar 2014.

Det har också betydelse hur länge man har bott utomlands. Ju längre, desto starkare identifikation genom att fira svenska högtider. Användningen av svenska nyheter

och etermedier är också mer utbred ju längre man bott utomlands. Däremot är personer som bott längre utomlands mindre benägna än nyligen utflyttade att tillskriva svenska medier betydelse för kontakten med utlandet. Användningen av svenska medier kan alltså ses som en mångbottnad aktivitet, och den genomförda undersökningen kan inte ge svar på vilka motiv som ligger bakom användningen.

Slutsatser

Den här analysen av utlandsboende svenskars orientering mot Sverige och det svenska kan betraktas som unik. Många analyser av integration och identitetsskapande har studerat migrantgrupper som tvingats flytta till det nya hemlandet (Christiansen, 2004; Elias och Lemish, 2008, 2011; Fogt och Sandvik, 2008; Peeters och d'Haenens, 2005) eller grupper som utgör arbetskraftsinvandring (Andersson, 2013; Polson, 2011). Gruppen utlandssvenskar utgörs delvis av mobil arbetskraft men också av människor med andra motiv som på frivillig basis valt att bosätta sig i ett annat land. Det är priviligierade diasporagrupper som studerats. Trots det är det en mycket heterogen grupp (se bokens inledningskapitel för gruppens sammansättning) där man kan förvänta sig finna skillnader i Sverigeorientering.

Analyserna har visat att Sverigeorientering på ett generellt plan är starkt. Utlandssvenskar känner sig hemmahörande i Sverige, tycker det är viktigt att fira svenska högtider, många umgås med andra svenskar, svenska medier upplevs vara viktiga för kontakten med Sverige och stora andelar tar del av svenska medier och läser svenska böcker. Det verkar emellertid finnas två olika dimensioner i den här orienteringen där den ena handlar mer om vad som sker i vardagslivet i värdlandet – man firar svenska högtider och umgås med andra svenskar – och den andra handlar om att hålla sig uppdaterad om vad som händer i Sverige. Man kan tänka sig att de svenska vanorna handlar om identitetsskapande medan det svenska medieinnehållet handlar om en kulturell bekräftelse.

Det finns vissa skillnader i orienteringen mot Sverige och det svenska i de studerade diasporagrupperna. Framför allt är det tydligt att personer som ser det som sannolikt att flytta tillbaka till Sverige inom några år har en starkare orientering både med avseende på identifikation, svenska kontakter och användningen av svenska medier. Svenska traditioner, vänner och svenskt medieinnehåll kan sannolikt utgöra ett sätt att göra återflytten smidigare genom att man håller sig uppdaterad om hemlandet och relativt enkelt kan återuppta vardagslivet där när man återvänder.

Analysen har gett en bred bild av hur svenskar i utlandet orienterar sig mot hemlandet på olika sätt. Motiven till flytten inverkar sannolikt i stor utsträckning på Sverigeorienteringen, och den här undersökningen kan endast mycket övergripande ge svar på hur dessa faktorer är relaterade till varandra. Mer djupgående studier av utlandsboende kan kasta ytterligare ljus över vad det är som lockar alternativt avskräcker från kontakt med Sverige och det svenska bland svenskar i diasporan.

Referenser

Andersson, Magnus (2008) The Matter of Media in Transnational Everyday Life, i Rydin, I. och Sjöberg, U. (red) *Mediated Crossroads: Theoretical and Methodological Challenges.* Göteborg: Nordicom-Sverige, Göteborgs universitet.

Andersson, Magnus (2013) Cosmopolitan Practices in Social Contexts: Swedish Skilled Migrants in the Netherlands, *Crossings: Journal of Migration and Culture* 4(2): 155-73.

Bergström, Annika och Höglund, Lars (2014) E-boken: möjligheter och hinder. I Bergström, Annika och Oscarsson, Henrik (red) *Mittfåra & marginal*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.

Bergström, Annika och Höglund, Lars (2015) E-boken – i skuggan av den tryckta. I Bergström, Annika, Johansson, Bengt, Oscarsson, Henrik och Oskarson, Maria (red) *Fragment.* Göteborg: SOM-institutet, Göteborg universitet.

Christiansen, Connie Carøe (2004) News media consumption among immigrants in Europe. *Ethnicities,* 4(2): 185-207.

Christopoulou, Nadina och de Leeuw, Sonja (2004) *Home is where the heart is: Family relations of migrant children in media clubs in six European countries.* Forskningsrapport från Children in Communication About Migration (CHICAM).

Dhoest, Alexander, Nikunen, Kaarina och Cola, Marta (2013) Exploring Media Use among Migrant Families in Europé: Theoretical Foundations and Reflections. *Observatorio (OBS*) Journal*, special issue: 13-31.

Elias, Nelly och Lemish, Dafna (2008) Media Uses in Immigrant Families. Torn between 'Inward' and 'Outward' Paths of Integration. *The International Communication Gazette*, 70(1): 21-40.

Elias, Nelly och Lemish, Dafna (2011) Between Three Worlds: Host, Homeland, and Global Media in the Lives of Russian Immigrant Families in Israel and Germany. *Journal of Family Issues*, 32(9): 1245-1274.

Facht, Ulrika (2012) *Aktuell statistik om E-böcker.* Göteborg: Nordicom-Sverige, Göteborgs universitet.

Fogt, Anne och Sandvik, Margareth (2008) "We Represent a Potential, not a Problem". Young People's Media Use in Diaspora. *Nordicom Review* 29(1): 111-131.

Hall, Stuart (1992) 'The Question of Cultural Identity', i Hall, Stuart, Held, David och Mc Grew, Tony (red) *Modernity and its Futures*. Cambridge: Polity Press in association with Blackwell Publishers and The Open University.

Jansson, André (2009) Mobile Belongings: Texture and Stratification in Mediatization Processes, i Lundby, K. (red) *Mediatization: Concept, Changes, Consequences.* New York: Peter Lang.

Jones, Paul och Krzyzanowski, Michal (2008) 'Identity, Belonging and Migration: Beyond Constructing 'Others", i Delanty, Gerard, Wodak, Ruth och Jones, Paul (red) *Identity, Belonging and Migration*. Liverpool: Liverpool University Press.

Karanfil, Gökçen (2009) Pseudo-exiles and reluctant transnationals: disrupted nostalgia on Turkish satellite broadcasts. *Media, Culture & Society*, 31(6): 887-899.

Lull, James (1980) The Social Uses of Television. *Human Communication Research*, 6(3): 197–209.

Miesen, Harold W J M (2003) Predicting and explaining literary reading: an application of the theory of planned behavior. *Poetics*, 31(3-4), 189-212.

Morley, David (2000) *Home Territories: Media, Mobility and Identity*. London: Routledge.

Ong, Jonathan Corpus (2009) Watching the Nation, Singing the Nation: London-Based Filipino Migrants' Identity Constructions in News and Karaoke Practices. *Communication, Culture & Critique* 2(2): 160-181.

Peeters, Allerd L. och d'Haenens, Leen (2005) Bridging or bonding? Relationships between integration and media use among ethnic minorities in the Netherlands. *Communications*, 30(2): 201-231.

Polson Erika (2011) Social Media and the Production of a New Global Middle Class, *Communication, Culture & Critique* 4(2): 144-63.

Putnam, Robert D. (2000) *Bowling Alone: the collapse and revival of American Community*. New York, NY: Simon & Schuster.

Vertovec, Steven (2001) Transnationalism and Identity. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 27(4): 573-582.

Vittadini, Nicoletta, Milesi, Daniele och Aroldi, Piermarco (2013) New-generation Ties: Identity, Social Relations and Digital Technology among 2G Migrants in Italy. *Observatorio (OBS*) Journal*, special issue: 61-88.

VÄRLDSMEDBORGARE ELLER BARA UTLANDSBOENDE?

KOSMOPOLITISM SOM ETT UTTRYCK FÖR SUPERMOBILITET

ANDRÉ JANSSON & JOHAN LINDELL

I en tid av ökade kulturmöten och globala utmaningar anförs ofta kosmopolitiska värderingar och förmågor som viktiga för ett fungerande samhälle. Men vad är det som skapar så kallade kosmopoliter, eller världsmedborgare? Blir man till exempel mer kosmopolitisk av att bo utomlands en längre period, eller av att resa mycket?

Forskningen ger oss inte några entydiga svar på dessa frågor. Det beror delvis på att orsakssambanden är svåra att fastställa, men också på att själva termen ”kosmopolitism” är omtvistad och har definierats på olika sätt. Kosmopolitism kan ibland handla om att visa öppenhet och gästfrihet gentemot människor från främmande kulturer, ibland om att vara engagerad i globala frågor om mänskliga rättigheter. Det är således en företeelse som inrymmer både en partikulär sida, intresse och respekt för olikheter, och en universell sida som rör det som förenar människor. Kosmopolitism kan också förstås på olika nivåer; det kan handla om allmänna (mång)kulturella intressen, uttryckt exempelvis genom internationellt resande och turism, eller djupare etiska och politiska engagemang. Ord som kosmopolitism, kosmopolit och världsmedborgare kan följaktligen ha varierande innebörd och laddning beroende på vem man talar med – och i vissa historiska sammanhang har ”kosmopolit” även använts nedsättande (se t.ex. Held, 2010). Talande nog kännetecknas även den internationella forskningen om kosmopolitism av stor pluralism, där en rad olika ”kosmopolitismer” kan identifieras.

I det här kapitlet har vi inga ambitioner att slå fast vad kosmopolitism ”är”. Istället är vi intresserade av kosmopolitism som *en del av människors personliga identitet*. Den fråga vi undersöker berör i vilken mån individer *själva känner sig som världsmedborgare*, vilket betyder att våra analyser baseras på intervjupersonernas egna tolkningar av fenomenet. Vi har valt att använda oss av det svenska ordet för kosmopolit – från grekiskans *kosmos* (värld) och *polites* (medborgare) – eftersom det är en mer etablerad och mindre värdeladdad term. Samma fråga har tidigare ställts i nationella enkätundersökningar, både i Sverige och i andra länder, men aldrig till ett statistiskt urval av utlandsboende. Vårt syfte är således att utifrån SOM-undersökningen bland utlandssvenskar 2014 ta reda på i vilken mån utlandsboendet i sig påverkar upplevelsen av att vara världsmedborgare, samt vilken betydelse andra bakgrundsfaktorer har.

Jansson, André & Lindell, Johan (2016) Världsmedborgare eller bara utlandsboende? i Maria Solevid (red) *Svenska utlandsröster.* Göteborgs universitet: SOM-institutet.

Kapitlet inleds med en kort redogörelse av vad kosmopolitism innebär och vilka samband man i tidigare forskning funnit mellan kosmopolitism och olika livsbetingelser. Redogörelsen utmynnar i en generell bild av världsmedborgaren baserad på data från en svensk enkätundersökning från 2013. Mot denna bakgrund projiceras sedan resultaten från Utlands-SOM. Först görs en analys av hur människors känsla av hemhörighet – i Sverige, i landet där de bor och i världen som helhet – påverkas av utlandsboendet tillsammans med andra faktorer. Förskjutningar av hemhörighet är i sin tur en viktig utgångspunkt för våra tolkningar av de efterföljande resultaten, där vi analyserar hur känslan av ett mer specifikt världsmedborgarskap påverkas av olika faktorer. Inte sällan ställs känslor gentemot nationen som motsats till världsmedborgarskapet (Roudometof, 2005). Här tillåts vi se i vilken utsträckning känslan av hemhörighet (till Sverige, och till världen som helhet) relaterar till världsmedborgarskapet. Resultaten visar bland annat att upplevelsen av världsmedborgarskap inte beror på hur länge människor bott utomlands, utan snarare på *graden och formen av mobilitet*; hur många länder de bott i tidigare och i vilken mån de gör regelbundna resor. Våra analyser indikerar också att känslan av världsmedborgarskap i hög grad finns på plats redan innan människor lämnar Sverige, som en del av deras *habitus*. I kapitlets slutdiskussion lyfter vi fram hur dessa resultat fördjupar vår förståelse av hur kosmopolitism uppkommer och hur kosmopolitisk identitet samspelar med det globala samhällets maktstrukturer.

Vad betyder det att vara världsmedborgare?

I den här studien vill vi undersöka kosmopolitisk identitet, känslan av att vara världsmedborgare, och försöka fånga i vilken mån en sådan identitet påverkas av längre utlandsvistelser. Identitet handlar om hur individen ser på sig själv och sin tillhörighet, vilket kan handla om såväl grundläggande sociala förhållanden, såsom köns- och klasstillhörighet, som mer specifika intressen och engagemang inom alltifrån sport till politik. Det är således en flytande och mångfacetterad kategori som formas i samspel med omgivningen. Individen vill känna samhörighet med vissa grupper men inte andra och söker därför social bekräftelse som överensstämmer med den egna självbilden. I ett pluraliserat och globaliserat samhälle kräver identitetsarbetet ofta en hög grad av reflexivitet och kontinuerliga anpassningar till nya miljöer, inte minst bland socialt och geografiskt rörliga individer, (se t.ex. Giddens, 1991).

När någon uttrycker att han eller hon ”känner sig som världsmedborgare” kan det tolkas på två grundläggande sätt; dels som att individen känner tillhörighet med *världen i stort*, dels som att individen känner tillhörighet med *andra världsmedborgare*. I det förstnämnda fallet ligger betoningen på att vara en del av mänskligheten, det vill säga att solidariskt dela en och samma planet. I det senare fallet ligger betoningen snarare på att känna identifikation med en viss grupp av människor – de som har

världen som sin spelplan och aktivt engagerar sig i frågor av mer världsomspännande karaktär – vilket i sin tur kan vara en källa till social distinktion. Även om tolkningarna går isär ska de inte ses som ömsesidigt uteslutande. Tidigare forskning visar att känslan av världsmedborgarskap, kosmopolitism, utgår från en relativt väl sammanhållen konstellation av värderingar och förhållningssätt som förstärker varandra ömsesidigt (Lindell, 2014). För att få en bättre förståelse för vad som döljer sig ”bakom” ett upplevt världsmedborgarskap, behöver vi således skaffa oss en allmän överblick över det kosmopolitiska värdelandskapet.

Under den moderna epoken har kosmopolitism främst kopplats till Kants (1795/2003) politiska teorier om mellanstatliga skyldigheter (se även Held, 2010). Det har då handlat om medborgarnas etiska ansvar att visa ömsesidig respekt och gästfrihet när de besöker eller tar emot besökare från andra länder. I mer allmänt tal brukar kosmopolitism förknippas med utbrett resande och individers förmåga att känna sig hemma på olika platser i världen. På 1990-talet fördjupade antropologen Ulf Hannerz (1990) bilden i en klassisk essä, där han beskrev kosmopolitism som ett slags identitetsprojekt. Att vara kosmopolit handlar då inte bara om att resa runt i största allmänhet, utan om att ha ett genuint intresse för den Andre och genom nya möten utveckla sig själv. Hannerz framställer kosmopoliten som en privilegierad person som både har resurserna att resa runt i världen och den kulturella förmågan att med bibehållen kontroll smälta in i olika sammanhang. Liksom i Kants texter kan Hannerz världsmedborgare hänföras till samhällets eliter. De återfinns främst i rika länder och i högre utsträckning inom resursstarka grupper än bland samhällets fattiga.

Den eurocentriska bilden av världsmedborgaren som en global resenär och kulturell *connaisseur* har emellertid problematiserats under de senaste decennierna. Framför allt har många forskare inskärpt att kosmopolitism ytterst ska ses som ett etiskt och praktiskt förhållningssätt till andra människor (Skrbis och Woodward, 2013). Ett sådant förhållningssätt betonar inte bara öppenhet gentemot andra kulturella identiteter, utan också en mer djupgående vilja att ompröva sina egna värderingar och tankesätt (Beck, 2004/2006; Delanty, 2009). Attityder av det slaget återfinns inte bara inom samhällets välsituerade grupper och behöver inte nödvändigtvis vara förknippade med ett vidlyftigt resande, även om gränsöverskridande kulturmöten vanligtvis ses som centralt (se t.ex. Skrbis och Woodward, 2013). De kan också växa fram bland människor som är på flykt eller reser till andra delar av världen för att finna arbete (se t.ex. Pollock, 2000; Vertovec, 2009), liksom bland lokalt rotade grupper som är öppna gentemot det främmande och engagerade i globala frågor (se t.ex. Werbner, 1999; Nava, 2007; Lamont och Askartova, 2002). I vissa sammanhang har forskningen också visat att medierna kan bidra till globalt engagemang och empati med människor i andra delar av världen (Boltanski, 1996/1999; Robertson, 2010).

Trots dessa invändningar mot den traditionella bilden av världsmedborgarskap brukar studier visa att kosmopolitiska attityder – inbegripet till exempel nyfiken-

het på andra kulturer, positiv inställning till invandring och en vilja att bidra till humanitära hjälpinsatser – återfinns i större utsträckning bland människor med högre utbildning, större tillgång till ekonomiskt och kulturellt kapital och omfattande erfarenhet av utlandsvistelser och andra resor (Gustafsson, 2009; Jansson, 2011; Lindell, 2014). I linje med detta har det också visat sig att samhällsorienterade medievanor, inte minst nyhetskonsumtion, har en förstärkande effekt i formandet av kosmopolitiska värderingar, även om mediernas enskilda betydelse är svår att påvisa (Jansson, 2011; Lindell, 2014). Detta ska ses i ljuset av att vissa värderingar, intressen och vanor – som att vara globalt orienterad och insatt i samhällsutvecklingen – förknippas med prestige och därför utgör en del av *habitus* för kapitalstarka grupper i samhället (Bourdieu, 1979/1984). Således kan det vara svårt att i kvantitativa studier särskilja vad som är ett praktiskt förankrat förhållningssätt, till exempel en reell benägenhet att engagera sig humanitärt, och vad som är ett utslag av socialt premierade åsikter och värderingar.

Motsvarande ambivalens återkommer, som nämndes inledningsvis, när det gäller upplevt världsmedborgarskap: det vi kan mäta är enbart hur människor själva väljer att beskriva sin identitet, *vilka de anser sig vara*, som i sin tur handlar om samspelet mellan sociokulturella värdestrukturer, *habitus*, och individuellt upplevda moraliska förpliktelser i olika livssammanhang. Självupplevt världsmedborgarskap är vad Delanty (2009) beskriver som en ”svagare” form av kosmopolitism. Den är egentligen till intet förpliktigande och kan i sin allra svagaste skepnad liknas vid en symbolisk accessoar för samhällets reflexiva elitgrupper. Craig Calhoun (2002) väljer till och med att benämna kosmopolitisk identitet som ”de frekventa resenärernas klassmedvetande” (*the class consciousness of frequent travellers).* Kosmopolitismen är enligt honom inbäddad i kapitalistiska strukturer och representerar de privilegierades syn på världen och sin egen godhet. Samtidigt visar studier att det finns klara samband mellan kosmopolitisk identitet och engagemang i till exempel globala och humanitära frågor. Allra starkast är kopplingen till att vara positivt inställd till invandring (Lindell, 2014), vilket rimmar väl med Hannerz (1990) resonemang om att kosmopolitiska identiteter formas i samspelet med andra kulturer.

Tidigare forskning om vad som betingar kosmopolitisk identitet visar att det i de flesta länder är ungefär samma bakgrundsfaktorer som är betydelsefulla, inte minst utbildningsnivå och regelbundet resande (Pichler, 2008, 2009, 2012). Utifrån en Sifo-undersökning från 2013 kan vi få fram en motsvarande bild av hur världsmedborgarskap formas i Sverige (för en djupare analys av detta material se Lindell, 2014). Respondenterna fick ta ställning till påståendet ”Jag är världsmedborgare” längs en tiogradig numerisk skala där 10 betecknade att man instämmer helt och fullt. Analysen visar att självupplevt världsmedborgarskap är en tämligen utbredd företeelse i Sverige (se Figur 1). Andelen svar i den övre halvan av skalan (alternativen 6-10) är 60 procent bland dem som tagit ställning till frågan, medan andelen svar i den nedre halvan (alternativen 1-5) är 40 procent. Hela 22 procent instämmer helt och fullt i påståendet (10), medan nio procent anger att de abso-

lut inte är världsmedborgare. Mot bakgrund av resonemangen ovan bör en sådan snedfördelning problematiseras. Det är inte nödvändigtvis så att 22 procent ser sig själva som världsmedborgare i djupare mening; resultaten kan vara en konsekvens av att man *vill* se sig som världsmedborgare och av den anledningen uppger svaret ”10” (vilket i det fallet säger någonting om hur världsmedborgarskapet kollektivt erkänns som ”gott” eller ”fint”). Medelvärdet för samtliga svarande är 6,34.

Figur 1 Världsmedborgarskap bland svenskar (procent)

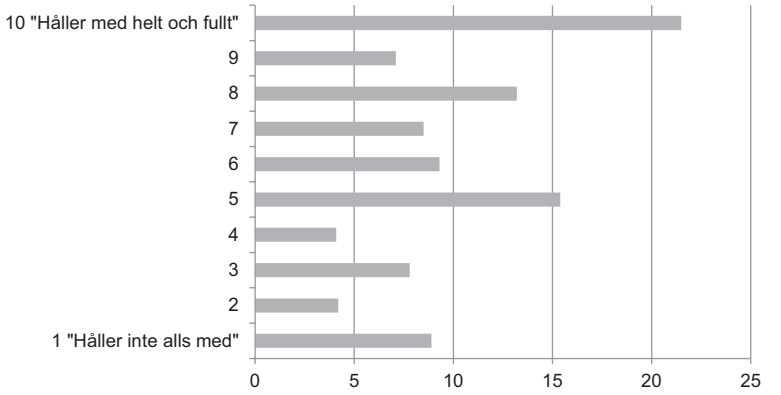

Kommentar: Frågan lyder ”Nedan följer ett antal påståenden, var vänlig markera vilket alternativ som stämmer bäst in på dig: Jag är världsmedborgare”.

Källa: ”Globalisering och medier 2013”, Sifo.

Sifo-undersökningen visar också att upplevelsen av världsmedborgarskap är starkare bland yngre personer, de som har högre utbildning och erfarenhet av internationella resor. Kosmopolitisk identifikation är särskilt starkt kopplad till frekvent resande, det vill säga att man brukar resa utomlands mer än två gånger per år. Kosmopolitiska värderingar kultiveras således genom ett vanemässigt resande snarare än enstaka utlandsbesök (se Lindell, 2014). Analysen ger också vid handen att svenska kvinnor i högre grad än män känner sig som världsmedborgare. Mönstret är avvikande ur ett internationellt perspektiv, men ligger i linje med vad andra svenska studier visat (se Jansson och Lindell, 2015). I Sverige är kvinnor mer globalt orienterade än män, vilket i sin tur kan förklaras av att de generellt sett har högre utbildning och är mer mobila även inom landets gränser. Detta indikerar att själva idén om vad en världsmedborgare är klassificeras i relation till förändrade genusstrukturer, där mobilitet och internationellt engagemang (utifrån en svensk horisont) inte längre är en maskulin sfär.

Frågan är nu hur dessa mönster ser ut bland utlandsboende. Mot bakgrund av tidigare forskning kan vi förvänta oss att andelen som ser sig själva som världsmedborgare är högre inom denna mobila och högutbildade grupp (se Solevids inledningskapitel ”Svenska utlandsröster”) än bland svenskar som bor i Sverige. Men vilka variationer kan urskiljas inom gruppen?

Hemhörighet bland utlandssvenskar

I ett första steg av vår analys vill vi undersöka hur känslan av hemhörighet påverkas av att vistas en längre tid utomlands, på en eller flera platser. Vi har här möjlighet att jämföra i vilken mån känslan av att höra hemma i Sverige, det land där man bor respektive ”världen som helhet” förändras beroende på hur länge man bott utomlands och om det finns skillnader mellan olika grupper av utlandsboende. Resultaten kan ge oss en första fingervisning om huruvida utlandsboende bidrar till en kosmopolitisk identitet och om en sådan behöver stå i motsats till att känna sig hemma i ett specifikt land. I tabell 1 ser vi att utlandssvenskarna i hög grand känner sig hemma både i det land de flyttat till och i Sverige, vilket antyder att det kosmopolitiska inte nödvändigtvis står i motsats till nationell gemenskap (som Roudometof (2005) vill göra gällande). Enbart en procent känner sig inte alls hemma i Sverige, och detsamma gäller för det land de bor i. 31 procent respektive 33 procent känner sig ”helt hemma” i Sverige och i det nuvarande landet. Klart färre känner sig hemma i världen som helhet – här är det 14 procent som känner sig helt hemma.

Tabell 1 Hemhörighet i olika områden. Frekvenser (procent)

Hur väl känner du dig hemma i:	1 – Känner mig inte alls hemma	2	3	4	5	6	7 – Känner mig helt hemma	Summa	Antal svar
Sverige	1	3	5	11	20	29	31	100	2 479
Det land där du bor	1	2	4	11	21	27	33	100	2 490
Världen som helhet	4	7	15	26	20	15	14	100	2 414

Kommentar: Resultaten bygger på viktad data. Frågan lyder ”Hur väl känner du dig hemma i: Sverige/Det land där du bor/Världen som helhet”.

Källa: SOM-undersökningen till utlandssvenskar 2014.

Tabell 2 visar vilka faktorer som påverkar hemhörigheten gentemot Sverige, det land man är bosatt i nu, samt världen som helhet. När det gäller hemhörigheten gentemot Sverige känner sig kvinnor något mer hemma än män (cirka en fjärdedels skalsteg mer än männen). Det motsatta gäller för de som bott i många olika länder, vilka är något mindre benägna att känna sig hemma i Sverige. Vi ser också en blygsam men signifikant indikation på att utlandssvenskar som är bosatta i Norden känner en starkare hemhörighet till Sverige, jämfört med utlandssvenskar i övriga världen. Vi kan även konstatera att upplevelsen av att höra hemma i Sverige inte påverkas av hur länge man bott utomlands. De nationella rötterna består även om man under en längre tid levt ett rörligt liv (se Gustafsson, 2009). När det gäller att känna sig hemma i det nuvarande boendelandet ser vi att detta i viss mån påverkas av hur länge man bott där. Skillnaden mellan en person som bott tjugo år i sitt nuvarande boendeland och en som bott utomlands i ett år är ett halvt skalsteg på hemhörighetsvariabeln – en positiv, men ganska blygsam socialiseringseffekt. Det finns också en viss tendens att de med lägre utbildning i högre grad rotar sig i det nya landet än de med högre utbildning.

När det kommer till att känna sig hemma i världen som helhet återfinns ett annat mönster. Här är det de som reser mycket som träder fram, och de som bott i många olika länder. Den internationella mobiliteten tycks således vara viktig för känslan av att känna sig hemma i världen. Dock ska det betonas att effekterna även här är ganska blygsamma: den som har bott i tio olika länder hamnar ca ett och ett halvt skalsteg högre än den som bara bott i ett land. Ungefär samma skillnad i skalsteg gäller mellan den som aldrig reser utomlands och den som besöker andra länder flera gånger i veckan. Återigen spelar den geografiska närheten roll; medan de utlandssvenskar som bor i Norden känner en starkare hemhörighet till Sverige, känner de som bor utanför Norden en starkare hemhörighet till världen som helhet.

Ett överraskande resultat gäller tjänstemännen, som i något lägre utsträckning än andra yrkeskategorier känner sig hemma i världen. Skillnaden är dock mycket liten. Däremot har inte utbildningsnivå någon signifikant betydelse. Detta resultat understryker dels mobilitetens formande kraft, dels det faktum att de utlandsboende svenskarna utgör en i socialt hänseende relativt homogen grupp, präglad av hög utbildningsnivå, goda inkomster och en låg andel som uppger sig tillhöra arbetarklassen (se Solevids inledningskapitel ”Svenska utlandsröster”). Som nämndes ovan brukar social bakgrund och status, det vill säga vad Bourdieu (1979/1984) benämner *habitus*, ha inverkan på såväl kosmopolitiska attityder som känslan av hemhörighet. Vi kan skönja ett mönster där goda sociala förutsättningar leder till en ökad benägenhet att bosätta sig utomlands under längre perioder, samtidigt som det inom gruppen utlandsboende återfinns en kategori super-mobila individer som i högre grad än andra känner sig hemma i världen som helhet. Ett rimligt antagande är att det inom denna grupp också återfinns en stor andel människor som ser sig själva som världsmedborgare.

Tabell 2 Hemhörighet i Sverige, nuvarande land och världen i helhet, OLS-regression med ostandardiserade b-koefficienter (standardfel inom parentes)

	Hur väl känner dig hemma i: Sverige?	Hur väl känner du dig hemma i: nuvarande land?	Hur väl känner du dig hemma i: världen som helhet?
Kvinna (ref.: man)	.26***	.05	-.02
	(.06)	(.06)	(.07)
Examen från högskola/ universitet (ref.: ej examen)	-.06	-.18**	-.07
	(.06)	(.06)	(.07)
Tjänsteman (ref.: övriga)	.12	-.04	-.16*
	(.06)	(.06)	(.07)
Ålder vid utflytt	.01*	.00	-.00
	(.00)	(.00)	(.00)
Antal länder som respondent bott i (exkl. Sverige)	-.07**	-.05	.13***
	(.03)	(.02)	(.03)
Antal år i nuvarande boendeland	-.00	.02***	-.00
	(.00)	(.00)	(.00)
Internationell mobilitet (ej Sverige)	.01	.01	.17***
	(.02)	(.02)	(.03)
Region: Norden (ref.: övriga världen)	.18**	-.02	-.29***
	(06)	(.06)	(.07)
Konstant	5.25***	5.31***	4.20***
Justerat R^2	.02	.08	.04
N	2 273	2 285	2 229

Kommentar: Resultaten bygger på viktad data. Variabel hemhörighet: Sverige mäts på en skala som går från 1 ”känner mig inte alls hemma” till 7=”känner mig helt hemma”. Examen från högskola/ universitet har dummykodats och baseras på frågan ”Vilken skolutbildning har du?” där värdena 7 ”examen från högskola eller universitet” och 8 ”examen eller studier från forskarutbildning” kodats som ”1” och övriga som ”0”. Tjänsteman är en dummyvariabel som bygger på frågan ”Vilken av de här yrkeskategorierna tillhör/tillhörde du?” där ”tjänsteman”, ”tjänsteman med arbetsledande funktion” och ”tjänsteman med företags- verksamhetsledande funktion” kodats som ”1” och övriga (jordbrukare, arbetare, företagare) kodats som ”0”. Ålder vid utflytt är en konstruerad variabel från ålder och antal år personen bott utomlands enligt formeln (ålder-antal år utomlands). Antal länder som respondenten bott i samt antal år i nuvarande boendeland bygger på svarsdata. Internationell mobilitet utgörs av frågan ”Hur ofta under de senaste 12 månaderna har du: Rest utomlands (ej Sverige)?” där svarsalternativen är ”Ingen gång”, ”någon gång under de senaste 12 månaderna”, ”någon gång i halvåret”, ”någon gång i kvartalet”, ”någon gång i månaden”, ”någon gång i veckan” samt ”flera gånger i veckan”. Region norden är en dummy-variabel där respondenter med adress i Norden kodats som ”1” och respondenter i övriga världen som ”0”. Ingen multikolinearitet förekommer (inget VIF-värde överstiger 2,5). Signifikansnivåer: * p<.01, ** p<.05, *** p< 0.01.

Källa: SOM-undersökningen till utlandssvenskar 2014.

Känslan av att vara världsmedborgare

Vi kommer nu till kärnan av vår analys. I SOM-undersökningen bland utlandssvenskar 2014 ombads respondenterna ta ställning till i vilken utsträckning de instämmer i följande påstående: ”Jag känner mig som världsmedborgare.” Frågan kunde besvaras på en fyrgradig skala med alternativen ”stämmer helt”, ”stämmer ganska bra”, stämmer inte särskilt bra” och stämmer inte alls”. En fördel är att liknande frågor har ställts i andra sammanhang, vilket gör det möjligt att urskilja särdrag för den aktuella populationen. Inte minst finns det anledning att göra jämförelser med den ovan nämnda Sifo-undersökningen från 2013, även om skalorna och frågeformuleringarna inte är exakt överensstämmande.

Ett möjligen överraskande resultat är att andelen utlandsboende med stark kosmopolitisk identitet inte är markant större än bland svenskar i allmänhet. 35 procent av de utlandsboende instämmer helt i att de känner sig som världsmedborgare (se Figur 2). Däremot är det väldigt ovanligt att utlandsboende inte alls känner sig som världsmedborgare; endast 5 procent anger detta. Skillnaden mellan andelen positiva svar (79 procent) och negativa svar (21 procent) är 58 procentenheter bland utlandsboende svenskar, vilket ska jämföras med 20 procentenheter i det svenska urvalet. Den demografiska sammansättningen av utlandsboende svenskar sätter tydliga avtryck i deras självbild.

Figur 2 Världsmedborgarskap bland utlandssvenskar (procent)

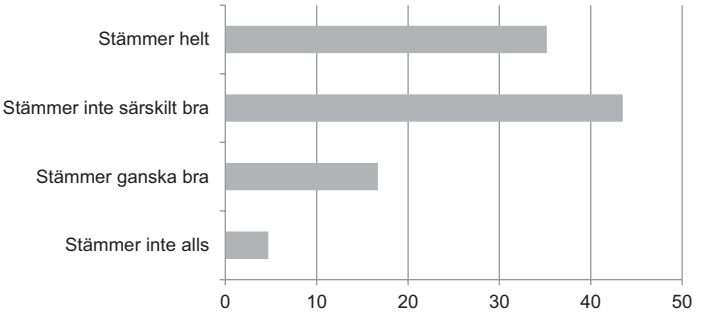

Kommentar: Resultaten bygger på viktad data. Frågan lyder “I vilken utsträckning stämmer följande: Jag är världsmedborgare”.

Källa: SOM-undersökningen till utlandssvenskar 2014.

Resultaten från SOM-undersökningen ger en ny och intressant belysning av hur kosmopolitism samverkar med internationell rörlighet. Tabell 3 visar vilka faktorer som spelar roll för sannolikheten att identifiera sig som världsmedborgare. Vi fokuserar här på den sammantagna modellen (modell 3). Här ser vi att varken

utbildning, kön eller yrkeskategori har betydelse för vilka av de utlandsboende som identifierar sig som världsmedborgare. Det spelar inte heller någon roll hur länge man har bott utomlands. Idén om att kosmopolitism skulle utvecklas och förstärkas successivt under en utlandsvistelse kan således inte ges något stöd. Som framgick av resultaten ovan tycks den sammanlagda tiden utomlands enbart ha betydelse i de fall då man befinner sig en längre tid på en och samma plats och rotar sig där.

Det som istället är viktigt för känslan av världsmedborgarskap är den praktiska erfarenheten av att ha ”varit ute i världen”. Att göra regelbundna resor till andra länder än Sverige; att ha bott i många länder; att vara bosatt utanför Norden, och att känna sig hemma i världen som helhet, är de faktorer som ökar oddsen för att man som utlandsboende ska känna sig som en världsmedborgare (Tabell 3). Exempelvis ökar oddsen för att känna sig som världsmedborgare med 31procent för varje nytt land man bott i, och med 12 procent för ju oftare man reser utomlands. Den starkaste effekten kan observeras i relation till att känna sig hemma i världen som helhet; där ökar oddsen att känna sig som världsmedborgare med hela 63 procent för varje skalsteg. Styrkan i den effekten kan delvis förklaras med att hemhörigheten gentemot världen som helhet i själva verket är inkluderat i en kosmopolitisk disposition, precis som världsmedborgarskapet.

Viktigt att betona är att känslan av att höra hemma i Sverige *inte* har en signifikant negativ effekt på upplevelsen av att vara världsmedborgare. Återigen tyder våra resultat på att positiva känslor till nationen är fullt förenliga med kosmopolitism. Däremot verkar känslan av världsmedborgarskap påverkas positivt av resor över större geo-sociala avstånd. Att bo i ett anat nordiskt land har signifikant negativ inverkan på världsmedborgarskapet, jämfört med att vara bosatt i utomnordiska länder.

Det ska även tilläggas att de bakomliggande orsakerna till varför man flyttat utomlands inte har någon signifikant inverkan på kosmopolitisk identitet (ej redovisat i tabell). Inga signifikanta skillnader kan spåras beroende på om man till exempel bosatt sig utomlands på grund av arbete, studier eller som medföljande partner. Det har inte heller någon betydelse om man flyttat utomlands för att man har anknytningar till ett specifikt land. Det senare återspeglas även i att känslan av världsmedborgarskap inte påverkas signifikant av att ha dubbelt medborgarskap. Av andelen utlandsboende har 23 procent dubbelt medborgarskap, varav 20 procent är medborgare både i Sverige och i det land där de nu bor (se Solevids inledningskapitel ”Svenska utlandsröster”). Att detta slags formell internationell tillhörighet *inte* förstärker känslan av världsmedborgarskap, understryker ytterligare den kontinuerliga rörlighetens särskiljande betydelse.

Vår analys visar således att kosmopolitisk identitet inom gruppen utlandsboende är ett uttryck för en omfattande praktisk erfarenhet av världen, snarare än den tydliga sociala klassdistinktion vi sett i den nationella kontexten (Lindell, 2014). Bland de utlandsboende är det i första hand graden av internationell mobilitet som särskiljer världsmedborgare från icke-världsmedborgare, inte utbildning eller social position.

Tabell 3 Faktorer som förklarar känslan av världsmedborgarskap bland utlandssvenskar. Logistisk regression. Oddskvoter.

	Modell 1		Modell 2		Modell 3	
	”Jag känner mig som världs-medborgare”. Oddskvoter.	KI	”Jag känner mig som världs-medborgare”. Oddskvoter.	KI	”Jag känner mig som världs-medborgare”. Oddskvoter.	KI
Kvinna (ref: man)	,93	,76-1,14	,99	.80-1.22	.95	.76-1.19
Ålder	,99**	,98-1.00	=		-	
Examen från högskola/universitet (ref.: ej examen)	1,02	,83-1.26	,93	.75-1.16	.93	.73-1.17
Tjänsteman (ref: övriga)	1,12	,91-1.39	1,02	.82-1.27	1.10	.87-1.38
Ålder vid utflytt			,99*	,98-1.00	.99	.98-1.00
Antal länder som respondent bott i (exkl. Sverige)			1,36***	1,18-1.55	1.31***	1.14 -1.52
Antal år i nuvarande boendeland			1,00	,99-1.00	1,00	1,00-1.00
Internationell mobilitet (ej Sverige)			1,20***	1,10-1.30	1.12*	1.02 -1.23
Region Norden (ref: övriga världen)			,69**	,55-.85	.75*	.59-.95
Hemma i världen som helhet (1-7)					1.63***	1.51-1.76
Hemma i Sverige (1-7)					1.02	.95-1.11
Dubbelt medborgarskap (ref: ej dubbelt medborgarskap)					1.09	.82-1.45
N	2 276		2 268		2 194	
Konstant	1.77***		2.62***		.33**	
Nagelkerke R2	0.6 %		5.3 %		17.8%	
Hosmer & Lemeshow-test	.073		.578		.187	

Kommentar: Resultaten baseras på viktad data. KI= Konfidensintervall. – = ålder har exkluderats för att undvika multikolinearitet. Den beroende variabeln ”Jag känner mig som världsmedborgare” är omkodad till en dikotom variabel där 1 = ”Stämmer/stämmer ganska bra” och 0 = ”Stämmer inte särskilt bra/stämmer inte alls”. För kodning av övriga variabler se tabellkommentar till tabell 2. Om oddskvoten för en given variabel överstiger värdet 1 har den en positiv effekt på känslan av världsmedborgarskap, om värdet understiger värdet 1 har variabeln en negativ effekt på densamma. Signifikansnivåer: * p<.01, ** p<.05, *** p< 0.01.

Källa: SOM-undersökningen till utlandssvenskar 2014.

Fördjupade analyser visar samtidigt att utbildning korrelerar positivt med samtliga förklaringsfaktorer för världsmedborgarskapet. *Habitus* och kulturellt kapital tycks således vara betingande för ett ”mobilitetsetos” (Luckmann och Berger, 1964), som i sin tur formar såväl benägenheten att bosätta sig utomlands som i vilken mån man lever ett i övrigt resande liv. Resultaten utesluter heller inte att orsakssambandet kan tolkas i dubbel riktning, på så vis att den kosmopolitiska identiteten även ligger till grund för fortsatt internationell rörlighet bland utlandsboende.

Sammantaget bekräftar vår analys bilden av världsmedborgaren som en privilegierad resenär, i linje med Calhouns (2002) resonemang om kosmopolitismen som ett exklusivt förhållningssätt för människor som har internationella karriärer och rör sig mellan världens metropoler. Det faktum att analyser på inhemska data visar att människor som uttrycker kosmopolitiska värderingar och ser sig själva som världsmedborgare ofta har bott utomlands ska emellertid inte tolkas som om kosmopolitismen vore en direkt följd av långvariga utlandsvistelser. Istället är det människor som redan besitter detta slags identitet, i kraft av utbildning och andra tillgångar, som är mest benägna att lämna hemlandet för en längre period, varpå en mobil livsföring förstärker deras syn på sig själva som världsmedborgare. Våra resultat ger således en nyanserad bild av samband som identifierats i tidigare forskning. De visar också att det inom kategorin utlandsboende svenskar finns en exklusiv klick av supermobila individer, för vilka upplevelsen av världsmedborgarskap utgör en betydelsefull del av deras identitet.

Sammanfattande diskussion

Forskningen om kosmopolitism präglas av betydande oenighet rörande hur själva begreppet ska definieras; vika områden kosmopolitismen berör och på vilken nivå man ska mäta den – om man nu alls har för avsikt att försöka mäta ett så komplext fenomen. I det här kapitlet har vi intresserat oss för vilka människor som *själva ser sig som världsmedborgare*. Vi har valt att inte ställa upp kriterier för vem som ska räknas in i denna kategori, utan istället försökt klargöra vilken typ av människor som uppfattar kosmopolitism som en viktig del av sin identitet. Detta har varit särskilt motiverat i en studie av utlandssvenskar, eftersom erfarenheter av såväl utlandsboende som internationell mobilitet i tidigare forskning har visat sig bidra till kosmopolitism.

Vår analys har lett till två särskilt viktiga resultat. För det första har vi kunnat konstatera att utlandsboendet i sig själv inte gör att människor känner sig mer kosmopolitiska. De som har bott länge utomlands känner sig vanligtvis alltmer hemma i det land där de bor ju längre tiden går, men det leder inte till en ökad känsla av att höra hemma i världen som helhet eller att de ser sig själva som världsmedborgare. Istället är det graden och typen av mobilitet som är avgörande – att ha bott i många länder utanför Norden och dessutom göra regelbundna internationella resor av kortare karaktär.

För det andra har vi funnit att denna supermobila grupp generellt sett har högre utbildning än övriga utlandsboende, vilket antyder att de har med sig ett privilegierat *habitus* som förstärks av längre utlandsvistelser. Kosmopolitisk identitet blir härvidlag ett slags statusmarkör som skapar distinktion mellan olika grupper av utlandsboende – de som i hög grad är involverade i privilegierad mobilitet och de som inte är det.

Den sammantagna bild som växer fram är att kosmopolitismen hör hemma inom en diskurs som i grunden härrör från västerländskt upplysningstänkande och som idag står särskilt stark inom den liberala individualism som bär upp det kapitalistiska samhällssystemet. Att se sig själv som världsmedborgare uttrycker inte bara att man faktiskt har rest mycket och tillgodogjort sig en mängd globala erfarenheter. Det är också en identitet som ger uttryck för det egna individuella framåtskridandet och viljan och förmågan att agera med hela världen som sin arena. De människor som i vår studie ser sig själva som världsmedborgare påminner starkt om de grupper som Hannerz (1990) beskrev i sina antropologiska studier, för vilka den personliga identiteten byggs upp genom utbyten med människor i andra delar av världen. Deras ackumulerade erfarenheter och kompetenser kan i sin tur användas som tillgångar, kapital, inom ramen för deras fortsatta karriärer (Christensen och Jansson, 2015: kap. 2).

I förlängningen av dessa resultat bör vi givetvis ställa oss frågan vad det har för vidare betydelse att vissa grupper ser sig själva som mer kosmopolitiska än andra och använder sin kosmopolitiska identitet som en källa till social distinktion. På ett plan handlar det uppenbart om social reproduktion i ett samhälle där rörlighet och internationella erfarenheter tillskrivs allt större värde (se t.ex. Weenink, 2008; Elliot och Urry, 2010; Bühlmann m. fl., 2013; Igarashi och Saito, 2014). Enligt forskare som Calhoun (2002) måste ett kosmopolitiskt samhälle förankras i mer djupgående politiska processer för att kunna leda till den typ av social förändring som kosmopolitismen i etisk mening förordar.

> But if cosmopolitan democracy is to be more than a good ethical orientation for those privileged to inhabit the frequent-flyer lounges, it must put down roots in the solidarities that organize most people's sense of identity and location in the world. To appeal simply to liberal individualism—even with respect for diversity—is to disempower those who lack substantial personal or organizational resources. It is also disingenuous, if would-be cosmopolitans don't recognize the extent to which cosmopolitan appreciation of global diversity is based on privileges of wealth and perhaps especially citizenship in certain states. (Calhoun, 2002: 893)

Samtidigt ska det betonas att våra analyser bekräftar den tidigare forskning som funnit att internationella erfarenheter i sig själva är kosmopolitiskt danande. De leder både till mer kosmopolitiska attityder och till en känsla av samhörighet med världen. Detsamma gäller inte i lika hög grad för att flytta utomlands i största

allmänhet. Om vi betraktar kosmopolitism som en positiv samhällskraft finns det således anledning att även fortsättningsvis plädera för internationell rörlighet och ökade kulturmöten, liksom för andra former av kosmopolitisk bildning.

Referenser

Beck, U. (2004/2006). *The Cosmopolitan Vision*. Cambridge: Polity Press.

Boltanski, L. (1996/1999). *Distant Suffering: Morality, Media and Politics.* Cambridge: Cambridge University Press.

Bourdieu, P. (1979/1984). *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste*. London: Routledge.

Bühlmann, F.; T. David och A. Mach (2013). Cosmopolitan capital and the internationalization of the field of business elites: Evidence from the Swiss case, *Cultural Sociology* 7(2): 211-29.

Calhoun, C. (2002). The class consciousness of frequent travelers: Toward a critique of actually existing cosmopolitanism', *The South Atlantic Quarterly* 101(4): 869-897.

Christensen, M. och A. Jansson (2015). Cosmopolitanism and the Media: Cartographies of Change. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Delanty, G. (2009). *The Cosmopolitan Imagination: The Renewal of Critical Social Theory*. Cambridge: Cambridge University Press.

Elliott, A. och J. Urry (2010) *Mobile Lives*. London: Routledge.

Giddens, A. (1991). *Modernity and Self-Identity: Self and Society in the Late Modern Age*. Cambridge: Polity Press.

Gustafsson, P. (2009). More cosmopolitan, no less local: The orientations of international travellers, *European Societies* 11(1): 25-47.

Hannerz, U. (1990). Cosmopolitans and locals in a world culture', *Theory, Culture and Society* 7(2): 237–51.

Held D. (2010). *Cosmopolitanism: Ideals, Realities and Deficits*. Cambridge: Polity Press.

Igarashi H. och H. Saito (2014). Cosmopolitanism as cultural capital: Exploring the intersection of globalization, education and stratification, *Cultural Sociology* 8(3): 222-239.

Jansson, A. (2011). Cosmopolitan capsules: Mediated networking and social control in expatriate spaces, i Christensen, M.; A. Jansson och C. Christensen (red.) *Online Territories: Globalization, Mediated Practice and Social Space*. New York: Peter Lang.

Jansson, A. och J. Lindell (2015). News media consumption in the transmedia age: amalgamations, orientations and geo-social structuration**,** *Journalism Studies* 16(1): 79-96.

Kant, I. (1795/2003). *To Perpetual Peace: A Philosophical Sketch*. Indianapolis, IN.: Hackett Publishing.

Lamont, M. och S. Aksartova (2002). Ordinary cosmopolitanisms: Strategies for bridging racial differences among working class men, *Theory, Culture & Society* (19(4): 1-25.

Lindell J (2014) *Cosmopolitanism in a Mediatized World: The Social Stratification of Global Orientations*. Karlstad: Karlstad University Press, Dissertation.

Luckmann, T. och P. L. Berger (1964). Social mobility and personal identity, *Archives Européennes de Sociologie* 5(2): 331-244.

Nava, M. (2007). *Visceral Cosmopolitanism: Gender, Culture and the Normalisation of Difference*. Oxford: Berg.

Pichler, F. (2008). How real is cosmopolitanism in Europe?, *Sociology* 42(6): 1107-1126.

Pichler, F. (2009). 'Down-to-earth' cosmopolitanism – subjective and objective Measurements of cosmopolitanism in survey research', *Current Sociology* 57(5): 704-732.

Pichler, F. (2012). Cosmopolitanism in a global perspective: An international comparison of open-minded orientations and identity in relation to globalization, *International Sociology* 27(1): 21-50.

Pollock, S. I. (2000). Cosmopolitan and vernacular in history, *Public Culture*, 12(3): 591-625.

Robertson A. (2010). *Mediated Cosmopolitanism: The World of Television News*. Cambridge: Polity Press.

Roudometof, V. (2005). Transnationalism, Cosmopolitanism and Globalization. *Current Sociology* 53(1): 113-135.

Skrbis, Z och I. Woodward (2013). *Cosmopolitanism: Uses of the Idea*. SAGE Publications.

Vertovec, S. (2009). *Transnationalism*. London: Routledge.

Weenink D. (2008). Cosmopolitanism as a form of capital: Parents preparing their children for a globalizing world, *Sociology* 42(6): 1089-1106.

Werbner, P. (*1999*). Global pathways: Working-class cosmopolitans and the creation of transnational ethnic worlds, *Social Anthropology* 7(1): 17-35.

NYHETSVANOR BLAND UTLANDSSVENSKAR

INGELA WADBRING & ULRIKA ANDERSSON

Globaliseringen har spelat stor roll för de senaste decenniernas medieutveckling, både ifråga om ägande, teknik, distribution, innehåll och konsumtion. Mest relevant för den här studien är att medieutbudet ökat kraftigt och att digitaliseringen möjliggjort en allt snabbare spridning av nyheter och annat medieinnehåll. Det spelar inte längre så stor roll var i världen en befinner sig; det går att ta del av sociala och traditionella medier från alla världsdelar varsomhelst – givet tillgång till teknisk infrastruktur och apparatur. I allt fler länder finns denna tillgång. Globalisering och digitalisering har också gjort att kulturer närmar sig varandra.

För den som väljer att bosätta sig utomlands finns det ofta lika stora möjligheter att följa med i nyhetsflödet från det nya hemlandet som i det svenska nyhetsflödet. Tack vare internet finns exempelvis lokala nyheter från svensk dagspress bara ett knapptryck bort. Svensk radio sänds via webben och SVT World sänder över hela världen för att svenskar ska kunna ta del av delar av det svenska tv-utbudet från public service. En vecko- eller månadstidningsprenumeration blir förvisso fördröjd och fördyrad, men det är fortfarande en möjlighet att ha också en sådan även om man flyttat utomlands.

Det har också utvecklats onlinemedier på svenska, för svenskar bosatta i andra länder. *sydkusten.es* är en sajt för den svenska kolonin som finns i Spanien. *Sydkusten* innefattar såväl utgivningen av en tidning i pappersform några gånger om året som en dagligen uppdaterad sajt, en klubb med nyhetsbrev, en tv-kanal på Youtube, rådgivning och olika arrangemang för svenskar som bor i Spanien. Ett annat exempel är sajten *utlandssvenskar.com* som är en mötes- och informationsplats för svenskar som befinner sig utomlands och har cirka 12.000 medlemmar i olika länder. Exemplen kan flerfaldigas; det finns en hel del möjligheter för svenskar bosatta utomlands att ta del av nyheter om Sverige eller det nya landet, på svenska, via andra medier än de svenska. Därtill kommer naturligtvis möjligheten att ta del av inhemska medier och därmed nyheter på inhemska språk, eller nyheter om Sverige på det inhemska språket som exempelvis via *colonialswedes.net* i USA.

En annan slags mötesplats online är globala nätverk med lokala portaler, och har som syfte att skapa fysiska möten exempelvis mellan människor som reser till eller flyttat till en ny plats, eller har ett gemensamt intresse i en stad. Ett sådant exempel är MeetUp.com, som har närmare 220.000 grupper i 180 länder.

Relativt få studier har gjorts om hur människor som väljer att bosatta sig i ett nytt land egentligen tar till sig och konsumerar medier i det nya hemlandet, särskilt med generaliserande anspråk. I de allra flesta fall handlar dessutom sådana studier

Wadbring, Ingela & Andersson, Ulrika (2016) Nyhetsvanor bland utlandssvenskar i Maria Solevid (red) *Svenska utlandsröster.* Göteborgs universitet: SOM-institutet.

om hur invandrares medievanor ser ut i det västerländska land de flyttat till. De flesta studier har också en kvalitativ ansats eftersom det är svårt att försöka fånga den generella bilden av hur utlandssvenskar har det. SOM-undersökningen till utlandssvenskar, som ligger till grund för denna bok, ger emellertid ett gott underlag för att skapa denna generella bild, och detta kapitel syftar till att öka förståelsen och bidra med unik kunskap om hur utlandssvenskars nyhetskonsumtion ser ut. Två frågeställningar har ställts upp för analysen:

1) Hur ser utlandssvenskars generella användning av nyhetsmedier ut, från Sverige respektive det land man bor i?
2) Vilka faktorer är det som primärt förklarar användningen av nyhetsmedier från Sverige respektive från det land man bor i?

Innan vi går över till den empiriska delen av studien ska vi emellertid diskutera en tolkningsram – om vad som kan förklara hur människors nyhetskonsumtion ser ut.

Vad kan förklara mediekonsumtionen?

Vår analys kommer att ta sin utgångspunkt i tre huvudområden som i tidigare studier har visat sig vara betydelsefulla för att förklara och förstå människors medieanvändning (för översikter, se t.ex. Andersson, 2014; McQuail, 2010; Sullivan, 2013; Wadbring, 2015). Det handlar dels om *individuella faktorer*, såsom ålder, sysselsättning, tidpunkt för migration samt hur länge respondenterna har bott i sitt nuvarande hemland. Därefter följer faktorer som är kopplade till *intresse och intentioner*, exempelvis hur stort intresset är för svensk politik respektive politik i det nuvarande hemlandet, hur stark tillhörighet man känner med det nuvarande landet respektive med Sverige, samt i vilken utsträckning man avser att återvända till Sverige inom en relativt snar framtid. Den tredje faktorn handlar om *avståndet* mellan Sverige och det nuvarande boendelandet, framför allt ett rent geografiskt avstånd men också ett kulturellt. En viktig beståndsdel ifråga om avstånd är enskilda länders respektive mediesystem. Nedan följer en översikt över de tre olika faktorerna, tillsammans med en litteraturöversikt med relevans för frågeställningarna.

För det första, *individuella faktorer* är den kanske vanligaste förklaringsfaktorn, särskilt inom tillämpad forskning (t.ex. Webster et al., 2006). Det handlar om vem man är som individ, och framför allt ålder har visat sig vara en stark förklaringsfaktor ifråga om mediekonsumtion (Wadbring & Bergström, 2015). När man flyttar till ett annat land, kan dock sådant som familjesituation eller arbetsförhållanden vara av än större vikt (Andersson, 2013; Elias & Lemish, 2008). Magnus Andersson (2013), som studerat medelklassmigranter som flyttat från Sverige till Nederländerna identifierar tre olika förhållningssätt: 1) de som tar till sig den holländska kulturen, 2) de som tar till sig den internationella kulturen tillsammans

med migranter från olika länder och 3) de som mest umgås med sina landsmän.

Ytterligare faktorer som visat sig vara av betydelse är vilka språkkunskaper den enskilde har. Välutbildade brukar kunna flera språk, men det handlar också om vilken funktion den enskilde som kommer till ett nytt land har. Under arbetskraftinvandringen var det vanligt att männen fick mer träning i språk än kvinnor, men bland flyktingar är det ofta kvinnor som blir duktiga (Christiansen, 2004). Bland unga som reser ut i världen är språkkunskaperna ofta god, och bland vissa grupper dessutom en tydlig statusmarkör (Polson, 2011). Det finns också en generationsdimension som kan vara viktig, och som kan betraktas som en individfaktor; första generationens invandrare är närmare knutna hemlandet än vad deras barn blir (Christiansen, 2004; Dhoest et al., 2013; Fogt & Sandviken, 2008). Här talar vi emellertid om immigranter som kommit till ett västerländskt land, från andra delar av världen – och då inte nödvändigtvis genom ett önskat val, utan snarare ett påtvingat. De svenskar som tar sig ut i världen gör det för att de vill. De har också möjlighet att återvända om de vill, något som inte är självklart för migranter som kommer till västerländska länder från andra delar av världen (se Maria Solevids inledningskapitlet i denna bok).

Den andra faktorn handlar om *intresse och intention*, det vill säga graden av nyhetsintresse och intresse för landet. Det är rimligt att anta att det är av betydelse för hur motiverad man är att ta del av nyheter både från det land man lämnat och det man kommit till. Ett stort intresse för ett särskilt slags innehåll – i det här fallet nyheter – hänger samman med en aktiv konsumtion, medan motsatt gäller för ett lågt intresse (t.ex. Ruggiero, 2000). Även individuella vanor och rutiner spelar roll för den situation som nyheter konsumeras i. Om nyhetskonsumtionen är ritualiserad – exempelvis att se tv-nyheter vid samma tidpunkt varje kväll – är den också vanemässig, medan en instrumentell nyhetsanvändning snarare handlar om att söka information om speciella ämnen när kunskapen behövs (t.ex. Rubin, 2002). Ifråga om ritualiserad nyhets- och mediekonsumtion kan en tänka sig två scenarier. Å ena sidan är vanor och rutiner kanske inte något en omedelbart skapar sig som nyinflyttad till ett land, utan det kan komma gradvis. Å andra sidan vore det inte orimligt att flytta med sig de vanor och rutiner en hade i det gamla landet, det vill säga Sverige. Ett antagande är att förhållningssätten är relativt starkt knutna till ålder, eftersom de flesta med ökande ålder skapar sig alltmer rutiner och vanor. Med instrumentell nyhetskonsumtion förhåller det sig annorlunda; oavsett var en befinner sig behöver en söka kunskap och information om speciella ämnen och händelser.

Intresse och intention är två viktiga begrepp då det handlar om hur immigranter som kommer till västerländska länder tar till sig medier i allmänhet. En studie visar att zimbabwier som emigrerat höll fast vid sitt hemlands medier då de identifierade sig med det gamla hemlandet snarare än det nya, och motivationen att ta del av medier i det nya landet var måttlig (Chari, 2014). Att bara hålla fast vid de ”gamla”

medierna om man vill komma in i ett samhälle är emellertid inte bra, utan det är viktigt att kombinera med de inhemska medierna visar en annan studie. De som hade ett stort intresse, det vill säga motivation, att ta sig in i det nya landet var de som använde medier från det nya landet i störst utsträckning (Walker, 1999). Unga människor som flyttar till ett annat land är ofta motiverade att komma in i den nya kulturen och medierna hjälper då till att skapa vår identitet (Fogt & Sandviken, 2008). Mediekonsumtion i det här avseende behöver emellertid inte röra enbart nyheter. All konsumtion av medier från det nya landet kan vara av intresse, om inte annat för att lära sig språket och de kulturella koderna.

Den tredje faktorn rör *avstånd*. Att flytta till ett annat land är en stor kulturell omställning för hela familjen (Elias & Lemish, 2008). Ett begrepp som vi använder för att analysera nyhetskonsumtionen bland utlandssvenskar är därför avstånd. Avståndet kan handla om tid (hur länge man bott i det nya landet och därmed hur länge sedan det är som man emigrerade), geografi (det fysiska avståndet till Sverige) men också om kultur (politik, ekonomi, religion etc.). Samtidigt beror anpassningsprocessen också på vem man är som individ och varför man har valt att flytta från landet (Dhoest et al., 2013). Att studera utomlands ett år skiljer sig naturligtvis radikalt från att sedan decennier vara bosatt och yrkesverksam i ett annat land, liksom det är stora skillnader att bo i en svenskkoloni jämfört med en plats där man är en bland få, eller inga, andra svenskar. Vi vet också att när immigranter flyttar *till* Sverige, spelar det roll hur långt från Sverige man kommer för hur nyhetskonsumtionen kommer att se ut (Andersson, 2005; Woube, 2014; jfr Alghasi, 2009). Slutligen spelar även mediestrukturen roll, i form av vilka tillgängliga nyhetsmedier och plattformar som finns i det land där individen är bosatt, och inte minst om de kan betraktas som fria medier eller inte (t.ex. Sundar & Limperos, 2013).

Det geografiska avståndet mellan olika länder hänger ofta samman med det kulturella – men inte alltid. Från Sverige är det nästan 800 mil till USA, men bara 500 mil till Iran. Den som inte har någon personlig koppling till något av länderna lär uppleva att USA är närmare, eftersom det är kulturellt närmare oss även om det inte är det geografiskt. Religion, politiskt system, språk och mediesystemen är exempel på delar av kulturen som gör att vi känner oss ”hemma” (t.ex. Fogt & Sandviken, 2008). Vi har i den empiriska analysen valt att dela in utlandssvenskarnas nya boende i länderkluster, utifrån hur ländernas mediesystem ser ut – vilket i stor utsträckning hänger samman med det politiska systemet. Utgångspunkten är Hallin & Mancinis (2004) resonemang om fyra faktorer som är betydelsefulla för att bestämma ett mediesystem. Det handlar om spridningen av en masspress, om banden mellan medier och politik, om graden av journalistisk autonomi och i vilken utsträckning staten lägger sig i mediernas verksamhet. Utifrån dessa fyra faktorer har västvärlden grupperats i tre olika mediesystem, som sedan vidarebearbetats av Brüggeman m.fl. (2014) och som vi utgår från. Den sistnämnda kategoriseringen

bygger emellertid enbart på Europa och USA, varför vi byggt ut det till att omfatta också övriga länder enbart utifrån en allmän kunskap om likheter och skillnader mellan olika länder. Avståndet *i tid* använder vi emellertid som en individfaktor i den empiriska redovisningen medan geografi och kultur alltså vävs samman till en egen avståndsvariabel.

Flera av de refererade studierna ovan berör människor som på olika grunder flyttar *till* en västerländsk kultur, inte flyttar *från* den. Hur överförbara resultaten är på svenskar som flyttar utomlands är därför svårt att veta. Samtidigt vet vi att en överväldigande majoritet av utlandssvenskarna flyttar till ett annat västland (se Maria Solevids introduktionskapitlet i denna bok), vilket gör att den kulturella skillnaden efter flytten är mer måttlig än för exempelvis flyktingar.

Utlandssvenskarnas nyhetskonsumtion

Användningen av traditionella nyhetsmedier i den svenska befolkningen som helhet har under lång tid varit omfattande, även om andelen regelbundna läsare, tv-tittare och radiolyssnare har minskat en del under den senaste tjugoårsperioden (Andersson, 2015; Wadbring et al., 2015). Vad gäller utlandssvenskarna finns inga tidigare uppgifter över tid, men väl det enskilda nedslag som redovisas i detta kapitel. Den första frågeställningen berör utlandssvenskarnas allmänna konsumtion av inhemska respektive svenska nyheter.

Också de svenska medborgare som har valt att bosätta sig utanför landets gränser visar upp en relativt hög konsumtion av olika sorters nyhetsmedier, framför allt när det gäller användningen av de inhemska nyhetsmedier som finns tillgängliga i deras nuvarande boendeland, men i viss mån också när det gäller användning av svenska nyhetsmedier (figur 1).

En klar majoritet av utlandssvenskarna tar del av det nya landets tv-nyheter minst en dag per vecka, medan ungefär hälften av utlandssvenskarna lyssnar på dess radionyheter eller läser någon nationell dagstidning. Ungefär var fjärde utlandssvensk uppger också att de läser någon form av gratistidning minst någon gång i veckan i det land de flyttat till.

Det går inte att göra en korrekt jämförelse mellan nyhetskonsumtionen bland utlandssvenskar och svenskar bosatta i Sverige eftersom frågorna är ställda på lite olikartat sätt, men rangordningen är möjlig att jämföra. Bland svenskar boende i Sverige är det morgontidning som dominerar som nyhetsmedium, strax före nationella nyheter på tv. Att lyssna på radionyheter regelbundet kommer på en betydligt lägre nivå bland svenskar boende i Sverige än bland utlandssvenskar (Wadbring et al., 2015).

Figur 1 Användning av inhemska respektive svenska nyhetsmedier bland utlandssvenskar 2014 (procent)

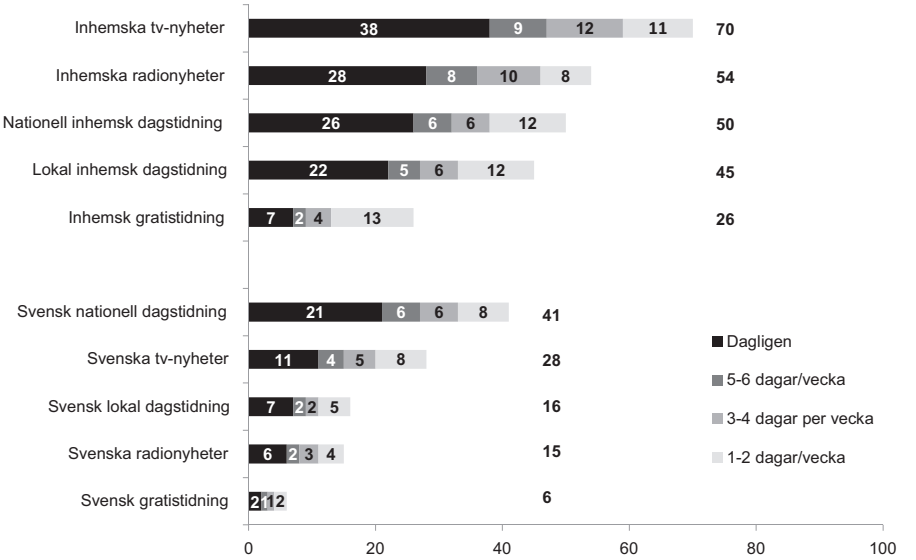

Kommentar: Frågorna lyder *I vilken utsträckning brukar du ta del av nyheter i [Land] via inhemska medier?* respektive *I vilken utsträckning brukar du ta del av nyheter i [Land] via svenska medier?* Svarsalternativen är *Dagligen, 5-6 dagar/vecka, 3-4 dagar/vecka, 1-2 dagar/vecka, Mer sällan* samt *Aldrig*. Antalet svarspersoner är 2 646. Resultaten bygger på viktad data.

Källa: SOM-undersökningen till utlandssvenskar 2014.

Intresset för svenska nyhetsmedier är betydligt lägre än för inhemska nyhetsmedier. Fyra av tio utlandssvenskar tar varje vecka del av någon svensk nationell dagstidning, varav hälften av dessa uppger sig läsa en sådan på daglig basis. Ungefär var fjärde utlandssvensk tar del av svenska tv-nyhetssändningar och var sjätte läser varje vecka någon svensk lokal dagstidning alternativt lyssnar på radionyheter från Sverige.

Den enda medieform där utlandssvenskarna tar del av inhemska och svenska nyheter i ungefär lika stor utsträckning vad gäller regelbunden konsumtion, är nationella dagstidningar. Dessa finns online och är därmed lättillgängliga. Förutom dessa dominerar nyhetsmedierna i det nya landet kraftigt, sett till både vanemässig konsumtion och mer sporadisk.

Den andra frågeställningen handlar om vilka faktorer som kan förklara intresset för att ta del av nyheter i det nya såväl som gamla landet. Medieanvändningen i allmänhet skiljer sig åt mellan olika befolkningsgrupper, där vissa har en intensiv nyhetskonsumtion medan andra tar del av nyhetsmedier mer sällan. Vi är i huvudsak intresserade av nyhetskonsumtionen som sådan, inte av konsumtionen av enskilda medier, och har därför valt att skapa ett index som baseras på de olika

nyhetsformer som tagits upp ovan. Indexet fungerar i huvudsak som jämförelse mellan olika grupper, från låg till hög nyhetskonsumtion oavsett medieform, och säger ingenting om den absoluta nivån av nyhetskonsumtion.

Det första indexet avser användningen av nyhetsmedier i det land där respondenten för närvarande bor, medan det andra indexet avser användningen av svenska nyhetsmedier. Varje index består av en sammanslagning av varje enskild individs värde på respektive fråga om nyhetsanvändning, där svaret *aldrig* har getts värdet 1 medan svaren *mer sällan* har värdet 2, *1-2 dagar/vecka* har värdet 3, *3-4 dagar/vecka* har värdet 4, *5-6 dagar/vecka* har värdet 5 samt svarsalternativet *dagligen* har värdet 6. Varje individs totalsumma har därefter delats med 5, det vill säga det antalet nyhetsmedier som ingår i frågan. Det innebär att nyhetsanvändningsindexet går från 1 till 6, där 1 innebär att personen aldrig tar del av någon av de aktuella medieformerna, medan 6 innebär att personen i fråga dagligen tar del av varje enskilt nyhetsmedium.

Analysen visar att det genomsnittliga värdet för användning av nyhetsmedier i det land där man nu bor ligger på 3,1 (figur 2). En tydlig ålderstrappa framträder, där intresset för att ta del av nyhetsmedier i det nuvarande boendelandet successivt ökar med åldern. Samma mönster har under lång tid varit tydligt också i den svenska befolkningen som helhet (Wadbring & Bergström, 2015; Westlund & Weibull, 2013). Ytterligare en tendens som under en längre tid har varit synlig i den generella nyhetsanvändningen bland svenskar i Sverige är skillnaden i nyhetsintresse beroende på sysselsättning (Ohlsson, 2014; Andersson, 2007). Den gäller också utlandssvenskar. Liksom i befolkningen som helhet, är användningen av nyhetsmedier som störst bland gruppen utlandssvenskar som har lämnat yrkeslivet till följd av pension. Därefter följer gruppen av förvärvsarbetande som också karakteriseras av en högre grad av nyhetskonsumtion, medan den lägsta nivån hittas bland gruppen studerande. Det bör nämnas att det finns en tydlig korrelation mellan individernas sysselsättning och deras ålder, där pensionärsgruppen av naturliga skäl består av undersökningens äldsta åldersgrupp medan gruppen av studenter vanligen utgörs av yngre personer, det vill säga de grupper som står för den högsta respektive den lägsta konsumtionen av nyheter. Två andra viktiga förklaringsfaktorer här torde vara tid och intresse; pensionärerna har ofta gott om tid och har kanske i större utsträckning än andra utvecklat ett ritualiserat nyhetsbeteende (jfr. Rubin, 2002), medan studenter kanske bara är på plats en kortare tid. Yrkesarbetande å andra sidan har ett intresse att följa med i vad som sker i det nya landet. En stor majoritet av de svarande i undersökningen är högutbildade och har ledande befattningar som högre tjänstemän. Det torde då vara nödvändigt att följa med i vad som händer i det land där man bor.

Figur 2 Utlandssvenskars användning av inhemska nyhetsmedier i boendelandet 2014 (indexmedelvärde)

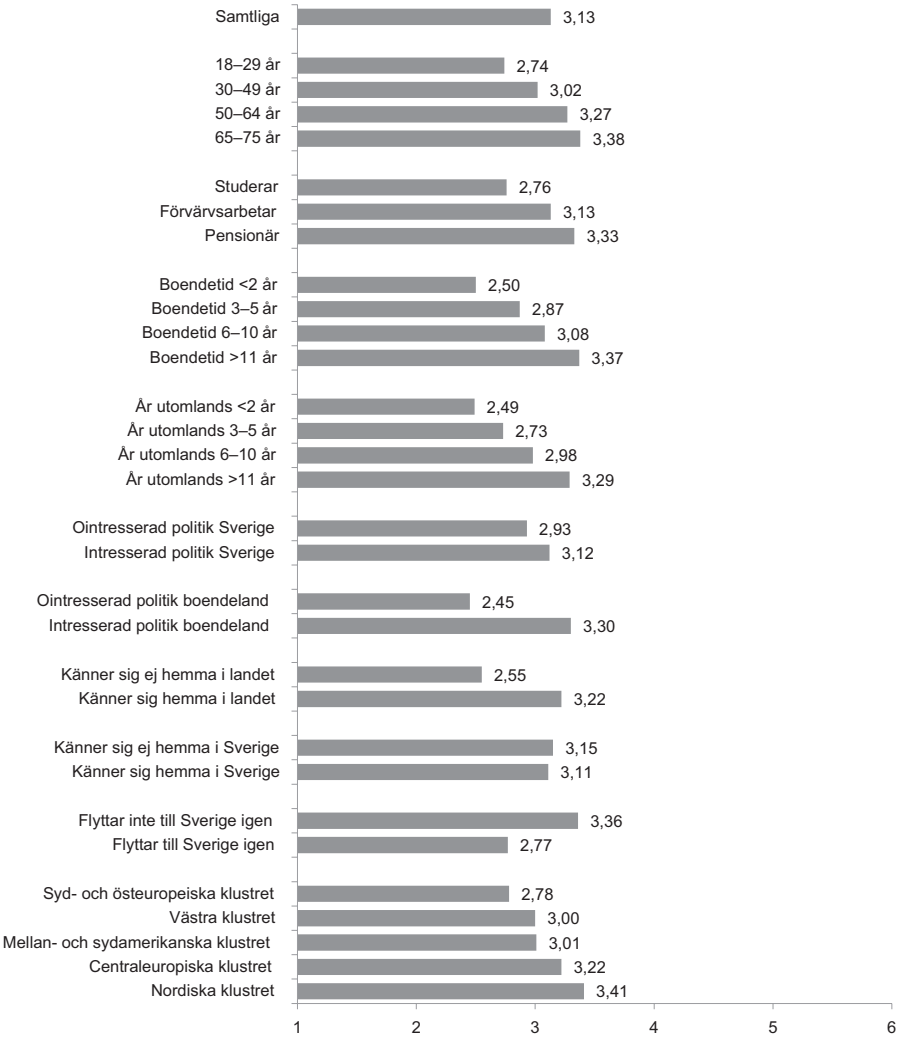

Kommentar: Frågan lyder: *I vilken utsträckning brukar du ta del av nyheter i "LANDET" via inhemska medier?* följt av de fem alternativen lokal dagstidning, nationell dagstidning, gratistidning, tv-nyheter, radionyheter. Siffrorna i figuren baseras på ett index mellan 1–6, där 1 innebär att respondenten aldrig tar del av något av de aktuella nyhetsmedierna medan 6 innebär att respondenten tar del av varje enskilt nyhetsmedium dagligen. Minsta antal svarspersoner är 46 (Mellan- och sydamerikanska klustret). Det förekommer inga skillnader mellan kvinnors och mäns nyhetskonsumtion och inte heller några signifikanta skillnader mellan individer med låg respektive hög utbildningsnivå. Dessa redovisas därför inte i figuren. Sambanden har testats genom Kendalls

tau-C. Måttet går från –1 (perfekt negativt samband) till +1 (perfekt positivt samband) och anger sambandets styrka samt riktning. 0 anger att statistiska samband saknas. Sambanden ser ut enligt följande: ålder .14***, sysselsättning .12***, boendetid landet .23***, år utomlands .18***, politiskt intresse Sverige .10***, politiskt intresse landet .31***, hemma i landet .13***, hemma i Sverige –.01, flytta hem –.20***, boenderegion (länderkluster) .06**. Signifikansnivåer: p<0.05, **p<0.01, ***p<0.001. Resultaten bygger på viktade data. För specificering av klustren, se not [i].

Källa: SOM-undersökningen till utlandssvenskar 2014.

Tidigare forskning har visat att det tar relativt lång tid för individer som emigrerar till ett nytt land att etablera sig i det nya landet samt att anamma vanan att regelbundet konsumera det nya landets nyhetsmedier (Alghasi, 2009; Andersson, 2005; Woube, 2014). Ett liknande mönster urskiljer sig också bland de utlandsboende svenskarna, där de som relativt nyligen har flyttat till det nya landet är betydligt mindre benägna att ta del av inhemska nyhetsmedier jämfört med de som har bott i landet under en längre tid. I likhet med sambandet mellan ålder och medieanvändning, kan sambandet mellan boendetid och medieanvändning beskrivas i termer av en trappa – i det här fallet en etableringstrappa – där intresset för respektive behovet av att ta del av nyhetsmedier i det nya landet successivt ökar ju mer etablerad och integrerad individen har blivit i landet. Samma förändringsmönster syns också när det gäller antalet år som har hunnit passera sedan personen först emigrerade från Sverige. Ju längre en person bott i det nya landet, desto mer troligt att intresset för såväl det nya landet som nyheter ökat (jfr Andersson, 2013).

Intresset för samhället i betydelsen politiskt intresse, är ytterligare en faktor som under lång tid har förklarat skillnader i människors nyhetsanvändning, framför allt när det gäller konsumtion av morgontidningar (t.ex. Ohlsson, 2014; Strömbäck et al., 2013). Studien av utlandssvenskar visar ett tydligt samband mellan dessa båda faktorer, där de individer som uppger att de är mycket eller åtminstone ganska intresserad av politiken i landet där de bor också uppvisar en betydligt högre användning av nyhetsmedier jämfört med de individer som uppger att deras generella intresse för politik är litet eller obefintligt.

Ytterligare faktorer som har betydelse för människors intresse för att ta del av inhemska nyhetsmedier är huruvida de känner sig hemma i landet eller inte samt huruvida de tror att de kommer att flytta tillbaka till Sverige eller inte under den närmaste femårsperioden. De som känner sig hemma, som planerar att bo i landet en längre tid och som inte har några planer på att återvända till hemlandet uppvisar en betydligt högre konsumtion av inhemska nyheter jämfört med de som inte känner sig hemma och som planerar eller hoppas på att lämna landet inom en överskådlig framtid. Resultatet är på intet sätt anmärkningsvärt, då etableringsgraden och känslan av hemmahörande spelar roll för hur relevant och viktigt individen upplever att nyhetsmedierna och dess innehåll är i den egna vardagen (Alghasi, 2009; Andersson, 2013; Dhoest et al., 2013; Elias & Lemish, 2011).

Högst är nyhetskonsumtionen bland dem som bor i de nordiska länderna. Där är mediesystemet mest likt det svenska, och språket är heller knappast något hinder. Lägst är nyhetskonsumtionen i det syd- och österuopeiska klustret, vilket innefattar bland annat Medelhavsländerna, forna Östeuropa och Baltikum. Det är länder där nyhetskonsumtionen också bland den inhemska befolkningen är lägre än i många andra länder (t.ex. Elvestad & Blekesaune, 2008).

Den andra delen av frågeställning två berör utlandssvenskars användning av svenska nyhetsmedier, och vi har redan i figur 1 sett att användningen är något lägre jämfört med användningen av inhemska medier. Skillnaderna mellan olika befolkningsgrupper är inte heller lika tydlig för svenska nyhetsmedier som för nyhetsmedierna i det nya hemlandet, även om de skillnader som finns är signifikanta (figur 3). Av ålderstrappan syns nästan inga spår, vilket är anmärkningsvärt eftersom åldersfaktorn brukar vara den allra mest framträdande ifråga om i princip all mediekonsumtion (Wadbring m.fl., 2015). Personens sysselsättning spelar förvisso roll även här, men skillnaderna är inte lika markanta som ifråga om nyhetskonsumtion av inhemska nyhetsmedier. Boendetiden i landet och antalet år som har hunnit förflyta sedan personen först lämnade Sverige spelar i viss mån roll, på så sätt att intresset för svenska nyhetsmedier minskar ju längre tid som har hunnit passera sedan utflyttningen. Att fokus förändras på ett sådant sätt är förstås helt rimligt.

Till skillnad för konsumtionen av inhemska nyhetsmedier är anknytningen till och intresset för det svenska samhället betydligt mer avgörande för hur utlandssvenskarna tar del av svenska nyhetsmedier. De utlandssvenskar som uppger att de är mycket eller ganska intresserade av svensk politik tar i betydligt högre utsträckning del av svenska nyhetsmedier jämfört med de som säger sig ha ett begränsat intresse för vad som sker på nationell nivå i Sverige. Därtill spelar etableringsgraden och känslan av hemmahörande stor roll även för konsumtionen av svenska medier. Mönstret är att de som i hög utsträckning känner sig hemma i Sverige och de som tror att de kommer att flytta tillbaka till Sverige igen inom de närmaste fem åren är mer flitiga nyhetsanvändare jämfört med de som inte känner sig hemma i Sverige och som inte heller har några planer på att flytta hem igen. Vad vi ser är därmed att motivation tycks spela roll; de som är på väg tillbaka vill inte tappa kontakten under tiden de är borta (jfr. Walker, 1999).

Figur 3 Utlandssvenskars användning av svenska nyhetsmedier 2014 (indexmedelvärde)

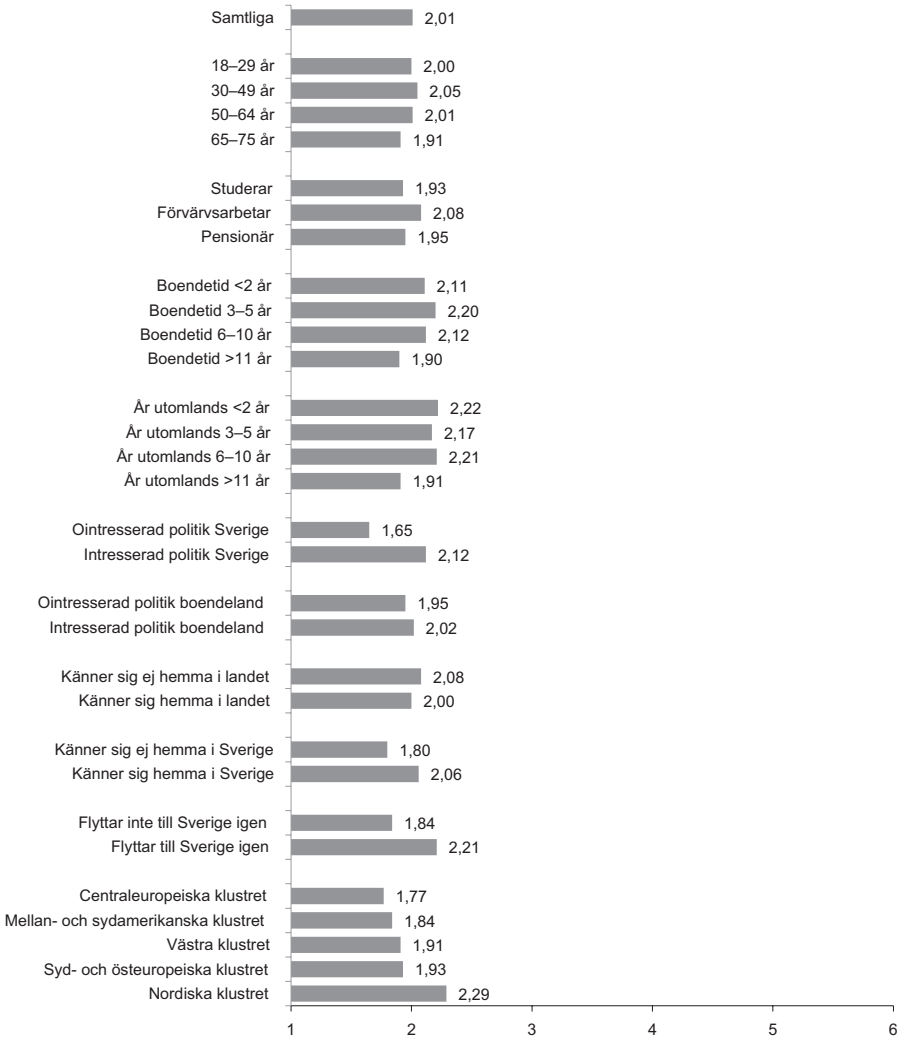

Kommentar: Frågan lyder: *I vilken utsträckning brukar du ta del av nyheter i [Land] via svenska medier?* följt av de fem alternativen lokal dagstidning, nationell dagstidning, gratistidning, tv-nyheter, radionyheter. Siffrorna i figuren baseras på ett index mellan 1-6, där 1 innebär att respondenten aldrig tar del av något av de aktuella nyhetsmedierna medan 6 innebär att respondenten tar del av varje enskilt nyhetsmedium dagligen. Minsta antal svarspersoner är 46 (Mellan- och sydamerikanska klustret). Sambanden har testats genom Kendalls tau-C. Måttet går från –1 (perfekt negativt samband) till +1 (perfekt positivt samband) och anger sambandets styrka samt riktning. 0 anger att statistiska samband saknas. Sambanden ser ut enligt följande: ålder –.04**,

sysselsättning .03***, boendetid landet –.12***, år utomlands –.12***, politiskt intresse Sverige .23***, politiskt intresse landet .03, hemma i landet –.04**, hemma i Sverige .08***, flytta hem .17***, boenderegion (kluster) .19***. Signifikansnivåer: p<0.05, **p<0.01, ***p<0.001. Resultaten bygger på viktade data. För specificering av klustren, se not [i].

Källa: SOM-undersökningen till utlandssvenskar 2014.

Precis som ifråga om konsumtionen av inhemska nyhetsmedier, spelar det roll var svenskarna är bosatta för hur de konsumerar svenska nyhetsmedier. De som är bosatta i de nordiska länderna tar i större utsträckning än andra del av svenska nyhetsmedier. Delvis har det rimligen att göra med känslan av kulturell närhet (jfr Christiansen, 2004).

En avslutande regressionsanalys tydliggör de faktorer som framför spelar roll för utlandssvenskars användning av inhemska respektive svenska nyhetsmedier. I båda fallen har vi i den första modellen endast tagit med individuella faktorer, i den andra modellen har vi analyserat motivation och attityder, i den tredje modellen avstånd och i den fjärde och avslutande modellen finns samtliga variabler med, och varje egenskap kontrolleras därmed för alla andra egenskaper (tabell 1).

Resultatet av den första analysmodellen (modell 1 och 5) visar att de individuella faktorerna är av viss betydelse när det gäller användningen av såväl inhemska som svenska nyhetsmedier. Ju äldre individen är och desto längre hon eller han har bott i sitt nuvarande boendeland, desto större är konsumtionen av inhemska nyhetsmedier. För användningen av svenska nyhetsmedier finns det i sin tur ett negativt samband mellan konsumtion och antalet år som har passerat sedan personen flyttade från Sverige, men däremot inga ålderseffekter (tabell 1). Det finns inga signifikanta skillnader som kan hänföras till sysselsättning, vare sig för inhemsk eller svensk nyhetskonsumtion.

När det gäller intresse- och motivationsfaktorerna (modell 2 och 6) ser vi ett mönster som i det närmaste är spegelvänt mellan konsumtionen av inhemska nyhetsmedier jämfört med svenska nyhetsmedier; ju mer individen orienterar sig mot sitt boendeland (det vill säga uppvisar intresse för landets politik, känner sig hemma i landet och därtill *inte* har för avsikt att flytta tillbaka till Sverige) desto högre är konsumtionen av inhemska nyheter. Omvänt är individer som i högre utsträckning orienterar sig mot hemlandet Sverige och avser att flytta hem igen, i högre utsträckning benägna att ta del av svenska nyhetsmedier (tabell 1). Huruvida svarspersonen känner sig hemma i Sverige spelar emellertid ingen roll.

Den tredje och sjunde modellen belyser betydelsen av det geografiska och kulturella avståndet till Sverige. Här är det tydligt att det nordiska respektive centraleuropeiska klustret utmärker sig som viktiga förklaringsfaktorer för den inhemska nyhetskonsumtionen – precis som har visat sig i de tidigare bivariata analyserna. Det nordiska klustret är referenskategori, och samtliga andra kluster uppvisar negativa, starka och signifikanta effekter – men det centraleuropeiska klustret i lägst utsträckning, vad gäller konsumtion av inhemska nyhetsmedier. En viktig förklaring till detta resultat är sannolikt språklig, då tröskeln för att ta

Tabell 1 Regressionsanalys över faktorer som påverkar utlandssvenskars användning av inhemska respektive svenska nyhetsmedier 2014 (ostandardiserade b-värden, standardfel inom parentes)

	Inhemska nyhetsmedier (1-6)				Svenska nyhetsmedier (1-6)			
	M1	**M2**	**M3**	**M4**	**M5**	**M6**	**M7**	**M8**
Ålder 18–75	0.01** (0.00)			0.01* (0.00)	0.01 (0.00)			0.01 (0.00)
Antal år i land	0.02*** (0.00)			0.01*** (0.00)	-	-	-	-
Antal år sedan emigration	-	-	-	-	-0.01***(0.00)			-0.01***(0.00)
Sysselsättning (studerande ref.)								
Förvärvsarbetande	0.20 (0.14)			0.12 (0.13)	0.12 (0.12)			0.12 (0.12)
Pensionär	-0.04 (0.19)			-0.06 (0.18)	0.00 (0.17)			0.01 (0.16)
Politiskt intresse i land (1–4)		0.51*** (0.04)		0.48*** (0.04)		-0.17*** (0.04)		-0.11** (0.04)
Politiskt intresse Sverige (1–4)		-0.09* (0.04)		-0.10 (0.04)		0.37*** (0.04)		0.33*** (0.04)
Känner sig hemma i land (1=inte alls 7=helt)		0.10*** (0.02)		0.08*** (0.02)		0.01 (0.02)		0.01 (0.02)
Känner sig hemma i Sverige (1=inte alls 7 =helt)		0.00 (0.02)		-0.01 (0.02)		0.03 (0.02)		0.02 (0.02)
Kommer flytta hem? (Nej ref.)		-0.17** (0.06)		-0.08 (0.06)		0.19*** (0.06)		0.18** (0.06)
Mediekluster (Norden ref.)								
Centraleuropeiska klustret			-0.15 (0.08)	-0.27***(0.07)			-0.46*** (0.06)	-0.41*** (0.06)
Mellan/Sydamerikanska klustret			-0.35** (0.12)	-0.55*** (0.11)			-0.45*** (0.10)	-0.48*** (0.10)
Västra klustret			-0.39*** (0.08)	-0.53*** (0.07)			-0.35*** (0.07)	-0.32*** (0.06)
Södra klustret			-0.58*** (0.08)	-0.72*** (0.08)			-0.35*** (0.07)	-0.30*** (0.07)
Intercept	2.33*** (0.15)	1.32*** (0.20)	3.34*** (0.06)	1.24*** (0.21)	1.93*** (0.12)	1.16*** (0.15)	2.28*** (0.05)	1.17*** (0.18)
Observationer	1 623	1 623	1 623	1 623	1 623	1 623	1 623	1 623
Adjusted R2	0.10	0.18	0.10	0.27	0.03	0.11	0.04	0.16

Kommentar: För ålder, antal år i landet respektive antal år sedan utflyttning från Sverige används kontinuerliga variabler. För nominalskalevariablerna används dummyvariabler enligt indelningen i tabellen ovan. Resultaten bygger på viktade data. För specificering av klustren, se not [i]. *p=0,050 **p=0,010 ***p=0,000

Källa: SOM-undersökningen till utlandssvenskar 2014.

till sig nyheter på exempelvis norska, danska, tyska och engelska är lägre jämfört med många andra språk; språk som ingår i det nordiska och centraleuropeiska klustret. Konsumtionen av svenska nyhetsmedier är låg i alla kluster utanför det nordiska (modell 7).

Avslutningsvis lägger vi samman alla förklaringsfaktorerna i en gemensam modell (modell 4 och 8) för att på så sätt studera förklaringskraften hos varje enskild egenskap under kontroll för samtliga faktorer. Ålder blir då inte längre en relevant förklaringsfaktor, men det gör däremot hur länge personen bott i landet (inhemska nyhetsmedier) respektive hur länge sedan det är personen emigrerade (svenska nyhetsmedier). För konsumtionen av inhemska nyhetsmedier har det politiska intresset för landet fortsatt effekt, liksom att man känner sig hemma i landet. Även var i världen man är bosatt (mediekluster) spelar fortsatt mycket stor roll. Vad gäller att ta del av svenska nyhetsmedier är spelar också boendet fortsatt stor roll, liksom om man avser att flytta hem igen och att man har ett politiskt intresse för Sverige.

En reflektion är att ålder – som i det närmaste alltid brukar vara en viktig förklaringsfaktor för medieanvändning – inte spelar någon roll alls här. Också andra individfaktorer är oviktiga. Attityd- och avståndsfaktorerna spelar däremot stor roll. En jämförelse mellan de båda modellerna (modell 4 och 8) för konsumtionen av inhemska medier respektive svenska medier visar att förklaringskraften (R^2) är högre för användningen av de inhemska nyhetsmedierna. Det innebär att de egenskaper som har valts ut för analysen bättre förklarar utlandssvenskarnas konsumtion av inhemska nyhetsmedier än svenska nyhetsmedier.

Slutsatser och diskussion

Utlandssvenskarna som ingår i föreliggande studie är inte representativa för svenskar i allmänhet. De skiljer sig åt i många avseende (se Maria Solevids inledande kapitlet i denna bok), och det gäller även deras konsumtion av traditionella nyhetsmedier. Syftet med denna studie var att öka förståelsen för utlandssvenskars nyhetskonsumtion, och svaren på de två frågeställningarna kan kort sammanfattas enligt följande:

- Inhemska nyhetsmedier används i betydligt större utsträckning än svenska nyhetsmedier, och framför allt gäller det tv-nyheter. Det finns vidare betydligt större skillnader mellan hur olika grupper av utlandssvenskarna tar del av inhemska nyheter än de skillnader som kan iakttas ifråga om hur de tar del av svenska nyheter.
- Förklaringsfaktorerna för inhemska respektive svenska nyhetsmedier skiljer sig relativt radikalt åt, nästan som en spegelbild. Orienteringen mot Sverige respektive det nya boendelandet förklarar i stor utsträckning användningen av svenska respektive inhemska medier.

Vad säger då dessa resultat på ett mer allmängiltigt plan? Att nyhetskonsumtion ingår som en integrerad del av vardagen tycks självklart. De traditionella medierna – som denna studie behandlat – ingår ofta som en ritualiserad del av vardagen (Rubin, 2002), och det i större utsträckning i takt med ökande ålder. Det gäller rimligen oavsett var man bor, om det bara finns tillgång till medier. I det digitala samhälle vi lever i idag finns denna tillgång nästan överallt. Hade studien gjorts för 20 år sedan hade bilden varit en helt annan. Vad som inte undersökts i denna studie och som naturligtvis hör till dagens medie- och nyhetslandskap, är användningen av andra än de traditionella nyhetskanalerna, t.ex. sociala medier. De spelar en avgörande roll i utlandssvenskarnas liv, både för att hålla kontakt med andra och för att hålla sig uppdaterad om vad som händer i det gamla landet (jfr. Jansson, 2014).

Utlandssvenskarna är allt annat än en homogen grupp. De har lämnat Sverige av skilda skäl, bosatt sig i olika slags länder, avser att vara borta olika länge och acklimatiserat sig på olika sätt. Därtill befinner de sig i olika livssituation och med olika profession (jfr. Andersson, 2013). Vad vi också kan vara övertygade om är att de i mycket stor utsträckning skiljer sig från de immigranter som kommer till Sverige eller ett annat västerländskt land. Utlandssvenskarna håller heller inte fast vid hemlandets nyhetsmedier, utan tar istället till sig det nya landets nyhetsmedier – något som inte alls är givet om flytten till ett annat land inte varit frivillig och önskvärd (jfr Walker, 1999).

Att medierna – och då inte bara nyhetsmedierna, utan alla slags medier – är viktiga för att acklimatisera sig i ett nytt land torde stå utom allt tvivel. Det är i stor utsträckning genom medierna och det innehåll de förmedlar som vi har en möjlighet att förstå och bli delaktiga i den nya kulturen. Medierna var en gång viktiga i nationsbygget, för att göra Sverige svenskt (Löfgren, 1990), och motsvarande gäller förstås i alla länders nationsbygge.

Not

[i] Klusterindelningen är följande:
- Det nordiska klustret (Sverige, Norge, Danmark, Finland, Island, Åland)
- Det centraleuropeiska klustret (Österrike, Tyskland, Schweiz, Storbritannien)
- Det västra klustret (Portugal, Belgien, Holland, Irland, USA, *Kanada, Australien, Nya Zeeland*)
- Det syd- och östeuropeiska klustret (Grekland, Italien, Spanien, Frankrike, *forna Östeuropa samt de baltiska staterna*)
- Det syd- och mellanamerikanska klustret (*samtliga länder i syd- och mellanamerika*)

Kursiveringar visar våra tillägg till den ursprungliga klusterindelningen gjord av Brüggeman m.fl. (2014). Några länder är uteslutna ur indexet då det inte finns en given placering. Det gäller Kina, Hong Kong, Japan, Singapore, Thailand

och Förenade Arabemiraten. Antalet svarspersoner som bor i dessa länder är cirka 300, av totalt cirka 2600 svarspersoner.

Referenser

Alghasi, S. (2009). *Iranians in Norway—Media Consumption and Identity Making.* Oslo: Faculty of Social Science, University of Oslo.

Andersson, M. (2013) ”Cosmopolitan Practices in Social Contexts: Swedish Skilled Migrants in the Netherlands.” *Crossings: Journal of Migration & Culture*, 4(2): 155-173.

Andersson, U. (2005). *Nya svenskar och svenska medier*. Göteborg: JMG, Göteborgs universitet.

Andersson, U. (2014). *Publikforskning i en digitaliserad och konvergerad medievärld. En forskningsöversikt*. Sundsvall: Demicom, Mittuniversitetet.

Andersson, U. (2015). ”Dagspressens digitala plattformar alltmer använda – men papperstidningen är fortfarande betydelsefull.” I A. Bergström, B. Johansson, H. Oscarsson & M. Oskarson (red) *Fragment.* Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.

Brüggemann, M.; Engesser, S.; Büchel, F.; Humprecht, E. & Castro, L. (2014). ”Hallin and Mancini Revisited: Four Empirical Types of Western Media Systems.” *Journal of Communication 64*: 1037–1065.

Chari, T. (2014). ”Performing Patriotic Citizenship: Zimbabwean Diaspora and Their Online Newspaper Reading Practices.” *Journal of African Media Studies*, 6 (1): 91–109.

Christiansen, C. C. (2004) ”News Media Consumption Among Immigrants in Europe. The Relevance of Diaspora.” *Ethnicities*, 4 (2): 185-207.

Dhoest, A., Nikunen, K. & Cola, M. (2013). ”Exploring Media Use among Migrant Families in Europe: Theoretical Foundations and Reflections.” *Observatorio (OBS*) Journal ,* Special Issue, pp. 13–31.

Elias, N. & Lemish, D. (2008). ”Media Uses in Immigrant Families. Torn Between ‘Inward’ and ‘Outward’ Paths Of Integration.” *International Communication Gazette*, 70 (1): 21–40.

Elias, N. & Lemish, D. (2011). ”Between Three Worlds: Host, Homeland, and Global Media in the Lives of Russian Immigrant Families in Israel and Germany.” *Journal of Family Issues*, 32 (9): 1245–1274.

Elvestad, E. & Blekesaune, A. (2008). ”Newspaper Readers in Europe. A Multilevel Study of Individual and National Differences.” *European Journal of Communication*, 23 (4): 425-447.

Fogt, A. & Sandvik, M. (2008). ”’We Represent a Potential, not a Problem’. Young People’s Media Use in Diaspora.” *Nordicom Review*, 29 (1): 111-131.

Hallin, D. C. & Mancini, P. (2004). *Comparing Media Systems. Three Models Of Media And Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.

Jansson, A. (2014). ”Textures of interveillance: A socio-material approach to the integration of transmedia technologies in domestic life”, i Jansson, A. och M. Christensen, (red.) *Media, Surveillance and Identity: Social Perspectives*. New York: Peter Lang.

Löfgren, O. (1990). ”Medierna i nationsbygget. Hur press, radio och TV gjort Sverige svenskt”, I Hannertz, U. (red.) *Medier & kulturer*. Stockholm: Carlssons.

McQuail, D. (2010). *McQuails Mass Communication Theory*. 6 uppl. Thousand Oaks: Sage.

Ohlsson, J. (2014). ”Nedlagda nyheter.” I A. Bergström & J. Ohlsson (red) *Brytningstider*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.

Polson, E. (2011). ”Belonging to the Network Society: Social Media and the Production of a New Global Middle Class.” *Communication, Culture & Critique,* 4: 144-163.

Rubin, A.M. (2002). ”The Uses-and-Gratifications Perspective of Media Effects.” I J. Bryant & D. Zillman (red.). *Media Effects: Advances in Theory and Research* (p. 165–184). 2 uppl. Mahwah: Lawrence Erlbaum.

Ruggiero, T.E. (2000). ”Uses and Gratification Theory in the 21st Century.” *Mass Communication and Society,* 3 (1): 3–37.

Strömbäck, J., Djerf-Pierre, M. & Shehata, A. (2013). ”The Dynamics of Political Interest and News Media Consumption: A Longitudinal Perspective.” *International Journal of Public Opinion Research*, 25 (4): 414-435.

Sullivan, J. L. (2013). *Media Audiences. Effets, Users, Institutions, and Power*. Los Angeles: Sage.

Sundar, S. S. & Limperos, A. M. (2013). ”Uses and Grats 2.0: New Gratifications for New Media.” *Journal of Broadcasting & Electronic Media,* 57 (4): 504–525.

Wadbring, I. (2015). ”Journalistikens publiker.” I M. Karlsson & J. Strömbäck (red). *Journalistikhandboken* (pp. 391-407). Lund: Studentlitteratur.

Walker, D. (1999). ”The Media’s Role in Immigrant Adaption: How First-Year Haitians in Miami Use the Media.” *Journalism & Communication Monographs*, pp. 158–196.

Webster, J.G., Phalen, P.F., & Lichty, L.W. (2006). *Ratings Analysis. The Theory and Practice of Audience Research*. Mahwah: Lawrence Erlbaum.

Wadbring, I. & Bergström, A. (2015). ”A print Crisis or a Local Crisis? Local News Use over Three Decades”. *Journalism Studies*, online.

Wadbring, I; Weibull, L. & Facht, U. (2015). ”Nyhetsvanor i ett förändrat medielandskap.” I O. Westlund (red). *Kommande*. Stockholm: Fritzes.

Westlund, O. & Weibull, L. (2013). ”Generation, Life Course and News Media Use in Sweden 1986–2011.” *Northern Lights*, 11: 147–173.

Woube, A. (2014). *Finding One’s Place: An Ethnological Study of Belonging among Swedish Migrants on the Costa del Sol in Spain*. Umeå: Umeå universitet.

RELIGION EFTER MIGRATION

ERIKA WILLANDER

Det här kapitlet handlar om religiositet bland svenska medborgare som bor utomlands. Det finns många teorier som uttrycker att migration påverkar religiositeten hos dem som flyttar. I linje med sociologisk forskning om religion generellt[1], rör de tongivande forskningsfrågorna religionens omfattning. Det vill säga ökar eller minskar antalet personer som är religiösa till följd av migration. Det är inga enkla forskningsfrågor. Alla diskussioner om religion, religiositet och grupper som antas ha anknytning till religioner bör inledas med ett förtydligande att varken religion eller religiositet är några homogena storheter. Religion berör frågor av normativ karaktär som de flesta har en personlig åsikt om: både de som ser sig som religiösa och som inte alls ser sig som religiösa.

Såsom kommer beskrivas i det här kapitlet finns det få studier men många teorier om religion efter migration. Särskilt ovanligt är studier som kan generaliseras till olika delar av världen. Det beror på att religion bland migranter ofta undersöks genom fallstudier som fokuserar på en eller flera grupper migranter inom ett land och inte på ett lands diaspora bosatt över hela världen som SOM-undersökningen till utlandssvenskar. Resultaten som kommer presenteras här bidrar därför till forskningen om religion och migration genom att ge en generell översikt av utlandssvenskarnas religiositet. Fördelarna med en generell översikt motiverar i detta fall att religion och religiositet studeras med hjälp av enkla enkätfrågor.

Teorierna om religion efter migration kan i korthet sorteras i antaganden om att religionen stärks och att religionen försvagas till följd av migration. Därför har frågeställningarna för analysen av SOM-undersökningen till utlandssvenskar formulerats till:

Är det vanligare att svenskar boende utomlands är religiösa än svenskar boende i Sverige?

Är religiositeten starkare bland svenskar boende utomlands än svenskar boende i Sverige?

Analysen som genomförts för att besvara dessa frågor tar avstamp i mer konkreta påståenden och antaganden som gjorts om religion efter migration. Därför inleds detta kapitel med en genomgång av sådana teorier.

Teorier om religion och migration

Bland teorierna om migration och religion verkar det finnas två huvudstråk: antaganden om att migration stärker och försvagar religion. Förespråkare för att

Willander, Erika (2016) Religion efter migration i Maria Solevid (red) *Svenska utlandsröster.* Göteborgs universitet: SOM-institutet.

migration stärker religion nämner ofta orsaker kopplade till resans vedermödor - osäkerhet, sjukdomar, ensamhet, utanförskap (jmf., Ebaugh 2003; Voas och Fleischmann 2012). Religiös tro antas bidra med hopp och känslan av mening och tillhörighet under resans gång. Religion blir alltså ett medel för att överbrygga de mellanliggande hinder Solevid diskuterade i den här bokens introduktionskapitel. Det vill säga hinder som gör att vissa personer inte migrerar trots att det finns push-faktorer (incitament till att lämna ett land) och pull-faktorer (incitament att flytta till ett land) (jmf. Lee 1966). Exempel på mellanliggande hinder som kan påverka religiositeten är farliga och dyra resvägar eller separation från vänner och familj. Dessa hinder kan försvåra migrationen för dem som väljer att migrera och erfarenheter av sådana situationer har antagit kunna stärka religiös tro.

Även religiös praktik – att regelbundet besöka platser för andakt, be, läsa religiösa texter – kan få ny innebörd till följd av migration. För dessa resonemang antas religiös praktik vara inbäddad i strukturer i hemlandet och upprätthållna av vardagslivets rutiner (jmf., Voas och Fleischmann 2012). När en individ flyttar från sådana strukturer och rutiner behöver de aktivt återskapas i det nya landet. Smith (1978) menar att religion stärks av migration eftersom återskapandet av strukturer kan leda till en typ av ”religiös perfektionism”. Enligt Smith förklaras ”religiösa perfektionismen” av att migration leder till en situation där människors ställs inför frågor om hur de vill och inte vill bete sig och vara (se även, Cadge och Ecklund 2007). Andersson och Sander (2015) tar också fasta på dessa aspekter av migration men väljer att benämna det som händer med religiositeten i det nya landet som att den blir mer medveten. Religion stärks inte numerärt (alltfler tror och praktiserar) utan innehållsmässigt (att tro och praktisera får en ny innebörd).

Teorier om att migration förstärker religion lyfter även fram betydelsen av religiösa organisationer i de länder som migranterna flyttar till (Cadge och Ecklund 2007; Ebaugh 2003). Dessa kan fungera som en förankring till det nya landet i praktiskt avseende men också ge möjligheter till mötesplatser för att upprätthålla födelselandets kultur och språk. Ebaugh (2003) menar att de praktiska funktioner som religiösa organisationer kan bidra med kan bli en väg in till att migranter också blir mer religiöst utövande.

När svenska medborgare flyttar utomlands så kan de på många platser få stöd och hjälp genom Svenska kyrkans utlandsförsamlingar. Svenska kyrkan har en lång tradition av att erbjuda församlingsliv på platser runt om i världen där många svenska medborgare vistas. Idag finns utlandsförsamlingar (som Svenska kyrkans församlingsverksamhet utomlands kallas) på ett flertal platser runt om i världen (se tabell 6). I sin webbaserade presentation beskriver Svenska kyrkan utland sin verksamhet som ”en fast punkt i tillvaron där man känner sig hemma och får tala sitt modersmål”[2]. Det är en beskrivning som stämmer överens med studier (e.g., Jeppsson Grassman och Taghizadeh Larsson 2012) av de utsändas syn på sitt uppdrag. De visar att medarbetare beskriver hur Svenska kyrkans verksamhet utomlands kan vara som ett andra hem som förmedlar känsla av en trygg fristad.

Verksamheten kan också finns till för utsatta migranter. Utlandsförsamlingarna besöker svenskar som ligger på sjukhus eller sitter i fängelse, hjälper dem som hamnat i trångmål. Samtidigt är det uppdraget att fira gudstjänst det som betraktas som viktigast (jmf., Jeppsson Grassman och Taghizadeh Larsson 2012: 143-145). Utlandsförsamlingarna kan alltså bidra med gemenskap och kulturellt kapital samtidigt som de själva önskar att detta ska fungera som motiverande för deltagande i gudstjänstgemenskapen.

Det finns också resonemangen om att religiositeten påverkas av förhållanden i de länder som migranter flyttar till och från. Om normerna i de länder som migranterna flyttar till påbjuder ett mer sekulariserat leverne, kan religiositeten hos dem som flyttar bli mer medveten eftersom den står i kontrast till majoritetsbefolkningen sätt att leva (jmf., Van Tubergen 2006, 2007). Svenska migranter har dock möjligen en annan utgångspunkt att förhålla sig till. I internationella jämförelser beskrivs Sverige ofta som mycket sekulariserat (jmf., Norris och Inglehart 2004). I sina nya sammanhang kan därför svenskar uppleva sig som en sekulariserad minoritet. Detta skulle kunna bidra till att den sekulariserade identiteten förstärks istället för den religiösa. En annan möjlighet är att de nya sammanhangen, där att utövandet av religion är mer vanligt, gör att de svenska migranterna blir mer religiösa efter att de flyttat.

Religion kan också försvagas av migration. En anledning till detta kan vara att flytten motiveras med möjligheten till arbete i det nya landet. Finke och Stark (2005) uppmärksammar exempelvis betydelsen av att migration sker för att det nya landet erbjuder bättre förutsättningar för arbete och försörjning. Den nya arbetssituationen påbjuder världsliga prioriteringar (ny bostad, nytt jobb) tar plats före andliga. Alltså skulle migration till följd av nya möjligheter till arbete kunna försvaga religiositeten hos dem som flyttar.

Resonemang som förutspår att religion försvagas av migration tar också avstamp i att religion är nära sammanvävt med vardagslivets rutiner och strukturer (jmf., Voas och Fleischmann 2012). När en person flyttar från ett land flyttar den också från dessa förutsättningar. Ifall möjligheter till religionsutövning inte finns på samma sätt i det nya landet kan detta bidra till att religiositeten försvagas.

Religion och religiositet kan alltså både förstärkas och försvagas till följd av migration. Resans vedermödor, erfarenheter av att bo i ett nytt land och erfarenheten av att återupprätta sin religiösa praktik i ett nytt sammanhang är exempel på företeelser som antagits *förstärka* religiositeten hos dem som migrerar. Religiösa organisationer på plats i det nya landet kan tillhandahålla möjligheter till religionsutövning genom att vara en länk mellan länderna man flyttat från och till väcka intresse hos personer som inte var religiöst aktiva i det gamla hemlandet. Vidare kan religiositeten påverkas av att majoriteten i det nya landet är sekulariserade vilket torde betyda att religiositeten också kan påverkas av att majoriteten i det nya landet är religiösa. Till sist antas religiositeten *försvagas* ifall migrationen framförallt beror på möjlighet till nytt arbete och försörjning. Sådana omständigheter kan göra att

världsliga prioriteringar får företräde före andliga aspekter av livet. Utifrån den genomgång av litteraturen som presenterats här verkar det som att sammanhang i utflyttningslandet och inflyttningslandet kan bidra till skillnader i religiositet efter migration. Det betyder också att individförklaringar till skillnader i religiositet (ålder, utbildning och kön) inte lyfts fram för att förklaringar till att religiositeten förändras i samband med migration.

SOM-undersökningen till utlandssvenskar i relation till tidigare forskning

Sverige karaktäriseras av ett mycket specifik mönster av religiositet. Det stora flertalet medborgare är medlemmar i Svenska kyrkan (65 procent av befolkningen 2014). Samtidigt vill runt 15-20 procent kalla sig kristna eller religiösa. Ungefär en lika stor andel (20 procent) tar aktivt avstånd från religion och religiös tro genom att kalla sig ateister. Det betyder att det vanligaste är att vara medlem i Svenska kyrkan och se sig själv som icke-religiös men inte nödvändigtvis ateist. De flesta som bor i Sverige tror också på ”något” och det är relativt ovanligt att varken tro att det finns ett liv efter döden eller tro att det inte finns någonting övernaturligt, en makt, kraft eller Gud. Samtidigt som de flesta som bor i Sverige säger sig ha en tro och är med i en religiös organisation lever många svenskar med en bild av att Sverige är ett mycket sekulariserat land och många svenskar betraktar sig som ”icke-religiösa”.[3]

Svenskarnas självbild bekräftas även i internationella perspektiv där Sverige beskrivs som mycket sekulariserat (jmf., Bruce 2011, Norris och Inglehart 2004). Internationella beskrivningar av detta slag bygger ofta på att religiositet mätts i termer av deltagande i gudstjänst eller religiösa möten (på engelska ”religious services”). Bruce (2011) motiverar detta på följande sätt:

> ”the secularization paradigm is concerned largely with the demand for religion. It supposes that, if fewer people worship and churches loses influence, the underlying explanation is probably a loss of faith or a loss of interest” (Bruce 2011:3).

Religiös tro förklarar enligt Bruce sätt att argumentera deltagande i gudstjänst eller religiöst möte och är därför ett tillräckligt mått på religionens omfattning i en region. Bruce fortsätter sitt resonemang genom att uttrycka:

> ”In order to make comparisons over time and space, we need some common unit of currency and, for Christians, church attendance is a good measure. For Catholics, canon law made mass attendance an obligation for all the faithful, and the Catechism describes deliberate failure to attend as a ‘grave sin’” (Bruce 2011:15)

Bruce är i citatet ovan tydlig med att deltagande i gudtjänst/religiöst möte i grund och botten är ett kristet mått på religionens omfattning. Trots detta används måttet

ofta bredare än så. I de internationella undersökningarna antas även buddhister, hinduer, judar, muslimer, sikher och nyandliga grupper leva med en förväntan om regelbundet deltagande i gudstjänst/religiöst möte. Frågelydelsen är därför ”religious services” vilket i det här sammanhanget översatts till deltagande i gudstjänst eller religiöst möte (i enlighet med frågelydelsen för SOM-undersökningarna).[4]

I linje med Bruce (2011) resonemang är deltagandet i gudstjänst/religiösa exceptionellt lågt i Sverige (se tabell 1)[5]. I regioner såsom Afrika och Mellanöstern och Latinamerika är det regelbundna deltagandet betydligt högre. Deltagandet i Sverige ligger nära men ändå lägre än de övriga nordiska länderna och Västeuropa som helhet.

Tabell 1 Deltagande i gudstjänst/religiöst möte utifrån region jämfört med boende i Sverige (procent av respektive befolkning)

	Region							
Deltagande i gudstjänst/ religiöst möte	Väst-europa AU och NZ	Norden (ej Sverige)	Afrika och Mellan-östern	Asien	Östeuropa och fd Sovjet-stater	Latin-amerika	USA och Kanada	Sverige
Regelbundet deltagande (varje vecka)	12	6	49	24	16	39	34	4
Deltagande vid högtider	14	38	16	22	28	7	9	7
Deltar mer sällan (månad/år)	26	34	16	32	30	34	27	33
Deltar aldrig	48	22	19	22	26	20	31	56
Totalt	100	100	100	100	100	100	100	100
Antal svarande	7 332	2 864	14 635	15 464	8 918	10 305	2 203	1 200

Kommentar: Frågan lyder ”How often do you attend religious services?” Svarsalternativen är ”More than once a week”, ”Once a week”, ”Once a month”, ”Only on special holy days”, ”Once a year”, ”Less often” och ”Never, practically never”. Procentsatserna i tabellen avser de som svarat ”More than once a week” och ”Once a week” (regelbundet deltagande, varje vecka), ”Only on special holy days” (deltagande vid högtider), ”Once a month”, ”Once a year” och ”Less often” (Deltar mer sällan (månad/år) och ”Never, practically never” (deltar aldrig).

Källor: World Value Survey 2010-2014 (World Values Survey Wave 6 2010-2014 Official aggregate) för regionerna Västeuropa, AU och NZ., Afrika och Mellanöstern, Asien, Östeuropa och fd Sovjetstater, Latinamerika, USA och Kanada och Sverige. European Value Study 2008-2010 European Values Study Longitudinal Data File 1981-2008) för regionen Norden (ej Sverige).

Såsom visades i introduktionskapitlet till denna bok så bor utlandssvenskar över hela världen men inte i alla länder. Jämförs uppgifter om deltagande i gudstjänst och religiöst möte i Sverige med uppgifter om samma typ av deltagande i de länder som svenskarna flyttat till framkommer ett tydligt mönster: Deltagande i gudstjänst och religiöst möte är lägre i Sverige än i andra delar av världen. Ett

sådant resultat ger därför en grund till påståendet att migration från Sverige är en migration från ett mindre religiöst land till mer religiösa länder. Många studier om migration och religion har berört motsatta förhållanden, det vill säga migration från ett religiöst land till ett sekulariserat (jmf., Ebaugh 2003, Van Tubergen 2006, 2007). Inte minst verkar detta vara påtagligt i de studier av religion och migration där migrationen utgår från muslimska länder (som antas vara mer religiösa) till Västeuropa och USA (som antas vara mer sekulariserade) (för en översikt se, Voas och Fleischmann 2012). I kontrast till dessa studier bidrar SOM undersökningen till utlandssvenskar med fakta från ett mer sällan studerat perspektiv.

SOM-undersökningen till utlandssvenskar bidrar också med fakta genom att vara en enkätundersökning riktad till ett representativt urval av ett lands diaspora. Migration och religion studeras ofta genom fallstudier (se litteraturgenomgångar hos Cadge och Ecklund 2007; Ebaugh 2003; Sjödin 2011). Från det svenska forskningssammanhanget är ett exempel på detta Mellas (1996) studie av katoliker invandrade från Chile till Sverige. Nordins (2004) studie av migranter från Chile är ytterligare ett exempel där en grupp identifierad i sitt nya land utgör forskningsfokus. En variant på detta presenteras av Alwall (2001) som studerar ett flertal samfund som etablerats i Sverige genom invandring. Gemensamt för dessa studier är att dess resultat är begränsade till det land där gruppen studerats. I fallet med SOM-undersökningen riktad till utlandssvenskar kan gruppen svenska medborgare boende i USA och Kanada jämföras med samma grupp utlandssvenskar i till exempel Afrika och Mellanöstern. Hela gruppen utlandssvenskar kan också jämföras med medborgare boende i Sverige.

Undersökningen som presenteras i detta kapitel är alltså unik på två sätt. Som nämndes i inledningen till detta kapitel bidrar SOM-undersökningen till utlandssvenskar med generell kunskap om ett lands diaspora. På dessa sätt ger resultaten nya inblickar i tematiken kring religion och migration. Utgår vi från att deltagande i gudstjänst/religiöst möte är en indikator på religiositet kan SOM-undersökningen riktad till utlandssvenskar också sägas bidra med kunskap om migration från ett land som kan betraktas som mindre religiöst till länder som är mer religiösa.

SOM-undersökningen till utlandssvenskars mått på religiositet

För att besvara forskningsfrågorna ställda i inledningen till detta kapitel ställdes ett antal frågor i SOM-undersökningen till utlandssvenskar om religion och religiositet. Analysen i detta kapitel fokuseras till svaren på tre frågor: ”Tror du på Gud?”, ”Hur ofta har du de senaste 12 månaderna besökt gudstjänst eller religiöst möte?” samt ”Hur ofta har du de senaste 12 månaderna besökt Svenska kyrkan utomlands?”. Tillsammans kan svaren på dessa frågor sägas mäta tro och praktik (jmf., Glock och Stark 1968). Tro och praktik är de två dimensioner av religion som oftast brukar användas i samhällsvetenskapliga analyser av omfattningen av religion (Halman och Draulans 2006).

Att mäta förekomsten av religiositet på detta sätt är rudimentärt. Frågan ”Tror du på Gud?” täcker inte alls in alla aspekter av vad gudstro kan innebära. Att frågan ”Tror du på Gud?” på ett förenklat sätt söker mäta ett komplext fenomen vägs i någon mån upp av att det finns många tidigare resultat och därmed jämförelsepunkter för denna fråga. Den nationella SOM undersökningen har till exempel använt frågan on gudstro sedan 2010 (jmf., Weibull & Strid 2011).

Frågor om deltagande i gudstjänst/ religiöst möte har funnits med i de nationella SOM-undersökningarna under betydligt längre tid. Resultaten visar på stabilitet över tid. Bromander (2013:293) visar exempelvis att de som svarat att de deltar en gång i månaden eller oftare omfattat runt 10 procent av befolkningen sedan 1988 och framåt. En likande stabilitet har observerats i det stora flertalet undersökningar om religion som genomförts i Sverige (jmf., Willander 2014). Stabiliteten beror i viss mån på att fler religioner etablerats i Sverige och att uppgifterna om deltagande i gudstjänst eller religiöst möte rör fler sammanhang än de kristna.

Genomförandet av SOM-undersökningen till utlandssvenskar bestämmer också hur forskningsfrågorna kan besvaras. Religiös förändring kan till exempel inte mätas över tid eller från det att utvandrarna lämnade Sverige till att de nu är bosatta utomlands. Om religionen stärks eller försvagas i samband med migration därför en fråga om jämförelser, mellan utlandssvenskar och boende i Sverige och mellan utlandssvenskar och boende i de nya hemländerna.

Antagandena om att religion ökar till följd av migration tog också fasta på möjligheten att religion inte ökar i absoluta tal utan att religiositeten förändras och personer som migrerar blir mer medvetna om sin religion efter migration. Religiös medvetenhet betyder i detta sammanhang att religiositeten förändras innehållsmässigt och kanske accentueras för individen. Om ens religion är i minoritet i det nya landet kan medvetenheten på särskilt påfallande och ens religiositet kan ges ny innebörd. Grad av medvetenhet är dock inte en vedertagen dimension av religiositet på samma sätt som tro och praktik inom religionsvetenskapen. För analysen här antas det vara rimligt att tänka sig att om en person både tror och praktiserar så motiverar denne person sin religiositet utifrån sin tro och att detta skulle kunna vara ett mått på religiös medvetenhet. På basis av detta resonemang kommer utlandssvenskarnas ökade medvetenhet att studeras i termer av hur svaren på frågorna om tro och praktik förhåller sig till varandra och hur detta ter sig i jämförelse med resultat från Sverige.[6]

Det bör nämnas att det inte ställdes några frågor i SOM-undersökningen till utlandssvenskar om svarspersonernas subjektiva religionstillhörighet. Det vill säga, om de själva ser sig som buddhister, hinduer, kristna, judar, muslimer eller utan religionstillhörighet. Det finns därför inget sätt att avgöra vilken religion de som svarat på enkäten ser sig tillhöra. Analysen i detta kapitel bör därför ses som en analys av religion, om inget annat framgår av sammanhanget.

Svenskars migration och religiös praktik

Hur ter sig utlandssvenskarnas religiositet om den jämförs med boende i Sverige? Sammantaget deltar 5 procent av utlandssvenskarna i gudstjänst eller religiöst möte varje vecka eller oftare. Denna siffra är jämförbar med siffror för boende i Sverige som visar på ungefär en procentenhet lägre regelbunden deltagande i gudstjänst/religiöst möte (jmf., tabell 1 och tabell 2). Skillnaderna mellan boende i Sverige och svenskar boende utomlands är dock signifikant (χ^2 (2) = 10.12, p< 0.006).

Tabell 2 Deltagande i gudstjänst/religiöst möte, jämförelse mellan boende i Sverige och svenskar boende utomlands (procent av respektive befolkning)

	Region	
Deltagande i bön/gudstjänst	Svenskar boende i Sverige	Svenskar boende utomlands
Regelbundet deltagande (varje vecka)	4	5
Deltar mer sällan (månad/år)	26	29
Deltar aldrig	70	66
	100	100
Antal svarande	1638	2470

Kommentar: Frågan lyder ”Har du de senaste 12 månaderna? Besökt gudstjänst eller religiöst möte?”. Svarsalternativen är ”Ingen gång”, ”Någon gång under de senaste 12 månaderna”, ”Någon gång i halvåret”, ”Någon gång i kvartalet”, ”Någon gång i månaden”, ”Någon gång i veckan”, ”Flera gånger i veckan”. För analysen har svaren ”ingen gång” kodats som ”Deltar aldrig”, ”Någon gång de senaste 12 månaderna”, ”Någon gång i halvåret”, ”Någon gång i kvartalet” och ”Någon gång i månaden” kodats som ”Deltar mer sällan” och ”Någon gång i veckan”, ”Flera gånger i veckan” som ”Regelbundet deltagande (varje vecka)”. Resultaten bygger på viktade data.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2014, SOM-undersökningen till utlandssvenskar 2014.

Skillnader finns också mellan utlandssvenskar boende i olika regioner i världen (χ^2 (12) = 45.82, p < 0.001) (se tabell 3 för de procentuella fördelningen av svaren). I Norden finns det lägsta deltagandet och endast 2 procent av dem som bor där säger sig delta varje vecka. Beaktas analyserna över vilka värden som sticker ut så bidrar den relativt låga andelen deltagande i Norden tillsammans med det relativt vanligare regelbundna deltagandet i USA och Kanada, Latinamerika och Afrika och Mellanöstern till de skillnader som finns mellan utlandssvenskars deltagande i gudstjänst i de olika regionerna (för detaljer, se tabell 3).

Tabell 3 Deltagande i gudstjänst/religiöst möte, utlandssvenskar i sju regioner (procent)

	Region							
Deltagande i gudstjänst/ religiöst möte	Väst-europa AU och NZ	Norden	Afrika och Mellan-östern	Asien	Östeuropa och fd Sovjet-stater	Latin-amerika	USA och Kanada	Totalt
Regelbundet deltagande (varje vecka)	5	2	11	4	12	9	9	5
Deltar mer sällan (månad/år)	29	32	20	25	30	26	25	29
Deltar aldrig	66	66	69	71	58	65	66	66
	100	100	100	100	100	100	100	100
Antal svarande	1 108	741	93	94	59	46	328	2469

Kommentar: Frågan lyder ”Har du de senaste 12 månaderna? Besökt gudstjänst eller religiöst möte?”. Svarsalternativen är ”Ingen gång”, ”Någon gång under de senaste 12 månaderna”, ”Någon gång i halvåret”, ”Någon gång i kvartalet”, ”Någon gång i månaden”, ”Någon gång i veckan”, ”Flera gånger i veckan”. För analysen har svaren ”ingen gång” kodats som ”Deltar aldrig”, ”Någon gång de senaste 12 månaderna”, ”Någon gång i halvåret”, ”Någon gång i kvartalet” och ”Någon gång i månaden” kodats som ”Deltar mer sällan” och ”Någon gång i veckan”, ”Flera gånger i veckan” som ”Regelbundet deltagande (varje vecka)”. Resultaten bygger på viktade data.

Källa: SOM-undersökningen till utlandssvenskar 2014.

Skillnaderna mellan regionerna som utlandssvenskarna bor i kan också ställas i relation till andra antaganden om varför religion kan tänkas stärkas eller försvagas av migration. Till exempel så nämndes tidigare antaganden om att världsliga prioriteringar vid flytt (nytt jobb, ny bostad) kan leda till att andliga prioriteringar kommer i skymundan. Ett sätt att testa detta är att jämföra skillnader i deltagande mellan de som motiverar sin flytt utomlands med förvärvsarbete och de som inte gör det. Att motivera sin flytt med förvärvsarbete är, som Solevid nämnde i sitt kapitel i denna bok, den vanligaste orsaken till flytt från Sverige och 45 procent av de som besvarat den här SOM undersökningen nämner detta som orsak. Jämförs deltagandet i gudstjänst bland dem som flyttat för att förvärvsarbeta och de som inte motiverar sin flytt med förvärvsarbete så återfinns ingen reell skillnad mellan dessa grupper (χ^2 (2) = 3.89, p = 0.143). Därför är den skillnad mellan regioner som presenteras i tabell 3 värd att notera.

Flertalet antaganden om varför migration stärker religion rör mellanliggande hinder för migration som egentligen ligger utanför ramen för denna undersökning. Ett perspektiv som tål att begrundas utgår från minoritet- och majoritetsförhållanden i de länder som svenskarna flyttat till. Antagandena gjorde gällande att religionen kan stärkas av migration om de utvandrade betraktar sig själva som en religiös minoritet i en mer sekulariserad majoritetsbefolkning. Konkret kan det

röra sig om att bygga upp en ny struktur för religionsutövande. I alla de regioner (jämför tabell 1 och tabell 3) som utlandssvenskarna nu är bosatta förefaller de vara religiöst aktiva i lägre utsträckning än befolkningen i de länder de flyttat till. De här resultaten öppnar upp för frågor om en icke-religiös identitet stärks av att vara i minoritet i en mer religiöst utövande befolkning. Samtidigt är det just i regioner där religionsutövande är vanligare som även utlandssvenskarna är lite mer praktiserande. Det skulle kunna förklaras av det motsatta, att ha en icke-religiös identitet i religiöst sammanhang gör att personer överger sin sekulariserade identitet för en religiös.

Snävas forskningsfrågorna om utlandssvenskarnas religiositet av till att gälla religiös praktik i betydelsen deltagande i gudstjänst/religiöst möte kan två punkter formuleras som svar. För det första, utlandssvenskar deltar generellt inte i gudstjänst regelbundet och liknar i det avseendet boende i Sverige men skiljer sig från befolkningarna i de länder som de nu är bosatta i. För det andra finns regionala skillnader. I de regioner där det är mycket vanligt att regelbundet delta i gudstjänst/religiöst möte verkar det också vara vanligare att göra detta som utlandssvensk.

Migration, religiös tro och religiös medvetenhet

Flera antaganden om religiös förändring till följd av migration handlar om en kvalitativ religiös förändring – ens religiösa identitet blir mer påtaglig, medveten. Det finns inga standardiserade mått för en sådan förändring. Därför föreslogs för den här analysen att relationer mellan religiös tro och praktik kan fungera som ett sådant mått.

I Sverige säger nästan varannan person att de tror på Gud (44 procent av befolkningen år 2014). Även om det kan tyckas anmärkningsvärt att varannan person säger sig tro på Gud i ett land som ofta betraktas som ett av världens mest sekulariserade, ska uppgiften förstås i relation till en nedåtgående trend. På 1950-talet var det närmare 80 procent av dem som då bodde i Sverige som sade sig tro på Gud (jmf. Willander 2014:77).[7] Grundat i uppgiften att 44 procent av befolkning i Sverige tror på Gud så visar SOM-undersökningen till utlandssvenskar att en lägre andel är gudstroende utomlands. Totalt 38 procent av utlandssvenskarna säger sig tro på Gud (se, tabell 4). Skillnaderna mellan frekvenserna för svenskar boende i Sverige och svenskar boende utomlands är signifikanta (χ^2 (1) = 13.51, $p < 0.001$).[8]

Tabell 4 Tro på Gud, jämförelse mellan boende i Sverige och svenskar boende utomlands (procent)

	Region	
Tro på Gud	Svenskar boende i Sverige	Svenskar boende utomlands
Ja	44	38
Nej	56	62
Totalt	100	100
Antal svarande	1 572	2 390

Kommentar: Frågan löd ”Tror du på Gud?” och svarsalternativen var ”Ja” och ”Nej”. Resultaten baseras på viktade data.

Källor: Den nationella SOM-undersökningen 2014, SOM-undersökningen till utlandssvenskar 2014.

Svenskar boende utomlands tror alltså i lägre utsträckning på Gud jämfört med svenskar boende i Sverige. Sammanförs resultatet för gudstro med resultatet för deltagande i gudstjänst/religiöst möte (tabell 2) kan det konstateras att utlandssvenskarna tror i lägre utsträckning men deltar mer regelbundet i gudstjänst än svenskar boende i Sverige. En orsak till detta skulle kunna vara att det är vanligare att både tro och praktisera bland utlandssvenskar än svenskar boende i Sverige. Alltså det mått som vi här valt för att mäta utlandssvenskarnas grad av medvetenhet om sin religion.

Såsom visas i tabell 5 finns det ett starkare samband mellan tro och regelbunden deltagande i gudstjänst/religiöst möte bland utlandssvenskarna. Bland boende i Sverige finns också ett sådant samband men det är betydligt vanligare att ha en gudstro men aldrig delta i gudstjänst/religiöst möte i Sverige. Skillnaderna i frekvenser är signifikanta (χ^2 (6) = 904.50, $p < 0.001$). Utifrån den definition som valts för religiös medvetenhet kan detta resultat tolkas som att religiositeten är mer medveten bland svenskar utomlands än bland dem som bor i Sverige.

Således framstår utlandssvenskarna i denna studie som i lägre grad troende än svenskar boende i Sverige. De som tror på Gud bland utlandssvenskarna väljer dock att praktisera i högre uträckning än boende i Sverige.

Tabell 5 Deltagande i gudstjänst/religiöst möte efter gudstro. Jämförelse mellan svenskar boende i Sverige och svenskar boende utomlands (procent)

Deltagande i bön/ gudstjänst	Svenskar boende i Sverige		Svenskar boende utomlands	
	Tror på Gud	Tror inte på Gud	Tror på Gud	Tror inte på Gud
Regelbundet deltagande (varje vecka)	9	0	14	0
Deltar mer sällan (månad/år)	41	14	50	15
Deltar aldrig	50	86	36	85
Totalt	100	100	100	100
Antal svarande	667	864	1 018	522

Kommentar: Första frågan löd ”Har du de senaste 12 månaderna? Besökt gudstjänst eller religiöst möte?”. De valbara svarsalternativen var ”Ingen gång”, ”Någon gång under de senaste 12 månaderna”, ”Någon gång i halvåret”, ”Någon gång i kvartalet”, ”Någon gång i månaden”, ”Någon gång i veckan”, ”Flera gånger i veckan”. För analysen har svaren ”ingen gång” kodats som ”Deltar aldrig”, ”Någon gång de senaste 12 månaderna”, ”Någon gång i halvåret”, ”Någon gång i kvartalet” och ”Någon gång i månaden” kodats som ”Deltar mer sällan” och ”Någon gång i veckan”, ”Flera gånger i veckan” som ”Regelbundet deltagande (varje vecka)”. Andra frågan löd ”Tror du på Gud?” och svarsalternativen var ”Ja” och ”Nej”. Resultaten baseras på viktade data.

Källor: Den nationella SOM-undersökningen 2014, SOM-undersökningen till utlandssvenskar 2014.

Religiositet och utbud av religiösa mötesplatser

Flera saker skulle kunna tänkas förklara varför svenskar som bor utomlands verkar vara mer religiöst medvetna än svenskar boende i Sverige. Bland de teorier som presenterades tidigare i detta kapitel lades stor vikt vid religiösa organisationer i de länder som individer flyttar till. Deltagande i organiserad religion (som ofta används som mått på religiositetens utbredning) är i viss mån en fråga om utbud. När nyanlända kommer till ett land kan kyrkor och religiösa organisationer med rötter i hemlandet fungera som en brygga in i det nya landet. För svenskar som flyttar utomlands finns en utbredd verksamhet som erbjuder möjlighet att delta i organiserad religion nämligen Svenska kyrkan utomlands. Det kan därför vara intressant att närmare studera besök i Svenska kyrkan verksamheter utomlands.

I tabell 6, nedan, redovisas utlandssvenskarnas besök i Svenska kyrkan. Frågan om besök i Svenska kyrkan är bred och de svarande kan ha besökt så pass skilda verksamheter som en julmarknad som deltagit i en högmässa. Det bör också noteras att Svenska kyrkan inte har verksamhet i samma utsträckning i alla regioner. I regionen kallad Västeuropa, Australien och Nya Zeeland finns Svenska kyrkan

i ett flertal länder medan verksamheten i regionen Östeuropa är begränsad till Estland. I Afrika och Mellanöstern samt i Latinamerika bedrivs verksamheten helt eller delvis med ambulerande präster och det finns inte fasta lokaler för verksamheten på samma sätt som i Västeuropa. Utifrån kunskapen om var deltagande i gudstjänst eller religiöst möte är särskilt vanligt bland utlandssvenskar (tabell 3) kan det konstateras att i flera regioner där deltagande är relativt vanligare (såsom Latinamerika och Östeuropa) finns Svenska kyrkans verksamhet på ett fåtal platser eller i form av rörlig verksamhet.[9]

Tabell 6 Besök i Svenska kyrkans utlandsförsamlingar (procent)

	Region							
	Västeuropa AU och NZ	Norden	Afrika och Mellanöstern	Asien	Östeuropa och fd Sovjetstater	Latinamerika	USA och Kanada	
Länder där Svenska kyrkan bedriver verksamhet	Australien, Belgien, Frankrike, Grekland, Italien, Nederländerna, Schweiz, Spanien, Storbritannien, Tyskland, Österrike	Danmark, Norge	Cypern, Förenade Arabemiraten, Israel	Kina, Sinapore, Thailand	Estland	Argentina, Brasilien	Kanada USA	Totalt
Besök i Svenska kyrkan								
Besök	26	13	30	21	N.A.	N.A.	21	21
Ej besök	74	87	70	79	N.A.	N.A.	79	79
	100	100	100	100			100	100
Antal svarande	1014	602	47	52			321	2036

Kommentar: Frågan lyder ”Har du de senaste 12 månaderna? Besökt Svenska kyrkan utomlands?”. Svarsalternativen är ”Ingen gång”, ”Någon gång under de senaste 12 månaderna”, ”Någon gång i halvåret”, ”Någon gång i kvartalet”, ”Någon gång i månaden”, ”Någon gång i veckan”, ”Flera gånger i veckan”. För analysen har svaren ”ingen gång” kodats som ”Besöker ej”. Svarsalternativen ”Någon gång de senaste 12 månaderna”, ”Någon gång i halvåret”, ”Någon gång i kvartalet”, ”Någon gång i månaden”, ”Någon gång i veckan”, ”Flera gånger i veckan” har lagts samman till kategorin ”Besök”. Utlandsförsamlingarna (som ofta är belägna i städer) har identifierats till de länder som verksamheten bedrivs i eftersom ”land” är den minsta jämförande enhet som finns för denna studie. Indelningen av länder i regioner följer en geografisk indelning varpå Cypern (som politiskt ofta räknas till Europa) är kategoriserad till regionen Afrika och Mellanöstern. På grund av att för det fanns få svar att analysera från Estland (n=7) och Argentina, Brasilien (n=17) har regionerna Östeuropa och fd Sovjetstater samt Latinamerika uteslutits ur analysen. Resultaten bygger på viktade data.

Källa: SOM-undersökningen till utlandssvenskar 2014.

Analysen av frekvenserna återgivna i procentform i tabell 6 visar att det finns skillnader mellan hur vanligt det är att besöka Svenska kyrkan i de olika regionerna (χ^2 (4) = 37.25, $p < 0.001$). Fördjupade analyser visade att skillnaderna beror på att det relativt vanligt att besöka Svenska kyrkan i Västeuropa medan det är ovanligt att besöka Svenska kyrkan i Norden. Möjligen kan de höga värdena för Västeuropa förklaras av att det finns ett så pass mycket större utbud av verksamheter i Västeuropa jämfört med övriga delar av världen.

I viss mån förstärker alltså mönstret av besök i Svenska kyrkan det mönster som tidigare kunde observeras för deltagande i gudstjänst/religiöst möte (tabell 3). Till exempel är besök i Svenska kyrkan vanligare i Afrika och Mellanöstern där även det är vanligare att svenskar som bor utomlands deltar i gudstjänst/religiöst möte. Vidare är besök i Svenska kyrkan ovanligt i Norden där både deltagande i gudstjänst/religiöst möte är ovanligt bland svenskar boende här (tabell 3) och lokalbefolkningen (tabell 1).

Samtidigt som dessa exempel kan observeras verkar det vara en större koherens mellan hur vanligt det är att befolkningen i det land som svenskarna flyttat till deltar i gudstjänst/religiöst möte (tabell 1) och svenskarna utomlands deltagarvanor (tabell 3). Alltså skulle deltagande i gudstjänst/religiöst möte kunna förklaras av att ett religiöst majoritetssamhälle (det nya landet) påbjuder deltagande i gudstjänst/religiöst möte. Dessa samband kan inte med enkelhet testas eftersom jämförelsepunkterna för just detta kommer från fyra olika källor (WVS, EVS, SOM undersökningen till utlandssvenskar och nationella SOM undersökningen år 2014). Eftersom SOM-undersökningen till utlandssvenskar inte frågat efter religionstillhörighet (buddhist, hindu, jude, kristen eller muslim) kan det inte heller utrönas ifall de högre frekvenserna för deltagande i gudstjänst/religiöst möte i Afrika och Mellanöstern, Östeuropa och fd Sovjetstater, Latinamerika och USA och Kanada (tabell 3) till största del utgörs av andra religioner än Svenska kyrkan representerar.

Utöver detta är också besök i Svenska kyrkan är också en bredare kategori än deltagande i gudstjänst/religiöst möte. Exempel på verksamheter i Svenska kyrkan är språkcaféer, julmarknader och luciatåg. Därför framgår det inte av denna analys om besöken i Svenska kyrkan är av kulturell eller religiös karaktär. Om besöken i Svenska kyrkan inte är av religiös karaktär kan det förklara varför mönstret för besök i dess verksamhet ter sig annorlunda än fördelningen av deltagande i gudstjänst/religiöst möte mellan utlandssvenskar i olika delar av världen.

En avslutande diskussion om religion och religiositet efter migration

I det här kapitlet presenterades en analys över utlandssvenskars religiositet. Analysen tog avstamp i ett flertal antaganden om att migration borde förändra religiositeten hos dem som flyttar, antingen genom att förstärka eller försvaga den. Religiositet studerades rudimentärt genom svaren på frågor om religiös tro och praktik. För-

utom rena skillnader i svaren på dessa frågor studerades även relationen mellan tro och praktik som ett mått på religiös medvetenhet.

Resultaten visade att boende utomlands deltar i något högre utsträckning i gudstjänst/religiöst möte men tror i lägre utsträckning på Gud än boende i Sverige. I jämförelse med religiositeten i Sverige framstår utlandssvenskarna som både mer och mindre religiösa. En jämförelse mellan utlandssvenskar boende i olika regioner av världen visade att deltagande var relativt vanligare i regioner av världen där även lokalbefolkningen var mer religiöst praktiserade. En möjlig förklaring till detta skulle kunna vara att religiös praktik påverkas av att leva i ett sammanhang där ens omgivning praktiserar religion.

Uppgifterna om att fler praktiserar men färre tror visade sig också sammanfalla och det finns ett starkare samband mellan att tro och praktisera bland utlandssvenskar än boende i Sverige. Eftersom detta mått också var det mått som valdes för religiös medvetenhet för denna studie så kan utlandssvenskarna beskrivas som mer religiöst medvetna än boende i Sverige. Detta resultat kan tolkas i termer av att religiositeten förstärks hos dem som är religiösa utomlands.

Svenska kyrkans verksamhet utomlands, som erbjuder möjlighet till deltagande i organiserad religion, visade sig inte följa samma mönster över regioner som deltagande i gudstjänst/religiöst möte. I viss mån verkar besök i Svenska kyrkans verksamhet vara beroende av utbud. I Västeuropa finns ett flertal utlandsförsamlingar och där är det också relativt vanligare att besöka sådan verksamhet. Det kan också konstateras att Svenska kyrkan inte har särskilt utbredd verksamhet i de delar av världen där utlandssvenskarna är som mest religiöst praktiserande (Östeuropa och fd Sovjetstater samt Latinamerika).

SOM-undersökningen till utlandssvenskar är i ett religionsvetenskapligt sammanhang unik. Tidigare har religion efter migration främst studerats som ”invandrarreligion” (se, exempelvis Alwall 2001). Även om analysen presenterad i detta kapitel ger några första svar på frågan om hur religiositeten ter sig för den svenska diasporan så väcker undersökningen fler frågor som framtida analyser eller nya undersökningar kan komma att besvara. En av de mer centrala frågorna för framtida forskning rör skillnader mellan olika religioner (Buddhism, Hinduism, Islam, Judendom och Kristendom). För att besvara dessa behöver nya undersökningar göras. Ytterligare analyser skulle också kunna genomföras på SOM-undersökningen till utlandssvenskar. Till exempel kan detta SOM-material användas för att besvara frågor om skillnader mellan olika individer. Det vill säga, påverkas religiositeten hos kvinnor och män, unga och gamla, hemvändare och utsända olika till följd av flytt?

Till sist väcker resultatet att utlandssvenskarnas religiositet förefaller mer medveten än religiositeten bland boende i Sverige tankar om invandring till Sverige. Enligt statistiska centralbyrån är återinvandrande svenskar en av de största invandrargrupperna i Sverige och år 2014 var utlandssvenskarna den näst största gruppen (Statistiska centralbyrån 2016). Om religiositeten hos dem som bor utomlands förändras kan det vara av intresse att fråga sig hur detta påverkar religiositeten i

Sverige om de återvänder. På detta tema finns flera obesvarade frågor som kan vara relevanta för framtida studier.

Noter

1 För en genomgång av vanliga forskningsansatser och en översikt av svenska studier om individers religion se Willander 2014.

2 Citatet är hämtat från Svenska kyrkan (2015) Mötesplatser världen över. Tillgänglig via Svenska kyrkans hemsida: https://www.svenskakyrkan.se/default.aspx?id=647744

3 För en diskussion om religiositet i Sverige och frånvaro av religiositet se Willander 2014, 2015 samt Bromander 2011.

4 Att mäta religionens omfång genom att studera kyrkogångsfrekvens har självfallet sina begränsningar och det är osäkert om samhällsvetenskapliga antaganden om att en sådan frekvens är en ”gemensam valuta” för jämförelser över tid och mellan platser är rimlig. För en kritik av det nuvarande forskningsläget se, Willander 2014.

5 Skillnaderna mellan regionerna testades i två omgångar. Först testades resultaten från World Value Survey (alla länder förutom de Nordiska länderna). Chi square användes för att genomföra testet. När ett chi square test genomförs är det egentligen skillnader mellan de observerade värden (det faktiska antalet observationer) och ett framräknat förväntat värde som testas. Det förväntade värdet är det värde som skulle ha varit om slumpen fått råda. I det här sammanhanget betyder detta att det i egentlig mening inte är procentsatserna angivna i tabellerna som skiljer sig åt, utan värdena som procentsatserna representerar. För att få kunskap om vilka värden som avviker från kan vi observera skillnader mellan observerade värden och förväntade värden. I det här bokkapitlet har även en analys av de standardiserade residualerna fått vägleda om en skillnad ska bedömas som betydelsefull eller inte. Det första testet gav ett signifikant resultat (χ^2 (18) = 8799.04, $p < 0.001$). En analys av de standardiserade residualerna visade att personer boende i Västeuropa besökte religiösa möten i betydligt lägre utsträckning än förväntat medan framförallt boende i Afrika och Mellanöstern besökte religiösa möten oftare än förväntat. När testet upprepades och frekvenserna från European Value Study och World Value Survey jämfördes (såsom redovisat i tabell 1) kunde det konstateras att skillnaderna i deltagande fortsatt var substantiella (χ^2 (21) = 10141.32, $p < 0.001$) och att de förväntade värdena låg högre än de observerade värdena för att delta i religiöst möte regelbundet (varje vecka) i Västeuropa och Norden. I Norden så deltog dock fler än förväntat vid högtider.

6 Signifikansnivåerna i detta kapitel anges med exakt mått och inte endast enligt intervallen 0.05, 0.01, 0.001. Anledningen till detta är att totalt åtta signifikansprövningar genomförts. Signifikansnivån har därför Bonferronikorrigerats vilket gav den mer restriktiva signifikansnivån p = < 0.0063. Endast signifikansnivåer under denna nivå har bedömts som statistiskt signifikanta.

7 Det pågår en diskussion om vad den gudstro svenskar säger sig ha står för. Eftersom vuxna boende i Sverige på 1950-talet gick i skola under en tid då skolan var konfessionell (vilket den var till 1960-talet) och var medlemmar av Svenska kyrkan är det kanske rimligare att tänka sig att gudstron var mer kristet präglad då. Nu har många vuxna gått i en skola som undervisat generell religionskunskap och många har också valt att gå ur Svenska kyrkan. År 2014 var 65 procent av befolkningen medlemmar i Svenska kyrkan. När frågan om religiös tro preciseras innehållsmässigt till tro på en personlig Gud eller tro på någon form av makt kraft framgår ett mer stabilt mönster. Få väljer att beskriva sin tro som en tro på en personlig Gud (15 procent år 2010) medan många väljer att beskriva sin tro i termer av någon form av makt eller kraft (46 procent år 2010) (jmf., Willander 2014:124). Resultaten om tro på en personlig Gud respektive tro på någon form av make eller kraft har inte förändrats nämnvärt från 1980 till idag varpå det är rimligt att tänka sig att en tro på någon kraft eller makt 1980 kunde likställas med en tro på Gud men att detta inte görs i samma utsträckning idag (se, Willander 2014:137-139).

8 För SOM-undersökningen till utlandssvenskar var det interna bortfallet för frågan om tro på Gud relativt högt (se Vernersdotters kapitel i denna bok). Jämförs de som svarat på frågan om tro på Gud med dem som inte svarat så verkar i viss mån lågutbildade valt att avstå från att svara på frågan. De som valt att inte svara fördelar sig jämt över regionerna de undersökta regionerna och både män och kvinnor har valt att avstå från att svara.

9 Information om Svenska kyrkans verksamhet utomlands har hämtats från Svenska kyrkans hemsida: https://www.svenskakyrkan.se/kyrkaochsamhalle/hitta-kyrkan-i-andra-lander

Referenser

Alwall, Jonas (2001) ”Invandrade gruppers trossamfund och församlingar”, i Margareta Skog red. *Det religiösa Sverige: Gudstjänst- och andaktsliv under ett veckoslut kring millennieskiftet.* Örebro: Libris.

Andersson, Daniel & Åke Sander red. (2015) *Det mångreligiösa Sverige – Ett landskap i förändring*. Lund: Studentlitteratur.

Bromander, Jonas (2011) *Svenska kyrkans medlemmar*. Stockholm: Verbum.

Bromander, Jonas (2013) ”Religiositet i Sverige”, i Weibull, Lennart, Oscarsson, Henrik och Annika Bergström red. *Vägskäl.* Göteborg: Göteborgs universitet, SOM-intitutet.

Bruce, Steve (2011) *Secularization. In Defence of an Unfashionable Theory*. Oxford, New York: Oxford University Press.

Cadge, Wendy & Elaine Howard Ecklund (2007) ”Immigration and Religion”, *Annual Review of Sociology*, 33:359-379.

Ebaugh, Helene Rose (2003) ”Religion and the new immigrants”, i Michelle Dillon red. *Handbook of the Sociology of Religion.* Cambridge: Cambridge University Press.

European Value Study (1981-2008) *Longitudinal Data File 1981-2008, ZA4804, v.3.0.0 (2015-10-30), doi:10.4232/1.12253.*

Finke, Roger & Rodney Stark (2005) *The Churching of America, Winners and Losers in our Religious Economy.* New Brunswick, New Jersey, and London: Rutgers University Press.

Glock, Charles & Rodney Stark (1968) *American Piety: The nature of religious commitment.* Los Angeles: University of California Press.

Halman, Loek & Valerie Draulans (2006) ”How Secular is Europe?”, *The British Journal for Sociology,* 57(2):236-288.

Jeppsson Grassman, Eva & Annika Taghizadeh Larsson (2012) *Som ett andra hem? Svenska utlandskyrkan i en tid av globalisering och* äldremigration. Linköping: Nationella institutet för forskning om äldre och åldrande.

Lee, Everett S. (1966) ”A Theory of Migration”, *Demography*, 3 (1):47-57.

Mella, Orlando (1996) *Searching for the Sacred: A Comparative study of popular religiosity among immigrants in Sweden.* Stockholm: CEIFO.

Nordin, Magdalena (2004) *Religiositet bland migranter: Sverige-Chilenares förhållande till religion och samfund.* Lund: Centrum för religion och samfund.

Norris, Pippa & Ronald Inglehart (2004) *Sacred and Secular: Religion and Politics Worldwide.* Cambridge: Cambridge University Press.

Sjödin, Daniel (2011) *Tryggare kan ingen vara. Migration, religion och integration i en segregerad omgivning.* Lund: Lund Dissertations in Sociology.

Smith, Timothy L. (1978) ”Religion and Ethnicity in America”, *The American Historical Review,* 83(5):1155-1185.

Statistiska centralbyrån (2016) *Från massutvandring till rekordinvandring.* [Elektronisk]. Tillgänglig: http://www.sverigeisiffror.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/manniskorna-i-sverige/in-och-utvandring/ (2016-01-11).

Svenska kyrkan (2015) *Hitta kyrkan i andra länder.* [Elektronisk]. Tillgänglig: https://www.svenskakyrkan.se/kyrkaochsamhalle/hitta-kyrkan-i-andra-lander (2015-12-10).

Svenska kyrkan (2015) *Mötesplatser världen över.* [Elektronisk]. Tillgänglig: https://www.svenskakyrkan.se/default.aspx?id=647744 (2015-12-10).

Van Tubergen, Frank (2006) ”Religious Affiliation and attendance among immigrants in eight western countries: individual and contextual effects”, *Journal for the Scientific Study of Religion,* 45 (1): 1-22.

Van Tubergen, Frank (2007) ”Religious Affiliation and Participation among Immigrants in a Secular Society: A Study of Immigrants in the Netherlands”, *Journal of Ethnic and Migration Studies,* 33(5): 747-765.

Weibull, Lennarrt & Jan Strid (2011) ”Fyra perspektiv på religion i Sverige” i Sören Holmberg, Lennart Weibull & Henrik Oscarsson red. *Lycksalighetens ö.* SOM-rapport nr 52. Göteborg: Göteborgs universitet, SOM-institutet

Willander, Erika (2014) *What Counts as Religion in Sociology? The Problem of Religiosity in Sociological Methodology.* Uppsala: Uppsala University Dissertations.

Willander, Erika (2015) ”Religiositet och sekularisering”, i Lövheim, Mia & Magdalena Nordin red. *Sociologiska perspektiv på religion i Sverige.* Malmö: Gleerups.

Voas, David & Fenella Fleischmann (2012) ”Islam Moves West: Religious Change in the First and Second Generation”, *Annual Review of Sociology,* 38:525-545.

World Value Survey (1981-2014) *LONGITUDINAL AGGREGATE v.20150418. World Values Survey Association* (www.worldvaluessurvey.org). Aggregate File Producer: JDSystems, Madrid SPAIN.

TAGER DE TILLIDEN MED? UDENLANDSSVENSKERES SOCIALE TILLID

PETER THISTED DINESEN

Tilliden til mennesker man ikke kender – ofte benævnt social tillid – er en vigtig ressource i moderne samfund. Hvis man stoler på andre mennesker i almindelighed, er man mere tilbøjelig til at samarbejde om at løse kollektive handlingsproblemer. Præmissen er, at folk som udgangspunkt gerne vil samarbejde, men kun hvis andre mennesker også gør det (Levi, 1988; Kocher et al., 2008). Hvis man stoler på andre, forventer man også i højere grad, at de yder deres til samarbejdet, hvorfor man selv vil gøre det samme. Dette har en række positive konsekvenser for muligheden for tilvejebringelse af offentlige goder, god regeringsførelse og økonomisk vækst (Knack, 2002; Knack & Keefer, 1997; Rönnerstrand, 2013; Sønderskov, 2011). Sverige er – som de nordiske nabolande – velsignet med ét af de højeste niveauer af social tillid i verden, og mange ser den høje tillid som en væsentlig del af forklaringen på, hvorfor det svenske samfund generelt er meget velfungerende sammenlignet med de fleste andre lande (Rothstein, 2005).

Givet tillidens positive konsekvenser er det naturligt at stille spørgsmålet om, hvordan tilliden opbygges. I litteraturen kan der umiddelbart identificeres to grundlæggende perspektiver på tillidens rødder. På den ene side findes det såkaldte *kulturperspektiv*, som hævder, at tilliden primært kan ses som et stabilt kulturtræk. I modsætning her til hævder det *erfaringsbaserede perspektiv*, at tilliden ændres – opdateres – i takt med de konkrete erfaringer individet gør sig. Begge perspektiver har fundet støtte i tidligere forskning.

Ét af de stærkeste forskningsdesign til at belyse hvorvidt tilliden primært er et stabilt kulturtræk eller derimod formet af erfaringer, er at undersøge tilliden blandt individer, som er migreret fra ét land til et andet (og dermed er indvandrere i et nyt land). I det omfang at indvandrernes tillid afspejler tilliden i deres tidligere hjemlande, tages det som udtryk for, at der findes en stabil kerne i tilliden, som består i den nye kontekst. Hvis deres tillid derimod afspejler tilliden i det land, de har emigreret til (eller bestemte aspekter af den kontekst), ses det som en indikation på, at den er blevet opdateret, og dermed formet af erfaringer, i denne kontekst.

En række studier har undersøgt det kulturelle og det erfaringsbaserede perspektiv på tilliden ved at fokusere på indvandrere og deres efterkommere i henholdsvis USA og Europa. Disse studier rummer imidlertid en række datamæssige begrænsninger, som gør, at de er ude af stand til at afdække visse aspekter af denne problemstilling, og derfor kun kan levere en ufuldstændig test af de to teorier om tillidens rødder.

Dinesen, Peter Thisted (2016) Tager de tilliden med? Udenlandssvenskeres sociale tillid i Maria Solevid (red) *Svenska utlandsröster.* Göteborgs universitet: SOM-institutet.

I dette kapitel forsøger jeg at belyse de uafklarede spørgsmål ved at undersøge tilliden blandt udvandrere fra højtillidssamfundet Sverige i form af SOM-undersøgelsen af udlandssvenskere ("SOM-undersökningen till utlandssvenskar"). I den sammenhæng er det centralt, at der i undersøgelsen findes data for svenske udvandrere i *både* højtillidssamfund (fx de øvrige lande i Norden), men også – og endnu mere afgørende – i lavtillidssamfund, som fx lande i Latinamerika eller Østeuropa.

Jeg undersøger henholdsvis det kulturelle og det erfaringsbaserede perspektiv på tilliden på to måder. For det første ved at sammenligne tilliden blandt svenskere bosat i henholdsvis høj- og lavtillidssamfund. På baggrund af det erfaringsbaserede perspektiv forventer vi, at omgivelserne i de nye lande har formet tilliden, hvorfor udenlandssvenskerenes tillid burde variere afhængig af, hvor de bor. Det kulturelle perspektiv forudsiger derimod, at der ikke findes forskelle mellem bopælslande givet at tilliden forventes at være stabil – også i det nye land. I den anden test sammenlignes tilliden blandt svenske udvandrere – generelt såvel som i specifikke destinationslande – med tilliden blandt svenskere i Sverige. Igen forudsiger det kulturelle perspektiv ingen tillidsforskelle mellem grupperne, mens det erfaringsbaserede perspektiv forudsiger, at tilliden blandt udenlandssvenskere i lavtillidssamfund vil være lavere end blandt svenskere i Sverige. Resultaterne giver primært støtte til det erfaringsbaserede perspektiv, men en del uforklarede mønstre i tilliden – både mellem udenlandssvenskere, men også i sammenligningen mellem udenlandssvenskere og svenskere i Sverige – består dog.

Tillidens rødder: Kultur eller erfaringer?

Interessen for årsager til social tillid tog for alvor fart i kølvandet på Robert Putnams (1993) studier af de italienske regioner, hvor han viste, at tilliden, som en del af en dybtliggende politisk kultur, var en central del af forklaringen på de enorme udviklingsforskelle mellem regionerne. Putnams studie knytter an til forskningen i årsager til social tillid. Som nævnt kan denne i generelle termer opdeles i et *kulturperspektiv* og et *erfaringsperspektiv*. I tråd med Putnams studie fra Italien anskuer kulturperspektivet tilliden som en dybtliggende prædisposition, der er grundlagt tidligt i livet – i særdeleshed gennem den primære socialisering i familien – og som kun i begrænset omfang ændres over livsforløbet (Uslaner, 2002). Det erfaringsbaserede perspektiv forudsiger derimod, at tilliden er plastisk og formes kontinuerligt af de erfaringer, individet gør sig (Dinesen, 2012a, 2012b, 2013; Glanville & Paxton, 2007).

Såvel kulturperspektivet som det erfaringsbaserede perspektiv har fundet empirisk støtte i tidligere forskning. En række studier har undersøgt stabiliteten i social tillid over tid på såvel lande- som individniveau. Bjørnskov finder stor stabilitet i social tillid *mellem* lande og *inden for* lande over tid (2006). Andre undersøgelser, som bygger på længere tidsserier med flere målinger, viser imidlertid, at tilliden kan ændre sig ret markant inden for et land over tid. Det gør sig gældende i USA,

som Putnams (2000) berømte studie viste (se også Robinson & Jackson, 2000), men også i Danmark, hvor tilliden er steget meget markant fra 1979 frem til 2009 (Sønderskov & Dinesen, 2014). En tilsvarende stigning – om end mindre udtalt – har fundet sted i Sverige, Norge og Finland (Sønderskov & Dinesen, 2014; Andersen & Dinesen, Under udgivelse).

Andre studier har undersøgt årsagerne til tillid ved at se på tillidens korrelater. Som indirekte støtte til kulturperspektivet har visse studier vist, at tilliden korrelerer relativt stærkt med visse dybtliggende og meget stabile personlighedstræk, fx Venlighed ("Agreeableness") og Åbenhed ("Openness to Experience") (Dinesen, Nørgaard & Klemmensen, 2014; Uslaner, 2002). På samme måde har en lang række studier undersøgt, hvordan konkrete erfaringer (og afledte perceptioner) påvirker tilliden. Visse erfaringer har en begrænset betydning (fx organisationsdeltagelse), mens andre, fx uformelle sociale interaktioner, arbejdsløshed, samt tillid til samfundsinstitutioner, synes at have en markant indvirkning på tilliden (Glanville, Andersson & Paxton, 2013; Laurence, 2015; Sønderskov & Dinesen, 2014; Under udgivelse; Se Dinesen & Bekkers (Under udgivelse) for en oversigt).

Undersøgelser af tillidens rødder gennem studier af indvandreres tillid

En alternativ måde at undersøge hvorvidt social tillid primært er et stabilt kulturtræk, eller snarere formet af erfaringer, er at se på tilliden blandt indvandrere/udvandrere eller deres efterkommere. I det omfang at udvandrernes tillid afspejler tilliden i deres tidligere hjemlande, tages det som udtryk for, at der findes en stabil kerne i tilliden, som består i den nye kontekst. Hvis udvandrernes tillid derimod hænger sammen med tilliden i det land, de er emigreret til – eller bestemte aspekter af denne kontekst – tages det som en indikation på, at den er blevet opdateret, og dermed formet af erfaringer, i denne kontekst.

En del studier har afdækket tilliden blandt indvandrere. Ganske slående finder studier af indvandrere i USA primært støtte til det kulturelle perspektiv, idet tilliden blandt "tredjegenerationsindvandrere" korrelerer med det nuværende tillidsniveau i deres forfædres hjemlande (Algan and Cahuc, 2010; Guiso, Sapienza, & Singales, 2008; Rice & Feldman, 1997; Tabellini, 2008; Uslaner, 2008). Af særligt interesse for nærværende problemstilling finder studierne således også, at nordiske indvandrere i USA, herunder folk med svensk baggrund, er blandt de mest tillidsfulde grupper. I modsætning til studierne fra USA har studier af indvandrere i Europa primært støttet det erfaringsbaserede perspektiv på tilliden. Mens der findes en sammenhæng med tillidsniveauet i hjemlandet for individer, der selv er udvandret (førstegenerationsindvandrere), er denne sammenhæng ikke længere til stede for efterkommere (andengenerationsindvandrere) (Dinesen & Hooghe, 2010). Omvendt hænger andengenerationsindvandreres tillid stærkere sammen med tilliden blandt "de indfødte" i det land, deres forældre migrerede til, end det er tilfældet for førstegenerationsindvandrere (Dinesen & Hooghe, 2010). For begge

grupper gælder det imidlertid, at sammenhængen med tilliden blandt de "indfødte" i destinationslandene er stærkere end sammenhængen med tilliden blandt befolkningen i deres hjemlande. Det tages som en indikation på, at erfaringer i det nye land har formet tilliden, og dermed støtte til det erfaringsbaserede perspektiv.

Som en yderligere undersøgelse af kultur- versus erfaringsperspektivet, sammenligner Dinesen (2012a) niveauer af social tillid blandt indvandrere fra lande med lavere tillid (Tyrkiet, Italien og Polen), som er migreret til højtillidssamfund i Nordeuropa, med individer med samme (observerbare) karakteristika fra deres hjemlande. Selvom der ikke sker en fuld tilpasning til tilliden i destinationslandet (en indikation på en vedvarende effekt af hjemlandets kultur), finder han signifikant højere tillidsniveauer blandt migranterne, hvilket støtter erfaringsperspektivet (se også Dinesen (2012b) samt Nannestad et al. (2014)).

Til trods for at de tidligere studier af indvandrere har bidraget til vores forståelse af, hvordan social tillid formes, rummer de imidlertid flere begrænsninger. Datamæssigt bygger studierne ofte på individer, som identificerer sig som indvandrere, i stikprøver af den generelle befolkning. Selvom disse i princippet burde være repræsentative for indvandrere som helhed, vil det antagelig ofte være særlige grupper af indvandrere, som besvarer den slags spørgeskemaer – særligt givet at det oftest foregår på destinationslandets sprog. Generaliserbarheden af studierne er derfor antagelig lav. Derudover betyder det forhold, at der er tale om selv-identificerede indvandrere, at oprindelseslandet bestemmes med større usikkerhed for efterkommere af indvandrere (Dinesen & Bekkers, Under udgivelse).

Som en konsekvens af de generelle immigrantionsmønstre, hvor langt de fleste indvandrere migrerer *fra lavtillidssamfund*, har de tidligere studier – i hvert når det gælder nylig indvandring til Europa – været asymmetriske i deres fokus på indvandrergrupper. Det betyder omvendt, at vi ikke ved, om resultaterne vedrørende den kulturelle persistens eller den erfaringsbaserede tilpasning også generaliserer til udvandrere *fra højtillidssamfund*. Hvis det ikke er tilfældet, bør vi nuancere teorierne vedrørende tillidens rødder til at være betingede af tillidsniveauet i den kultur/de omgivelser indvandrere migrerer fra.

Formålet med dette studie er at udfylde hullet i den eksisterende litteratur og undersøge hvordan den sociale tillid udvikler sig blandt immigranter fra højtillidssamfund, nærmere bestemt Sverige, når de migrerer til såvel lavtillidssamfund som højtillidssamfund. Dette sker på baggrund af en analyse af en stor stikprøve af udenlandssvenskere. Mere specifikt belyses dette i to analyser. Den første analyse undersøger hvorvidt udenlandssvenskeres tillid samvarierer med tillidsniveauet i den region i verden som de er rejst til. I det omfang at det er tilfældet, tages det som udtryk for en tilpasning til tillidsniveauet i denne kontekst og dermed som støtte til det erfaringsbaserede perspektiv. Omvendt vil fravær af regionale tillidsforskelle for udenlandssvenskere indikere en kulturel persistens i tilliden. Den anden analyse sammenligner udenlandssvenskere med (observerbart) sammenlignelige

svenskere i Sverige. Herved afdækkes, hvorvidt udenlandssvenskere har højere eller lavere tillid end svenskere i Sverige, når der tages højde for forskelle i forskellige karakteristika, som kan forventes at påvirke tilbøjeligheden til at udvandre. I det omfang at tilliden varierer mellem udenlandssvenskere og svenskere i Sverige, tages det som udtryk for, at der er sket en tilpasning i tilliden gennem eksponering til forskellige erfaringer i de forskellige kontekster.

Data, variable og specifikationer

Analysen bygge primært på SOM-undersøgelsen af udlandssvenskere, som er beskrevet i metodekapitlet i denne bog. Derudover inddrages den sammenlignelige nationale SOM-undersøgelse fra 2014 også i analysen, hvor formålet er at sammenligne tilliden blandt udenlandssvenskere med tilliden blandt svenskere i Sverige.

Den *afhængige variabel*, social tillid, er målt ved spørgsmålet (svensk version) "I vilken utsträckning går det att lita på människor i allmänhet?", som kan besvares på en skala gående fra 0 ("Det går inte att lita på människor i allmänhet") til 10 ("Det går att lita på människor i allmänhet"). Spørgsmål er en modificeret udgave af et hyppigt anvendt spørgsmål, hvor respondenterne bedes vælge, om "man kan stole på de fleste" eller "ikke være forsigtig nok". Idet sidstnævnte spørgsmål bl.a. er blevet kritiseret for ikke at have en logisk modstilling mellem de to yderpunkter, forekommer revisionen rimelig, og nylig forskning har faktisk indikeret, at det reviderede spørgsmål fungerer marginalt bedre end det oprindelige (Lundmark, Gilljam, Dahlberg, Under udgivelse). I SOM-undersøgelsen af udlandssvenskere indgår også to spørgsmål vedrørende andre menneskers hjælpsomhed og fairness, som ofte indgår i en tillidsskala. Idet spørgsmålene ikke er stillet i den nationale SOM-undersøgelse inddrages de ikke i analyserne her af hensyn til konsistens mellem de to analyser.[1] Tabel 1 viser den gennemsnitlige tillid for udenlandssvenskere og svenskere i Sverige. Overraskende nok ses det, at udenlandssvenskere som helhed har højere tillid end svenskere i Sverige (7,35 sammenlignet med 6,61 på tillidsskalaen). Der findes imidlertid også markant variation mellem udenlandssvenskere bosat i forskellige regioner (jf. næste paragraf). Tilliden er højest blandt udenlandssvenskere i nabolandene i Norden (7,59) og lavest blandt udenlandssvenskere i Østeuropa og det tidligere Sovjetunionen (6,53). Sammenligningen mellem udenlandssvenskere og svenskere i Sverige er imidlertid ikke helt retvisende, idet den ikke tager højde for eventuelle forskelle i en række karakteristika, som potentielt kan forklare disse forskelle mellem grupperne. Dette belyses i Tabel 3 i analysen nedenfor.

Tabel 1 Tillidsniveau blandt udenlandssvenskere og svenskere i Sverige

	Gennemsnitlig tillid	
Svenskere i Sverige	6,61 (2,23)	
Udenlandssvenskere	7,35 (1,95)	
- Bosat i Norden		7,59 (1,91)
- Bosat i Nordv.europa og angelsaks. lande		7,41 (1,88)
- Bosat i Sydvesteuropa		7,13 (1,94)
- Bosat i Østeuropa og tidl. Sovjetunionen		6,53 (2,14)
- Bosat i Afrika og Mellemøsten		6,73 (2,31)
- Bosat i Asien		6,88 (2,19)
- Bosat i Latinamerika		6,89 (1,98)

Kommentar: Gennemsnitlig social tillid blandt udenlandssvenskere og svenskere i Sverige med standardafvigelse i parentes. Social tillid er målt på en skala fra 0 ("Det går inte att lita på människor i allmänhet") til 10 ("Det går att lita på människor i allmänhet"), som svar på spørgsmålet "I vilken utsträckning går det att lita på människor i allmänhet?". Antal observationer for hver gruppe (i parentes): Svenskere i Sverige (6 711), Udenlandssvenskere i alt (2 487), Udenlandssvenskere i Norden (396), Nordvesteuropa og Angelsaksiske lande (879), Sydvesteuropa (305), Østeuropa og tidligere Sovjetunionen (260), Afrika og Mellemøsten (155), Asien (296), Latinamerika (196). Data er vægtet med den anbefalede vægt for at tage højde for forskellig udvalgssandsynlighed blandt udenlandssvenskere. Respondenter fra Den nationale SOM-undersøgelse 2014 er givet værdien 1 på denne variabel. * $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$

Kilde: SOM-undersøgelsen af udlandssvenskere 2014.

I den første analyse er den *uafhængige variabel* destinationsregion, specifikt følgende regioner: Norden, øvrige Nordvesteuropa og angelsaksiske lande, Sydvesteuropa, Østeuropa og tidligere Sovjetunionen, Afrika og Mellemøsten, Asien, og Latinamerika. Denne opdeling er foretaget på baggrund af tidligere analyser, som har vist, at de nordiske lande generelt har det højeste tillidsniveau i verden efterfulgt af det øvrige Nordvesteuropa/de angelsaksiske lande (Delhey & Newton, 2005; Bjørnskov, 2007). Bortset fra visse lande i Asien, er tilliden generelt lav i landene i de øvrige destinationsregioner. I den anden analyse, hvor data for udenlandssvenskere og svenskere i Sverige kombineres, generes en indikator for, hvorvidt man er udenlandssvensker eller svensker i Sverige (defineret som havende svensk statsborgerskab). En uddybende variabelbeskrivelse kan findes i Tabel A i appendiks.

Idet det ikke er tilfældigt, hvilken land/region man har valgt at migrere til – eller hvorvidt man har valgt at migrere eller ej – er det nødvendigt at kontrollere for faktorer, som både kan forventes at påvirke beslutningen om at migrere, og det efterfølgende valg af destinationsland, samt den sociale tillid. Herved forsøges at tage højde for en eventuel selv-selektion af individer på baggrund af forhold, som også påvirker den sociale tillid. Et oplagt eksempel her på er uddannelse, som gentagne analyser har vist er (positivt) korreleret med social tillid (Dinesen

& Bekkers, Under udgivelse; se dog Oskarsson et al. (2015) for en modsatrettet konklusion). Hvis fx højtuddannede systematisk vælger at migrere – som det synes at være tilfældet jævnfør indledningskapitlet – og måske endda til bestemte lande (fx for bedre at kunne kapitalisere på deres uddannelse), vil det indebære en bias i sammenhængen mellem destinationsland og tillid, hvis der ikke kontrolleres for uddannelse i analysen. For at imødegå selv-selektion af denne karakter kontrolleres der i analyserne for følgende sociodemografiske forhold: køn, alder, alder^2, uddannelse, at være i arbejde, civilstand, og stillingskategori/erhvervsgruppe. I tillægsanalyser inkluderes også egen opfattelse af husholdningsindkomst, men denne variabel er ikke medtaget i de afrapporterede analyser pga. et markant fald i observationer i analysen af kombinationen af SOM-undersøgelsen af udlandssvenskere og den nationale SOM-undersøgelse, idet spørgsmålet ikke er stillet til alle respondenter i sidstnævnte. Endelig inkluderes også en række variable, som indfanger tilknytning til Sverige i forhold til det nye land, i modellen, der kun fokuserer på immigranter. Dette gøres for at undersøge om tilliden hænger sammen med denne tilknytning, som potentielt også varierer mellem regioner. Konkret inkluderes antal år siden udvandring, statsborgerskab i det nye land, samt hvorvidt der primært tales svensk i hjemmet.

Alle analyser foretages med *Ordinary Least Squares* (OLS). I analyserne udelukkende baseret på udenlandssvenskere er der anvendt den anbefalede survey-vægt for at justere for forskellig udvalgssandsynlighed. Idet den nationale SOM-undersøgelse burde være repræsentativ for den svenske befolkning og vægtning dermed unødvendig, gives respondenterne i denne undersøgelse værdien "1" på denne variabel i de kombinerede analyser af SOM-undersøgelsen af udlandssvenskere og den nationale SOM-undersøgelse.[2]

Resultater

Først afrapporteres resultater alene baseret på udenlandssvenskere. Hernæst sammenlignes svenskere i Sverige med udenlandssvenskere – både som helhed og på tværs af destinationsregioner.

Sammenligning af udenlandssvenskere

Tabel 2 afrapporterer modellen, der fokuserer på udenlandssvenskere. Model 1 viser, at der er signifikante forskelle mellem svenskere bosat i forskellige regioner. Ydermere korresponderer forskellene med forventningen baseret på det erfaringsbaserede perspektiv: Tilliden er signifikant højere blandt svenskere i de andre nordiske lande (som er karakteriseret ved meget høje niveauer af tillid) end i alle andre regioner bortset fra Nordvesteuropa/de angelsaksiske lande, hvor forskellen (0,22 på 11-punkt skalaen) lige akkurat ikke er signifikant på det gængse 0,05-niveau. Endvidere er tilliden lavest for udenlandssvenskere bosat i Østeuropa og det tidligere Sovjetunionen (1,08 point lavere), efterfulgt af Afrika og Mellemøsten

(0,83 point), Latinamerika (0,74 point), og Asien (0,69 point) – alle regioner, der generelt er karakteriseret ved lande med lave tillidsniveauer. Forskellene mellem udenlandssvenskere bosat i disse regioner og i Norden, må betegnes som ret markante. Endelig er tilliden blandt udenlandssvenskere i Sydvesteuropa 0,41 point lavere end for svenskere bosat i Norden og dermed placeret mellem de mere tillidsfulde nordiske (og Nordvesteuropæiske/angelsaksiske) lande og svenskere bosat i de mindre tillidsfulde regioner.

Interessant nok betyder inddragelsen af de sociodemografiske variable i Model 2 kun at forskellene øges mellem udenlandssvenskere i Norden og de øvrige udvandringsregioner (undtagen Asien). Det gælder i særdeleshed forskellene mellem Norden og det øvrige Vesten, som nu er på henholdsvis 0.32 point (Nordvesteuropa/angelsaksiske lande) og 0.58 point (Sydvesteuropa) på tillidsskalaen (og begge signifikante). Svenskere bosiddende i de øvrige nordiske lande besidder altså ikke demografiske karakteristika, der gør dem mere tillidsfulde end svenskere bosiddende i andre regioner – tværtimod.

Bortset fra en relativt markant forskel mellem de højest og de lavest uddannede (førstnævnte er mest tillidsfulde), det forhold at kvinder er mere tillidsfulde end mænd, samt forskelle mellem visse erhvervsgrupper (ikke vist), er der generelt ingen signifikante effekter af de sociodemografiske variable. Udover de sociodemografiske variable afrapporteret i analyserne, er det også forsøgt at tilføje selvopfattet husstandsindkomst, men det ændrer ikke nævneværdigt på det overordnede mønster i tillidsforskelle mellem udenlandssvenskere i forskellige regioner.

I Model 3, 4 og 5 tilføjes henholdsvis opholdstid i udlandet, statsborgerskab i udlandet, samt hvorvidt der primært tales svensk i hjemmet, til modellen med de sociodemografiske variable. Dette ændrer ikke forskellene mellem udenlandssvenskere i forskellige udvandringsdestinationer, og ingen af variablene er signifikante i sig selv (p=0,25 eller højere).

Den umiddelbare fortolkning af de systematiske forskelle mellem udenlandssvenskere bosat i forskellige regioner er, at den høje svenske tillid opretholdes i de øvrige nordiske lande, hvor man også gør sig erfaringer, der understøtter – og måske endda udbygger – tilliden. Omvendt giver det at være bosiddende i mindre tillidsfulde lande anledning til erfaringer, der influerer negativt på tilliden. Denne fortolkning bør dog nuanceres, som det fremgår af sammenligningen mellem udenlandssvenskere og svenskere bosat i Sverige i Tabel 3. En passant kan det bemærkes, at den positive sammenhæng mellem udenlandssvenskeres sociale tillid og tillidsniveauet i det land, de er migreret til, svarer til fundet for tilfredshed med demokratiet afrapporteret i Dahlberg & Lindes kapitel i denne antologi.

Som en yderligere nuancering af resultaterne i Model 3 er det relevant at spørge, om effekten af destinationskonteksten afhænger af, hvor lang tid man har været borte fra Sverige. Det erfaringsbaserede perspektiv vil umiddelbart hævde, at jo længere tid der tilbringes i en kontekst, jo større indflydelse burde erfaringer i denne kontekst have for tilliden. Man skulle derfor forvente, at forskellene mellem

Tabel 2 Determinanter af udenlandssvenskeres tillid

	Model 1	Model 2	Model 3	Model 4	Model 5
Region (ref. = Norden)					
Nordv.europa og angelsaks. lande	-0,22	-0,32**	-0,32**	-0,30*	-0,31**
	(0,12)	(0,12)	(0,12)	(0,12)	(0,12)
Sydvesteuropa	-0,41**	-0,58***	-0,58***	-0,56***	-0,59***
	(0,15)	(0,15)	(0,15)	(0,15)	(0,15)
Østeuropa og tidl. Sovjetunionen	-1,08***	-1,11***	-1,11***	-1,06***	-1,09***
	(0,17)	(0,17)	(0,18)	(0,18)	(0,18)
Afrika og Mellemøsten	-0,83***	-0,89***	-0,89***	-0,86***	-0,90***
	(0,23)	(0,22)	(0,22)	(0,22)	(0,22)
Asien	-0,69***	-0,69***	-0,69***	-0,72***	-0,69***
	(0,16)	(0,16)	(0,17)	(0,16)	(0,16)
Latinamerika	-0,74***	-0,83***	-0,83***	-0,80***	-0,82***
	(0,19)	(0,19)	(0,19)	(0,19)	(0,19)
Mand		-0,27**	-0,27**	-0,28**	-0,27**
		(0,10)	(0,10)	(0,10)	(0,10)
Alder		0,05	0,05	0,05	0,05
		(0,03)	(0,03)	(0,03)	(0,03)
Alder^2		-0,00	-0,00	-0,00	-0,00
		(0,00)	(0,00)	(0,00)	(0,00)
Skoleuddannelse (ref. = ≤ grundskole)					
Gymnasium/folkehøjskole (u. eks.)		0,53	0,53	0,54	0,53
		(0,42)	(0,42)	(0,41)	(0,42)
Gymnasium/folkehøjskole (eks.)		0,52	0,52	0,49	0,50
		(0,36)	(0,36)	(0,36)	(0,36)
Eftergymnasial udd. (ikke univ.)		0,47	0,47	0,47	0,46
		(0,36)	(0,36)	(0,36)	(0,37)
Universitet/højskole (u. eks.)		0,43	0,43	0,41	0,41
		(0,37)	(0,37)	(0,37)	(0,37)
Universitet/højskole (eks.)		0,87*	0,87*	0,87*	0,86*
		(0,34)	(0,34)	(0,34)	(0,34)
I arbejde		0,03	0,03	0,03	0,03
		(0,13)	(0,13)	(0,13)	(0,13)
Gift/Partnerskab/Samboende		0,19	0,19	0,19	0,19
		(0,13)	(0,13)	(0,13)	(0,13)
År siden udvandring			-0,00		
			(0,00)		
Statsborger i det nye land				-0,13	
				(0,12)	
Taler primært svensk					0,05
					(0,09)
Stillingskategori fixed effect	Nej	Ja	Ja	Ja	Ja
Constant	7,62***	5,85***	5,84***	5,89***	5,75***
	(0,10)	(0,73)	(0,73)	(0,73)	(0,73)
Observations	2 240	2 240	2 240	2 231	2 229
R^2	0,02	0,07	0,07	0,07	0,07

Kommentar: Regressionsanalyse med social tillid som afhængig variabel. Social tillid er målt ved spørgsmålet "I vilken utsträckning går det att lita på människor i allmänhet?", som er besvaret på en skala fra 0 ("Det går inte att lita på människor i allmänhet") til 10 ("Det går att lita på människor i allmänhet"). Tabellen indeholder ustandardiserede regressionskoefficienter med robuste standardfejl i parentes (undtagen de to sidste linjer). Model 1-3 er baseret på de samme observationer (gyldige svar på variablene som indgår i Model 3). Data er vægtet med den anbefalede vægt for at tage højde for forskellig udvalgssandsynlighed blandt respondenterne. * $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$

Kilde: SOM-undersøgelsen af udlandssvenskere 2014.

udenlandssvenskere bosat i henholdsvis de øvrige nordiske lande og de andre destinationsregioner burde øges med tiden, hvis sidstnævnte i højere grad end førstnævnte giver anledning til erfaringer, som eroderer tilliden. For at undersøge dette har jeg tilføjet interaktionsled mellem opholdstid i udlandet og destinationsregionerne i Model 3 (med de øvrige nordiske lande som referencekategori). Ganske slående viser resultaterne (ikke vist), at tillidsforskellene mellem udlandssvenskere i de nordiske lande og i de øvrige regioner forøges med opholdstiden (fem ud af seks interaktionsled er signifikante på p=0,09 eller lavere), præcis som forudsagt på baggrund af det erfaringsbaserede perspektiv. Det må alt andet lige siges at være et ret stærkt indicium på, at den sociale tillid gradvist opdateres med de erfaringer, individet gør sig.

Mens resultaterne altså understøtter det erfaringsbaserede perspektiv i den forstand, at udenlandssvenskeres tillid er positivt korreleret med tillidsniveauet i landene i de regioner, som de er migreret til (og at denne sammenhæng øges med opholdstiden), så er det dog også rimeligt at understrege, at tilliden blandt udenlandssvenskere er ganske høj – selv blandt dem, som er bosat i de mindst tillidsfulde regioner. I modellen med de sociodemografiske variable (Model 2) er tillidsniveauet blandt de mindst tillidsfulde udenlandssvenskere – bosat i Østeuropa/tidligere Sovjetunionen – fx stadig højere end blandt lokalbefolkningen i disse regioner (Adam, 2008). Noget tilsvarende gør sig gældende for de øvrige destinationsregioner undtagen de nordiske lande, hvor tilliden blandt lokalbefolkningen også er meget høj. Dette kan tolkes som en vis støtte til det kulturelle perspektiv i den forstand, at den høje svenske tillid i et vist omfang synes at "hænge ved". I den forbindelse er det dog værd at bemærke, at ovennævnte er simple sammenligninger med lokalbefolkningen, som ikke tager højde for eventuelle forskelle i en række tillidsfremmende/-reducerende individuelle karakteristika, som sandsynligvis kan forklare en del af forskellen. Mest oplagt må udenlandssvenskere antages at have bedre levevilkår end befolkningen som helhed i lavtillidssamfund. Overordnet set giver ovenstående analyser derfor støtte til det erfaringsbaserede perspektiv og – noget mere tentativt – også i et vist omfang til det kulturelle perspektiv.

Sammenligning mellem udenlandssvenskere og svenskere bosat i Sverige

Tabel 1 belyste tillidsforskelle mellem udenlandssvenskere og svenskere bosat i Sverige men uden at tage højde for forskelle i karakteristika mellem de to grupper, som potentielt kan forklare disse forskelle. Dette gøres i Tabel 3 nedenfor.[3] Først sammenlignes dog igen tilliden for alle udenlandssvenskere med tilliden for svenskere bosat i Sverige i en simpel bivariat model. Sammenligningen i Model 6 viser, at udenlandssvenskere er signifikant *mere tillidsfulde* end svenskere i Sverige – i alt 0,62 point på tillidsskalaen, hvilket må siges at være en relativ markant forskel. Model 7 viser imidlertid, at ca. 30 procent af denne forskel kan forklares med sociodemografiske variable – særligt hvad angår uddannelse og arbejdsstatus – idet forskellen nu er reduceret til 0,43, men dog stadig signifikant.

Tabel 3 Tillid blandt udenlandssvenskere og svenskere i Sverige

	Model 6	Model 7	Model 8	Model 9
Udenlandssvensk (ref. = bosat i Sverige)	0,62***	0,43***		
	(0,05)	(0,06)		
Destinationsregion (ref. = bosat i Sverige)				
Norden			0,87***	0,76***
			(0,10)	(0,10)
Nordv.europa og angelsaks. lande			0,65***	0,40***
			(0,07)	(0,08)
Sydvesteuropa			0,46***	0,24*
			(0,12)	(0,12)
Østeuropa og tidl. Sovjetunionen			-0,21	-0,31*
			(0,14)	(0,14)
Afrika og Mellemøsten			0,04	-0,21
			(0,21)	(0,20)
Asien			0,18	-0,02
			(0,13)	(0,13)
Latinamerika			0,13	-0,07
			(0,17)	(0,16)
Mand		-0,19***		-0,18***
		(0,05)		(0,05)
Alder		0,03*		0,03**
		(0,01)		(0,01)
Alder^2		-0,00		-0,00
		(0,00)		(0,00)
Skoleuddannelse (ref. = ≤ grundskole)				
Gymnasium/folkehøjskole (u. eks.)		0,31**		0,32**
		(0,12)		(0,12)
Gymnasium/folkehøjskole (eks.)		0,47***		0,48***
		(0,10)		(0,10)
Eftergymnasial udd. (ikke univ.)		0,42***		0,43***
		(0,11)		(0,11)
Universitet/højskole (u. eks.)		0,69***		0,71***
		(0,12)		(0,12)
Universitet/højskole (eks.)		0,96***		0,96***
		(0,10)		(0,10)
I arbejde		0,27***		0,23***
		(0,07)		(0,07)
Gift/Partnerskab/Samboende		0,41***		0,41***
		(0,06)		(0,06)
Stillingskategori fixed effect	Nej	Ja	Nej	Ja
Konstant	6,75***	5,06***	6,75***	4,96***
	(0,03)	(0,28)	(0,03)	(0,28)
Observations	7 548	7 548	7 548	7 548
R^2	0,02	0,08	0,02	0,09

Kommentar: Regressionsanalyse med social tillid som afhængig variabel. Social tillid er målt ved spørgsmålet "I vilken utsträckning går det att lita på människor i allmänhet?", som er besvaret på en skala fra 0 ("Det går inte att lita på människor i allmänhet") til 10 ("Det går att lita på människor i allmänhet"). Tabellen indeholder ustandardiserede regressionskoefficienter med robuste standardfejl i parentes (undtagen de to sidste linjer). Model 6-9 er baseret på observationer med gyldige svar på alle variable i modellen. Data er vægtet med den anbefalede vægt for at tage højde for forskellig udvalgssandsynlighed blandt udenlandssvenskere. Respondenter fra Den nationale SOM-undersøgelse 2014 er givet værdien 1 på denne variabel.
* $p < 0{,}05$, ** $p < 0{,}01$, *** $p < 0{,}001$

Kilde: SOM-undersøgelsen af udlandssvenskere og Den nationale SOM-undersøgelse 2014.

Model 8 kaster yderligere lys over mønstret fra de to første kolonner, idet udenlandssvenskerene her – parallelt til Tabel 1 og 2 – er opdelt i de specifikke regioner i verden, hvor de bor. Det fremgår, at udenlandssvenskerne i vestlige lande har signifikant højere social tillid end svenskere i Sverige, mens der ikke er signifikante forskelle for de øvrige destinationsregioner. Mere specifikt, så er tilliden blandt udenlandssvenskere i Norden 0,87 point højere på tillidsskalaen end svenskere i Sverige, mens de tilsvarende forskelle for udenlandssvenskere i henholdsvis Nordvesteuropa/angelsaksiske lande og Sydvesteuropa er 0,65 og 0,46 point. Som det ses af Model 9, forklarer de sociodemografiske variable – særligt uddannelse – en del af disse forskelle, specielt for udenlandssvenskere i Sydvesteuropa, hvor forskellen nu er reduceret til 0,24 point. Kontrollen for sociodemografiske variable medfører også, at udlandssvenskere bosat udenfor Vesten har lavere tillid end svenskere bosat i Sverige, men det er dog kun for Østeuropa/tidligere Sovjetstater, at forskellen (0,31 point) er signifikant.

Overordnet set er resultaterne fra analysen afrapporteret i Tabel 3 ikke helt entydige. Det forhold at tilliden er signifikant højere i Norden – og særligt i det øvrige Vesten – end blandt svenskere i Sverige, lader sig ikke umiddelbart forklare med det kulturelle perspektiv (som forudsiger stabilitet og dermed ingen forskel i tilliden). Det lader sig imidlertid heller ikke forklare af det erfaringsbaserede perspektiv, som forudsiger fravær af tillidsforskelle mellem svenskere i Sverige og svenske indvandrere i Norden, hvor tillidsniveauet blandt "indfødte" er ca. det samme som i Sverige (måske dog marginalt højere jf. Sønderskov & Dinesen, 2014). Modsat det observerede mønster forudsiger dette perspektiv også højere tillid blandt svenskere i Sverige end i det øvrige Vesten, hvor tillidsniveauet blandt lokalbefolkningen generelt er lavere end i Sverige. Omvendt passer den lavere tillid blandt svenskere bosat i Østeuropa/tidligere Sovjetstater sammenlignet med svenskere i Sverige godt med det erfaringsbaserede perspektiv.

En plausibel forklaring på de uventede tillidsforskelle mellem udenlandssvenskere og svenskere bosat i Sverige er selv-selektion på en række uobserverede forhold, som både hænger sammen med valg af bopælsland samt social tillid. Et eksempel kunne være det grundlæggende personlighedstræk "optimisme", som forskningen har vist hænger sammen med tillid (Uslaner, 2002) og, som det forekommer sandsynligt, også hænger sammen med beslutningen om at migrere til et andet land. Problemet er i den forbindelse, at det ikke kan afvises, at optimisme i sig selv er påvirket af tilliden – eller af erfaringer i det nye land. Inklusion af et mål for optimisme i modellen kan således både føre til endogenitet og "post-treatment bias". Kausalforholdet mellem optimisme og tillid og migration kan ikke afgøres her, men for at undersøge i hvilket omfang at denne variabel påvirker resultaterne, har jeg forsøgt at tilføje en proxy for denne variabel (specifikt *livstilfredshed* jf. Uslaner (2002)) til Model 9. Dette reducerer visse tillidsforskelle mellem landene en smule, mens det forøger andre. Det overordnede mønster er dog intakt.

På tilsvarende vis har jeg også forsøgt at kontrollere for selvopfattet helbred, som kan tænkes at påvirke valget om at migrere og graden af tillid, men som også selv kan være et resultat heraf. Dette har en større betydning for forskellene mellem svenskere bosat i Vesten og i Sverige (de reduceres yderligere), ligesom svenskere bosat i Afrika/Mellemøsten nu også er signifikant mindre tillidsfulde end svenskere bosat i Sverige. Dette peger i retning af det erfaringsbaserede perspektiv, men samtidig består en række forskelle, som ikke kan forklares af dette perspektiv. Endelig bør det nævnes, at inddragelse af egen opfattelse af husholdningsindkomst (hvilket reducerer antallet af observationer kraftigt jf. ovenfor) ikke bidrager nævneværdigt til at forklare forskellene mellem landene.

Disse tillægsanalyser tyder altså på, at en del af de uventede tillidsforskelle mellem svenskere i Sverige og svenskere i vestlige lande kan forklares af forhold, som korrelerer med de ekstra inkluderede variable i disse analyser. Dette kan tages som en indikation på, at selv-selektion er en plausibel forklaring på (en del af) de observerede forskelle. Omvendt kan det også indvendes, at selv ved at inddrage variable, der sandsynligvis er endogene, resterer der uventede signifikante tillidsforskelle mellem svenskere i Sverige og svenskere i vestlige lande. Yderligere undersøgelser af forklaringen på dette resultat – og hvordan det kan ses i relation til henholdsvis det erfaringsbaserede og det kulturelle perspektiv på skabelsen af tillid – er et oplagt mål for opfølgende analyser.

Konklusion

Formålet med dette kapitel har været at undersøge, gennem analyse of SOM-undersøgelsen af udlandssvenskere, om svenskere tager den høje sociale tillid med sig, når de rejser ud i verden. Afdækningen af dette spørgsmål kan bidrage til besvarelsen af det teoretiske spørgsmål om, hvorvidt social tillid primært er et uforanderligt kulturtræk eller snarere formes kontinuerligt gennem de erfaringer, individet gør sig. Endvidere udgør datagrundlaget i SOM-undersøgelsen af udlandssvenskere unikke muligheder i dette henseende – specifikt i forhold til at undersøge hvordan tilliden udvikler sig, når man migrerer *fra et højtillidssamfund*.

Resultaterne viste, for det første, at udenlandssvenskernes tillid samvarierer med tilliden i landene i den region, de er rejst til. Det kan ses som udtryk for, at udenlandssvenskerens tillid er formet af de samme erfaringer, som har gjort tilliden højere eller lavere blandt de "indfødte" i et givent destinationsland. Det er altså evidens for det erfaringsbaserede perspektiv. I tråd med dette fund viste analysens anden del, at udenlandssvenskere i mindre tillidsfulde regioner også har en tendens til at være mindre tillidsfulde end svenskere bosat i Sverige. Modsætningsvis viste disse analyser imidlertid også, at udenlandssvenskere i vestlige lande har signifikant højere tillid end svenskere bosat i Sverige. Årsagen til dette står tilbage som et ubevaret spørgsmål, som passende kunne motivere fremtidige analyser.

På et mere overordnet plan synes studier, der sammenligner migranter i forskellige destinationslande, såvel som migranter med ikke-migranter fra det samme hjemland, at være en frugtbar tilgang til studiet af årsager til social tillid og andre attituder, herunder spørgsmålet om hvilken rolle erfaringer betyder. Nærværende forskningsdesign udgør en forbedring, i forhold til tidligere studier, men en række forhold vil kunne forbedre immigrantbaserede designs yderligere. For det første ville det være en central forbedring, at kunne studere de *samme individer* over tid i deres nye hjemland. Herved vil man kunne afdække, om en tilpasning til tilliden i det nye land sker relativt hurtigt eller mere gradvist over tid (Dinesen, 2013). Dette vil kunne bidrage til yderlige belysning af de konkrete erfaringsprocesser, der ligger bag det erfaringsbaserede perspektiv. For det andet vil en yderligere adressering af selv-selektion blandt immigranter være kærkommen i forhold til at kunne drage bedre underbyggede kausalslutninger. Tilfældig variation i hvem der udvandrer og hvor der udvandres til, vil selvfølgelig være at foretrække. Men i erkendelse af at begge dele kan være svære at identificere, vil andre tilføjelser af mere ydmyg karakter også være værdifulde. Man kunne for eksempel forsøge at tage højde for immigranters motiv for at migrere (arbejde, partner etc.), hvilket formentlig i en vis grad vil gøre dem mere sammenlignelige. Et andet design som vil kunne bidrage til at gøre migranter mere sammenlignelige med mennesker i deres hjemland, er at sammenligne dem med familiemedlemmer – mest oplaget søskende – som er blevet i hjemlandet. Herved kan man fjerne alle forskelle som vedrører fælles gener og opvækstmiljø i familien. Der findes således et væld af muligheder for at forbedre og udbygge studier af migranter i fremtiden og SOM-undersøgelsen af udlandssvenskere udgør formentlig det mest oplagte udgangspunkt for dette.

Noter

1 Det anvendte tillidsspørgsmål korrelerer ganske højt med de to øvrige items i SOM-undersøgelsen af udlandssvenskere (Pearson's r på 0,64 og 0,73), hvilket indikerer, at det er acceptabelt at bruge dette ene item, da det i høj grad indfanger den underliggende tillidsdimension.

2 For analyserne på udenlandssvenskere anvendes specifikt Statas survey-modul ("svy"), mens der i de kombinerede analyser på både udenlandssvenskere og svenskere i Sverige anvendes almindelige sandsynlighedsvægte ("aweight"-optionen i Tabel 1 og "pweight"-optionen i Tabel 3).

3 Bemærk at analysen i Tabel 3 bygger på andre observationer end analysen i Tabel 1 (som følge af brug af "listwise" ekskludering af observationer), hvilket forklarer, at forskellene i tilliden mellem de forskellige grupper ikke er den samme i de to tabeller.

Referencer

Adam, Frane (2008). "Mapping Social Capital across Europe", *Social Science Information*, 47(2): 159-186.

Alghan, Yann & Pierre Cahuc (2010). "Inherited trust and growth", *American Economic Review*, 100(5): 2060-2092.

Andersen, Rasmus Fonnesbæk & Peter Thisted Dinesen (Under udgivelse). "Social Capital in the Scandinavian Countries", i Peter Nedergaard & Anders Wivel (red.), *Routledge Handbook on Scandinavian Politics*. Taylor Francis/Routledge.

Bjørnskov, Christian (2006). "Determinants of generalized trust: a cross-country comparison", *Public Choice*, 130(1): 1-21.

Delhey, Jan. & Kenneth Newton (2005). "Predicting cross-national levels of social trust: global pattern or Nordic exceptionalism?", *European Sociological Review*, 21(4): 311-327.

Dinesen, Peter Thisted (2012a). "Does generalized (dis)trust travel? Examining the impact of cultural heritage and destination-country environment on trust of immigrants", *Political Psychology*, 33(4): 495-511.

Dinesen, Peter Thisted (2012b). "Parental transmission of trust or perceptions of institutional fairness: generalized trust of non-western immigrants in a high-trust society", *Comparative Politics*, 44(3): 273-289.

Dinesen, Peter Thisted (2013). "Where you come from or where you live? Examining the cultural and institutional explanation of generalized trust using migration as a natural experiment", *European Sociological Review*, 29(1): 114-128.

Dinesen, Peter Thisted & Rene Bekkers (Under udgivelse). "The Development of Individual's Generalized Social Trust: A Review", i Paul A. M. Van Lange, Bettina Rockenbach & Toshio Yamagishi (red.), *Trust in Social Dilemmas. Oxford Series in Human Cooperation.* Oxford: Oxford University Press.

Dinesen, Peter Thisted & Marc Hooghe (2010). "When in Rome, do as the Romans do: the acculturation of generalized trust among immigrants in Western Europe", *International Migration Review*, 44(3): 697-727.

Dinesen, Peter Thisted, Asbjørn Sonne Nørgaard & Robert Klemmensen (2014). "The civic personality: personality and democratic citizenship", *Political Studies*, *62*(S1): 134-152.

Glanville, Jennifer L. & Pamela Paxton. (2007). "How do we learn to trust? A confirmatory tetrad analysis of the sources of generalized trust", *Social Psychology Quarterly*, 70(3): 230-242.

Glanville, Jennifer L., Matthew A. Andersson & Pamela Paxton (2013). "Do social connections create trust? An examination using new longitudinal data", *Social Forces,* 92(2): 545-562.

Guiso, Luigi, Paola Sapienza & Luigi Zingales (2008). "Social capital as good culture", *Journal of the European Economic Association*, 6(2-3): 295-320.

Knack, Stephen (2002). "Social Capital and the Quality of Government: Evidence from the States", *American Journal of Political Science*, 46(4): 772-785.

Knack, Stephen & Keefer, Philip (1997). "Does social capital have an economic payoff? a cross-country investigation", *Quarterly Journal of Economics*, 112(4): 1251–1288.

Kocher, Martin G., Todd Cherry, Stephan Kroll, Robert J. Netzer & Matthias Sutter (2008). "Conditional cooperation on three continents", *Economic Letters*, 101(3): 175-178.

Laurence, James (2015). "(Dis)placing trust: The long-term effects of job displacement on generalised trust over the adult lifecourse", *Social Science Research*, 50(1): 46-59.

Levi, Margaret (1988). *Of Rule and Revenue*. Berkeley: University of California Press.

Lundmark, Sebastian, Mikael Gilljam & Stefan Dahlberg (Under udgivelse). "Measuring generalized trust. An examination of question wording and the number of scale points", *Public Opinion Quarterly*.

Nannestad, Peter, Gert Tinggaard Svendsen, Peter Thisted Dinesen, & Kim Mannemar Sønderskov (2014). "Do institutions or culture determine the level of social trust? The natural experiment of migration from non-western to western countries", *Journal of Ethnic and Migration Studies,* 40(4): 544-565.

Oskarsson, Sven, Peter Thisted Dinesen, Christopher T. Dawes, Magnus Johannesson & Patrik K. E. Magnusson (2015). *Education and Social Trust: Testing a Causal Hypothesis Using the Discordant Twin-Pair Design*. Uppsala: Mimeo.

Putnam, Robert D. (1993). *Making democracy work: civic traditions in modern Italy*. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Putnam, Robert D. (2000). *Bowling alone: the collapse and revival of American community*. New York: Simon & Schuster.

Rice, Tom W. & Jan L. Feldman (1997). "Civic culture and democracy: From Europe to America", *Journal of Politics*, 59(4): 1143-1172.

Robinson, Robert V., & Elton F. Jackson (2001). "Is trust in others declining in America? An age–period–cohort analysis", *Social Science Research*, 30(1): 117-145.

Rothstein, Bo. (2005). *Social traps and the problems of trust*. Cambridge: Cambridge University Press.

Rönnerstrand, Björn (2013). "Social capital and immunisation against the 2009 A (H1N1) pandemic in Sweden", *Scandinavian Journal of Public Health*, 41(8): 853-859.

Sønderskov, Kim Mannemar (2011). "Explaining large-N cooperation: generalized social trust and the social exchange heuristic", *Rationality and Society*, 23(1): 51-74.

Sønderskov, Kim Mannemar & Peter Thisted Dinesen (2014). "Danish exceptionalism: explaining the unique increase in social trust over the past 30 years", *European Sociological Review*, 30(6): 782-795.

Sønderskov, Kim Mannemar & Peter Thisted Dinesen (Under udgivelse). "Trusting the state, trusting each other? The effect of institutional trust on social trust", *Political Behavior*.

Tabellini, Guido (2008). "Presidential address. Institutions and culture", *Journal of the European Economic Association*, 6(2-3): 255.294.

Uslaner, Eric (2002). *The moral foundations of trust.* Cambridge: Cambridge University Press.

Uslaner, Eric (2008). "Where you stand depends upon where your grandparents sat", *Public Opinion Quarterly,* 72(4): 725-740.

Zmerli, Sonja & Kenneth Newton (2008). "Social trust and attitudes toward democracy", *Public Opinion Quarterly*, 72(4): 706-724.

Appendiks: Kodning af variable

Tabel A

Variabel	Operationalisering
Social tillid	*I vilken utsträckning går det att lita på människor i allmänhet?* Besvaret på en skala fra 0 (“Det går inte att lita på människor i allmänhet”) til 10 (“Det går att lita på människor i allmänhet”).
Udenlandssvensker	0 = Nej ; 1 = Ja
Destinationsregion	Som klassificeret i variablen *svarsregion* med Stillehavet klassificeret som *Asien*. Derudover er Europa, Nordamerika og Australien og New Zealand opdelt i to kategorier: *Nordvesteuropa og Angelsaksiske lande* (Australien, Belgien, Canada, Holland, Guernsey, Luxemburg, New Zealand, Schweiz, Storbritannien, Tyskland, USA, Østrig) og *Sydvesteuropa* (Frankrig, Grækenland, Italien, Malta, Monaco, Portugal, Spanien). Cypern er omklassificeret som *Sydvesteuropa* og Palæstina som *Afrika og Mellemøsten*.
Køn	0 = Kvinde; 1 = Mand.
Alder	Alder målt i år.
Skoleuddannelse	*Seks kategorier*: Grundskole eller lavere; Gymnasium/folkehøjskole uden eksamen; Gymnasium/folkehøjskole med eksamen; Eftergymnasial uddannelse (ikke højskole eller universitet); Studier ved højskole eller universitet; Eksamen fra højskole eller universitet/forskeruddannelse.
I arbejde	0 = Alle øvrige valide svar; 1 = I arbejde.
Gift/Partnerskab/Samboende	0 = Enlig/enke; 1 = Gift/samboende/partnerskab
År siden udvandring	Tid siden udvandring målt i år.
Statsborger i det nye land	0 = Nej; 1= Ja.
Taler primært svensk	Taler primært svensk i det nuværende hjem?: 0 = Nej; 1= Ja.
Stillingskategori	Som klassificeret i variablen *f60*. De to kategorier for landmænd (*jordbrukare*) er slået sammen til én kategori. Ikke valide svar er sat til missing.
Livstilfredshed	*Hur nöjd är du på det hela taget med det liv du lever?* Besvaret på en skal fra 1 (“Inte alls nöjd”) til 4 (“Mycket nöjd”).
Helbred	Hur bedömer du ditt allmänna hälsotillstånd? Besvaret på en skala fra 0 (“Mycket dåligt”) til 10 (“Mycket gott”).

UTLANDSSVENSKARNAS INSTITUTIONSFÖRTROENDE

SOFIA ARKHEDE & LENNART WEIBULL

”Vem i hela världen kan man lita på”, frågade sig Björn Afzelius i en låt förknippad med sjuttiotalets proggrörelse[1]. Låten handlar om hur vi som människor kan förhålla oss till en värld förknippad med svek, tappat förtroende och omvälvningar. Oavsett om vi delar proggens ifrågasättande tongångar kan vi konstatera att dåligt fungerade samhällsinstitutioner och bristande förtroende eroderar varje samhällsbildning. Förtroende är ett av samhällets bärande fundament. Tilliten mellan människor är en slags grundläggande förutsättning för varje samhälles existens (se Dinesens kapitel i denna bok). Ofta förknippas förtroende till just relationer människor emellan – vi kan känna förtroende för vår partner eller för läkaren, men också för människor som vi inte känner. Som medborgare är det också viktigt att vi kan lita på de institutioner som bär upp samhället. Förtroende handlar därför inte bara om relationen människor emellan utan också om samhällets centrala institutioner. Det är medborgarnas förtroende som ger institutionerna deras legitimitet. Förtroende är helt enkelt det sammanhållande kitt som gör samhället möjligt (Gamson 1968; Bok, 1980; Putnam, 2001; Rothstein, 2003). Samtidigt går det att argumentera för att en viss grad av skepticism inte nödvändigtvis dåligt utan snarare önskvärt, då en hälsosam misstänksamhet är en naturlig följd av att vi som medborgare i viss grad överför makten till institutionerna (Listhaug & Wiberg 1995). Men en smula försiktighet är dock inte samma sak som ett samhälle genomsyrat av skepticism och bristande legitimitet. En normativ slutsats är därför att ett högt institutionsförtroende är någonting önskvärt och nödvändigt för ett väl fungerande samhälle, liksom det för medborgarnas att orientera sig bland samhällets institutioner (Luhmann, 1989).

Syfte och frågor

Syftet med kapitlet är att undersöka samhällsförtroende bland utlandssvenskar. Det är framför allt två – delvis olika, delvis sammanfallande – perspektiv som står i centrum för studien. Det första ställer frågan om vad som kännetecknar utlandssvenskarnas förtroende för svenska institutioner i jämförelse med dem som bor i Sverige. Genom att studera utlandssvenskarnas förtroende får vi möjlighet att bredda horisonten. Med tanke på vad som i bokens inledning redovisades om den sociala och politiska sammansättningen av gruppen utlandssvenskar – exempelvis

Arkhede, Sofia & Weibull, Lennart (2016) Utlandssvenskarnas institutionsförtroende i Maria Solevid (red) *Svenska utlandsröster.* Göteborgs universitet: SOM-institutet.

högre utbildning och större politiskt intresse – kan ett större samhällsförtroende förväntas. Däremot är det svårbedömt i vilken utsträckning kontextfaktorn – i vilken typ av land man bor – har betydelse för utlandssvenskarnas förtroende för svenska samhällsinstitutioner (se nedan).

Från olika empiriska studier vet vi att förtroendet varierar stort mellan olika länder (Klingemann 1999; Newton & Norris 2000). Sverige har, tillsammans med sina nordliga grannar, pekats ut som ett land med hög mellanmänsklig tillit och högt samhällsförtroende (Rothstein 2012). Tidigare SOM-mätningar har kunnat bekräfta bilden av förtroendefulla svenskar även om relativt stora skillnader har kunnat mätas mellan enskilda år. Det finns även stora variationer mellan institutionerna. Polisen och domstolarna är institutioner som generellt uppbär ett stort förtroende hos den svenska befolkningen. De politiska institutionerna präglas däremot av andra rörelsemönster där framförallt de politiska valen spelar en viktig roll. Här har man sedan valet 1994 kunnat se en valårseffekt som karaktäriseras av att förtroendet för riksdagen och regeringen ökar under ett valår i förhållande till åren innan (Holmberg & Weibull 2015).

Det andra perspektivet gäller utlandssvenskarnas förtroende för samhällsinstitutionerna i det land där de är bosatta. Den centrala frågan är vilken bedömning utlandssvenskarna gör av dessa institutioner och vad som bestämmer bedömningarna. Analysen utgår från samma demografiska och politiska faktorer som i analysen av de svenska institutionerna och möjliggör jämförelser med dessa. Det kan antas att den egna politiska uppfattningen här har större betydelse än i bedömningarna av de svenska institutionerna. Av störst intresse är emellertid att studera hur utlandssvenskarnas förtroendebedömningar påverkas av i vilken typ av land man bor. Det ger i sin tur möjligheten att jämföra bedömningarna med objektiva data om hur institutionerna fungerar i respektive land, exempelvis grad av korruption. Vårt antagande är att utlandssvenskarna med sin lokala erfarenhet gör en förtroendebedömning som ligger nära vad objektiva data visar. Vidare ställer vi frågan i vad mån bedömningarna av boendelandets institutioner påverkar utlandssvenskarnas förtroendebedömningar av de svenska institutionerna.

Kapitlet följer en enkel modell. Den första delen ägnas åt utlandssvenskarnas bedömning av *svenska* institutioner där vi även har möjlighet att göra jämförelser med de svenska SOM-mätningarna. Den andra delen redovisar motsvarande analys av förtroendet för boendelandets institutioner. Mer specifikt avses här att undersöka hur samspelet mellan individ och kontext ser ut när boendelandets institutioner bedöms genom att utveckla en förklaringsmodell som befinner sig på både land- och individnivå.

Förtroendets innebörder

Förtroende är ett mångdimensionellt begrepp som rör sig på flera nivåer. Inom forskningen om förtroende görs ofta en första viktig skillnad mellan förtroendets

objekt – det som förtroendet avser, exempelvis en samhällsinstitution – och förtroendets subjekt – den som hyser förtroende, oftast en enskild individ eller en grupp av individer (Holmberg & Weibull, 2014). Samhällsförtroende utvecklas i ett samspel mellan objekten, institutionerna, och subjekten, medborgarna.

Inom förtroendeforskningen är det vanligt att skilja på *horisontellt* förtroende och *vertikalt* förtroende. Medan horisontellt förtroende avser förtroendet människor emellan, syftar det vertikala förtroendet på medborgarnas förtroende för institutioner eller organisationer av olika slag. Bakgrunden till föreställningen om samhällsförtroendes betydelse kan sökas i David Eastons klassificering som skiljer mellan *specifikt* och *diffust stöd*. Ett diffust stöd är mer varaktigt i tiden och handlar främst om legitimitet. Det specifika stödet är mer objektorienterat och handlar om en mer direkt utvärdering av prestation. Förtroende kan utifrån Eastons terminologi förstås såväl som ett specifikt som ett mer diffust stöd när institutionerna utvärderas antingen i ett mer konkret avseende eller i en mer abstrakt bemärkelse. Institutionsförtroendet kan därför sägas ligga på nivån emellan det specifika stödet för politiska aktörer och det diffusa stödet för mer övergripande principer (Listhaug & Wiberg 1995). En sådan positionering pekar på vikten av att skilja mellan institutionernas aktörer och institutionerna i sig, där det är fullt möjligt att medborgare förlorar förtroende för aktörerna, exempelvis politiker, men behåller förtroendet för institutionen i sig, exempelvis parlamentet.

Vad gör att medborgarna vågar lita på samhällets institutioner? Frågan är lika komplex och mångfacetterad som förtroendebegreppet. Årtionden av teoretisk debatt och empirisk forskning har landat i flera möjliga förklaringar. En slutsats är att det troligtvis rör sig om både individens sociala erfarenheter och perceptioner, alltså subjektegenskaper, såväl som faktorer relaterade till institutionernas egenskaper, objektegenskaper (Newton & Norris 2000). Två teoretiska perspektiv kan lyftas fram som särskilt har präglat de senaste decenniernas förtroendeforskning. Kulturteorierna betonar vikten av de formativa åren och att förtroendet hos individen avgörs av dennes politiska socialisering: politiska värderingar är inlärda, men samvarierar även med individens position i samhället. Förklaringarna återfinns således på individnivå och relaterar till individens relation i samhället där egenskaper såsom utbildning, kön och socioekonomisk status blir viktiga i förståelsen (Almond & Verba, 1963; Brady et al, 1995; Verba et al, 1995). Forskningen har dock visat att *vilka* attityder som är viktiga och styrkan i sådana samband varierar mellan olika institutioner (Listhaug & Wiberg 1995).

Ett kontrasterande teorikomplex betraktar förtroende som ett resultat av erfarenheter och mer rationella bedömningar av institutionernas faktiska prestationer. Utifrån ett sådant institutionellt perspektiv existerar förtroendet även utanför individen och är snarare en konsekvens av hur väl institutionerna presterar. Sådana teorier hävdar att det är systemets *performance*, eller prestation, och individens utvärderingar av dessa som har den avgörande betydelsen för förtroendet (Rose-Ackerman, 1999; Norris & Newton 2000). Ett institutionellt perspektiv handlar

således både om institutionell prestation och om individens *evaluering* av den institutionella prestationen (Mishler & Rose 2001). Vanliga förklaringsfaktorer som prövats utifrån det institutionella perspektivet är mer objektiva mått på prestation såsom ekonomisk tillväxt, arbetslöshet, korruptionsindikatorer och frågor om hur väl den berörda institutionen sköter sitt arbete.

Frågorna om samhällsförtroendets villkor har belysts genom ett stort antal empiriska studier. I Sverige har SOM-institutet sedan slutet av 1980-talet systematiskt mätt svenskarnas förtroende för en rad samhällsinstitutioner. Studierna visar att svenskarna är ett folk med generellt högt samhällsförtroende, liksom förtroendet för andra människor generellt är stort (Holmberg & Weibull, 2013; Holmberg & Rothstein, 2015; jfr Reeskens & Hooghe, 2008). Studierna har samtidigt visat att förtroende kan variera kraftigt både med hänsyn till vad som bedöms och vem det är som bedömer. När det gäller bedömningen av enskilda samhällsinstitutioner påverkas de både av deras upplevda betydelse i samhället och av hur man anser att verksamheten fungerar, alltså med Eastons terminologi det abstrakta och det konkreta (Elliot, 2004; Weibull, 2015).

Människors, subjektens, bedömningar har också visat sig påverkas av en rad demografiska och politiska faktorer. Motiven bakom att undersöka individuella faktorer har ofta varit möjligheten att göra långsiktiga prediktioner. Det finns systematiska köns- och utbildningsskillnader – kvinnor har vanligen större samhällsförtroende än män och högutbildade personer större än lågutbildade. Politiskt intresse är en annan faktor som bidrar till större förtroende. Empiriska analyser visar även på bedömningsskillnader som har att göra med människors sociala omgivning, kontexten, exempelvis personlig berördhet eller karaktären på området där man bor. Förtroendebedömningar påverkas också av medborgarnas generella tillit till andra människor (Holmberg & Weibull, 2013; Weibull, 2015).

Fokus på fyra institutioner

För att studera utlandssvenskarnas samhällsförtroende fanns i undersökningen två separata frågeinstrument. Det ena avsåg institutionsförtroendet för de svenska institutionernas, det andra institutionerna i landet där man bor. I båda fallen gällde det samma institutioner: *riksdagen/parlamenten*[2]*, regeringen, polisen och domstolarna*[3]. De fyra institutionerna representerar vad som brukar beskrivas som statens kärnfunktioner och är länken mellan medborgarna och staten (Norris 2000:19). För att få en bild av hur utlandssvenskarna bedömer förtroendet för svenska institutioner har följande fråga ställts: *”Hur stort förtroende har du för på det sätt på vilket följande svenska institutioner sköter sitt arbete”.* Svarsalternativen utgörs av en femgradig skala som går från ”Mycket stort förtroende” till ”Mycket litet förtroende” med ytterligare ett alternativ att ange ”Ingen uppfattning”. Det är samma frågeformulering som används i den svenska SOM-undersökningen.

För att återkoppla till tidigare resonemang kring specifikt och diffust stöd kan här nämnas att frågan rör sig om en mer direkt utvärdering av institutionernas prestation och rör sig bort ifrån det mer långsiktiga, diffusa stödet.

Är utlandssvenskar förtroendefulla?

I bakgrundsavsnittet framhölls sammansättningen av gruppen utlandssvenskar som ger oss anledning att anta att den har ett större samhällsförtroende än svenskar i allmänhet. Genom att den består av en stor andel högutbildade, förvärvsarbetande och politiskt intresserade – faktorer som talar för ett högt förtroende baserat på fynden från tidigare SOM-undersökningar (Holmberg & Weibull 2013b)- borde andelen med stort förtroende för de fyra institutionerna ligga på en relativt hög nivå. Å andra sidan kan detta motverkas av en faktor som tidigare visat sig ha stor betydelse för institutionsförtroendet – avstånd. Avstånd kan i sammanhanget vara både mentalt och geografiskt och betyda berördhet, kännedom eller deltagande. Huvudtanken är att om vi inte deltar i någon verksamhet är vi vanligen inte särskilt berörda av den och våra kunskaper om den blir också begränsad. En liknande effekt har kunnat observeras i mätningar av svenskarnas förtroendebedömningar (Holmberg & Weibull 2014). Den begränsade kontakten och det geografiska avståndet talar mot ett högt institutionsförtroende.

I tabell 1 återfinns resultat av analyser av institutionsförtroende bland utlandssvenskarna och svenskar boende i Sverige. Bland utlandssvenskarna är det domstolarna och polisen som åtnjuter störst förtroende: knappt två tredjedelar av de svarande anger att de har mycket eller ganska stort förtroende – omkring en femtedel uppger mycket stort förtroende. Förtroendet för riksdagen och regeringen ligger något lägre med 57 respektive 51 procent som uppger stort förtroende. Bland de boende i Sverige ligger förtroendet för polisen klart högre än det för domstolarna – 64 respektive 52 procent – och förtroendet för regeringen högre än det för riksdagen – 47 respektive 52 procent. Rangordningen blir densamma även om vi bara ser till andelen som uppgett mycket stort förtroende.

När vi konfronterar utlandssvenskarnas och de Sverigeboendes bedömningar visar sig att utlandssvenskarna för två av de fyra institutionerna hyser ett betydligt större förtroende, medan det för två ligger förhållandevis jämnt. De två institutioner där utlandssvenskarna har ett större förtroende är domstolarna och riksdagen, där man i båda faller ligger omkring 15 procentenheter högre än personer boende i Sverige. När det gäller förtroendet för regeringen är förtroendet bara något högre bland utlandssvenskarna, även om jämförelsen där ska tolkas med viss försiktighet.[4] Förtroendet för polisen – som är stort bland såväl utlandssvenskar som boende i Sverige – är på samma nivå i båda grupperna. Bilden blir i stort sett densamma om vi utgår från andelen mycket stort förtroende eller från förtroendebalansen.[5]

Tabell 1 ***Andel stort förtroende för svenska institutioner (procent)***

		Parlamentet/ riksdagen		Regeringen		Domstolarna		Polisen		Minsta antal svar	
		UTL	SE	UTL	SE	UTL	SE	UTL	SE	UTL	SE
Samtliga		57	40	51	47	66	51	65	63	2 281	1 637
Kön	Kvinna	58	40	52	46	65	51	67	67	1 078	872
	Man	56	40	51	49	67	52	62	59	1 195	765
Ålder	18–29 år	52	33	48	42	62	50	72	63	195	210
	30–49 år	58	45	53	51	65	57	64	67	1 086	477
	50–64 år	57	41	49	47	68	52	65	64	575	461
	65–75 år	56	36	52	45	67	46	60	57	425	345
Utbildnings -nivå[1]	Lågutb.	59	30	48	34	61	35	67	59	66	266
	Medellågutb.	43	32	40	42	52	46	64	62	328	474
	Medelhögutb.	52	42	46	47	62	54	62	63	498	351
	Högutb.	63	53	57	61	72	64	66	69	1 293	505
Antal år utomlands[2]	0–4 år	56	–	46	–	62	–	64	–	361	–
	5–10 år	60	–	55	–	68	–	64	–	510	–
	10–20 år	54	–	48	–	66	–	66	–	615	–
	20–30 år	58	–	55	–	68	–	70	–	324	–
	30 år eller mer	57	–	52	–	64	–	62	–	471	–
Partisympati[3]	Vänsterpartiet	69	36	57	37	70	43	54	52	97	111
	Socialdemokraterna	73	41	68	46	73	52	70	66	328	449
	Miljöpartiet	62	46	59	54	68	55	68	70	201	138
	Centerpartiet	55	49	49	59	64	61	64	71	73	98
	Folkpartiet	72	53	59	59	75	68	67	67	179	99
	Kristdemokraterna	53	53	39	57	69	69	70	68	72	71
	Moderaterna	55	43	53	61	69	55	69	69	734	345
	Sverigedemokraterna	32	17	26	17	41	30	61	51	143	136
	Feministiskt initiativ	60	45	51	42	59	32	43	46	63	44
Ideologi[4]	Klart till vänster	66	41	58	46	67	47	51	57	208	190
	Något till vänster	64	44	59	47	70	53	67	66	448	401
	Varken vä. eller hö.	48	27	45	33	58	43	60	60	466	427
	Något till höger	59	43	53	56	70	57	69	66	741	402
	Klart till höger	50	52	45	63	62	59	67	68	357	190
Politiskt Intresse[5]	Mycket intresserad	66	54	58	59	69	54	66	60	795	274
	Ganska intresserad	58	45	52	53	69	57	64	65	1 048	787
	Inte särskilt intresserad	41	27	40	35	54	42	65	65	370	480
	Inte alls intresserad	17	17	20	16	35	33	58	50	56	75

Kommentar: UTL= Utlands–SOM, SE= Nationella SOM–undersökningen. Frågan lyder 'Hur stort förtroende har du för hur följande myndigheter sköter sitt arbete?'. Svarsalternativen är 'Mycket stort', 'Ganska stort', 'Varken stort eller litet', 'Ganska litet' samt 'Mycket litet'. [1]Låg= ej fullgjord obligatorisk skola eller grundskola, Medellåg = gymnasium, folkhögskola eller motsvarande, Medelhög = eftergymnasial utbildning, men ej examen från högskola/universitet, Hög= examen från högskola/universitet. [2]Antal år utomlands avser det sammanlagda antalet år baserat på svarsdata. [3]Frågan lyder 'Vilket svenskt parti tycker du bäst om idag?'. [4]Frågan lyder: 'Man talar ibland om att politiska åsikter kan placeras in på en vänster-högerskala. Var någonstans skulle du placera dig själv på en sådan skala?'. [5]Frågan lyder: 'Hur intresserad är du av politik i Sverige?'. Svarsalternativen är 'Mycket intresserad', 'Ganska intresserad', 'Inte särskilt intresserad' och 'Inte alls intresserad'. Procentbasen utgörs av dem som besvarat frågan och som har en uppfattning. Resultaten från den utländska SOM-undersökningen bygger på viktade data.

Källa: SOM-undersökningen till utlandssvenskar 2014.

Utfallet visar sig således inte vara entydigt och olika faktorer bidrar till både lägre och högre förtroende. För att belysa vad som kan ligga bakom ett sådant mönster är det nödvändigt att först granska bedömningarna i olika undergrupper. Från tidigare studier vet vi att institutionsförtroendet bland boende i Sverige varierar mellan olika demografiska grupper. För ett erbjuda en överblick redovisas skillnader mellan olika grupper avseende kön, ålder, utbildningsnivå, vänster-högerideologi, partisympati och politiskt intresse. En normativ utgångspunkt är att gruppskillnaderna bör vara så små som möjligt, särskilt för de rättsliga institutionerna. Offentlig verksamhet skall vara opartisk och neutral. Kvinnor som män, unga som gamla och vänster som höger – alla bör i den bästa av världar ha en hög och någorlunda likartat hög grad av förtroende (Holmberg & Arkhede 2015). För de politiska institutionerna, särskilt regeringen, är det däremot rimligt att förvänta sig att partipolitiska värderingar influerar förtroendebedömningen.

Om vi som en bakgrund först granskar bedömningarna bland de boende i Sverige visar sig att gruppskillnaderna är generellt större när det gäller regering och riksdag än i bedömningen av polis och domstolar. Skillnaden framträder framför allt i fråga om politisk ideologi och partisympati. Ett annat mönster är att förtroendet för polisen överlag uppvisar små gruppskillnader utom möjligen när det gäller partisympati. Partisympati och politisk ideologi har överlag störst betydelse utom i bedömningen av domstolarna, medan utbildning polariserar förtroendet för riksdagen, regeringen och domstolarna, men inte förtroendet för polisen. Det visar sig också att det överlag finns endast små bedömningsskillnader mellan kvinnor och män och mellan personer i olika åldrar.

Mönstret i utlandssvenskarnas förtroendebedömningar överensstämmer till stor del med bedömningarna bland de boende i Sverige. Den mest polariserande bakgrundsfaktorn är partisympati där resultaten pekar på att utlandssvenskarna i bedömningarna av samtliga institutioner har en tydlig ideologisk resonansbotten som är starkare än bland de boende i Sverige – utom för polisen där båda grupperna ligger på samma förhållandevis låga nivå. Bedömningarna av de politiska institutionerna varierar inte oväntat efter vilket parti man röstade på i riksdagsvalet 2014. Högst förtroende för de politiska institutionerna återfinns i gruppen socialdemokrater samt de som placerar sig längst till vänster på den ideologiska skalan.[6] Resultaten ligger i linje med tidigare slutsatser som kunnat göras utifrån ett svenskt perspektiv där man kunnat se att medborgarna tenderar att ha ett högre förtroende för regeringen om det egna partiet finns representerat i regeringsmakten (Holmberg & Weibull 2013). Sett till kön, ålder och utbildning pekar resultaten på relativt samstämmiga bedömningar för de politiska institutionerna bland utlandssvenskarna. Också bland utlandssvenskarna uppvisar bedömningarna av rättsväsendets institutioner på mindre gruppskillnader, där polisen utmärker sig som den institution i samhället med minst polariserande effekt samtidigt som den som åtnjuter högst förtroende.

Generellt tycks utbildning vara en mer polariserande faktor för svenskarnas bedömningar medan partisympati verkar mer polariserande för utlandssvenskarna. Det är också i detta resultat vi får en viktig pusselbit i förklaringen till likheter och skillnader i nivån på förtroendet mellan utlandssvenskar och de boende i Sverige. Det är de två institutioner där utbildningsnivå mest polariserar de boende i Sverige – domstolarna och riksdagen – som utlandssvenskarna ligger högre som en följd av de senares högre utbildningsnivå.[78] Det omvända gäller för bedömningen av polisen: här spelar utbildningsfaktorn en begränsad roll och skillnaden mellan utlandssvenskar och boende i Sverige därför faller bort. När det gäller bedömningen av regeringen ligger troligtvis förklaringen till den jämna fördelningen bland svenskarna i Sverige i att man har bedömt olika regeringar – den avgående respektive den tillträdande.

Att högre utbildning och större politiskt intresse påverkar nivån på utlandssvenskarnas förtroende i jämförelse med de boende i Sverige hindrar givetvis inte att det inom gruppen utlandssvenskar finns en viss polarisering. Även bland utlandssvenskarna finns det således skillnader i samhällsförtroende efter både utbildning politiskt intresse, låt vara att dessa överlag är något mindre än de är bland boende i Sverige. Sammantaget kan vi påstå att utlandssvenska överlag är förtroendefulla. När det gäller institutionsförtroendet bland utlandssvenskarna återkommer även i övrigt flera av de mönster som tidigare SOM-mätningar visat på; något högre utbildade och politiskt intresserade har ett generellt högre förtroende och bedömningarna av de politiska institutionerna präglas av ideologiska utgångspunkter.

En analysmodell av förtroendet för svenska institutioner

För att ta analysen ett steg längre kan vi i en regressionsanalys studera vilka effekter olika faktorer har för bedömningarna av de svenska institutionerna. Ett första steg i analysen är att bedöma om det faktum att utlandssvenskarna befinner sig i olika länder och därmed olika institutionella kontexter har någon effekt. Det är möjligt att erfarenheterna av att leva i ett annat land med andra institutioner även påverkar bedömningarna av de svenska institutionerna. För att avgöra om en sådan hänsyn bör tas krävs det att man undersöker hur stor i variationen i bedömningarna som återfinns på olika nivåer. Hur stor del av variationen i svaren beror på att utlandssvenskarna befinner sig i olika länder? Det mått som används för en sådan skattning är den så kallade intraklasskorrelationskoeffecienten (ICC). Här visar flernivåanalysen att endast en mycket liten andel av variationen – 0.3 procent – återfinns i länderskillnader. En slutsats är därför att utlandssvenskarnas bedömning av svenska institutioner *inte* påverkas nämnvärt av boendelandets kontext. Slutsatsen är i sig intressant – oavsett vilket land du befinner dig i bedöms svenska institutioner på ett likartat sätt. Att befinna sig i ett land med dåligt fungerande institutioner och dåliga erfarenheter av tycks inte smitta av sig på bedömningarna av de svenska institutionerna.

Resultaten i tabell 1 ger en fingervisning kring vilka faktorer som bör tas med i en förklaringsmodell. De demografiska faktorerna som inkluderas är kön och ålder. Utbildningsnivå ingår som en socioekonomisk markör. Den ideologiska vänster-högerskalan inkluderas som en indikation på politiska värderingar. Politiskt intresse tas med som en intäkt för kännedom och kognitiv kompetens och är en individegenskap som kan stimulera både en kritisk eller positiv attityd (Verba et al., 1995; Listhaug & Wiberg 1995). Modellen inkluderar även variabler som är mer specifikt kopplade till utlandsvistelsen. Tiden utomlands anger samtliga år som passerat sedan individen angivit att den flyttat utomlands. Tanken är att tiden utomlands ökar avståndet och därmed berördheten med institutionerna. Vidare inkluderas en variabel som mäter objektegenskapen: korruption. Korruptionsuppfattningar har i tidigare forskning visat sig mycket viktiga i bedömningen av institutionerna och kan relateras till hur man bedömer den institutionella kvaliteten. Om individer anser att institutionerna inte förmår att producera eller implementera på ett tillfredsställande sätt, minskar även förtroendet (Mishler & Rose, 2001). Det bör dock i nämnas att både korruptionsuppfattningar och samhällsförtroende kan verka åt båda håll och att ömsesidiga effekter är således i rörelse.

Institutionsförtroendet i analysen mäts genom två analytiska dimensioner: politiska institutioner (riksdag och regering) och rättsväsende (polis och domstol).[9] Distinktionen mellan politiska och rättsliga institutioner är motiverad dels av tidigare resultat på deskriptiv nivå (tabell 1), dels av dess särskilda ställning i samhället. Svenska domstolar och förvaltning är förhållandevis självständig den beslutande makten och framförallt rättsväsendet kan betraktas som delat från den politiska makten (Nordquist 2001)[10]. Skalorna är additiva och går mellan 1 (=lågt förtroende) och 5 (=högt förtroende). Exempel: för att få 5 på det politiska förtroendeindexet ska man ha kryssat i att man åtnjuter högt förtroende för *både* riksdagen och regeringen.

Tabell 2 redovisar utfallet av analysmodellen för utlandssvenskarnas förtroende för svenska institutioner.[11] Sammantaget visar figuren att de demografiska faktorerna är närmast obefintliga för bedömningarna av de politiska institutionerna och rättsväsendet. Kvinnor är jämfört med män marginellt mer positiva till de politiska institutionerna. Ett intressant så kallat icke-resultat är att tiden utomlands inte har någon signifikant effekt. Att vara nyinflyttad i ett land jämfört med att vara mycket etablerad har inga effekter åt enda eller andra hållet för institutionsförtroendet. Varken någon avsvalnande kärlek eller tilltagande idealisering tycks återfinnas hos gruppen utlandssvenskar.

Effekterna av de politiska variablerna ligger i linje med tidigare forskning. Här kan vi se att personer med ett högt politiskt intresse och en ideologisk lutning närmre den nybildade regeringen enligt förväntningarna har ett högre förtroende för de politiska institutionerna. På samma sätt är personer längst till vänster mer skeptiska till rättsväsendets institutioner jämfört med dem som placerar sig i mitten.

Tabell 2 Effekter på förtroendet för svenska institutioner (OLS-regression, standardfel i parentes)

	Politiska inst. (1–5)	Rättsväsendet (1–5)
Man (kvinna ref)	-0.11* (0.04)	-0.07 (0.04)
Ålder (18–29 ref)		
30–49 år	+0.03 (0.08)	-0.14 (0.08)
50–64 år	+0.04 (0.09)	-0.17 (0.09)
65–75 år	+0.08 (0.10)	-0.19 (0.10)
År utomlands[1] (0–4 ref)		
5–10 år	+0.07 (0.08)	-0.04 (0.08)
10–20 år	+0.03 (0.07)	+0.06 (0.07)
20–30 år	+0.09 (0.08)	+0.06 (0.08)
30 år eller mer	+0.05 (0.08)	+0.02 (0.08)
Utbildningsnivå[2] (låg ref)		
Medelhög utb.	-0.03 (0.07)	-0.03 (0.07)
Högutb.	+0.06* (0.06)	+0.14* (0.06)
Vänster-högerskala[3] (varken eller ref)		
Klart vänster	+0.11 (0.11)	-0.27* (0.09)
Något vänster	+0.09 (0.08)	-0.03 (0.06)
Något höger	-0.09 (0.06)	+0.02 (0.06)
Klart höger	-0.26* (0.08)	-0.06 (0.08)
Politiskt intresse[4] (1=lågt 4=högt)	+0.17*** (0.03)	+0.05* (0.03)
Mellanmänsklig tillit[5] (0=låg 10 =hög)	+0.06*** (0.01)	+0.05*** (0.01)
Nöjd med demokratin[6] (1=inte alls 4=mycket)	+0.71*** (0.03)	+0.50*** (0.03)
Korruptionsuppfattning[7] (1=lite 7=mycket)	-0.03* (0.01)	-0.04** (0.01)
Intercept	0.48*** (0.01)	1.95*** (0.20)
Observationer	1 697	1 654
Adj. R2	0.34	0.21

Kommentar: Resultaten bygger på en regressionsanalys (OLS) och baseras på på viktad data. Förtroendet för svenska institutioner mäts med två beroende variabler: Politiska institutioner och Rättsväsendet som är konstruerade som två additiva index. Politiska institutioner består av 'Riksdagen' och 'Regeringen'. Rättsväsendet består av 'Domstolarna' och 'Polisen'.[1 2 3 4] Se kommentar i tabell 1. [5] Frågan lyder: 'Enligt din mening, i vilken utsträckning går det att lita på människor i allmänhet?' Därefter följer en elvagradig skala från 0–10 där 0 motsvarar 'Det går inte att lita på människor i allmänhet' och 10 'Det går att lita på människor i allmänhet'. [6]Frågan lyder: 'Hur nöjd är du på det sätt på är 'Mycket nöjd', 'Ganska nöjd', 'Inte särskilt nöjd' och 'Inte alls nöjd'. [7]Är ett additivt index baserat på frågan 'I vilken utsträckning är följande grupper inblandade i någon typ av korruption?'. Indexet är konstruerat av två yrkesgrupper: politiker och offentliga tjänstemän. Indexet består av dem som har en uppfattning och går från 1=inte alls till 7=i mycket stor utsträckning. Signifikansnivåer: p<0.05, ** p<0.01, *** p<0.001.

Källa: SOM-undersökningen till utlandssvenskar 2014.

Utlandssvenskarnas uppfattningar om objektegenskaper har en betydligt större effekt. Bilden av omfattande korruption i politiska och offentliga institutioner har en väntat negativ effekt på förtroendet. Även om korruptionsuppfattning kan anses ligga nära den beroende variabeln kan vi se att korruptionsuppfattningarna är viktigare i bedömning av de rättsliga institutionerna. Slutligen bekräftas tidigare funna samband mellan institutionsförtroende och mellanmänsklig tillit (Anderson & Tverdova, 2003; Rothstein & Stolle, 2008) där utlandssvenskar med hög mellanmänsklig tillit är mer benägna att uppvisa ett högt institutionsförtroende.

Resultaten uppvisar stora likheter med en motsvarande analys av svenskar boende i Sverige (redovisas ej i tabell). Demografiska faktorer har mycket liten betydelse medan evalueringar av hur de olika institutionerna fungerar, i kombination med politiskt intresse, har starkast effekt.

Det ska tillfogas att vi även prövat att i analysen som en oberoende variabel lägga in individernas bedömning av hur väl demokratin fungerar istället för synen på korruption. Från tidigare forskning vet vi att bedömningen av hur väl demokratin fungerar predicerar ett stort antal attityder och beteenden. I en sådan analys visade sig nöjdhet med demokrati ha en mycket stark, positiv effekt.[12] I vårt val av slutlig modell gjorde vi emellertid bedömningen att nöjdhet med demokratin ligger mycket nära bedömningarna av förtroendet för de politiska institutionerna, medan korruptionsuppfattning omfattar såväl politisk korruption som korruption inom administrationen. I en modell där nöjdhet med demokratin inkluderas kan vi dock se att positiva bedömningar av demokratin har en mycket stark positiv effekt på förtroendet.

Slutsatsen är att utlandssvenskarnas förtroende för svenska samhällsinstitutioner uppvisar samma grundmönster som samhällsförtroendet bland dem som bor i Sverige. Förklaringen till nivåskillnaderna har i första hand att göra med gruppens sammansättning där särskilt utbildningsbakgrunden är en viktig faktor. Däremot förefaller det inte finnas någon större påverkan från vilket land de är bosatta i på bedömningen av de svenska institutionerna.

Borta bra men hemma bäst?

För att ytterligare belysa en möjlig påverkan från boendelandet på förtroendet för svenska samhällsinstitutioner ska vi nu övergå till vad vi kallat vårt andra perspektiv. Nu gäller frågan vilket förtroende utlandssvenskarna har för samhällsinstitutioner i det land där de är bosatta. I undersökningen har vi således låtit svarspersonerna bedöma motsvarande fyra institutioner i boendelandet. Syftet är att dels studera hur nivån förhåller sig till förtroendet för de motsvarande svensk institution, dels analysera vilka faktorer som främst påverkar deras bedömningar. I tabell 3 redovisas utlandssvenskarnas bedömningar av boendelandets institutioner. Den sammantagna bilden är att utlandssvenskarna genomsnittligt har ett klart lägre förtroende för samhällsinstitutionerna i landet där man bor än för motsvarande svenska (tabell

1). Differenserna är störst mellan Sveriges riksdag och boendelandets parlament och för domstolarna.

Tabell 3 Andel stort förtroende för institutioner i boendelandet (procent, viktat)

		Parlamentet	Regeringen	Domstolarna	Polisen	Minsta antal svar
Samtliga		40	41	52	56	2320
Kön	Kvinna	40	40	52	56	1 122
	Man	40	42	52	55	1 190
Ålder[1]	18–29 år	45	41	53	61	191
	30–49 år	40	41	52	55	1 092
	50–64 år	39	40	50	52	583
	65–75 år	41	40	54	60	454
Utbildnings-nivå[2]	Lågutb.	37	43	51	54	67
	Medellågutb.	37	37	56	58	339
	Medelhögutb.	38	36	49	53	522
	Högutb.	43	43	55	57	1 291
Antal år utomlands[3]	0–4 år	39	38	46	53	308
	5–10 år	41	40	53	59	495
	10–20 år	34	38	49	53	630
	20–30 år	45	46	59	60	339
	30 år eller mer	44	42	54	56	548
Ideologi[4]	Klart till vänster	45	35	52	44	216
	Något till vänster	41	39	54	52	464
	Varken eller	33	35	46	52	493
	Något till höger	43	45	54	61	732
	Klart till höger	42	46	56	65	353
Politiskt Intresse[5]	Mycket intresserad	47	47	56	58	768
	Ganska intresserad	40	40	53	56	1 056
	Inte särskilt intresserad	32	35	46	52	417
	Inte alls intresserad	19	22	34	50	66

***Kommentar**:* Frågan lyder 'Hur stort förtroende har du för hur följande myndigheter sköter sitt arbete?'. Svarsalternativen är 'Mycket stort', 'Ganska stort', 'Varken stort eller litet', 'Ganska litet' samt 'Mycket litet'. [12345]Se kommentar i tabell 1. Procentbasen utgörs av dem som besvarat frågan och som har en uppfattning.

Källa: SOM-undersökningen till utlandssvenskar 2014.

Tabellen bryter även ned analysen i olika grupper likt tidigare analys av de svenska institutionerna. Utfallet pekar på ett betydligt högre förtroende för rättsväsendet än för de politiska institutionerna i boendelandet, där differensen mellan parlamentet och polisen är 16 procentenheter. Vad gäller gruppskillnader återkommer flera av de mönster som återfanns i bedömningen av de svenska institutionerna. Däremot kan vi se att det finns betydligt mindre bedömningsskillnader mellan kvinnor och

män, utbildningsgrad och åldersgrupper. När det gäller politisk ideologi uppvisar den ett samband med synen på regeringen och polisen men inte med synen på parlamentet och domstolarna. Ideologi är dock mindre polariserande än vid bedömningen av boendelandet än i bedömningarna av de svenska institutionerna, vilket givetvis reflekterar att resultatet redovisar ett genomsnitt för många länder. Svaren pekar också på vikten av kognitiva resurser när institutionerna bedöms, då de politiskt intresserade överlag har ett större förtroende för samtliga institutioner i boendelandet. Slutligen ser vi närmare på utlandserfarenhetens betydelse. Ett rimligt antagande är tiden sedan utlandsflytt kunde ha en positiv påverkan – ju längre du har bott i landet, desto en större närhet och kunskap om institutionerna och därmed högre förtroende. Data stöder emellertid inte en sådan slutsats.

Samtidigt är det självklart att bedömningarna kan variera kraftigt mellan olika länder. Länderna utgör varierande kontexter, där vissa länder präglas av välfungerande och stabila institutioner, medan andra håller på att byggas upp eller är på väg att konsolideras. På samma sätt vet vi att boendeländerna präglas av varierande grad av fungerande rättsväsende och polisverksamhet. Utlandssvenskarna befinner sig länder med tillsynes vitt skilda förutsättningar. Som exempel innefattar materialet större grupper utlandssvenskar i länder såsom Norge, Förenade Arabemiraten, Kina, USA och Brasilien. Har denna variation i boendeländer någon effekt på förtroendet? För att gräva djupare i den frågan krävs en mer utvecklad analysmodell av utlandssvenskarnas institutionsförtroende.

En analysmodell av förtroendet för boendelandets institutioner

Följande avsnitt ägnar sig åt frågan om hur utlandssvenskarna bedömer institutionerna i det land där de bor. I analysen av förtroendet för svenska institutioner studerade vi i första hand individnivån, eftersom en mycket litet andel av variationen kunde härledas till att utlandssvenskarna befann sig i olika länder. När det gäller bedömningarna av boendelandet är dock det motsatta förhållandet mer rimligt. Som tidigare framhållits menar de forskare som utgår ifrån ett institutionellt perspektiv att det är institutionernas faktiska prestationer som påverkar förtroendet. Sådana faktorer brukar ofta hänvisas till som systemets *output*, det vill säga vad institutionerna faktiskt åstadkommer. Tidigare forskning har bland annat kunnat visa på negativa effekter av dålig ekonomisk tillväxt, hög korruption och odemokratiska politiska system (Mishler & Rose 2001). Hypotesen utifrån ovanstående resonemang blir således att utlandssvenskar i länder med dåligt fungerande institutioner har ett lägre institutionsförtroende.

Återigen kalkylerar vi ett mått på variationen (ICC). Nu finner vi att runt 30 procent av variationen i förtroendet för politiska institutioner och rättsväsendet kan härledas till de olika länder som utlandssvenskar befinner sig i. Analysen rör sig nu på två nivåer: individ och boendeland. En så pass stor andel variation på landnivå är i sig mycket intressant och ger oss möjlighet att faktiskt analysera

effekterna av kontexten. Vi kan nu undersöka effekterna av den unika erfarenhet utlandssvenskarna besitter.

För att skatta bedömningarna av boendelandets institutioner är grunden en flernivåmodell som tar hänsyn till att utlandssvenskarna bor i olika länder.[13] I modellen används motsvarande kontrollfaktorer på individnivå som i analysen av de svenska institutionerna. Nu behövs däremot variabler som kan tänkas förklara variationen på landnivå.[14] Utmaningen är att använda ett mått för institutionell prestation, eller output. Här visar forskningen att det finns ett samhällsfenomen som byter det allmännas bästa mot egennytta – korruption. Graden av korruption i ett land fungerar således väl som mått för output. Ju högre korruption, desto lägre institutionell kvalitet. Modellen kontrollerar både för individens subjektiva bedömningar av korruptionens utbredning såväl som för ett mer objektivt expertmått baserat på det årliga korruptionsindexet framtaget av Transparency International. Här är det fullt möjligt att olika effekter kan hittas, där exempelvis den subjektiva uppfattningen om utbredd korruption har en negativ effekt medan den faktiska korruptionsnivån inte har effekt. Samtidigt kan vi se att de båda måtten är korrelerar mycket högt när vi aggregerar det subjektiva måttet till landnivå (r=.90).

Slutligen inkluderas en variabel som mäter ekonomisk tillväxt. Om än konjunktureffekter inte har kunnat urskiljas i Sverige och litteraturen på området är motsägelsefull har forskare i vissa länder funnit stöd för betydelsen av ekonomisk utveckling (Norris 2000). Variablerna på landnivå är hämtade från Quality of Government's dataset (Teorell et al., 2015).

Återigen utgår vi från två dimensioner för att mäta institutionsförtroende: förtroende för politiska institutioner samt för rättsväsendet. I ett första steg kan vi analysera de faktorer i modellerna som verkar på individnivå. Samtliga variabler som befinner sig på individnivå är nu även kontrollerade för att utlandssvenskarna befinner sig i olika länder. Resultaten pekar på att kön, ålder och utbildning inte ha några signifikanta effekter. Inte heller tycks det spela någon roll om man har befunnit sig en kortare eller längre tid i landet då tiden utomlands inte visar på några större signifikanta effekter.

Den ideologiska polariseringen är inte heller särskilt tydlig. Personer längst till vänster tenderar att ha ett lägre förtroende för rättsväsendet, medan de något till höger har ett högre förtroende för de politiska institutionerna. I övrigt framträder inte någon tydlig ideologisk relief. Likt analysen för de svenska institutionerna finner vi även att politiskt intresse och mellanmänsklig tillit har en positiv effekt för institutionsförtroendet även när effekterna tillåts variera mellan länder.

Bilden blir mer komplex när vi undersöker samspelet mellan individ och kontext. Modellen visar att korruption har en negativ effekt på förtroendet på institutionsförtroendet både när individen *uppfattar* samhället som korrupt och när ett land *faktiskt* är korrupt baserat på expertmåttet. Vi finner här samma effekter av perceptioner av hög korruption som i analysen av förtroendet för svenska institutioner. Att leva i ett land som man bedömer präglas av en utbredd korruption, som

Tabell 4 ***Effekter på förtroendet för boendelandets institutioner. Flernivåregression (standardfel inom parentes)***

	Politiska inst. (1–5)	Rättsväsendet (1–5)
Man (kvinna ref)	-0.11 (0.07)	+0.00 (0.05)
Ålder (18–*29 ref)*		
30–49 år	+0.05 (0.14)	-0.13 (0.13)
50–64 år	+0.09 (0.13)	-0.15 (0.15)
65–75 år	+0.06 (0.16)	-0.03 (0.15)
År utomlands[1] *(0–4 ref)*		
5–10 år	-0.09 (0.15)	+0.07 (0.14)
10–20 år	-0.04 (0.10)	+0.13 (0.09)
20–30 år	-0.10 (0.11)	+0.19** (0.07)
30 år eller mer	-0.09 (0.11)	+0.06 (0.11)
Utbildningsnivå[2] *(låg ref)*		
Medelhög utb.	-0.09 (0.07)	-0.10 (0.07)
Högutb	-0.01 (0.05)	+0.03 (0.05)
Vänster-högerskala[3] *(varken eller ref)*		
Klart vänster	-0.03 (0.11)	-0.22* (0.10)
Något vänster	+0.02 (0.06)	+0.04 (0.08)
Något höger	+0.15* (0.08)	+0.06 (0.07)
Klart höger	+0.15 (0.13)	-0.03 (0.09)
Politiskt intresse[4] (1=lågt 4=högt)	+0.17*** (0.05)	+0.01* (0.04)
Mellanmänsklig tillit[5] (0=låg 10 =hög)	+0.03** (0.01)	+0.03** (0.01)
Korruptionsuppfattning[6] (1=lite 7=mycket)	-0.25*** (0.01)	-0.19*** (0.02)
Korruptionsindex (0=lite 10=mycket)	+0.13*** (0.03)	-0.17*** (0.02)
Tillväxt (GDP %)	+0.01 (0.01)	-0.04** (0.02)
Intercept	3.62*** (0.26)	4.26*** (0.23)
ICC (%)	7.3	2.2
Observationer	1 464	1 458
Log likelihood	-1994	-1903

Kommentar: Resutlaten bygger på viktad data. Förtroendet för institutioner mäts av konstruerade index som går från 1=mycket litet förtroende till 5=mycket stort förtroende. Politiska institutioner består av 'Parlamentet' samt 'Regeringen'. Rättsväsendet består av 'Polisen' och 'Domstolarna'.[1234] Se kommentar i tabell 1. [5 6] Se kommentar i tabell 2. Signifikansnivåer: * p<0.05, ** p<0.01, *** p<0.001

Källa: SOM-undersökningen till utlandssvenskar 2014.

i sin tur är ett mått på institutionell kvalitet, har en negativ effekt på förtroendet. Resultaten ligger i linje med Dahlberg och Lindes kapitel i denna bok som pekar på de negativa effekterna av korruption på nöjdheten med demokrati. Dåliga institutioner, både subjektivt mätt och mer objektivt, genererar ett lägre förtroende.

När ICC återigen kalkylerats efter att ha inkluderat korruptionsnivå och ekonomisk tillväxt kan vi även se att de landvariationer vi tidigare såg mellan utlandssvenskarna avsevärt har minskat.[15] En tydlig slutsats som kan göras är att institutionernas kvalitet påverkar utlandssvenskarnas förtroende för boendelandets institutioner. Ju sämre fungerande institutioner, desto lägre förtroende.

Även i denna analys har vi prövat att lägga in synen på demokratin som oberoende variabel. Ytterligare en övervägning var att inkludera subjektiva bedömningar av demokratin i landet. På samma sätt som i analysen av svenska institutioner gjorde vi bedömningen att individernas uppfattning om hur väl demokratin fungerar ligger mycket nära de beroende variablerna, särskilt de politiska. En modell där demokratiuppfattning inkluderas visar på starka effekter och korrelationer mellan bedömningarna.[16] Även under kontroll för demokrati kvarstår samtidigt effekterna av korruptionsuppfattningar.

Betydelsen av synen på boendelandets institutioner

Den avslutande frågan är om bedömningen av boendelandets institutioner har något samband med hur de motsvarande svenska institutionerna bedöms. Blir bilden av Sverige mer positiv när man är kritisk till boendelandets institutioner? Eller omvänt: Blir de svenska institutionerna mer negativt bedömda om man värderar boendelands högt? Om vi utgår från att boendelandet fungerar som en slags relief till bedömningarna av svenska institutioner, är det fullt möjligt att en negativ värdering av boendelandet förstärker den positiva bilden av Sverige, en slags idealisering. På samma sätt är det möjligt att en positiv värdering av boendelandet gör att känslorna svalnar för de svenska institutionerna. För att besvara frågeställningarna bygger vi vidare på regressionsanalyserna. Återigen fungerar de svenska institutionerna som beroende variabler som vi undersöker. Under kontroll för variablerna som tidigare inkluderats (tabell 2) lägger vi nu till bedömningarna av boendelandets institutioner som ytterligare en förklaringsfaktor. På så sätt kan vi, under kontroll för övriga faktorer, se om de som är positivt inställda till boendelandets institutioner även är mer positiva eller negativa till de svenska. Figur 1 visar resultaten. Bilden som framträder är att de som är positiva till boendelandets institutioner även är mer positiva till de svenska. Den positivt förstärkande effekten är något starkare för bedömningarna av rättsväsendets institutioner. När resultaten tolkas bör det nämnas att det inte kan uteslutas ett omvänt orsakssamband.

Figur 1 Predicerade effekter på bedömningen av svenska institutioner

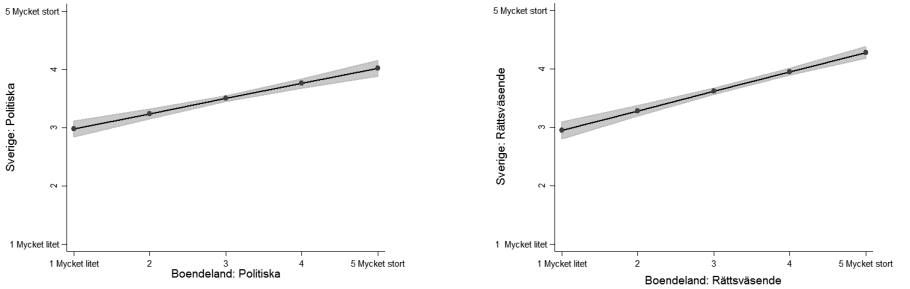

Kommentar: De predicerade effekterna i figur 1 är uträknade från en regressionsanalys (OLS) med bedömningen av svenska institutioner som två beroende variabler (riksdagen och regeringen respektive polis och domstol), med bedömningen av boendelandets institutioner som respektive oberoende variabel (parlament och regering respektive polis och domstol). Samma variabler som vid tidigare regressionsanalyser (se tabell 2 och 4) används som kontrollvariabler. Vid beräkningen av effekten av bedömningar av boendelandets institutioner på de svenska institutionerna hålls alla andra variabler vid sina medelvärden.

Källa: SOM-undersökningen till utlandssvenskar 2014.

Resultaten går emot det vi tidigare förställt oss då det inte finns några uteslutande mekanismer i bedömningarna. Det rör sig snarare om att de som är positiva är generellt positiva, både till institutionerna i boendelandet och till de svenska. Vad resultaten pekar på är att vi troligtvis närmar oss förtroendets kärna, där vissa individer helt enkelt tillskriver ett generellt högre förtroende. Samma individer hamnar troligtvis i kategorin som har en hög mellanmänsklig tillit och som är nöjda med hur samhället fungerar (Holmberg & Rothstein, 2015).

Förtroendets gränser

Kapitlet har haft som syfte att gräva djupare i utlandssvenskarnas institutionsförtroende. Undersökningen bland utlandssvenskar har gett oss en unik inblick i kontextens påverkan på svenskarnas institutionsförtroende i en fråga som tidigare endast undersökts inom Sveriges gränser. Utgångspunkten var att leta efter förklaringsfaktorer både hos individerna och i boendeländerna.

Resultaten ger oss flera nya insikter. En sådan är att utlandssvenskarna hyser stort förtroende för de svenska institutionerna. I relation till den svenska befolkningen är förtroendet för samtliga institutioner högre och präglas även av mindre gruppskillnader. Det höga förtroendet verkar även bestå oavsett kontext, då inga större variationer mellan utlandssvenskar i olika länder kunna hittas när de svenska institutionerna skulle bedömas. Att det höga förtroendet kvarstår har normativt positiva implikationer givet att förtroende är någonting som är enklare att rasera än att bygga upp.

Samtidigt åtnjuter boendeländernas institutioner betydligt mindre förtroende, åtminstone på aggregerad nivå. I analysen som tar hänsyn till flera nivåer kan vi dock se att bedömningarna, inte oväntat, påverkas av kvalitén på boendelandets institutioner samtidigt som skillnader inom olika grupper såsom utbilding, ålder och kön inte har någon effekt. Resultaten kompletterar delvis tidigare forskning som undersökt kontexteffekter i relation till migranter och politiska attityder såsom mellanmänsklig tillit (Dinesen 2012). Materialet tillåter förvisso inte slutsatser över tid utan är begränsad till en ögonblicksbild. Samtidigt pekar resultaten på vikten av att medborgarna både *bedömer* att institutionerna fungerar väl och att institutionerna även *presterar* väl. Det handlar inte bara om vilka vi är eller vilka förutsättningar vi som individer har utan i vilken kontext vi rör oss i. Utlandssvenskarnas erfarenheter har kunnat bekräfta detta och samtidigt ge oss nya insikter för det så viktiga institutionsförtroendet. Vem i hela världen kan man lita på? Det beror på var någonstans i världen du bor.

Noter

1 Låten skrevs av Mikael Wiehe och framfördes av Hoola Bandoola band. Björn Afzelius stod för sången. Den spelades in 1972 (https://sv.wikipedia.org/wiki/Vem_kan_man_lita_p%C3%A5%3F_(s%C3%A5ng)).

2 I bedömningen av de svenska institutionerna användes benämningen Riksdagen, för bedömningen av boendelandet användes Parlamentet. Vi är medvetna om att Parlamentet kan uppfattas som en något oegentlig benämning i vissa länder.

3 I frågeinstrumentet ingick även en fråga om förtroendet för kungahuset. Andelen mycket stort förtroende var 13 procent, ganska stort förtroende 27 procent, varken stort eller litet förtroende 25 procent, ganska litet förtroende 8 procent och mycket litet förtroende 11 procent. Andelen som inte har någon uppfattning är 15 procent. Frågan om förtroendet för kungahuset är inte med i föreliggande kapitel då vi menar att förtroendet för kungahuset är av en annan karaktär. Det är inte heller möjligt att jämföra resultatet med synen på institutionerna i boendelandet då frågan om kungahuset endast ställdes i det frågeinstrument som avsåg svenska institutioner.

4 På grund av att de respektive undersökningarna var ute i fält under olika perioder är det mycket sannolikt att det är olika regeringar som bedöms. Utlandssvenskarnas fältperiod omfattade senhösten vilket innebär att man sannolikt tog ställning till regeringen som tillträdde *efter* regeringsskiftet. Den nationella SOM-undersökningen var i fält såväl före som efter det formella regeringsskiftet vilket innebär att en inte obetydlig andel bedömde den avgående regeringen (Holmberg & Weibull, 2015).

5 Förtroendebalans är uttryckt som ett balansmått. Måttet går mellan +100 (alla svarande har stort förtroende) och –100 (alla svarande har litet förtroende), vilket innebär att måttet har 200 skalsteg.

6 Som tidigare framhållits är det emellertid på denna punkt tveksamt att jämföra med de boende i Sverige beroende på skillnader i tidpunkten för undersökningarna. När utlandssvenskarna svarade hade den nya rödgröna regeringen tillträtt, medan många i den svenska undersökningen svarade innan regeringsfrågan var klar.

7 Särskilt i bedömningen av domstolarna är det tydligt att kunskap och kännedom spelar en viss roll. De högutbildade och politiskt intresserade har ett högre förtroende, medan de med kortare utbildning i högre grad tenderar att ange ”Varken eller”.

8 Ett sätt att justera för utlandssvenskarnas höga utbildningsnivå är att skapa en viktvariabel som används på den nationella SOM-undersökningen. Viktvariabeln viktar upp de med högre utbildning för att datan i högre grad ska efterlikna utlandssvenskarna. Vid en sådan jämförelse kan vi se att skillnaderna i det aggregerade förtroendet minskar markant. På viktat data för den nationella SOM-undersökningen är andelen personer boendes i Sverige med mycket/ganska stort förtroende för riksdagen 46 procent, regeringen 54 procent, domstolarna 58 procent och polisen 66 procent. Resultaten stöder antagandet att en stor del av förklaringen till de olika bedömningarna beror på sammansättningen av utlandssvenskar som grupp.

9 Riksdag/Regering (Cronbach’s α=0,75). Polis/Domstol (Cronbach’s α=0.74).

10 Forskning i amerikansk kontext har ofta inkluderat de juridiska institutionerna bland de politiska (se Norris 2000). I en amerikansk kontext kan valet verka rimligt där domstolarna är i högre grad politiserade. I Sverige kan man däremot argumentera för en analytisk tudelning.

11 För att undvika problem med den klustrade strukturen i materialet skapas dummyvariabler för samtliga länder som sedan förs in i regressionsmodellen. Att antalet observationer inkluderade i analysmodellen är lägre än samtliga svarande i undersökningen beror på att endast de som besvarat samtliga frågor som ingår i modellen när inkluderade.

12 Korrelationen mellan synen på demokratin respektive synen på korruption är 0.606 (Pearson’s R).

13 Flernivåregression används för att undvika riskerna med klustrad data. I och med att ulandssvenskarna befinner sig i olika länder finns det skäl att misstänka att samtliga individer inte verkar oberoende av varandra, utan att individer i samma länder påverkas av liknande erfarenheter. En flernivåregression tar hänsyn

till klustringen genom att låta interceptet variera mellan länder och producerar på så sätt mer tillförlitliga koefficienter, standardfel och signifikanstester (Hox 2010).

[14] En tänkbar variabel att inkludera är demokratistatus. Freedom House klassificering av länderna är dock inte möjlig att föra in i analysen; endast ett fåtal länder kan sättas in i kategorin ”Inte alls fri”. Då kategorin ”icke fria” länder består av främst individer i tre länder (Kina, Hong Kong i Förenade Arabemiraten) blir variabeln problematisk. I Hong Kong och Förenade Arabemiraten värderas de politiska institutionerna betydligt högre än genomsnittet vilket gör att dessa två länder influerar koefficienterna i för hög grad. Även i relation till andra demokratimått såsom Polity IV är variationen allt för begränsad.

[15] Intraklasskorrelationskoeffecienten för de politiska institutionerna sjunker från 31.2 procent i den tomma modellen till 8 procent när samtliga variabler är inkluderande. Motsvarande resultat för rättsväsendet är 31,8 till 4 procent.

[16] Korrelationen mellan förtroendet för politiska institutioner är 0.660 (Pearson's R). Motsvarande korrelation för rättsväsendet är 0.619 (Pearson's R).

Referenser

Anderson, C., Tverdova, Y (2003). Corruption, Political Allegiances, and Attitudes Toward Government in Contemporary Democracies. *American Journal of Political Science,* vol 47(1):91-109.

Bok, S., (1980) *Lying: moral choice in public and private life*. London, Quartet Books.

Brady, H.E., Verba, S., Schlozman K (1995). Beyond SES: A resource model of political participation. *American Political Science Review,* vol 89:271-294.

Dinesen, P. (2012). Does Generalized (Dis)Trust Travel? Examining the Impact of Cultural Heritage and Destination-Country Environment on Trust of Immigrants. *Political Psychology,* vol 33(4):495-511.

Easton, D. (1965) *A Framework for Political Analysis*. Englewood Cliffs N.J.: Prentice-Hall.

Gamson,W.A. (1968). *Power and Discontent*. Homewood, Il: Dorsey Press.

Inglehart, R, Moreno A (1998). *Human Values and Beliefs: A Cross Cultural Sourcebook*. Ann Arbor: University of Michigan Press

Holmberg, S., Rothstein, B., (2015) Hög mellanmänsklig tillit i Sverige – men inte bland alla. I Bergström, A, Johansson, B, Oscarsson, H, Oskarson, M (red) *Fragment*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.

Holmberg, S., Weibull, L., (2013a) Det viktiga samhällsförtroendet. I Bergström, A, Oscarsson, H (red) *Mittfåra och marginal*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.

Holmberg, Sören, Weibull, Lennart (2013b) *Förtroendet för samhällets institutioner. Utvecklingen i Sverige 1986-2012*. Göteborg: SOM-institutitet, Göteborgs universitet.

Holmberg, S., Weibull, L., (2014) Institutionsförtroende mellan berördhet och mediebevakning. I Bergström, A, Oscarsson, H (res) *Mittfåra och marginal*. Göteborg: SOM-institutitet, Göteborgs universitet.

Holmberg, S., Weibull, L. (2015) Demokratins haloeffekt. I Bergström, A., Johansson, B., Oscarsson, H. & Oskarson, M. (red) *Fragment*. Göteborgs universitet: SOM-institutet.

Holmberg, S., Weibull, L (2014). Institutionsförtroende mellan berördhet och mediebevakning i Annika Bergström & Henrik Oscarsson (red) *Mittfåra & marginal*. Göteborgs universitet: SOM-institutet.

Holmberg, S., Arkhede, S (2015). *Svenska folkets bedömning av offentliga myndigheters verksamhet.* SOM-rapport nr 2015:19

Hox, Joop J. (2010). *Multilevel Analysis: Techniques and Applications.* New York: Routledge.

Klingemann,H. S., (1999). *Mapping Political Support in the 1990s: A Global Analysis*. Edited by P. Norris. Oxford: Oxford University Press.

Listhaug, O., Wiberg, M (1995). Confidence in Political and Private Institutions. I Klingeman, H–D., Fuchs, D (eds) *Citizens and the State*, Oxford. Oxford University Press.

Luhmann, N., (1989) *Vertrauen. Ein Mechanismus der Redauktion sozialer Komplexität.* Stuttgart, Ferdinand Enke Verlag.

Newton, K., Norris, P (2000*).* Confidence in public institutions, I Pharr.S., Putnam, R., *Disaffected democracies. What's troubling the trilateral countries*. Princeton: Princeton University Press.

Rose-Ackerman, S (1999). *Corruption and Government.* Cambridge: Cambridge University Press.

Putnam, R., (1996) *Den fungerande demokratin: medborgarandans rötter i Italien*. Stockholm: SNS förlag.

Putnam, R., (2001) *Bowling Alone. The Collapse and Revival of American Community*. London: Simon & Schuster.

Rothstein, B. (2003a). "Social Capital, Impartiality and the Welfare State: An Institutional Approach." I *Generating Social Capital: Civil Society and Institutions in Comparative Perspective*, redigerad av M. Hooghe och D. Stolle. New York: Palgrave.

Rothstein, B., (2003b) *Sociala fällor och tillitens problem*. Stockholm: SNS förlag.

Rothstein, B., (2012) *The Quality of Government. Corruption, Social Trust and Inequality in International Perspective*. Chicago: University of Chicago Press.

Rothstein, B (2015). *De samhälleliga institutionernas kvalitet*. Stockholm: Riksbankens Jubileumsfond och Makadam förlag.

Rothstein, B., Stolle, D (2008). The State and Social Capital: An Institutional Theory of Generalized Trust. *Comparative Politics,* vol 40(4):441-459.

Shim, I-S., Paprock, K., (2002) A study focusing on American expatriates' learning in host countries. *International Journal of Training and Development*. 6:1

Verba, S., Schlozman, K.S, Brady, H.E (1995). *Voice and equality : civic voluntarism in American politics*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.

Weibull, L., (2015) Förtroende för olika yrkesgrupper. En uppföljning. I Bergström, A., Ohlsson, J., (red) *Alla dessa val*. Göteborgs universitet: SOM-institutet.

UTLANDSSVENSKARS TILLFREDSSTÄLLELSE MED DEMOKRATINS FUNKTIONSSÄTT

STEFAN DAHLBERG & JONAS LINDE

Genom den årligt utförda SOM-undersökningen av svenska folkets politiska attityder och flernationella surveys som *European Social Survey*, *Comparative Study of Electoral Systems* och *Eurobarometer*-undersökningarna vet vi att svenskarna generellt sett är nöjda med hur den svenska demokratin fungerar. I ett internationellt perspektiv ligger Sverige i toppskiktet när det gäller olika aspekter av politiskt förtroende, tillsammans med andra nordeuropeiska länder som Danmark, Norge och Schweiz. I flera av de nordeuropeiska länderna – som exempelvis Sverige, Danmark och Nederländerna – har tillfredsställelsen med hur demokratin fungerar faktiskt ökat kontinuerligt under de senaste decennierna. I de nyare demokratierna i södra och östra Europa är dock situationen annorlunda. Här ligger det politiska förtroendet på klart lägre nivåer och missnöjet med hur demokratin och dess institutioner fungerar har också intensifierats i kölvattnet av finanskrisen (Armingeon och Guthmann 2014; Linde och Dahlberg, kommande 2016). De nordeuropeiska länderna återfinns också i toppen i de allt mer frekvent förekommande internationella utvärderingarna av olika indikatorer på samhällsstyrningens kvalitet, som till exempel förmågan att kontrollera korruption.[1]

Det verkar således föreligga ett mer generellt mönster här. I länder som karaktäriseras av lång erfarenhet av demokrati och en god kvalitet på de offentliga institutionerna tenderar medborgarnas utvärdering av demokratins funktionssätt att ligga på märkbart högre nivåer än i de länder som har en modern historia av icke-demokratiskt styrelsesätt och större problem med bristfälligt fungerande offentliga institutioner, ofta i form av korruption. Som vi kommer att visa senare pekar en växande forskningslitteratur på att medborgarnas stöd för det demokratiska systemet till stor del påverkas av den institutionella kvaliteten i landet där de lever sina liv (Wagner, Schneider & Halla 2009; Dahlberg & Holmberg 2013). I empiriska studier är det emellertid svårt att isolera den institutionella kvaliteten som orsak till denna typ av politiska attityder. SOM-undersökningen till utlandssvenskar gör det dock möjligt att undersöka hur den institutionella kvaliteten påverkar demokratibedömningen bland individer som flyttar från en typ av institutionell kontext till en annan.

Man kan tänka sig att en flytt mellan två olika institutionella kontexter kan påverka olika individer på olika sätt. Är det möjligen så att folk som flyttar från Sverige – ett land med jämförelsevis välfungerande institutioner, låg grad av korruption och en hög nivå av social tillit – till ett land med dysfunktionella institutioner och

Dahlberg, Stefan & Linde, Jonas (2016) Utlandssvenskars tillfredsställelse med demokratins funktionssätt
i Maria Solevid (red) *Svenska utlandsröster.* Göteborgs universitet: SOM-institutet.

utbredd korruption tar med sig sina positiva erfarenheter från Sverige till det nya hemlandet och därför också uttrycker en starkare tilltro till det politiska systemet än de nya landsmännen? Här skulle man kunna tala om en slags kulturell effekt, där en individ bär vidare den politiska kultur som han eller hon har tillgodogjort sig genom en socialiseringsprocess i det ursprungliga hemlandet.

Det är också möjligt att tänka sig att mötet med ett land som präglas av korruption och en myndighetsutövning av lägre kvalitet gör svenskar – som har växt upp i ett land med välfungerande institutioner – mer kritiska och mindre nöjda med hur demokratin i det nya hemlandet fungerar. Man kan också tänka sig att ett sådant byte av kontext påverkar synen på den svenska demokratin genom mötet med sämre fungerande institutioner kombinerat med en ”nostalgisk” känsla av att saker och ting var så mycket bättre i Sverige. Om så är fallet skulle den institutionella omgivningen – eller institutionernas kvalitet – väga tyngre än det ”kulturella bagaget”. Man har helt enkelt höga förväntningar på att det demokratiska systemet i det nya landet skall leverera offentliga goder på ett tillfredsställande sätt.

Inom forskning om demokratistöd och politiskt förtroende har frågan om hur migration mellan olika institutionella kontexter inte ägnats något större intresse. En orsak till detta är förmodligen brist på data av god kvalitet. SOM-undersökningen till utlandssvenskar ger oss emellertid en god möjlighet att undersöka denna fråga närmare. Detta kapitel ägnas således åt att studera tillfredsställelse med hur demokratin fungerar – både i det nya hemlandet och i Sverige – bland svenskar som flyttat utomlands. Kapitlet är disponerat på följande sätt. Vi börjar med att diskutera vad tidigare forskning om institutionell kvalitet och tillfredsställelse med demokratins funktionssätt har kommit fram till. Vi diskuterar sedan forskning på relevanta områden som social tillit och demokratiattityder som anammat den variant av naturligt experiment som SOM-undersökningen till utlandssvenskar möjliggör. Utifrån denna forskning genererar vi tre hypoteser som sedan testas med hjälp av multivariat analys. Vi diskuter sedan resultaten av analyserna och presenterar till sist de slutsatser som kan dras utifrån dessa.

Institutionell kvalitet och tillfredsställelse med hur demokratin fungerar

Huvuddelen av forskningen om hur medborgare utvärderar demokratins funktionssätt har fokuserat på variabler på individnivå eller makro-variabler som har att göra med input-sidan av det politiska systemet. En stor del av forskningen har fokuserat på hur olika typer av institutionella arrangemang – exempelvis valsystem eller konstitutionellt system – påverkar medborgarnas upplevelse av hur demokratin fungerar. Resultaten från denna forskning är dock motstridiga. Den under lång tid förhärskande tesen att proportionella valsystem genom sin förmåga att omvandla väljarpreferenser till politisk representation också innebär mer nöjda medborgare (Lijphart 1999; Norris 1999) har under senare tid kommit att utmanas. Flera senare studier har pekat på att sambandet är det omvända, det vill säga att majoritära

valarrangemang, genom större möjlighet till ansvarsutkrävande, bidrar till en större tilltro till demokratin (Karp och Bowler 2001; Aarts och Thomassen 2008). Sammantaget kan konstateras att betydelsen av formella institutionella arrangemang för medborgarnas utvärdering av det demokratiska systemets funktionssätt framstår som liten (Dahlberg och Holmberg 2013).

Under senare tid har forskningen om politisk legitimitet istället kommit att peka på vikten av faktorer på det politiska systemets output-sida, det vill säga faktorer som har att göra med kvaliteten på samhällsstyrningen, eller *quality of government* (QoG) (Gilley 2009; Rothstein 2009; 2012; Norris 2012). Flera studier har också visat att ett brett spektrum av QoG-relaterade faktorer är centrala också när det gäller medborgarnas utvärderingar av hur det demokratiska systemet fungerar i praktiken. På individnivå har flera empiriska studier visat att generell tillfredsställelse med hur demokratin fungerar till stor del är en konsekvens av hur man uppfattar förekomsten av korruption och maktmissbruk bland politiker och tjänstemän. Medborgarnas uppfattning av korruptionens utbredning och graden av opartiskhet inom den offentliga förvaltningen har visat sig vara viktiga förklaringsfaktorer när det gäller medborgarnas utvärdering av demokratins funktionssätt i både nya och etablerade demokratier (Dahlberg, Linde och Holmberg 2015; Peffley och Rohrschneider 2014; Linde 2012; Linde och Erlingsson 2013; Seligson 2002; jfr Anderson & Tverdova 2003). Detta samband har också påvisats i studier på landnivå, där länder med hög kvalitet i samhällstyrningen uppvisar högre nivåer av tillfredsställelse med hur demokratin fungerar. Den institutionella kvaliteten i form av exempelvis förmågan att bekämpa korruption har i flera studier visat sig vara viktigare än demokratins kvalitet och ekonomiska faktorer, som exempelvis ekonomisk tillväxt, inflation och arbetslöshet (Wagner, Schneider & Halla 2009; Dahlberg & Holmberg 2013).

Vad är det då som gör att samhällstyrningens kvalitet ser ut att ha en så stor betydelse för hur medborgarna utvärderar demokratins funktionssätt? En förklaring står att finna i den omfattande forskningen om proceduriell rättvisa (*procedural fairness*). Företrädare för denna socialpsykologiska inriktning menar att det är graden av rättvisa i de procedurer genom vilka institutioner utövar auktoritet som är avgörande för huruvida medborgare är villiga att följa de beslut och regler som utarbetats och implementeras av dessa institutioner (Tyler 2006; Tyler, Caspar och Fisher 1989; Grimes 2005; 2006; Esaiasson 2010). En upplevelse av att institutioner, deras beslut och implementeringen av dessa beslut präglas av rättvisa är således en förutsättning för att institutioner ska upplevas som legitima. Institutioner och myndigheter som av medborgarna upplevs som orättvisa eller korrupta drabbas således av legitimitetsproblem. En liknande tanke ligger bakom Rothsteins (2009; 2011) argument att samhällsstyrningens kvalitet faktiskt är viktigare än demokratiska institutioner när det gäller att skapa legitimitet. Anledningen är att bristfälliga offentliga institutioner – exempelvis i form av korruption eller diskriminering av vissa grupper – har en större effekt på människors konkreta livssituation än huru-

vida man tillhör den politiska majoriteten eller inte. Att leva i ett korrupt system kan få katastrofala följder om en person till exempel inte har råd att betala den förväntade extra avgiften till läkaren eller om polisen inte bryr sig om att hjälpa personer av en viss grupptillhörighet eller folk som bor i vissa bostadsområden. Detta medför att folks uppfattning om och erfarenheter av graden av opartiskhet hos de offentliga myndigheterna och deras implementering av policy är av avgörande betydelse för folks utvärdering av hur det politiska systemet fungerar i praktiken (jfr Rotstein och Teorell 2008).

Senare forskning pekar också på ett samspel mellan omgivning och individuella preferenser. Det har exempelvis visats att effekten av olika individnivå-faktorer på politiskt stöd skiljer sig åt mellan medborgare som lever i gamla etablerade demokratier och länder där demokratiska institutioner är ett nyare fenomen. Här handlar det alltså om att kontextuella faktorer relaterade till institutionell konsolidering och samhällsstyrningens kvalitet påverkar folks utvärderingar av demokratins funktionssätt på så vis att medborgarnas förväntningar verkar ha en oberoende effekt på hur de utvärderar demokratins funktionssätt (Dahlberg, Linde och Holmberg 2015). Huvudfokus i detta kapitel ligger emellertid på huruvida migration *mellan* olika institutionella kontexter också medför en förändring av politiska attityder, i vårt fall en typ av generell utvärdering av hur det demokratiska systemet fungerar.

Tidigare forskning om förflyttning mellan olika politiska kontexter och politiska attityder

Tidigare forskning på huruvida migranters politiska attityder tenderar att förbli de samma eller förändras efter en flytt från en kontext till en annan – eller efter att ett land har genomgått en omvälvande regimförändring från auktoritärt till demokratiskt styre – har framförallt använt sig av två kontrasterande förklaringsperspektiv. Det första perspektivet argumenterar för att politisk socialisation sker i tidig ålder och att det är under dessa år en individ genom överföring från tidigare generationer formerar sina politiska uppfattningar och värderingar som starkt kommer att prägla personen under återstoden av livet (Easton och Dennis 1969; 1967; Almond och Verba 1963). Här är således den dominerande politiska kulturen i samhället central och det handlar således om en typ av kulturell förklaring. Denna tes ifrågasätts av emellertid av forskare som i stället hävdar att politiska attityder utvecklas och förändras under en individs liv. Detta sker i takt med nya erfarenheter och kan liknas vid en rationell respons på det omgivande politiska systemet, dess institutioner och funktionssätt (Bilodeau, McAllister och Kanji 2010; Mishler och Rose 2001).

Den tidigare forskning som fokuserat på hur migration mellan olika kontexter påverkar individers politiska attityder har fokuserat på stöd för demokrati och icke-demokratiska regimalternativ och mellanmänsklig tillit. Det huvudsakliga intresset har legat på att jämföra immigranters attityder och tillit med medborgare

som är födda i det land där immigranterna bosatt sig. Flera empiriska studier av immigranter i Australien och Kanada har visat att invandrare från icke-demokratiska länder är mer benägna att kunna tänka sig icke-demokratiska styrelseskick, som militärstyre och en auktoritär ledare, än de som är uppväxta i värdlandet, även om det inte föreligger några skillnader i stöd för demokrati som styrelseskick (Bilodeau, McAllister och Kanji 2010; Bilodeau 2014). Då dessa studier baseras på opinionsdata från det nya hemlandet säger de emellertid ingenting om huruvida dessa immigranters demokratiattityder skiljer sig från deras landsmän i det gamla hemlandet. Utifrån resultaten från ovan nämnda studier så står det inte helt klart vad vi kan förvänta oss i termer av resultat i denna studie. När det gäller regimstöd – eller *diffuse support*, som Easton (1975) och många efterföljare väljer att kalla det – har den empiriska forskningen visat att stöd för olika typer av politiska styrelseskick (på en mer principiell nivå) är ett stabilt fenomen som baserar sig på principer och affektiva attityder snarare än faktiska erfarenheter och personliga utvärderingar av regimprestationer (Norris 1999; 2011).

När det gäller forskningen om tillit visar flera studier att också mellanmänsklig tillit å enda sidan är ett trögföränderligt fenomen då den aggregerade nivån av tillit i olika länder uppvisar stor stabilitet över tid (Bjørnskov 2006; Nannestad 2008). Å andra sidan har flera studier av immigranter som har flyttat till Danmark och Västeuropa från olika delar av världen att tillit faktiskt är ett relativt föränderligt fenomen på individnivå (Dinesen 2013; 2012a; 2012b; Dinesen och Hooghe 2010). Här har forskarna undersökt i vilken grad dessa immigranters mellanmänskliga tillit har påverkats dels av kulturen i ursprungslandet och dels av den institutionella kvaliteten i landet de har flyttat till. Immigranterna har sedan jämförts med respondenter födda i värdlandet och landet som immigranterna flyttat från. Resultaten visar att båda faktorerna har effekt på tilliten och således att mellanmänsklig tillit både har kulturella och institutionella orsaker. I flera senare arbeten pekar emellertid resultaten på att den institutionella kontexten och immigranternas utvärderingar av proceduriell rättvisa är viktigare än kulturella faktorer (Dinesen 2012b; Nannestad, Svendsen, Dinesen och Sønderskov 2014, se också Dinesens kapitel i denna bok).

En forskningsdesign för att studera kontextuella effekter

I en studie av hur kontextuella förhållanden påverkar attityder och beteende på individnivå skulle det idealiska tillvägagångssättet vara att ta en slumpvis utvald person från en kontext och placera denna person i en annan kontext, hålla allt annat lika, och sedan undersöka om förflyttningen har påverkat personens attityder. Detta är förstås varken praktiskt eller etiskt möjligt i en samhällsvetenskaplig kontext. Ett viktigt steg i riktningen mot ett sådant ideal är emellertid en forskningsdesign som skapar förutsättningar för en form av naturligt experiment genom att studera individer som är födda och uppväxta i en typ av politiskt kontext men som

faktiskt har flyttat och bosatt sig i en omgivning som markant skiljer sig från den ursprungliga (Nannestad, Svendsen, Dinesen och Sønderskov 2014). Den forskning om demokratistöd och social tillit som vi tidigare diskuterat har utnyttjat de senaste decenniernas storskaliga migration, framför allt den från icke-västliga till västliga länder. Här handlar det alltså om migranter som rört sig från länder med lägre institutionell kvalitet till länder som ligger högt upp på olika komparativa index över olika aspekter av samhällsstyrningens kvalitet, framförallt de nordiska och västeuropeiska staterna. Ett tillkortakommande med denna metod är dock att denna typ av data inte erbjuder någon möjlighet till registrering av tillit eller demokratiattityder hos individerna före flytten ägt rum.

Vi vet således en hel del om hur migration från länder där invånarna har erfarenheter av bristfälliga demokratiska institutioner och utbredd korruption till ”hög-QoG-länder” i Nordeuropa, Kanada och Australien påverkar principiellt demokratiskt stöd och mellanmänsklig tillit. Denna studie syftar emellertid till att täppa till den kunskapslucka som finns när det gäller migration åt *motsatt* håll, från Sverige till andra länder, med fokus på länder med lägre institutionell kvalitet.[2] Sverige är som tidigare nämnts ett land som karaktäriseras av ett välfungerande demokratiskt system och en mycket hög kvalitet när det gäller de offentliga institutionernas funktionssätt. Sverige uppvisar också jämförelsevis mycket höga nivåer av tillfredsställelse med hur demokratin fungerar och ligger i världstoppen, tillsammans med de andra nordiska länderna när det gäller politiskt förtroende och i botten när det gäller missnöje med hur det politiska systemet fungerar i praktiken (Dahlberg & Linde 2015; Linde & Dahlberg 2016; Dahlberg, Linde & Holmberg 2015).

Med hjälp av SOM-undersökningen av svenskar bosatta i utlandet har vi nu alltså möjligheten att undersöka i vilken grad dessa människors erfarenheter av det gamla och det nya hemlandet påverkar deras utvärdering av demokratins funktionssätt i både det nuvarande bostadslandet och Sverige. Denna design gör det möjligt att utifrån den tidigare forskningen om migranters demokratistöd och tillit formulera ett antal hypoteser om hur en flytt från ett ”hög-QoG-land” till ett ”låg-QoG-land” påverkar dessa människors tillfredsställelse med hur demokratin fungerar, både i det gamla och i det nya landet. Genom att kombinera SOM-undersökningen till utlandssvenskar med flernationell opinionsdata kan vi också undersöka om utlandssvenskars tillfredsställelse med hur demokratin fungerar skiljer sig från densamma bland den inhemska befolkningen.

Med utgångspunkt i detta unika datamaterial och tidigare forskning testar vi tre hypoteser. Vi börjar med att formulera en hypotes om huruvida en flytt till ett land med bristfällig institutionell kvalitet har konsekvenser för hur en individ ser på demokratin i det gamla hemlandet, det vill säga den svenska demokratin. Denna hypotes knyter således an till både den institutionella och den kulturella förklaringen på så vis att erfarenheterna av mindre goda institutioner i det nya

hemlandet samverkar med goda – eller rentav nostalgiska – minnen av att leva i ett samhälle som präglas av hög kvalitet i samhällsstyrningen.

H1: Svenskar som flyttat till ett land med låg grad av QoG är mer nöjda med hur demokratin fungerar i Sverige i jämförelse med svenska medborgare boende i länder hög grad av QoG.

När det gäller utlandssvenskarnas syn på demokratins funktionssätt i det nya hemlandet testar vi två kontrasterande hypoteser genererade från de två huvudteorierna (institutioner kontra socialisation/politisk kultur). Om det är den institutionella kontexten i termer av samhällsstyrningens kvalitet som är avgörande för hur individer upplever demokratins funktionssätt kan vi förvänta oss att en flytt från Sverige till ett land med lägre nivå av QoG, till exempel i form av utbredd korruption, har en betydande negativ effekt på tillfredsställelsen med hur demokratin fungerar i det nya hemlandet. Vi testar således – i linje med den institutionella teorin enligt vilket erfarenhet av samhällsstyrningens kvalitet är avgörande för utvärderingen av det politiska systemets funktionssätt – en hypotes om tillfredsställelsen med hur demokratin fungerar det nya hemlandet:

H2: Som ett resultat av erfarenheten med det svenska samhället och mötet med den sämre samhällsstyrningen i det nya hemlandet, uttrycker svenskar som bor i ett land med låg grad av QoG mindre nöjdhet med hur demokratin fungerar i det nya hemlandet i jämförelse med inhemska invånare.

Om socialisationsteorin har rätt vad gäller betydelsen av kultur och socialisering är det i stället troligt att svenska emigranter bär med sig de politiska värderingar och attityder som de tillägnat sig under uppväxten i Sverige och således överför dessa när det gäller synen på politiska systemet i det nya hemlandet, vilket leder oss till en tredje hypotes:

H3: Som ett resultat av tidigare positiva erfarenheter av samhällsstyrningens kvalitet i Sverige uttrycker svenska medborgare, som flyttar till ett land som karaktäriseras av låg grad av QoG, större tillfredsställelse med hur demokratin fungerar i det nya hemlandet jämfört med inhemska medborgare.

Data och operationaliseringar

I denna studie använder vi oss av flera olika datakällor. Den mest centrala är SOM-undersökningen till utlandssvenskar, vilken består av ett representativt urval svenskar som är bosatta utomlands (se Frida Vernersdotters kapitel för mer information om undersökningen). Då vi är intresserade av att studera den institutionella kontextens betydelse för utvärderingen av hur demokratin fungerar behöver vi data på bland annat utbredningen av korruption i de länder som utlandssvenskarna nu lever i. Denna typ av data hämtar vi från the *Quality of Government dataset*, som innehåller data på institutionella förhållanden i de flesta av världens länder. Data på individnivå för de länder för vilka vi har data på utlandssvenskar hämtar vi från den tredje modulen av *Comparative Study of Electoral Systems* (CSES).

Studiens beroende variabel utgörs av frågan om hur nöjd man är med hur demokratin fungerar. I SOM-undersökningen till utlandssvenskar får respondenterna utvärdera demokratin i både det nya hemlandet och i Sverige enligt frågan ”Hur nöjd är du med det sätt på vilket demokratin fungerar i [Sverige], [land]”. Svarsalternativen är fyra till antalet och lyder: ”mycket nöjd”, ”ganska nöjd”, ”inte särskilt nöjd” och ”inte alls nöjd”. Vi har – för att göra tolkningen mer intuitiv – i våra analyser kodat om variabeln så att dess värden går från 1 (”inte alls nöjd”) till 4 (”mycket nöjd”). Denna fråga återfinns också i den flernationella undersökningen CSES och är en av de mest frekvent utnyttjade indikatorerna i den internationella forskningen när det gäller den typ av specifikt systemstöd vi här är intresserade av (Linde & Ekman 2003; Norris 1999; 2011).

Vårt tillvägagångssätt innebär att vi harmoniserat de frågor som varit jämförbara för att därefter ”hänga” på data från SOM-undersökningen till utlandssvenskar på datamängden från CSES. Sammantaget har vi kunnat matcha data för respondenter från 40 länder (vilka länder som ingår i de båda undersökningarna framkommer i figur 1 nedan.) En stor fördel med att använda CSES är att vår beroende variabel, tillfredsställelse med demokratin, är direkt jämförbar då båda undersökningarna använder den traditionella skalan med fyra svarsalternativ. Ett tillkortakommande är emellertid att de olika undersökningarna inte är genomförda vid exakt samma tidpunkt. Fältarbetet för SOM-undersökningen till utlandssvenskar genomfördes under hösten 2014 medan de nationella undersökningarna i CSES har utförts från 2006 och framåt. Vi menar att även om detta inte är optimalt så är det inte alltför problematiskt eftersom tillfredsställelse med demokratins funktionssätt är ett fenomen som på landnivå är relativt stabilt över tid samt att de allra flesta studier åtminstone är genomförda efter att den stora ekonomiska krisen tog fart 2007/08. En översikt över länder, undersökningsår och antal respondenter i datamängden från CSES återfinns i appendix (tabell A1).

Demokratistöd och institutionell kvalitet i ett komparativt perspektiv

Vi har tidigare diskuterat det faktum att Sverige är ett land som tenderar att placera sig långt fram när det gäller medborgarnas bedömning av den svenska demokratin. Detta visar sig också i de datamaterial vi baserar denna studie på. Figur 1 presenterar medelvärden på tillfredsställelse med hur demokratin fungerar från våra två datamängder; den flernationella CSES och SOM-undersökningen till utlandssvenskar. Länderna är placerade efter medelvärde på tillfredsställelse med hur demokratin fungerar bland de inhemska invånarna.

I CSES-undersökningen – som innehåller data från ett brett spektrum av länder – hamnar Sverige på sjätte plats när det gäller medborgarnas utvärdering av hur demokratin fungerar (den röda linjen i figur 1). Medelvärdet är 2,97 på den fyrgradiga skalan. I topp finner vi Danmark, som är det land som brukar utmärka sig när

det gäller invånarnas uppfattningar om olika aspekter av det politiska systemet och livskvalitet. Vi kan emellertid också notera att länder som Thailand och Uruguay uppvisar höga nivåer av nöjdhet med hur demokratin fungerar, trots att detta är länder som brukar hamna på ganska beskedliga placeringar i olika index på institutionell kvalitet. Det generella mönstret är emellertid det förväntade. Länder som uppvisar höga nivåer av nöjdhet tenderar att vara etablerade demokratier samtidigt som befolkningen i nyare demokratier tenderar att vara mindre nöjd.

Figur 1 Genomsnittlig nöjdhet med demokratin bland utlandssvenskar och övriga boende i respektive land

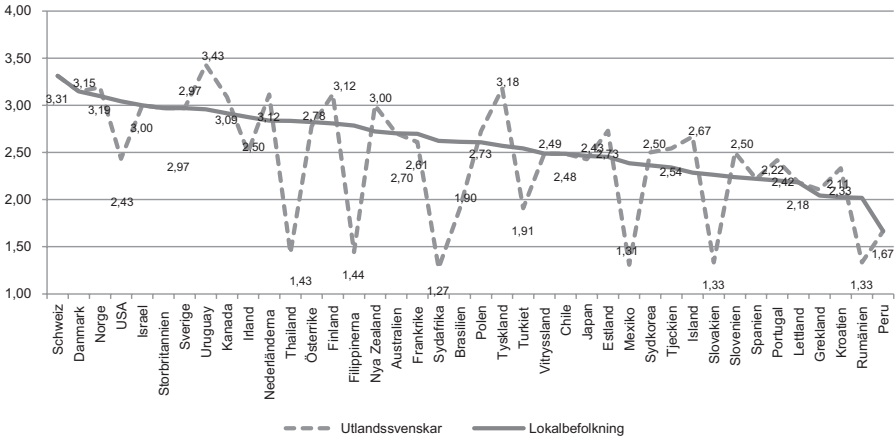

***Källa*:** CSES module 3 Full release [dataset]. March 27, 2013 version. doi:10.7804/cses.module3.2013-03-27; SOM-undersökningen till utlandssvenskar 2014.

I figuren redovisar vi också medelvärden för utlandssvenskarna när det gäller tillfredsställelse med demokratins funktionssätt i det land de utvandrat till. I många fall avviker svenskarnas utvärdering av demokratins funktionssätt kraftigt från lokalbefolkningens, framförallt åt det negativa hållet. Detta gäller företrädesvis länder med en begränsad demokratisk erfarenhet – ofta präglad av instabilitet och inskränkningar av politiska fri- och rättigheter – och utbredd korruption, som ändå ligger förhållandevis högt när det gäller lokalbefolkningens utvärdering av det demokratiska styret, som Thailand och Filippinerna.

Utöver tillfredsställelse med hur demokratin fungerar är samhällsstyrningens kvalitet – eller QoG – den andra centrala variabeln i denna studie. Om vi konsulterar de stora och inom den komparativa forskningen frekvent använda index som mäter olika aspekter av QoG så står det klart att Sverige ligger i långt framme också här.

Figur 2 Samhällsstyrningens kvalitet i Sverige och övriga länder 2013

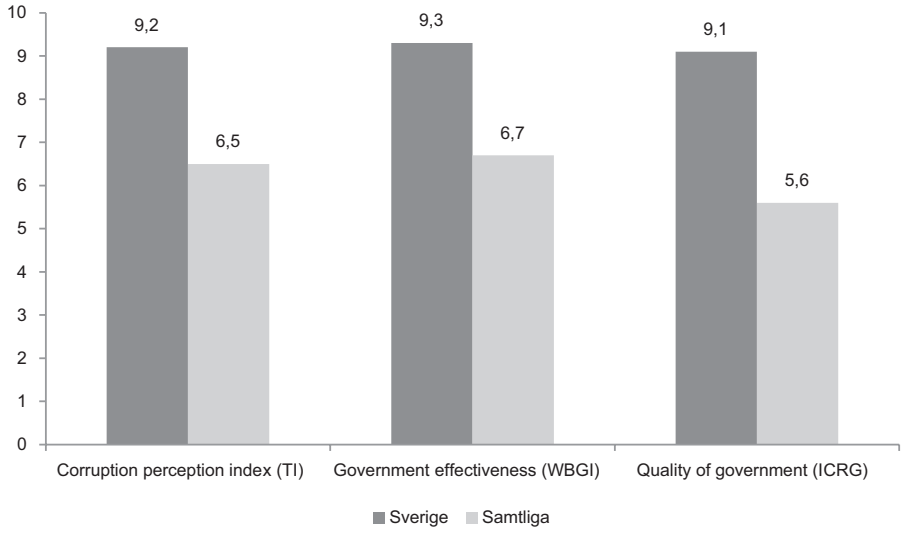

Kommentar: Kategorin ”samtliga” innehåller de länder för vilka vi har data på utlandssvenskar och som återfinns i CSES-undersökningen (se tabell A1 i appendix).

Källa: Teorell, Jan, Stefan Dahlberg, Sören Holmberg, Bo Rothstein, Felix Hartmann & Richard Svensson. 2015. The Quality of Government Standard Dataset, version Jan15. University of Gothenburg: The Quality of Government Institute, http://www.qog.pol.gu.se.

I figur 2 jämför vi Sverige med medelvärdet för samtliga länder som ingår i vår datamängd (se figur 1). För jämförbarhetens skull har de olika indexens skalor standardiserats till en skala från 0 till 10. När det gäller *Corruption Perception Index* (Transparency international) så noterar vi ett mycket högt betyg för Sverige (9,2) och klart lägre medelvärde för övriga länder (6,5). Detta mönster går igen när vi också beaktar Världsbankens index *Government Effectiveness* och International Country Risk Guides mått på *Quality of Government*. Vi kan således på goda grunder betrakta Sverige som ett land där samhällsstyrningen kvalitet håller en synnerligen hög nivå.

Tillfredsställelse med demokratins funktionssätt bland utlandssvenskar

Vi börjar den empiriska analysen med att undersöka tänkbara faktorer som kan förklara tillfredsställelse med demokrati bland utlandssvenskar. Tabell 1 presenterar en serie regressionsanalyser där vi estimerar effekten av ett antal potentiella förklaringsvariabler på utlandssvenskars tillfredsställelse med hur demokratin fungerar i Sverige och i det nya hemlandet. I samtliga modeller görs detta med kontroll för i vilken del av världen det nya hemlandet är placerat. Vi börjar med att dela in de

Tabell 1 Utlandssvenskars tillfredsställelse med hur demokratin fungerar i Sverige och nuvarande hemland (NUL) i tre olika korruptionskontexter (OLS)

	Korruptionsgrad					
	Hög		Medel		Låg	
	Sverige	NUL	Sverige	NUL	Sverige	NUL
Kön	-0.23**	0.07	0.04	0.02	-0.07	-0.02
	(0.08)	(0.08)	(0.07)	(0.08)	(0.04)	(0.05)
Ålder	0.01	0.00	-0.02	-0.01	0.01	-0.00
	(0.02)	(0.02)	(0.02)	(0.02)	(0.01)	(0.01)
Ålder*2	-0.00	0.00	0.00	0.00	-0.00	0.00
	(0.00)	(0.00)	(0.00)	(0.00)	(0.00)	(0.00)
Utb.Medelhög	0.38*	0.27	0.36	-0.21	-0.21	0.12
	(0.19)	(0.18)	(0.25)	(0.27)	(0.16)	(0.16)
Utb.Hög	0.47**	0.33	0.23	-0.18	-0.08	0.02
	(0.18)	(0.17)	(0.24)	(0.26)	(0.15)	(0.16)
Korruptionsuppfattning	0.54**	0.24	0.41	-0.15	-0.04	-0.00
	(0.18)	(0.16)	(0.24)	(0.25)	(0.15)	(0.16)
Civilstånd (0-1)	-0.01	-0.13***	0.04*	-0.19***	-0.04**	-0.14***
	(0.03)	(0.03)	(0.02)	(0.02)	(0.01)	(0.01)
Antal år sedan utvandring	0.03	0.10	0.23**	0.15	0.03	0.05
	(0.11)	(0.10)	(0.08)	(0.09)	(0.06)	(0.06)
Röstning	-0.00	0.00	0.00	0.00	0.01*	0.01*
	(0.00)	(0.00)	(0.00)	(0.00)	(0.00)	(0.00)
strata1. Västeuropa	-0.08	0.00	-0.03	-0.08	0.08	0.05
	(0.08)	(0.07)	(0.07)	(0.08)	(0.05)	(0.05)
strata3. Afrika och Mellanöstern	-0.01	0.06	0.26	-0.85	-0.08	-0.25***
	(0.12)	(0.11)	(0.74)	(0.82)	(0.05)	(0.06)
strata4. Asien	0.12	-0.24	0.36	-1.09	-0.06	-1.55*
	(0.16)	(0.15)	(0.75)	(0.83)	(0.70)	(0.73)
strata5. Östeuropa	-0.20*	-0.31***	0.37	-1.01	-0.01	-0.76***
	(0.10)	(0.09)	(0.76)	(0.85)	(0.10)	(0.10)
strata6. Latinamerika	-0.25	-0.32**	0.18	-0.66	-1.12	-0.11
	(0.13)	(0.12)	(0.74)	(0.83)	(0.69)	(0.73)
Intercept	3.11***	2.07***	2.60**	4.38***	3.09***	3.49***
	(0.56)	(0.52)	(0.90)	(0.99)	(0.30)	(0.32)
R^2	0.07	0.11	0.02	0.21	0.02	0.17
N	386	383	451	452	976	980

Kommentar: Data är viktad enligt urvalsfraktionen i procent. Ålder anger antal år. Kön är kodat som 0=kvinna och 1=man. Utbildning är kodad som 0=låg och medellåg, 1=medelhög och 3=hög. Korruptionsuppfattning är baserat på en survey-fråga gällande korruption bland offentliga tjänstemän och löper från 1 till 7 där värdet 1 anger alternativet ”inte alls” medan 7 anger ”i mycket stor utsträckning”. Civilstånd är kodat så att värdet 1 anger gift eller sammanboende och värdet 0=övriga. Bland de strator vi kontrollerar för utgör Norden referenskategorin. Röstning avser deltagande i det senaste svenska riksdagsvalet. Signifikansnivåer: * p<0.05, ** p<0.01, *** p<0.001.

Källa: SOM-undersökningen till utlandssvenskar 2014.

länder där utlandssvenskarna lever utifrån korruptionsgrad, vilket i det följande blir vår huvudindikator på samhällsstyrningens kvalitet.[3] Detta resulterar i sex regressionsanalyser uppdelat på tre par. I varje par har vi således två olika beroende variabler, tillfredsställelse med demokratin i Sverige och i nuvarande land (NUL). Som oberoende variabler har vi valt att inkludera kön, ålder, utbildning, civilstånd och röstning samt korruptionsuppfattningar då dessa förklaringsfaktorer ofta förekommer i litteraturen kring nöjdhet med demokratin. Till dessa faktorer har vi även inkluderat ytterligare en variabel som vi tror kan ha betydelse för utlandssvenskarna och det är antal år sedan utvandring. Vi tänker oss här att effekten av en flytt från en institutionell kontext till en annan är avtagande i tid. Ju längre man bott i det nuvarande landet desto mer tenderar man att likna den inhemska befolkningens attityder och uppfattningar om den demokratiska kvalitén.

De två måtten för tillfredsställelse med hur demokratin fungerar har, som nämnts, samma kodning och löper från 1 till 4 där värdet 1 anger kategorin ”mycket missnöjd” medan värdet 4 anger att respondenten är ”mycket nöjd”. Av särskilt intresse i tabellen ovan är intercepten, dvs. värdet på de två beroende variablerna när samtliga oberoende variabler i modellen är noll. Som framgår ser vi att utlandssvenskarna som bor i den högkorrupta kontexten är påtagbart nöjdare med hur demokratin fungerar i Sverige jämfört med hur man uppfattar demokratins funktionssätt i det nuvarande hemlandet (3.11*** kontra 2.07***).

Bland utlandssvenskar i högkorrupta länder ser vi också att tillfredställelsen med hur demokratin fungerar i Sverige ökar med utbildningsnivå och korruptionsuppfattning.[4] I mellangruppen är resultatet det motsatta. Här är utlandssvenskarna mer positiva i utvärderingen av hur demokratin fiungerar i deras nuvarande hemland än i uppfattningen om hur demokratin fungerar i Sverige (2.60** kontra 4.38***). Här framgår emellertid att ju längre tid man bott utomlands, desto nöjdare tenderar man att vara med hur den svenska demokratin fungerar. I den sista och största gruppen, det vill säga utlandssvenskarna som flyttat till länder med låg grad av korruption, finner vi inga statistiskt signifikanta skillnader mellan demokratiutvärderingen av Sverige jämfört med nuvarande hemland. Våra oberoende variabler har alltså inte olika effekt på nöjdheten med hur demokratin fungerar inom den här kontexten, varken i det nuvarande hemlandet eller i Sverige.

Dessa resultat går helt i linje med våra förväntningar så tillvida att vi rimligtvis borde observera större skillnader i tillfredsställelse med demokratin i Sverige och det nya hemlandet inom gruppen som flyttar från Sverige till högkorrupta länder, där man genom erfarenheter gör bedömningen att den demokratiska funktionaliteten i Sverige är högre än i nuvarande hemland. Om vi jämför tillfredsställelsen med hur demokratin fungerar i Sverige mellan de olika grupperna ser vi också att svenskar boende i länder som klassificeras som högkorrupta är mer nöjda med hur demokratin fungerar i Sverige än individer boende i länder klassificerade som mellan- och lågkorrupta. Skillnaden är särskilt tydlig mellan boende i hög- och mellankorrupta länder. Mellan boende i de mest korrupta länderna kontra boende

i länder präglade av låg korruption finner vi ingen statistiskt signifikant skillnad i bedömningarna av demokratins funktionssätt i Sverige. Detta innebär att vår första hypotes endast delvis får stöd i data från SOM-undersökningen till utlandssvenskar.

Utlandssvenskarnas tillfredsställelse med demokratins funktionssätt i olika institutionella kontexter

Så långt har vi undersökt utlandssvenskarnas bedömningar av demokratins funktionssätt i Sverige i jämförelse med demokratin i nuvarande hemländer. Utifrån våra teoretiska utgångspunkter menar vi emellertid att det är än mer intressant att studera i vilken utsträckning utlandssvenskarna skiljer sig i förhållande till lokalbefolkningen i sina nuvarande hemländer när det gäller bedömningen av demokratins funktionssätt. För att testa hypotes 2 och 3 anammar vi en annan typ av design som bygger på att vi utgår från en redan existerande länderjämförande datamängd baserad på harmoniserade väljarundersökningar bland individer i 40 länder. Datamängden i fråga kommer från CSES modul 3. Som framgår av tabell 2 är andelen utlandssvenskar som lever i länder som här klassificeras som högkorrupta – och som finns med i CSES – relativt få, inte mer än 211 personer. I mellankategorin ingår 450 personer. Urvalet av utlandssvenskar är klart störst när det gäller boende i länder som bedöms ha en låg grad av korruption. Att vi bara har 211 personer i den högkorrupta gruppen behöver dock inte nödvändigtvis vara ett bekymmer rent statistiskt, då de är fördelade på totalt åtta länder. Samtidigt har vi heller inte särskilt många jämförbara bakgrundsfaktorer i de båda datamängderna, men gott och väl de allra nödvändigaste.

Tabell 2 Antal inhemska medborgare och utlandssvenskar i de tre korruptionskontexterna

Korruptionsgrad	Inhemska	Svenska utvandrare
Hög	11 803	211
Mellan	17 487	450
Låg	28 120	1 247

Källa: SOM-undersökningen till utlandssvenskar 2014; CSES module 3 Full release [dataset]. March 27, 2013 version. doi:10.7804/cses.module3.2013-03-27.

I analyserna som presenteras i tabell 3 har vi återigen delat in länderna efter grad av korruption enligt Transparency International. För att kunna jämföra utlandssvenskar och inhemska invånare i de olika länderna inkluderar vi en dummy-variabel för utlandssvenskar. Också i den här delen av analysen estimerar vi våra modeller med OLS. Vårt huvudsakliga argument för att tillämpa OLS är att det är en väldigt

enkel och robust där resultaten är enkla att tolka. Ett annat skäl är att vi främst är intresserade av skillnaderna mellan svenskarna och den inhemska befolkningen. Då dummyvariabeln som indikerar om respondenten är utlandssvensk eller inte är endast antar värdena 1 (utlandssvensk) eller 0 (inhemsk invånare) innebär det att regressionskoefficienten helt enkelt visar skillnaden i utvärderingen av demokratins funktionssätt, under kontroll för övriga variabler som tidigare forskning pekat ut som relevanta i studiet av individers demokratiutvärderingar (se exempelvis Dahlberg och Holmberg 2013; Dahlberg, Linde och Holmberg 2015), i de tre olika korruptionskontexterna.[5]

När vi jämför effekterna av våra oberoende variabler på nöjdheten med hur demokratin fungerar i det nuvarande boendelandet framkommer att utlandssvenskarna är påtagligt mer missnöjda i högkorrupta länder. Dock är resultaten något osäkra för just den gruppen då – som vi tidigare diskuterat – både antalet länder och utlandssvenskar är relativt lågt. Samtidigt ser vi att endast ett fåtal av kontrollvariablerna har en statistiskt signifikant effekt på demokratiutvärderingarna i den högkorrupta kontexten. Detta är på intet sätt märkligt givet det relativt begränsade antalet respondenter. Värt att notera är emellertid den starka och signifikanta effekten som framträder när vi jämför utlandssvenskar med inhemska invånare (-.86***). Effekten innebär att utlandssvenskarna är nära nog ett helt skalsteg mindre nöjda med demokratin jämfört med inhemska medborgare.

Vi har emellertid ett bättre underlag när det gäller utlandssvenskar boende i mellankorrupta kontexter. Även här är utlandssvenskarna mer missnöjda, även om skillnaden mellan utlandssvenskarna och den inhemska befolkningen är mindre påtaglig, under kontroll för kön, ålder, utbildning, sysselsättning och civilstånd. Skillnaden gentemot den inhemska befolkningen är dock klart mindre än i länder som präglas av utbredd korruption. Intressant nog hittar vi inga skillnader mellan utlandssvenskars och lokalbefolknningens demokratibedömningar i lågkorrupta kontexter. Det centrala resultatet från de tre regressionsmodellerna illustreras grafiskt på ett mer pedagogiskt sätt i figur 3.

Sammantaget ger våra resultat ett entydigt stöd för hypotes 2, det vill säga att utlandssvenskar boende i länder där samhällsstyrningens kvalitet är låg är mindre nöjda med hur demokratin fungerar än den inhemska befolkningen. Utlandssvenskarnas utvärdering av hur demokratin fungerar i deras nuvarande hemländer är signifikant lägre jämfört med den inhemska befolkningens i kontexter som präglas av antingen låg eller medelhög kvalitet i samhällsstyrningen. Resultaten står sig även under kontroll för en rad socioekonomiska faktorer. Vår tolkning är att erfarenheterna av att ha levt i ett land som Sverige, karaktäriserat av en hög kvalitet i samhällsstyrningen, gör att utlandssvenskarna har högre förväntningar på demokratins funktionssätt. Det starka stödet för hypotes 2 innebär samtidigt att hypotes 3 – och i förlängningen de teorier som argumenterar för att det är socialisation och politisk kultur som är avgörande för hur individer upplever det politiska systemet – inte får något stöd i våra data.

Tabell 3 Nöjdhet med hur demokratin funngerar i nuvarande bosättningsland bland utlandssvenskar och lokalbefolkning (OLS, fixed effects)

	Korruptionsgrad		
	Hög	*Mellan*	*Låg*
Kön	-0.00	-0.04**	-0.03***
	(0.01)	(0.01)	(0.01)
Ålder	-0.00	-0.01***	-0.01***
	(0.00)	(0.00)	(0.00)
Ålder*2	0.00	0.00***	0.00***
	(0.00)	(0.00)	(0.00)
Utbildningsnivå	-0.00	0.01*	0.03***
	(0.00)	(0.00)	(0.00)
Civilstånd	0.00	0.04**	0.04***
	(0.02)	(0.01)	(0.01)
År boende i land	-0.21	0.19*	-0.05
	(0.11)	(0.08)	(0.04)
Sysselsättning: Arbetare	0.01	-0.08***	-0.05***
	(0.02)	(0.02)	(0.01)
Sysselsättning: Jordbruk	0.14***	0.01	0.01
	(0.03)	(0.04)	(0.04)
Sysselsättning: Egen-företagare	0.00	0.04	-0.06**
	(0.03)	(0.03)	(0.02)
Svensk utvandrare	-0.86***	-0.29***	0.03
	(0.08)	(0.06)	(0.03)
Intercept	2.42***	2.72***	2.83***
	(0.07)	(0.05)	(0.04)
R2- Within	.04	.01	.01
R2-Between	.01	.05	.02
R2-Overall	.03	.01	.01
N (Countries):	8	15	17
N (Individuals):	11016	16498	24788
Sigma_u	.35	.29	.26
Sigma_e	.78	.77	.69
Rho	.17	.125	.12

***Kommentar*:** Värden för sysselsättning har här imputerats på basis av övriga variabler för andra länder inom samma korruptionskontext. Modellerna är korrigerade för enhetsspecifika effekter (sk, fixed effect-regression). Variablerna för de båda datakällorna är kodade enligt följande: Kön är kodat 0=man och 1=kvinna. Ålder är numerisk. Utbildning är kodat som: 1: Ej fullgjort grundskola (eller motsvarande) 2: Grundskola (eller motsvarande obligatorisk utbildning). 3: Studier vid gymnasium, folkhögskola. 4: Examen från gymnasium eller folkhögskola. 5: Eftergymnasial utbildning, ej högskola. 6: Studier vid högskola/universitet. 7: Examen från högskola/universitet. 8: Studier vid/examen från forskarutbildning. Civilstånd är kodat så att värdet 1 anger gifta eller sammanboende medan värdet 0 anger övriga. Antal år utomlands är numerisk. Sysselsättningsvariablerna samt variabeln för utlandssvenskar är kodade som dikotomier. För sysselsättning utgör tjänstemän referenskategorin mot vilken effekterna av övriga tre kategorier skall jämföras.

***Källa*:** SOM-undersökningen till utlandssvenskar 2014; CSES module 3 Full release [dataset]. March 27, 2013 version. doi:10.7804/cses.module3.2013-03-27.

Figur 3 ***Skillnad i tillfredsställelse med hur demokratin fungerar mellan utlandssvenskar och inhemsk befolkning i tre olika korruptionskontexter (under kontroll för kön, ålder, utbildning, sysselsättning och civilstånd)***

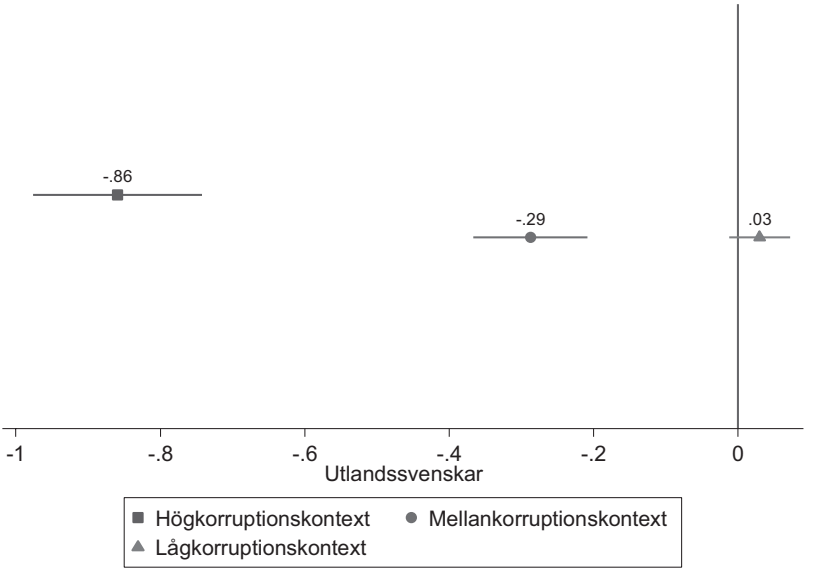

Källa: SOM-undersökningen till utlandssvenskar 2014.

Som ett extra robusthetstest har vi här också estimerat modellerna med ordinal logistisk regression. Resultaten från en sådan estimering överensstämmer med resultaten som presenteras i tabell 3 och figur 3. En figur som illustrerar skillnaderna i predicerade sannolikheter för respektive svarskategori på den beroende variabeln mellan svenskar och infödda i de olika korruptionskontexterna, finns i appendix (figur A1). Vi har också estimerat modellerna med två alternativa beroende variabler. När vi använder ”Government effectiveness” från *Worldwide Governance Indicators* och ”Quality of Government” från *International Country Risk Guide* (se figur 2) blir resultaten de samma. Utlandssvenskar i länder som präglas av bristande kvalitet i samhällsstyrningen uppvisar signifikant lägre nivåer av tillfredsställelse med demokratins funktionssätt än den inhemska befolkningen.

Slutsatser

I det här kapitlet har vi tittat närmare på ulandssvenskarnas bedömningar av hur väl de demokratiska systemen fungerar, dels i Sverige och dels i de länder där de nu är bosatta. Vår huvudsakliga frågeställning tog utgångspunkt i två teoribildningar som presenterar kontrasterande förklaringar av de grundläggande orsakerna

till människors attityder gentemot det politiska systemet och dess funktionssätt. Medan det kulturella perspektivet argumenterar för att sådana attityder formas tidigt i livet och således påverkar en individ under resten av livet menar förespråkare för det institutionella perspektivet att politiska attityder är en funktion av den institutionella omgivningen och de erfarenheter en individ tillgodogör sig genom interaktion med det omgivande samhället. Våra resultat visar tydligt att svenskar boende i länder med där korruptionen är utbredd är betydligt mindre nöjda med hur demokratin fungerar jämfört med den inhemska befolkningen i det nya hemlandet. Våra analyser visar också att svenskar i högkorrupta länder tenderar att vara betydligt mer nöjda med hur demokratin fungerar i Sverige. Resultaten ger således starkt stöd åt hypotes 2 och till viss del också åt hypotes 1. Vi finner däremot inget stöd för hypotes 3, det vill säga att demokratistöd har ett kulturellt och/eller socialisationsbetingat ursprung som folk bär med sig genom livet oberoende av politisk och kulturell kontext.

Resultaten innebär sammantaget ett starkt stöd till fördel för det institutionella perspektivet. Tydliga paralleller kan här dras till tidigare forskning som visat att den institutionella kvaliteten är viktigare än kulturella faktorer och socialisering när det gäller mellanmänsklig tillit hos personer som flyttat från en ”låglitarkontext” till en ”höglitarkontext”. Ett flertal empiriska studier har här visat att invandrare till Danmark och andra västeuropeiska länder som präglas av en hög grad av social tillit efter med tiden tillgodogör sig en större tillit genom sina nya erfarenheter av ett välfungerande politisk system där en stor del av befolkningen litar på andra människor. Sammantaget måste vi också framhålla att resultaten från denna studie tydligt pekar på vikten av att ta kontextuella faktorer i beaktande i empiriska studier av politiska attityder på individnivå, särskilt i länderjämförande studier där urvalet utgörs av länder med stor variation när det gäller kvaliteten på de offentliga institutionerna och till detta nära relaterade faktorer som grad av korruption. Denna studie utgör således också ett bidrag till det allt större forskningsfält som framhåller betydelsen av olika aspekter av QoG för demokratisk legitimitet. Våra resultat pekar tydligt på att den institutionella kvaliteten är av stor betydelse för medborgarnas generella syn på det politiska systemets funktionssätt.

Noter

1 Som exempel kan nämnas att Sverige placerades på fjärde plats i *Transparency Internationals* ”Corruption Perceptions Index” för 2014 och på tredje plats i *World Justice Projects* ”Rule of law index” för 2015. Det senare indexet innehåller också ”avsaknad av korruption” som en delkomponent. Här hamnar Sverige på fjärde plats. Se http://www.transparency.org/whatwedo/publication/cpi2014 och http://worldjusticeproject.org/rule-of-law-index.

2 Det bör poängteras att en stor majoritet av respondenterna i SOM-undersökningen till utlandssvenskar är bosatta i länder i vilka den institutionella

kvaliteten inte skiljer sig väldigt mycket från den i Sverige. Se tabell 2 för mer information om antal svenskar i de länder som ingår i vår analys.

3 Korruptionsgrad baseras här på Transparency Internationals variabel Corruption Perception Index. Måttet löper mellan 0 och 10 och har här kodats om så att värdena 0-3 anger gruppen högkorrupta kontexter. 4-6, mellangruppen och slutligen utgör värdena 7-10 den lågkorrupta kontexten. Källa: Transparency International 2012 (hämtad från Teorell, Jan, Nicholas Charron, Stefan Dahlberg, Sören Holmberg, Bo Rothstein, Petrus Sundin & Richard Svensson. 2013. The Quality of Government Dataset, version 15May13. University of Gothenburg: The Quality of Government Institute, http://www.qog.pol.gu.se). Det kan även tilläggas att det inte spelar någon större roll för resultaten huruvida vi använder korruptionsmåttet från Transperency International, måttet på regeringseffektivitet från Världsbanken eller måttet för kvalitet i styrsystemen från International Country Risk Guide (ICRG).

4 Korruptionsuppfattning är här baserad på en fråga om förekomst av korruption bland offentliga tjänstemän i nuvarande hemland. Ju mer utbredd man anser korruptionen vara desto större tillfredsställelse känner man med den svenska demokratin.

5 En skillnad mot analysen av enbart utlandssvenskar (tabell 1) är att vi nu estimerar modellerna med enhetsspecifika effekter, så kallade ”fixed effects” inkluderade. Detta innebär i princip att varje land tillåts ha sitt eget intercept. På så vis korrigerar vi för de enhetsspecifika effekterna som påverkar nivåskillnaderna i genomsnittlig tillfredsställelse med demokratins funktionssätt bland de länder som ingår i studien. I föregående regressionsanalys kontrollerade vi enbart för regioner eftersom de analyserna baserades på enbart utlandssvenskar. Nu har vi som nämnts adderat respondenter från CSES och kan därmed tillämpa en striktare kontroll genom att inkludera de enhetsspecifika effekterna.

Referenser

Aarts, Kees & Jacques Thomassen (2008). ”Satisfaction with Democracy: Do Institutions Matter?”, *Electoral Studies*, 27(1): 5-18.

Almond, Gabriel A. & Sidney Verba (1963). *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations.* Princeton: Princeton University Press.

Anderson, Christopher J. & Yuliya V. Tverdova (2003). ”Corruption, Political Allegiances, and Attitudes Toward Government in Contemporary Democracies”, *American Journal of Political Science*, 47(1): 91-109.

Armingeon, Klaus & Kai Guthman (2014). ”Democracy in crisis? The declining support for national democracy in European countries, 2007-2011”, *European Journal of Political Research*, 53(3): 423-442.

Bilodeau, Antoine (2014). ”Is Democracy the Only Game in Town? Tension between Immigrants’ Democratic Desires and Authoritarian Imprints”, *Democratization*, 21(2): 359-381.

Bilodeau, Antoine, Ian McAllister & Mebs Kanji (2010). ”Adaptation to Democracy among Immigrants in Australia”, *International Political Science Review*, 31(2): 141-165.

Dahlberg, Stefan & Sören Holmberg (2014). ”Democracy and Bureaucracy: How their Quality Matters for Popular Satisfaction”, *West European Politics* 37(3): 515-537.

Dahlberg, Stefan & Jonas Linde (2015). ”The Winner-Loser Gap in Satisfaction with Democracy: Evidence from a Swedish Citizen Panel”, *QoG Working Paper Series 2015:1*.

Dahlberg, Stefan, Jonas Linde & Sören Holmberg (2015). ”Democratic Discontent in Old and New Democracies: Assessing the Importance of Democratic Input and Governmental Output”, *Political Studies*, 63(S1): 18-37.

Dinesen, Peter Thisted (2013). ”Where You Come From or Where You Live? Examining the Cultural and Institutional Explanation of Generalized Trust Using Migration as a Natural Experiment”, *European Sociological Review*, 29(1): 114-128.

Dinesen, Peter Thisted (2012a). ”Does Generalized (Dis)Trust Travel? Examining the Impact of Cultural Heritage and Destination-Country Environment on Trust of Immigrants”, *Political Psychology*, 33(4): 495-511.

Dinesen, Peter Thisted (2012b). ”Parental Transmission of Trust or Perceptions of Institutional Fairness: Generalized Trust of Non-Western Immigrants in a High-Trust Society”, *Comparative Politics*, 44(3): 273-289.

Dinesen, Peter Thisted & Marc Hooghe (2010). ”When in Rome, Do as the Romans Do: The Acculturation of Generalized Trust among Immigrants in Western Europe”, *International Migration Review*, 44(3): 697-727.

Easton, David & Jack Dennis (1969). *Children in the Political System: Origins of Political Legitimacy*. New York: McGraw-Hill.

Easton, David & Jack Dennis (1967). ”The Child’s Acquisition of Regime Norms: Political Efficacy”, *American Political Science Review*, 61(1): 25-38.

Esaiasson, Peter (2010). ”Will Citizens Take No for an Answer? What Government Officials can do to Enhance Decision Acceptance”, *European Political Science Review*, 2(3): 351-371.

Gilley, Bruce (2009), *The Right to Rule: How States Win and Lose Legitimacy*. New York: Columbia University Press.

Grimes, Marcia (2005), *Democracy’s Infrastructure: The Role of Procedural Fairness in Fostering Consent*. Gothenburg: Gothenburg University Press.

Grimes, Marcia (2006). ”Organizing Consent: The Role of Procedural Fairness in Political Trust and Compliance”, *European Journal of Political Research*, 45(2): 285-315.

Karp, Jeffrey. A. & Shaun Bowler (2001). ”Coalition Government and Satisfaction with Democracy: An Analysis of New Zealand’s Reaction to Proportional Representation”, *European Journal of Political Research*, 40 (1): 57-79.

Lijphart, Aarend. (1999). *Patterns of Democracy: Government Forms and Performance in Thirty-Six Countries*. New Haven, CT: Yale University Press.

Linde, Jonas (2012). ”Why feed the hand that bites you? Perceptions of procedural fairness and system support in post-communist democracies”, *European Journal of Political Research*, 51(3): 410-434.

Linde, Jonas & Stefan Dahlberg (2016, kommande), ”Democratic Discontent in Times of Crisis?”, i Yvette Peters & Michaël Tatham (red), *Democratic Transformations in Europe 31: Challenges and Prospects*. London: Routledge.

Linde, Jonas & Gissur Ó Erlingsson (2013). ”The Eroding Effect of Corruption on System Support in Sweden”, *Governance*, 26(4): 585-603.

Linde, Jonas & Joakim Ekman (2003). ”Satisfaction with democracy: A note on a frequently used indicator in comparative politics”, *European Journal of Political Research*, 42(3): 391-408.

Mishler, William & Richard Rose (2001). ”What Are the Origins of Political Trust? Testing Institutional and Cultural Theories in Post-Communist Societies”, *Comparative Political Studies*, 34(1): 30-62.

Nannestad, Peter (2008). ”What Have We Learned About Generalized Trust, If Anything?”, *Annual Review of Political Science*, 11(1), 413-436.

Nannestad, Peter, Gert Tinggaard Svendsen, Peter Thisted Dinesen & Kim Mannemar Sønderskov (2014). ”Do Institutions or Culture Determine the Level of Social Trust? The Natural Experiment of Migration from Non-western to Western Countries”, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 40(4): 544-565.

Norris, Pippa(2012), *Making Democratic Governance Work: How Regimes Shape Prosperity, Welfare, and Peace*. Cambridge: Cambridge University Press.

Norris, Pippa (2011), *Democratic Deficit: Critical Citizens Revisited*. Cambridge: Cambridge University Press.

Norris, Pippa (red) (1999). *Critical Citizens: Global Support for Democratic Governance*. Oxford: Oxford University Press.

Peffley, Mark & Robert Rohrschneider (2014). ”The Multiple Bases of Democratic Support: Procedural Representation and Governmental Outputs”, i Jacques Thomassen (red), *Elections and Democracy: Representation and Accountability*. Oxford: Oxford University Press.

Rothstein, Bo (2011). *The Quality of Government: Corruption, Social Trust, and Inequality in International Perspective*. Chicago: The University of Chicago Press.

Rothstein, Bo (2009). ”Creating Political Legitimacy: Electoral Democracy Versus Quality of Government”, *American Behavioral Scientist*, 53(3): 311-330.

Rothstein, Bo & Jan Teorell (2008). ”What is Quality of Government? A Theory of Impartial Government Institutions”, *Governance*, 21(2): 165-190.

Seligson, Mitchell A. (2002). ”The Impact of Corruption on Regime Legitimacy: A Comparative Study of Four Latin American Countries”, *Journal of Politics*, 64(2): 408-433.

Teorell, Jan, Stefan Dahlberg, Sören Holmberg, Bo Rothstein, Felix Hartmann & Richard Svensson (2015). *The Quality of Government Standard Dataset, version Jan15*. University of Gothenburg: The Quality of Government Institute, http://www.qog.pol.gu.se.

Tyler, Tom R. (2006). *Why People Obey the Law*. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Tyler, Tom R., Jonathan D. Caspar & Bonnie Fisher (1989). ”Maintaining Allegiance toward Political Authorities: The Role of Prior Attitudes and the Use of Fair Procedures”, *American Journal of Political Science*, 33(3): 629-652.

Wagner, Alexander F., Friedrich Schneider & Martin Halla (2009). ”The Quality of Institutions and Satisfaction with Democracy in Western Europe – A Panel Analysis”, *European Journal of Political Economy*, 25(1): 30-41.

APPENDIX

Tabell A1 Klassificering av länder enligt grad av korruption, undersökningsår och antal respondenter

Hög			Mellan			Låg		
Land	År	n	Land	År	n	Land	År	n
Brasilien	2010	1,903	Kroatien	2007	907	Australien	2007	1,776
Vitryssland	2008	901	Tjeckien	2010	1,761	Österrike	2008	1,067
Grekland	2009	927	Estland	2011	903	Kanada	2008	4,396
Mexiko	2009	2,301	Frankrike	2007	1,907	Chile	2009	1,105
Peru	2011	1,471	Israel	2006	1,101	Danmark	2007	1,354
Filippinerna	2010	1,102	Sydkorea	2008	902	Finland	2011	1,205
Rumänien	2009	1,304	Lettland	2010	908	Tyskland	2009	1,997
Thailand	2007	1,896	Polen	2007	1,719	Island	2009	1,286
			Portugal	2009	1,217	Irland	2007	1,337
			Slovakien	2010	1,104	Japan	2007	1,277
			Slovenien	2008	957	Holland	2010	2,054
			Sydafrika	2009	1,102	Nya Zealand	2008	1,051
			Spanien	2008	1,108	Norge	2009	1,695
			Turkiet	2011	1,011	Storbritannien	2010	1,006
			Uruguay	2009	871	Sverige	2006	1,448
						Schweiz	2007	3,068
						USA	2008	2,014

Källor: *Transparency International 2007;* CSES module 3 Full release [dataset]. March 27, 2013 version. doi:10.7804/cses.module3.2013-03-27

Figur A1 Skillnader i predicerade sannolikheter mellan utlandssvenskar och inhemsk befolkning för att vara mycket nöjd, ganska nöjd, inte särskilt nöjd eller inte alls nöjd med hur demokratin fungerar

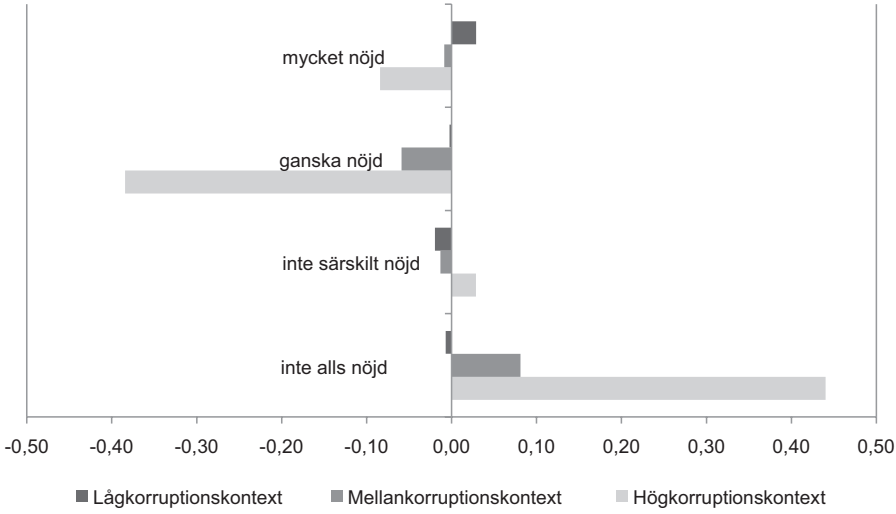

Kommentar: Replikering av analyserna i tabell 3 med ordinal logistisk regression. Staplarna indikerar avvikelser i sannolikhet att välja de fyra olika svarsalternativen mellan utlandssvenskar och inhemsk befolkning. Exempelvis ser vi att sannolikheten för att en utlandsvensk placerar sig i svarskategorin ”inte alls nöjd” är 44 procent högre i jämförelse med lokalbefolkningen i dennes nuvarande hemland givet att det ligger i en högkorruptkontext. Om vi istället tittar på estimeringarna från lågkorrruptionskontexen ser vi att sannolikheterna inte skiljer sig särskilt mycket mellan utlandssvenskarna och lokalbefolkningen i placering inom de olika svarskategorierna. Resultaten visar således på samma resultat som vi fick från den enklare OLS-analysen.

Källa: SOM-undersökningen till utlandssvenskar 2014.

UTLANDSSVENSKARNAS KONTAKTER MED LOKALBEFOLKNINGEN – LEDER DE TILL TOLERANS?

ANDREJ KOKKONEN

Globaliseringen sägs ofta leda till en mer tolerant och förstående värld, då den ökade mångfalden som följer i dess spår leder till möten mellan människor med olika etnisk, kulturell och religiös bakgrund. Föreställningen bygger på två antaganden. Det första är att ökad mångfald faktiskt leder till ökad kontakt mellan människor med olika bakgrund. Det andra är att de kontakter som tas leder till att vi utvecklar mer positiva attityder till personer med en annan bakgrund. I detta kapitel granskas det senare antagandet. Tidigare forskning har nästan uteslutande fokuserat på hur västerlänningar påverkas av att ha kontakt med individer som invandrat till länder i väst (se Pettigrew och Tropp 2006 för en översikt av forskningen). Om vi ska kunna få en samlad bild av globaliseringens konsekvenser för hur vi ser på våra medmänniskor krävs det dock att vi också undersöker konsekvenserna av de flyttströmmar som går i motsatt riktning. SOM-undersökningen till utlandssvenskar erbjuder en unik möjlighet för en sådan studie. Därför frågar vi oss i detta kapitel hur utlandssvenskarna påverkas av att ha kontakt med lokalbefolkningen i de länder de har emigrerat till.

Teori och tidigare forskning

Frågan om människor blir mer toleranta av att ha kontakt med människor med annan etnisk, religiös och kulturell bakgrund än dem själva har engagerat vetenskapssamhället i över 60 år. Forskningen började på allvar när Gordon Allport lanserade den så kallade kontakthypotesen 1954. Sedan dess har forskningen om kontakthypotesen genererat långt över 1000 vetenskapliga artiklar, kapitel och böcker (Pettigrew och Tropp 2011). I korthet påstår kontakthypotesen att kontakter med främlingar leder till färre fördomar och positivare attityder till utgrupper förutsatt att kontakterna i) är personliga, ii) involverar personer med samma status iii), som strävar efter gemensamma mål iv) och sker i uppmuntrande kontexter (Allport 1954, Pettigrew 1998). De flesta studier på området bekräftar att kontakt leder till färre fördomar och positivare attityder även när kontakthypotesens villkor inte är uppfyllda, även om effekterna är starkare om de är det (se Pettigrew och Tropp 2006 för en översikt). Dock har den överväldigande majoriteten studier fokuserat på majoritetsbefolkningens kontakter med etniska minoriteter och invandrare i USA och Europa (Pettigrew och Tropp 2006). Vi vet mycket mindre om hur andra typer av kontakt påverkar människors attityder.

Kokkonen, Andrej (2016) Utlandssvenskarnas kontakter med lokalbefolkningen – leder de till tolerans?
i Maria Solevid (red) *Svenska utlandsröster.* Göteborgs universitet: SOM-institutet.

Det fåtal studier som har studerat invandrares och etniska minoriteters kontakter med majoritetsbefolkningar i USA och Europa tenderar att vara relativt pessimistiska i sina slutsatser. Sniderman och Hagendoorn (2007) finner till exempel inget som tyder på att muslimska invandrare som har kontakt med lokalbefolkningen i Nederländerna är mindre fördomsfulla än vad de av deras trosfränder som inte har kontakt med lokalbefolkningen är (men se Kamal och Maruyama 1990 som drar en annan slutsats).

Det fåtal studier som fokuserar på hur västerlänningar påverkas av att ha kontakt med lokalbefolkningen när de befinner sig utomlands är mer positiva. De flesta av studierna fokuserar på hur västerlänningar påverkas av de kontakter de har med lokalbefolkningen när de åker på utlandssemester. Överlag finner studierna att kontakt leder till att turister utvecklar mer positiva attityder till befolkningen i de länder de besöker även om avvikande studier finns (se Tomljenovic 2010 för en översikt av forskningen). Turism skiljer sig dock på flera sätt från mer permanent migration, varför det är vanskligt att dra generella slutsatser av forskningen. En viktig skillnad är att semestrande personer oftast kommer i kontakt med personer som har som arbetsuppgift att vara vänliga och tillmötesgående mot dem. Migranter kommer i högre utsträckning i kontakt med andra delar av befolkningen som inte får betalt för att vara dem till lags. Turister behöver heller inte anpassa sitt vardagsliv efter de förhållanden och normer som råder i destinationslandet på samma sätt som migranter, utan vistas oftast i en miljö som i högre grad är anpassad efter deras behov och önskemål.

Endast en handfull studier har fokuserat på hur mer permanenta emigranter från Europa och USA påverkas av kontakter med folket i de länder som de har bosatt sig i. I princip samtliga fokuserar på hur studenter från USA påverkas av utlandsstudier i Västeuropeiska länder. Studierna kommer i regel fram till att de studenter som rapporterar att de har mycket kontakt med befolkningen tenderar att utveckla mer positiva attityder till densamma jämfört med de som har lite kontakt med befolkningen (se till exempel Stangor et al 1996). Studierna visar dock samtidigt att studenterna generellt sett blir mer negativt inställda till lokalbefolkningen under sin vistelse (Stangor et al. 1996 – se dock Carlson och Widaman 1988). Huruvida andra migranter påverkas på samma sätt finns det (mig veterligen) inte några studier om. Utan sådana studier är det svårt att bilda sig en helhetsbild av globaliseringens effekter på tolerans och interkulturell förståelse.

Det kan mycket väl tänkas att studenter och andra emigranter reagerar på olika sätt på kontakter med lokalbefolkningen. Utbytesstudenter vistas oftast i värdlandet under en kortare period (studenterna i de nämnda studierna vistades i sina värdländer i ett år). De tenderar att vara mer välutbildade än den genomsnittlige medborgaren och möter också i första hand andra välutbildade människor (studenter och lärare) och vi vet från tidigare studier att högutbildade människor är mer toleranta och öppna mot främlingar än lågutbildade människor (e.g. Coenders and Scheepers 2003). Därtill studerar de vid institutioner (universitet) som uppmuntrar till kontakt mellan grupper och är anpassade för att ta emot utlänningar,

till exempel genom att erbjuda särskilda utbildningar och stödfunktioner som är anpassade för utländska studenter. Kort sagt, är det vanskligt att dra generella slutsatser utifrån studier som enbart bygger på studenter. Därtill är det tveksamt om studier på amerikaners kontakter med västeuropéer är representativa för till exempel svenskars kontakter med människor från Asien, Afrika och Mellanöstern. I det senare fallet är den kulturella, religiösa och värderingsmässiga klyftan i de flesta fall större än i det förra. Det kan också hända att amerikaner bemöts på ett speciellt sätt med tanke på landets speciella roll i världspolitiken. En indikation på att så är fallet är fallet är att utomlandsvistelsen gjorde de amerikanske studenterna blev mer kritiska till amerikansk utrikespolitik (Carlson och Widaman 1988).

Tidigare forskning dras också med stora metodproblem. Det största problemet är att kontakter med lokalbefolkningen inte är slumpmässiga utan bygger på frivillighet. De som har och de som inte tar kontakt med lokalbefolkningen kan därför tänkas skilja sig åt i viktiga avseenden. En uppenbar risk är att det i första hand är de som är positivt inställda till lokalbefolkningen som tar kontakt med densamma, medan de som är skeptiska undviker kontakt. Att de skeptiska skulle reagera likadant som de mest toleranta på att ha kontakt är inte troligt. Det går att komma åt en del av problemet genom att kontrollera för initiala attityder till lokalbefolkningen, men även i sådana fall kan man tänka sig att det finns egenskaper som skiljer de som har och de som inte har kontakt och som påverkar kontakteffekten. Till exempel är det en etablerad sanning i vetenskapssamhället att vi föredrar att umgås med de som är mest lika oss själva (Lazarsfeld and Merton 1954; Hallinan and Williams 1989; McPherson et al. 2001; Quillian and Campbell 2003). Det är således inte osannolikt att det, under kontroll för vilka attityder man har initialt, i första hand är de som har viktiga egenskaper gemensamma med lokalbefolkningen som väljer att ha kontakt med den. Dessa gemensamma egenskaper kan i sin tur öka sannolikheten för att kontakten upplevs som positiv. Det kan också misstänkas att det är människor som har en öppen personlighet som i första hand tar kontakt med lokalbefolkningen, medan de med mer introverta personlighetsdrag undviker kontakt. Öppna människor är också sannolikt mer benägna att ta till sig och lära sig av andras erfarenheter. Traditionellt har det också funnits ett antagande inom fältet att det i första hand är öppna och toleranta personer som är mottagliga för kontakteffekter, även om det antagandet har börjat ifrågasättas under senare år (se Hodson 200?).

För att sammanfatta forskningsläget finns det ett behov av studier som undersöker hur västerländska emigranter som inte bara är studenter påverkas av att ha kontakt med lokalbefolkningen i de länder de har emigrerat till. Dessutom är det en fördel om de kontakter som studeras inte är fritt valda, så att selektionsproblematiken som diskuterats ovan kan undvikas. Utan sådana studier är det svårt att bilda sig en uppfattning om utlandssvenskarna blir mer toleranta av de kontakter de har med befolkningen i de länder de är bosatta i. Som jag utvecklar nedan erbjuder SOM-undersökningen till utlandssvenskar möjligheter för en sådan studie. Mer precist, kommer studien i det här kapitlet att undersöka huruvida myndighets-

kontakt bidrar till att göra utlandssvenskar mer positivt inställda till befolkningen i de länder där de bor.

Studien

SOM-undersökningen till utlandssvenskar bygger på ett representativt urval av utlandssvenskar och erbjuder därför unika möjligheter att studera hur andra emigrantgrupper än studenter påverkas av att ha kontakt med lokalbefolkningen (se Vernersdotters kapitel för metodredovisning). Undersökningen innehåller därtill fyra frågor om utlandssvenskarnas kontakter med lokalbefolkningen. Den fråga som är mest lik de som använts i den tidigare forskningen frågar om hur ofta utlandssvenskarna umgås med vänner som är från det land de är bosatta i. Dessutom tillfrågas svarspersonerna om huruvida de har upplevt de kontakter de har haft med lokalbefolkningen som positiva eller negativa. Dessa frågor är dock problematiska att använda på grund av den ovan diskuterade självselektionseffekten. Effekten kan lika gärna gå från kontakter till attityder som i motsatt riktning (eller i båda riktningarna).

SOM-undersökningen till utlandssvenskar innehåller dock en annan fråga som inte i lika hög utsträckning lider av selektionsproblematiken och som frågar efter svarspersonernas myndighetskontakter i det land de bor i. Ordagrant lyder frågan: ”Hur ofta har du varit i kontakt med myndigheter i [landet där du bor].” Svarspersonerna erbjuds sex svarsalternativ: ”Någon gång den senaste veckan,” ”någon gång i månaden,” ”någon gång det senaste kvartalet,” ”någon gång det senaste halvåret,” ”någon gång om året” och ”mer sällan.” Även om undantag finns är myndighetskontakt i regel inte lika frivillig som kontakt med vänner. Ofta är det myndigheterna som tar initiativet till kontakt, till exempel för att se till att skatter betalas. I de fall då det är utlandssvenskarna som tar initiativet till kontakt sker kontakten ofta av praktisk nödvändighet, till exempel för att ett uppehållstillstånd måste förnyas. I majoriteten av fall sker därmed kontakten oftast av skäl som är exogena till utlandssvenskarnas attityder till befolkningen i det land de bor i (det vill säga att de inte påverkas av nämnda attityder). Risken för selektionseffekter torde därför vara betydligt mindre än vad den är i fallet med frågan om vänskapskontakt med lokalbefolkningen. Därför kommer frågan om myndighetskontakt att användas som den huvudsakliga oberoende variabeln i den analys som presenteras nedan. Då antalet utlandssvenskar som är i kontakt med myndigheterna mycket ofta är relativt litet har svarsalternativen kodats om till fyra kategorier: 1) De som inte har varit i kontakt med myndigheterna det senaste året, 2) de som har varit i kontakt med myndigheterna någon gång det senaste året, 3) de som varit i kontakt med myndigheterna någon gång det senaste kvartalet eller halvåret och 4) de som varit i kontakt med myndigheterna under den senaste månaden.

SOM-undersökningen till utlandssvenskar ställer också frågan ”Hur har du blivit bemött i dina kontakter med myndigheter och offentliga instanser i [landet där

du bor]" med en femgradig svarsskala som varierar mellan mycket positivt och mycket negativt. Denna fråga är i högre utsträckning känslig för selektionsproblematiken än frågan om hur ofta man har haft kontakt med myndigheter, då det kan tänkas att svarspersoner som från början är negativt inställda till landet de bor i har en större benägenhet än de som är positivt inställda att uppleva mötet med myndigheterna som negativt. Dock ska faran inte överdrivas. Även de som från början är positivt inställda kan bli bemötta dåligt, medan de som är negativ anställda kan bli bemötta korrekt. Det är därför troligt att mycket av variationen i variabeln beror på myndigheternas faktiska bemötande, varför variabeln kommer att tas med som en oberoende variabel i kompletterande analyser. Variabeln har kodats så att högre värden representerar mer positivt bemötande.

Vanligen uppfyller inte myndighetskontakt kontakthypotesens villkor för lyckad kontakt. Myndighetskontakt är sällan personlig och den kontaktande parten har ofta lägre status än tjänstemannen i kontaktsituationen, då den är beroende av tjänstemannens beslut. Därtill är det inte alltid den kontaktande parten och tjänstemannen strävar efter gemensamma mål. Vi bör därför förvänta oss att hitta en relativt svag kontakteffekt. Dock har det, som påpekats ovan, visat sig att kontakt har en effekt även då kontakthypotesens villkor inte är uppfyllda, varför det är rimligt att förvänta sig en kontakteffekt även för myndighetskontakt.

Sammanfattningsvis utgör myndighetskontakt ett bättre kontaktmått än vänskapskontakt eftersom vi sannolikt kan utesluta omvänd kausalitet. Myndighetskontakt har också den fördelen att den är lätt att generalisera till befolkningen i helhet, eftersom myndigheter fungerar som en mental representant för folket i landet. Studier visar till exempel att upplevelser av myndighetskontakt tenderar att spilla över på attityder till människor i allmänhet (se till exempel Kumlin och Rothstein 2005). Dock ska man komma ihåg att den uppmätta effekten troligen är en konservativ skattning av kontakteffekten, eftersom myndighetskontakt inte uppfyller kontakthypotesens samtliga villkor.

För att mäta utlandssvenskarnas inställning till befolkningen i de länder de bor i används ett index som bygger på två frågor som ber svarspersonerna att ta ställning till om det vore bra för Sveriges ekonomi och kultur "om fler människor från [det land de bor i] skulle bosätta sig i Sverige." Svarsalternativen varierar från "Mycket dåligt [för Sveriges ekonomi/kultur] om fler skulle bosätta sig i Sverige" till "Mycket bra [för Sveriges ekonomi/kultur] om fler skulle bosätta sig i Sverige" på en sjugradig skala. Indexet, som varierar mellan 2 och 14 har kodats så att högre värden innebär att man är mer positivt inställd till invandring från det land man bor i till Sverige. Liknande frågor brukar användas för att mäta inställningen till invandrare i etablerade internationella studier, som till exempel European Social Survey (se till exempel Kokkonen, Esaiasson och Gilljam 2015).

För att undersöka om de kontakter som utlandssvenskarna har med befolkningen i det land de bor i smittar av sig på utlandssvenskarnas attityder till andra grupper undersöks även hur myndighetskontakten påverkar inställningen till invandring

till Sverige mer generellt. För detta ändamål används två frågor som ber svarspersonerna att ta ställning till huruvida det vore bra att öka arbetskraftsinvandringen och minska flyktinginvandringen till Sverige. Svarsalternativen varierar mellan ”mycket bra” och ”mycket dåligt” förslag på en femgradig skala. Svarspersonerna erbjöds även alternativet ”ingen uppfattning.” Skalan har kodats om så att högre värden motsvarar en mer positiv inställning flykting- och arbetskraftsinvandring. De som svarat ”ingen uppfattning” har inte tagits med i analysen. Se Tabell 1 för en summering av de viktigaste beroende och obeorende variablerna.

Tabell 1 Deskriptiv statistik

Variabel	Medel-värde	Standard-avvikelse	Min	Max
Bra för Sverige med invandring från landet	9.63	2.79	2	14
Arbetskraftsinvandring	3.24	1.15	1	5
Flyktinginvandring	3.05	1.44	1	5
Myndighetskontakt				
Mer sällan än en gång per år	0.20		0	1
Kontakt någon gång om året	0.32	0.47	0	1
Kontakt någon gång senaste halvåret/kvartalet	0.38	0.49	0	1
Kontakt någon gång i månaden	0.10	0.30	0	1
Blivit dåligt bemött av myndigheterna	2.34	0.93	1	5

Källa: SOM-undersökningen till utlandssvenskar 2014.

Analysen innehåller även en rad kontrollvariabler. Utbildning, kön, ålder och placering på vänster-högerskala har i tidigare forskning visat sig påverka attityder till invandring (Coenders and Scheepers 2003; Bobo 1991; Sears et al. 1997 Case et al. 1989; Quillian 1995). Vi kontrollerar även för om svarspersonerna själva är födda i utlandet. Därutöver kontrollerar vi för året då man flyttade till det land man bor i, då det kan tänkas påverka hur ofta man har kontakt med myndigheterna i landet. Slutligen kontrollerar vi för vilken världsdel det land man bor i är beläget, eftersom tidigare forskning har visat att kulturellt och socioekonomiskt avstånd påverkar våra attityder till andra människor (Schneide). Européer brukar till exempel vara mer skeptiska till invandrare från Afrika och Mellanöstern än vad de är till invandrare från europeiska länder, vilket ofta förklaras med att de förra invandrarna upplevs som mer kulturellt avvikande än de senare. Mer precist har vi delat upp variabeln i de som bor i länder i Norden, Västeuropa (inklusive Australien), Afrika och Mellanöstern, Asien, Nordamerika, Sydamerika och Östeuropa (inklusive forna Sovjet).

Nedan presenterar vi resultaten av våra analyser. Analyserna bygger på OLS-regressioner med standardfelen klustrade på länder.

Resultat

Hur påverkar myndighetskontakt utlandssvenskarnas inställning till folket i det land de bor i? Modell 1 i Tabell 2 redovisar resultaten av en analys som studerar relationen mellan graden av myndighetskontakt och indexet som mäter om utlandssvenskarna anser att det vore bra för Sveriges ekonomi och kultur om fler människor från det land de bor i skulle bosätta sig i Sverige.

Tabell 2 Inställning till folket i det land man bor, OLS-regression

	(1) Bra för Sverige med invandring från landet		(2) Bra för Sverige med invandring från landet	
Myndighetskontakt				
Mer sällan än en gång per år (referensgrupp)				
Kontakt någon gång om året	+0.16	(0.19)	+0.11	(0.19)
Kontakt någon gång senaste halvåret/kvartalet	+0.43 *	(0.19)	+0.34	(0.19)
Kontakt någon gång i månaden	+0.61 **	(0.23)	+0.56 *	(0.23)
Född utanför Sverige	-0.10	(0.19)	-0.01	(0.20)
Vänster-högerskala	-0.08	(0.05)	-0.08	(0.05)
Kvinna	+0.52 ***	(0.13)	+0.49 ***	(0.13)
Ålder	-0.01 *	(0.01)	-0.01 **	(0.01)
Utbildningsnivå				
Låg utbildning (referensgrupp)				
Medellåg utbildning	+0.49	(0.50)	+0.49	(0.49)
Medelhög utbildning	+0.72	(0.49)	+0.72	(0.48)
Hög utbildning	+0.97 *	(0.48)	+0.94 *	(0.47)
År man flyttade till landet	+0.01	(0.01)	+0.01	(0.01)
Världsdel man bor i				
Västeuropa (referensgrupp)				
Norden	-0.24	(0.16)	-0.32 *	(0.16)
Afrika/Mellanöstern	-1.26 ***	(0.28)	-1.11 ***	(0.27)
Asien	-0.70 ***	(0.21)	-0.72 ***	(0.20)
Östeuropa/f.d. Sovjet	-0.83 ***	(0.21)	-0.77 ***	(0.20)
Sydamerika	-1.05 ***	(0.31)	-0.92 **	(0.30)
Nordamerika (USA och Kanada)	+0.25	(0.20)	+0.25	(0.20)
Blivit dåligt bemött av myndigheterna			-0.43 ***	(0.07)
Konstant	-6.64	(12.51)	-6.79	(12.43)
Antal individer	2 321		2 314	

Kommentar: Indexet som mäter inställning till invandring från det land man bor i varierar mellan 2 och 14 och summerar svaren på två frågor: *Tycker du att det skulle vara bra eller dåligt för Sveriges ekonomi/kultur om fler människor från [land] skulle bosätta sig i Sverige.* Svarsalternativen varierar från *Mycket dåligt om fler skulle bosätta sig i Sverige* (1) till *Mycket bra om fler skulle bosätta sig i Sverige* (7) på en sjugradig skala. Myndighetskontakt mäts med frågan *Hur ofta har du varit i kontakt med myndigheter i [land]*. Svarsalternativen är *Någon gång den*

senaste veckan, Någon gång i månaden, Någon gång det senaste kvartalet, Någon gång det senaste halvåret, Någon gång om året och Mer sällan. Myndighetsbemötande mäts med frågan *Hur har du blivit bemött i dina kontakter med myndigheter och offentliga instanser i [land]*. Svarsalternativen är *Mycket positivt, Ganska positivt, Varken positivt eller negativt, Ganska negativt och Mycket negativt*. Vänster-högerplacering mäts med frågan *Man talar ibland om att politiska åsikter kan placeras på en vänsterhögerskala. Var någonstans skulle du placera dig själv på en sådan skala?* Svarsalternativen är *Klart till vänster, Något till vänster, Varken vänster eller höger, Något till höger och Klart till höger*. Utbildning mäts med frågan *Vilken skolutbildning har du*? Låg= ej fullgjord obligatorisk skola eller grundskola, Medellåg = gymnasium, folkhögskola eller motsvarande, Medelhög = eftergymnasial utbildning, men ej examen från högskola/universitet, Hög= examen från högskola/universitet. Resultaten bygger på viktad data. Standardfel inom parentes. Signifikansnivåer: * $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$.

Källa: SOM-undersökningen till utlandssvenskar 2014.

Generellt sett är utlandssvenskar som ofta har myndighetskontakt mer benägna än utlandssvenskar som sällan har myndighetskontakt att se positivt på invandring från det land de bor i till Sverige. Skillnaden mellan den grupp som har mest kontakt (någon gång i månaden eller oftare) och den grupp som har minst kontakt (de som inte har haft kontakt med myndigheterna under det senaste året) är 0.6 skalsteg på en skala som går från 2 till 14. Kontakthypotesen får således stöd i analyserna även om kontakteffekten inte är enorm. Vi ska dock komma ihåg att vi inte ska förvänta oss en alltför stor effekt givet att myndighetskontakt inte uppfyller kontakthypotesens samtliga villkor.

Vad händer om man också tar hänsyn till myndighetskontaktens kvalitet? Modell 2 inkluderar utlandssvenskarnas uppfattning om huruvida de har blivit dåligt eller bra bemötta av myndigheterna. Variabeln korrelerar starkt med utlandssvenskarnas inställning till folket i landet där de bor. De som upplever att de har blivit dåligt bemötta anser inte i lika hög grad som de som anser sig ha blivit positivt bemötta att det skulle vara positivt för Sverige om fler människor från det land de bor i skulle bosätta sig i Sverige. Skillnaderna är relativt stor. Hela 2 skalsteg (på skalan som går mellan 2 och 14) skiljer de som anser sig mycket positivt bemötta från de som anser sig mycket negativt bemötta. Det verkar således som om den upplevda kvaliteten på den myndighetskontakt utlandssvenskarna har spiller över på deras syn på folket i det land där de bor.

Kontrollvariablerna uppträder i hög utsträckning som förväntat. Välutbildade, yngre och kvinnor är mer positivt inställda till invandring från det land de bor i, även om utbildningseffekten är relativt svag. Samma mönster som man kan se i Sverige och andra västländer tycks således gå igen i utlandssvenskarnas attityder. De enda överraskningarna är att personer som står till vänster i politiken och personer som är födda utanför Sverige inte är mer positivt inställda till invandring från det land de bor i. Det kan också konstateras att utlandssvenskar som bor utanför Västvärlden (Norden, Västeuropa och Nordamerika) är mer negativt inställda till invandring från de länder som de bor i. Mest negativt inställda är de som bor i Afrika och Mellanöstern följda av de som bor i Sydamerika, Östeuropa och Asien.

Tabell 3 Generell inställning till invandring till Sverige, OLS-regression

	(3) Flyktinginvandring		(4) Flyktinginvandring		(5) Arbetskraftsinvandring		(6) Arbetskraftsinvandring	
Myndighetskontakt								
Mer sällan än en gång per år (referensgrupp)								
Kontakt någon gång om året	0.16	(0.09)	0.17 *	(0.09)	0.15	(0.08)	0.15	(0.08)
Kontakt någon gång senaste halvåret/kvartalet	0.20 *	(0.09)	0.22 **	(0.09)	0.12	(0.08)	0.11	(0.08)
Kontakt någon gång i månaden	0.16	(0.12)	0.18	(0.12)	0.25 *	(0.10)	0.25 *	(0.10)
Född utanför Sverige	-0.05	(0.09)	-0.07	(0.09)	0.13	(0.09)	0.13	(0.09)
Vänster-högerskala	-0.45 ***	(0.02)	-0.45 ***	(0.02)	-0.06 *	(0.02)	-0.05 *	(0.02)
Kvinna	-0.29 ***	(0.07)	-0.29 ***	(0.07)	0.06	(0.06)	0.06	(0.06)
Ålder	-0.01 *	(0.00)	-0.01 *	(0.00)	-0.00	(0.00)	-0.00	(0.00)
Utbildning								
Låg utbildning (referensgrupp)								
Medellåg utbildning	-0.19	(0.21)	-0.18	(0.21)	0.34	(0.20)	0.34	(0.21)
Medelhög utbildning	0.26	(0.20)	0.27	(0.20)	0.48 *	(0.20)	0.48 *	(0.20)
Hög utbildning	0.38	(0.20)	0.39 *	(0.19)	0.70 ***	(0.19)	0.70 ***	(0.19)
År man flyttade till landet	0.01 ***	(0.00)	0.01 ***	(0.00)	0.01 ***	(0.00)	0.01 ***	(0.00)
Världsdel man bor i								
Västeuropa (referensgrupp)								
Norden	-0.13	(0.08)	-0.12	(0.08)	-0.22 **	(0.07)	-0.22 **	(0.07)
Afrika/Mellanöstern	-0.35 **	(0.12)	-0.37 **	(0.12)	-0.20	(0.10)	-0.19	(0.10)
Asien	-0.25 *	(0.10)	-0.25 *	(0.10)	-0.13	(0.09)	-0.13	(0.09)
Östeuropa/f.d. Sovjet	-0.30 **	(0.11)	-0.34 **	(0.11)	-0.22 *	(0.10)	-0.24 *	(0.10)
Sydamerika	0.08	(0.11)	0.05	(0.11)	-0.16	(0.12)	-0.16	(0.12)
Nordamerika (USA och Kanada)	-0.35 ***	(0.10)	-0.34 ***	(0.10)	-0.14	(0.09)	-0.13	(0.09)
Blivit dåligt bemött av myndigheterna			0.07 *	(0.03)			-0.00	(0.03)
Konstant	-20.96 ***	(5.85)	-20.69 ***	(5.84)	-21.83 ***	(5.39)	-22.41 ***	(5.38)
Antal individer	2 321		2 315		2 177		2 170	

Kommentar: För att mäta inställningen till flyktinginvandring används frågan *Vilken är din åsikt om det politiska förslaget att ta emot färre flyktingar i Sverige*. Svarsalternativen är *Mycket bra förslag, Ganska bra förslag, Varken bra eller dåligt förslag, Ganska dåligt förslag, Mycket bra förslag*. För att mäta inställningen till arbetskraftsinvandring används frågan *Vilken är din åsikt om det politiska förslaget att* öka arbetskraftsinvandringen till *Sverige*. Svarsalternativen är *Mycket bra förslag, Ganska bra förslag, Varken bra eller dåligt förslag, Ganska dåligt förslag, Mycket bra förslag*. Skalan har kodats om så att högre värden motsvarar en mer positiv inställning flykting- och arbetskraftsinvandring. Myndighetskontakt mäts med frågan *Hur ofta har du varit i kontakt med myndigheter i [land]*. Svarsalternativen är *Någon gång den senaste veckan, Någon gång i månaden, Någon gång det senaste kvartalet, Någon gång det senaste halvåret, Någon gång om året och Mer sällan*. Myndighetsbemötande mäts med frågan *Hur har du blivit bemött i dina kontakter med myndigheter och offentliga instanser i [land]*. Svarsalternativen är *Mycket positivt, Ganska positivt, Varken positivt eller negativt, Ganska negativt och Mycket negativt*. Vänster-högerplacering mäts med frågan *Man talar ibland om att politiska åsikter kan placeras på en vänsterhögerskala. Var någonstans skulle du placera dig själv på en sådan skala?* Svarsalternativen är *Klart till vänster, Något till vänster, Varken vänster eller höger, Något till höger och Klart till höger*. Utbildning mäts med frågan *Vilken skolutbildning har du*? Låg= ej fullgjord obligatorisk skola eller grundskola, Medellåg = gymnasium, folkhögskola eller motsvarande, Medelhög = eftergymnasial utbildning, men ej examen från högskola/universitet, Hög= examen från högskola/universitet. Resultaten bygger på viktad data. Standardfel inom parentes. Signifikansnivåer: * $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$.

Källa: SOM-undersökningen till utlandssvenskar 2014.

Påverkar myndighetskontakter även utlandssvenskarnas generella syn på invandring till Sverige? En viktig lärdom från forskningen om kontakthypotesen är att majoritetsbefolkningens kontakter med en minoritetsgrupp inte bara tenderar att leda till mer positiva attityder till den minoritetsgrupp man har kontakt med utan ofta också leder till mer positiva attityder till minoritetsgrupper generellt (Pettigrew & Tropp 2006). Kan man se ett liknande mönster i fallet med utlandssvenskarnas myndighetskontakter? För att besvara frågan vänder vi oss till Tabell 3.

Analysen som presenteras i modell 3 undersöker hur myndighetskontakten korrelerar med utlandssvenskarnas inställning till ökad flyktinginvandring till Sverige. Mönstret indikerar ett svagt positivt samband mellan myndighetskontakt och att tycka att det är ett bra förslag att öka flyktinginvandringen till Sverige, men endast skillnaden mellan de som har haft myndighetskontakt någon gång det senaste halvåret/kvartalet och referensgruppen (de som inte har haft kontakt med myndigheterna det senaste året) är signifikant. Kontakthypotesen får således svagt stöd.

Resultaten för synen på arbetskraftsinvandring, som presenteras i modell 5, ser ut ungefär som de i modell 3. De som har haft myndighetskontakt åtminstone en gång under det senaste året är något mer benägna att tycka att det är ett bra förslag att öka arbetskraftsinvandringen till Sverige än de som inte har haft myndighetskontakt under det senaste året, men skillnaden är liten och endast signifikant för gruppen som har haft kontakt under den senaste månaden.

Resultaten är således inte lika starka som resultaten i modellerna som undersöker inställning till invandring från det land man bor i. Utlandssvenskarna verkar inte generalisera sina intryck av kontakterna de har med befolkningen i det land man

bor i till andra grupper. Detta intryck förstärks av resultaten i modellerna 4 och 6, som även beaktar utlandssvenskarnas upplevelser av myndigheternas bemötande.

Endast i modell 4 som fokuserar på flyktinginvandring kan man se en svag signifikant effekt av myndigheternas bemötande. Inställningen till arbetskraftsinvandring påverkas inte alls av bemötandet. I den mån myndigheternas bemötande påverkar utlandssvenskarnas attityder tycks således effekten begränsa sig till attityder till folket i landet där de bor.

Kontrollvariablerna uppträder på ett likartat sätt som i tidigare modeller med två undantag. Det första är att effekten av självplacering på vänster-högerskalan nu har en signifikant effekt, som indikerar att de som står till höger inom politiken är mer negativ inställda till framförallt flyktinginvandring. Det andra är att den världsdel utlandssvenskarna bor i endast påverkar inställningen till flyktinginvandring. Inställningen till arbetskraftsinvandring korrelerar endast svagt med vilken världsdel man bor i.

För att sammanfatta resultaten får kontakthypotesen relativt starkt stöd i analyserna som fokuserar på utlandssvenskarnas inställning till invandring från det land man bor i. Både frekvensen av kontakt och upplevelsen av myndigheternas bemötande spelar roll för svarspersonernas inställning till folket i landet där de bor. Kontakteffekten spiller dock inte över på utlandssvenskarnas attityder till invandring till Sverige generellt.

Slutsats

I det här kapitlet har vi ställt frågan om utlandssvenskarnas kontakter med befolkningen i de länder där de bor gör dem mer positivt inställda till människor med en annan bakgrund. Då kontakter med vanliga människor är frivilliga och därför kan misstänkas bero på om man från början är positivt eller negativ inställd till folket i det land man bor fokuserade vi på en typ av kontakt som oftast inte är frivillig – nämligen myndighetskontakt. Resultaten ger relativt starkt stöd för kontakthypotesen. De utlandssvenskar som har mycket kontakt med myndigheterna är mer positivt inställda till befolkningen i det land de bor i än de utlandssvenskar som sällan har kontakt med myndigheterna. Även upplevelsen av myndigheternas bemötande korrelerar positivt med inställningen till folket i det land man bor. Här bör vi komma ihåg att även om myndighetskontakt vanligtvis inte uppfyller kontakthypotesens villkor för lyckad kontakt. Myndighetskontakt är sällan personlig och den kontaktande parten har ofta lägre status än tjänstemannen i kontaktsituationen, då den är beroende av tjänstemannens beslut. Därtill är det inte alltid den kontaktande parten och tjänstemannen strävar efter gemensamma mål. Vi bör därför förvänta oss att hitta en relativt svag kontakteffekt. Det faktum att vi trots detta hittar en signifikant positiv effekt – som i fallet med upplevelsen av myndigheternas bemötande dessutom är relativt stark när – talar definitivt för slutsatsen att utlandsvistelser gör svenskar mer positivt inställda till människorna

i de länder där de bor. De effekter som vi tittat på ovan underskattar sannolikt den egentliga kontakteffekten, varför det finns all anledning att vara optimistisk till att de möten som sker leder till ökad tolerans och förståelse.

Det mesta pekar dock på att kontakteffekten inte spiller över på attityder till andra grupper. Vi bör således inte sätta alltför stort hopp till att utlandsvistelser kommer att göra svenskar generellt sett mer positivt inställda till människor med annan bakgrund. Kontakteffekten verkar isolerad till i första hand folket i det land där man bor. Möjligen kan det bero på att myndigheter enbart ses som representanter för folket i det land man bor i och inte för andra grupper. Det kan också ha att göra med att man när man vistas i ett annat land har lättare att se de människor man träffar som representanter för just det land man bor i. När man träffar på enskilda invandrare i Sverige är det kanske inte invandrarnas ursprungsland det första kollektiv man associerar till, utan snarare kollektivet ”invandrare.” Något säkert svar på varför kontakteffekten inte spiller över på andra invandrargrupper är dock svårt att ge.

Oavsett, bör resultaten ses som uppmuntrande. Givet att de fåtal studier som tidigare har studerat ämnet kommit fram till mer negativa slutsatser är resultaten mer positiva än förväntat. Det faktum att resultaten dessutom bygger på ett mer representativt material än tidigare studier gör att vi har all anledning att dra slutsatsen att svenskarnas utlandsvistelser faktiskt bidrar till en ökad förståelse och tolerans för människor med en annan bakgrund.

Referenser

Allport, G. 1954. *The Nature of Prejudice*. Reading, MA: Addison-Wesley.

Bobo, L. 1991. “Social Responsibility, Individualism and Redistributive Policies.” *Sociological Forum* 6 (1): 71–92.

Carlson, Jeffrey S. Carlson och Keith F. Widaman. 1998. “The Effects of Study Abroad During College on Attitudes Toward Other Cultures.” *International Journal of Intercultural Relations* 12: 1-17.

Case, C., A. Greely, and S. Fuchs. 1989. “Social Determinants of Racial Prejudice.” *Sociological Perspectives* 32 (4): 469–483.

Coenders, M., och P. Scheepers. 2003. “The Effect of Education on Nationalism and Ethnic Exclusionism: An International Comparison.” *Political Psychology* 24 (2): 313–343.

Hallinan, M. T. och R. A. Williams. 1989. “Interracial Friendship Choices in Secondary Schools.” *American Sociological Review* 54 (1): 67–78.

Kamal, A.A., och G. Maruyama. 1990. ”Cross-Cultural Contact and Attitudes of Qatari Students in the United States.” International Journal of Intercultural Relations, 14, 123–134.

Kokkonen, A., P. Esaiasson och Mikael Gilljam. 2015. ”Contact in Context – Does intergroup contact function (better) in high-threat contexts?” Ethnic and Racial Studies, Forthcoming.

Kumlin S., och B. Rothstein. 2005. Making and breaking social capital. The impact of welfare state institutions. *Comparative Political Studies*, 38 (4): 339–65.

Lazarsfeld, P. F. och R. K. Merton. 1954. “Friendship as Social Process: A Substantive and Methodological Analysis.” In *Freedom and Control in Modern Society*, edited by M. Berger, T. Abel, and C. H. Page, 18-66. Princeton, NJ: Van Nostrand.

McPherson, M., L. Smith-Lovin, och J. M. Cook. 2001. “Birds of a Feather: Homophily in Social Networks.” *Annual Review of Sociology* 27: 415–444.

Pettigrew, T. F. 1998. “Intergroup Contact Theory.” *Annual Review of Psychology* 49: 65–85.

Pettigrew, T. F., och L. R. Tropp. 2006. “A Meta-Analytic Test of Intergroup Theory.” *Journal of Personality and Social Psychology* 90 (5): 751–783.

Pettigrew, T. F., och Tropp, L. R. (2011). *When groups meet: The dynamics of intergroup contact*. Philadelphia, PA: Psychology Press.

Quillian, L. 1995. “Prejudice as a Response to Perceived Group Threat: Population Composition and Anti-Immigrant and Racial Prejudice in Europe.” *American Sociological Review* 60 (4): 586–611.

Quillian, L. och M. E. Campbell. 2003. Beyond Black and White: The Present and Future of Multiracial Friendship Segregation.” *American Sociological Review* 68 (4): 540–566.

Schneider, S.L. (2008) ‘Anti-Immigrant Attitudes in Europe: Outgroup Size and Perceived Ethnic Threat’, *European Sociological Review,* 24(1): 53-67.

Sears, D. O., C. Van Laar, M. Carillo, and R. Kosterman. 1997. “Is it really Racism? The Origins of White Americans’ Opposition to Race Targeted Policies.” *Public Opinion Quarterly* 61 (1): 16–53.

Sniderman, P. M. och L. Hagendoorn. 2007. *When Ways of Life Collide: Multiculturalism and its Discontents in the Netherlands*. Princeton: Princeton University Press.

Stangor, C., K. Jonas, W. Stroebe och M. Hewstone. 1996. “Influence of student exchange on national stereotypes, attitudes and perceived group variability.” *European Journal of Social psychology* 26: 663-675.

Tomljenovic, R. 2010. “Tourism and Intercultural Understanding or Contact Hypothesis Revisited” in (red. O. Moufakki och I. Kelly) *Tourism, Progress and Peace*. Wallingford: CABI.

TÅL DEN SVENSKA MODELLEN ATT JÄMFÖRAS?
OM UTLANDSSVENSKARS ATTITYDER TILL VÄLFÄRDSSTATEN

ANDREAS BERGH, HENRIK JORDAHL
& RICHARD ÖHRVALL

"The use of travelling is to regulate imagination by reality, and instead of thinking how things may be, to see them as they are." – Samuel Johnson

Resor hjälper oss att förstå främmande kulturer. En förståelse som i sin tur kan påverka hur vi ser på vårt eget ursprung. De som tar ett ytterligare steg och flyttar till ett annat land får lära känna en ny kultur och ett nytt samhälle på djupet. De får uppleva ett annat politiskt system med andra sätt att organisera välfärdsstaten och dess åtaganden. Utlandsflytten kan vara en ögonöppnande erfarenhet, värd att studera närmare.

För de flesta som bor hela livet i ett och samma land är det svårt att veta hur alternativa samhällssystem fungerar i praktiken. Många har uppfattningar om hur exempelvis utbildning och sjukvård fungerar i andra länder, men betydligt färre har egna erfarenheter eller närmare kunskap från mer än ett land. De flesta svenskar skulle ha svårt för att beskriva skolsystemet i Danmark – för att inte tala om hur det ser ut i Frankrike eller i Chile. Den som är uppvuxen i Sverige och sedan bosätter sig i ett annat land har mycket större möjligheter att bilda sig en uppfattning om två olika samhällssystem – på basis av egna upplevelser. Dessutom innebär ökande cirkulär migration och återvandring att allt fler människor tar med sig erfarenheter från andra välfärdssystem i andra länder tillbaka till Sverige.

I detta kapitel försöker vi besvara frågan om hur erfarenheter från utlandsboende påverkar synen på den svenska välfärdsstaten. Vi studerar vad utlandssvenskar anser om välfärdssystem, skatter, skola och sjukvård i det land de flyttat till och hur synen på den svenska välfärdsstaten skiljer sig åt beroende på till vilken typ av välfärdsystem man flyttat. SOM-undersökningen till utlandssvenskar ger oss en unik möjlighet att analysera utlandssvenskarnas välfärdsattityder.

Det visar sig att utlandssvenskar generellt sett är mer nöjda med sjukvården och skolan i det nya landet än i Sverige. För sjukvården gäller detta oavsett politisk hållning. När det gäller skolan är det framför allt är personer som placerar sig till höger på den politiska skalan som är mer nöjda med det nya landets skola, och samtidigt mer missnöjda med den svenska skolan. Ett tydligt samband är att utlandssvenskar är mer nöjda med skolan i länder där eleverna presterar bra i Pisa-mätningarna.

Bergh, Andreas, Jordahl, Henrik & Öhrvall, Richard (2016) Tål den svenska modellen att jämföras? i Maria Solevid (red) *Svenska utlandsröster.* Göteborgs universitet: SOM-institutet.

För att undersöka om det nya landets välfärdssystem spelar roll för välfärdsattityderna, delar vi in utlandssvenskarna beroende på om de flyttat till en annan statsdominerad välfärdsstat (som Sverige), till en mer familjedominerad välfärdsstat eller till en mer marknadsdominerad välfärdsstat. Eftersom dessa tre kategorier skiljer sig systematiskt åt rörande välfärdens organisering, är det troligt att synen på det nya landets välfärdssystem beror på vilken typ av land individen har flyttat till. Vi undersöker också om synen på Sverige skiljer sig åt beroende på i vilken typ av land man bosatt sig. I våra analyser kontrollererar vi för en rad individuella egenskaper, såsom politisk hållning och utbildningsnivå, i syfte att minska risken att våra resultat enbart speglar att olika typer av människor flyttar till olika typer av länder.

Resultaten tyder på att flera åsikter om Sverige omvärderas i ljuset av nya erfarenheter. Ju rikare land man flyttat till, desto mindre nöjd är man med den svenska sjukvården och med välfärdssystemet som helhet. Den som flyttat till ett land med bra skola enligt Pisa-mätningarna har också en mer negativ bild av den svenska skolan. Endast den som flyttat till en annan statsdominerad välfärdsstat är nöjd med den svenska skattenivån. När det gäller synen på skatter finns dessutom betydande könskillnader såtillvida att kvinnor är betydligt mer positiva till skattenivån i Sverige och mer missnöjda med skattenivån i det nya landet. Det visar sig också att utlandssvenskar som bor i länder där en större andel av sjukvården är privat finansierad är mer missnöjda med den svenska skattenivån.

Forskning om välfärdsattityder, välfärdsstater och migration

Vår studie anknyter till tre forskningsfält: Forskning om välfärdsattityder, forskning om olika typer av välfärdsstater och forskning om vad som förklarar migration. Utan att göra anspråk på någon heltäckande genomgång diskuterar vi härnäst ett antal relevanta aspekter från dessa forskningsfält.

Välfärdsattityder

Stödet för den svenska välfärdsstaten har varit starkt och relativt stabilt mellan 1981 och 2010 (Svallfors 2011). En majoritet svenskar uppger att de vill öka de offentliga utgifterna för sjukvård, äldreomsorg, skola och barnomsorg, även om de måste betala högre skatter för att finansiera detta. För dessa tjänster uppger de allra flesta (69 procent eller mer) att den huvudsakliga finansieringen bör bestå av skatter och arbetsgivaravgifter och att staten eller kommunerna är bäst lämpade att utföra dem. De årliga nationella SOM-undersökningarna visar också på en övervikt för de svenskar som anser att det är ett dåligt förslag att minska offentlig sektor jämfört med dem som ser en sådan minskning som ett bra förslag. Det förhållandet har gällt sedan tidigt 1990-tal och skillnaden har ökat något på senare år (Nilsson, 2014; Oscarsson och Bergström, 2015).

Attityderna ovan gäller svenska befolkningen i allmänhet. Weibull (2013) har studerat svenskar som har varit bosatta utomlands och funnit att jämfört med övriga svenskar har dessa ett något större politiskt intresse, de placerar sig längre till höger på den politiska vänster-höger-skalan och de sympatiserar i högre grad med allianspartier.

Ett potentiellt problem med enkätundersökningar är att frågorna inte alltid utformas så att de svarande behöver hålla sig inom en budgetrestriktion. Det kan vara svårt att tolka svaren från människor som uppger att de föredrar både låga skatter och höga offentliga välfärdsutgifter. Ett tidigt försök att hantera detta gjordes av Hockley och Harbour (1983) genom att låta personer i Storbritannien fördela kuponger mellan utgiftsförändringar och intäktsförändringar, som de var tvungna att balansera. De fann då att välfärdspreferenser varierar systematiskt med inkomst, kön och ålder: Höginkomsttagare ville sänka kapitalskatterna och omprioritera så att mer offentliga utgifter läggs på lag och ordning. Män ville i större utsträckning än kvinnor lägga pengar på försvar och sjukvård, medan kvinnor ville ge mer till utbildning, bostäder samt lag och ordning. Äldre ville generellt sett ha högre offentliga utgifter.

I en nyare studie undersöker Hayo och Neumeier (2014) uppfattningar om de offentliga utgifternas fördelning hos ett representativt urval av Tysklands befolkning. Deras undersökning visar att en majoritet stödjer rådande sammansättning av den offentliga sektorns utgifter, men att dessa preferenser varierar starkt med människors grad av tålamod, ekonomikunskaper och partipreferens, samt även varierar, men svagare, med deras ekonomiska situation och förtroende för politiker. Bland sambanden märks att otåliga människor vill spendera mindre pengar på socialförsäkringar och människor med goda ekonomikunskaper vill minska den offentliga skuldsättningen. Intressant nog tonar författarna ner betydelsen av att explicit ta hänsyn till budgetrestriktionen i undersökningar. De får nämligen snarlika resultat i en undersökning där mer pengar på ett område måste finansieras genom höjd skatt, minskade utgifter på ett annat område eller upplåning, och i en alternativ undersökning där deltagarna fick fördela oväntade offentliga intäkter mellan olika områden.

Vår studie skiljer sig från undersökningar som Svallfors (2011), Hockley och Harbour (1983) och Hayo och Neumeier (2014) genom att utlandssvenskar har personlig erfarenhet av olika välfärdssystem som skiljer sig från varandra och från det svenska. Vi utnyttjar detta till att jämföra uppfattningar om olika välfärdssystem istället för att studera marginella förändringar inom ett system. Till skillnad från tidigare studier är vår undersökning inte heller hypotetisk, eftersom respondenterna i SOM-undersökningen till utlandssvenskar utvärderar det välfärdssystem de befinner sig i. En fördel jämfört med andra enkätundersökningar som täcker in flera olika länder, till exempel inom International Social Survey Programme, är att våra respondenter är mer homogena både till sin bakgrund och i att deras erfarenheter från Sverige utgör en gemensam referensram.

Typer av välfärdsstater

Forskning om olika typer av välfärdsstater (Titmuss, 1974; Esping-Andersen, 1990; Bradley m.fl., 2003) delar oftast in länder i tre olika kategorier beroende på hur välfärdsstaten är utformad och organiserad. Standardreferensen Esping-Andersen (1990) beskriver tre välfärdsregimer med beteckningarna liberal, konservativ och socialdemokratisk. Det råder dock ingen enighet om vad de olika kategorierna ska kallas (Bergh 2004), och Scruggs och Allan (2008) har ifrågasatt om skillnaderna mellan olika kategorier är så stora som Esping-Andersen (1990) framställer det.

Det råder emellertid ingen tvekan om att rika demokratier skiljer sig åt rörande i vilken utsträckning man använder staten, familjen (i vid bemärkelse) eller marknaden för att hantera tillhandahållandet av välfärdstjänster, livscykelomfördelning och grundläggande försäkringsbehov. Sverige, Norge, Danmark och Finland (socialdemokratiska, nordiska eller universella välfärdsstater) utmärker jämfört med de flesta andra länder genom att i större utsträckning förlita sig på staten eller den offentliga sektorn som institution för både välfärdstjänster och försäkringslösningar. Dessa länder har mer omfattande välfärdssystem och internationellt sett höga skatter. Andra länder förlitar sig i sin tur mer på familj och civilsamhälle (kristdemokratiska eller kontinentala välfärdsstater) alternativt på marknadslösningar (liberala, anglosaxiska eller residuala välfärdsstater). Vi föredrar en typologi som bygger på välfärdstaternas dominerande aktörer och relationer framför geografiska eller ideologiska uppdelningar, och hänvisar därför fortsättningsvis till statsdominerade, familjedominerade samt marknadsdominerade välfärdsstater. Vilka länder som ingår i var och en av dessa typer listas i Appendix A.

Framtiden för välfärdsstater av den statsdominerade typen har varit ett återkommande tema i forskningen (Snower, 1993; Lazar och Stoyko, 1998; Castles, 2004). En återkommande diskussion rör hur statsdominerade välfärdsstater som Sverige påverkas av ökad rörlighet. En risk som framhållits är att höginkomsttagare och välutbildade lockas av lägre skatter i marknadsdominerade välfärdsstater (jfr. Sinn, 1997; 2004). Det finns därför skäl att undersöka om det förekommer en ”flykt från välfärdsstaten”, såtillvida att missnöje med svensk välfärd och svenska skatter bidrar till beslutet att flytta utomlands. Tidigare forskning har emellertid inte kunnat säga särskilt mycket om huruvida det funnits en flykt från vissa typer av välfärdsstater. En varningsflagga hissades av Pedersen m.fl. (2003), som konstaterade att utflyttningen från Sverige ökade något under 1990-talet, och att denna ökning var särskilt stor bland högutbildade, dock från låga nivåer. Samtidigt lyfter Bergh (2008) fram en rad reformer som har gjort den svenska välfärdsstaten mer attraktiv för höginkomsttagare och driver tesen att detta har motverkat ett utflöde av högutbildade och höginkomsttagare.

Migration

Diskussionen kring huruvida det pågår en flykt från välfärdsstaten visar att det kan finnas kopplingar mellan välfärdsattityder och migration. Utlandssvenskar

är naturligtvis inte ett slumpmässigt urval av alla svenskar, och det är inte heller slumpmässigt vart de flyttar. Vid ett så viktigt beslut som att flytta till ett annat land är det rimligt att överväga olika alternativ och välja det som passar bäst för en själv eller för ens familj. Vad som fäller avgörandet varierar rimligen mellan olika grupper: Arbetskraftsinvandrare, flyktingar, studenter och medföljande partners motiverar troligen sina val på olika sätt (se även kapitlet ”Svenska utlandsröster” av Maria Solevid i denna bok). När vi jämför välfärdsattityder bland utlandssvenskar i olika länder måste vi därför beakta individuella faktorer som kan påverka vilka som flyttar från Sverige (selektion) och vart de flyttar (sortering).

Ekonomer framhåller ofta ekonomiska förklaringar till migration, bland annat förklaringar baserade på löneskillnader, avkastning på humankapital och flyttkostnader (se Hicks, 1932; Sjaastad, 1962). Förekomsten av flyttkostnader innebär att en tillräckligt låg inkomst i ursprungslandet kan utgöra ett hinder för emigration. Grogger och Hanson (2011) visar att en enkel modell för inkomstmaximering förklarar både att immigranter till OECD-länder är relativt välutbildade jämfört med människor som inte emigrerar (positiv selektion) och att välutbildade emigranter dras till länder med en hög utbildningspremie på arbetsmarknaden (positiv sortering). Ny forskning tyder också på att människor tenderar lämna länder med hög grad av korruption (Bergh, Mirkina och Nilsson, 2014; Poprawe, 2015).

Enligt Borjas (1987) spelar inkomstfördelningen en viktig roll: Om en hög inkomst i ursprungslandet går att översätta i en hög inkomst i USA kommer relativt många immigranter till USA att komma från den övre delen av inkomstfördelningen i länder med en jämnare inkomstfördelning än USA. Eftersom Sverige har haft en jämnare inkomstfördelning än de flesta jämförbara länder kan detta vara en viktig faktor, som skulle kunna innebära att utlandssvenskars attityder är annorlunda inte bara därför att de bott utomlands, utan även därför att de har högre inkomst än genomsnittet i Sverige och i det nya landet.

De ekonomiska modellerna stämmer även väl överens med empiriska studier av emigranter från Danmark – alltså från en välfärdsstat som liknar den svenska. Borjas, Kauppinen och Poutvaara (2015) visar med hjälp av registerdata att emigranter från Danmark är starkt selekterade på så vis att de är relativt välutbildade med goda inkomster. Emigranternas höga inkomster beror både på observerade variabler (som utbildning) och på icke-observerade variabler (deras så kallade residualinkomst). När danska emigranter i en undersökning själva får ange varför de lämnade Danmark framträder en tydlig könsskillnad: Män emigrerar främst av jobbskäl medan kvinnor gör det av familjeskäl (Poutvaara, Munk och Junge, 2009; se även kapitlet ”Svenska utlandsröster” av Maria Solevid i denna bok). Enligt en annan studie beror sannolikheten att ett par ska emigrera från Danmark enbart på inkomsten för den person i parförhållandet som har den högre inkomsten (Junge, Munk och Poutvaara, 2014).

Kauppinen och Poutvaara (2012) studerar danska emigranters attityd till inkomstomfördelning. Manliga emigranter är betydligt mer negativt inställda till

inkomstomfördelning i Danmark än vad kvinnliga emigranter är. De hittar däremot inga tecken på assimilering till politiska värderingar i de danska emigranternas nya hemländer.

För Sveriges del ter sig vissa emigrationsmotiv mindre relevanta. Det är exempelvis sannolikt få som emigrerar från Sverige på grund av utbredd korruption. Det har däremot förts en debatt kring huruvida högutbildade eller höginkomsttagare upplever att den svenska mixen av internationellt sett höga skatter och omfattande välfärdssystem som så pass ofördelaktig för dem att de väljer att flytta till ett land med en annan typ av välfärdsstat. En jämförelse av SOM-undersökningen till utlandssvenskar och den nationella SOM-undersökningen visar att utlandssvenskar är en väletablerad grupp där människor i åldersintervallet 30-49 år är överrepresenterade (som beskrivs i kapitlet ”Svenska utlandsröster” av Maria Solevid i denna bok). Den största skillnaden är dock att en betydligt större andel av utlandssvenskarna har en högre utbildning (58 procent jämfört med 32 procent bland svenskar i Sverige). Vidare är en större andel av utlandssvenskarna gifta och har barn, jämfört med svenskar i Sverige. Dessa skillnader bör beaktas när vi undersöker utlandssvenskarnas syn på välfärdssystemet i sina nya länder och i Sverige.

Data om svenskar i utlandet och i Sverige

År 2014 valde enligt SCB:s statistik 25 000 svenska medborgare att lämna Sverige och bosätta sig i ett annat land. Samtidigt flyttade 21 000 svenska medborgare tillbaka från utlandet, vilket kan jämföras med 14 000 personer tio år tidigare.[1] Den här formen av cirkulär migration har alltså blivit vanligare över tid. Det finns inte någon officiell statistik över hur många svenskar som bor utomlands och de skattningar som finns varierar mellan 250 000 och 660 000 personer (se kapitlet ”Svenska utlandsröster” av Maria Solevid i denna bok). Över tid har det blivit allt fler svenska medborgare som har erfarenhet av att bo i andra länder. Det gäller inte bara utrikes födda personer, utan det finns även många utlandssvenskar som har återvänt till Sverige. I slutet av 2014 fanns enligt SCB:s statistik 262 000 svenska medborgare som var födda i Sverige och som bott utomlands någon gång.

Det här kapitlet baseras i huvudsak på SOM-undersökningen till utlandssvenskar, en urvalsundersökning riktad till utlandssvenskar i åldrarna 18-75 år som SOM-institutet genomförde under hösten 2014 och en bit in på 2015. Totalt sett var det 2 668 personer som besvarade enkäten, vilket motsvarar en svarsandel på 27 procent (för mer information om undersökningen, se kapitlet ”Metod och dokumentation” av Frida Vernsdotter i denna bok). Vi använder oss främst av enkätfrågor där utlandssvenskarna har fått uppge hur de uppfattar välfärdssystem och skattenivå och hur de anser att sjukvård och skola fungerar i det nya landet och i Sverige. Frågorna har mätts på femgradiga skalor från mycket bra eller mycket positiv uppfattning till mycket dålig eller mycket negativ uppfattning. I alla analyser använder vi oss

av viktade svar, där vikterna kompenserar för olika urvalssannolikhet och olika svarsbenägenhet i olika grupper av länder.

I kapitlet använder vi oss även av några frågor från 2014 års nationella SOM-undersökning. Den inkluderar svar från närmare 6 900 personer i åldrarna 16-85 år. Undersökningen är dock uppdelad i fyra delar, som vardera har besvarats av omkring 1 700 personer och de frågor vi använder ingick endast i en sådan del. För att kunna jämföra resultaten med SOM-undersökningen till utlandssvenskar har vi dessutom begränsat oss till svarande som är svenska medborgare i åldrarna 18-75 år, vilket ger oss omkring 1 500 svar att analysera.[2]

Utlandssvenskars attityder till välfärdssystem, skatter, skola och sjukvård

En översiktlig bild av hur nöjda utlandssvenskar är med välfärdssystem, skatter, skola och sjukvård i sina nya länder ges i Figur 1, som bygger på så kallade balansmått. Balansmåtten anger andelen som är mycket eller ganska positiva minus andelen som är mycket eller ganska negativa.[3] Ett balansmått över noll innebär således att det är en större andel som är positivt än som är negativt inställd, och ju högre balansmåttet är, desto mer positivt inställda är de svarande.

Figur 1 Attityd till välfärd i nytt land bland utlandssvenskar efter välfärdsstatstyp i nuvarande boendeland

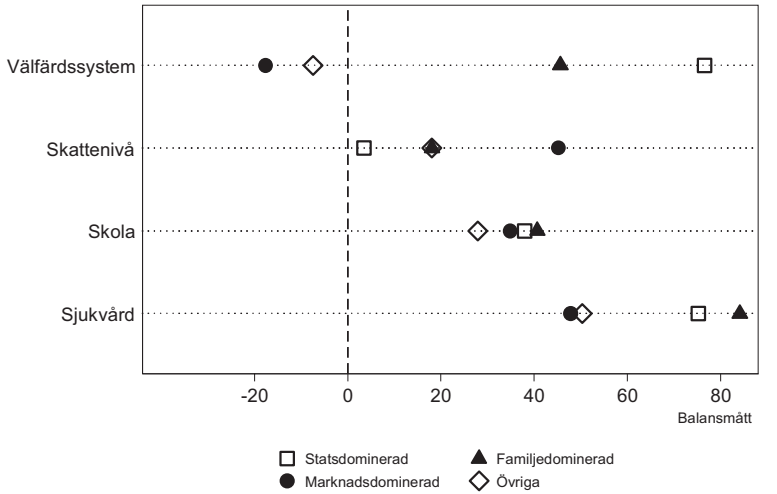

Kommentar: I figuren redovisas balansmått, som anger andelen som svarat mycket bra eller ganska bra minus andelen som svarat mycket eller ganska dåligt. För information om frågornas formulering, se kommentar till tabell 1. Svaren är viktade för att kompensera för olika urvalssannolikhet och olika svarsandel inom olika regioner.

Källa: SOM-undersökningen till utlandssvenskar 2014.

Efter vår beskrivning av den översiktliga bilden med hjälp av balansmått presenterar vi en mer ingående regressionsanalys där utlandssvenskarnas nöjdhet förklaras av både individvariabler och egenskaper hos det nya landet.

Som framgår av Figur 1 finns flera tydliga skillnader mellan utlandssvenskar i olika typer av länder. De som flyttat till statsdominerade eller familjedominerade välfärdsstater är mer nöjda med välfärdssystem och med sjukvård i det nya landet än de som flyttat till marknadsdominerade eller till övriga välfärdsstater.[4] Nöjdheten med skatterna är däremot högst i marknadsdominerade välfärdsstater och lägst i statsdominerade välfärdsstater. För skolan är nöjdhetsskillnaderna små mellan de olika välfärdsstatstyperna.

Även utlandssvenskarnas nöjdhet med välfärden i Sverige varierar med deras nuvarande boendeland. Det är en indikation på att bilden av Sverige omvärderas i utlandserfarenhetens ljus, även om förklaringen skulle kunna utgöras av sorteringseffekter (det vill säga att människor som är olika nöjda med hur det ser ut i Sverige flyttar till olika typer av länder).

Figur 2 visar att den största attitydskillnaden mellan utlandssvenskar i olika typer av länder gäller synen på skattenivån i Sverige. Endast utlandssvenskar i andra statsdominerade välfärdsstater – vars skatter ligger i nivå med Sveriges – är nöjda med Sveriges skattenivå. Detta kan bero på att synen på svenska skatter omvärderas när man flyttat till ett land med en annan typ av välfärdsystem, men det skulle också kunna vara så att människor som gillar höga skatter och omfattande offentliga välfärdssystem är mer benägna att söka sig till andra statsdominerade välfärdsstater. Vi återkommer till denna fråga senare i kapitlet.

Av Figur 2 framgår också att nöjdheten med svensk sjukvård är lägst hos utlandssvenskar i familjedominerade välfärdsstater. Däremot är skillnaderna mellan olika välfärdsstatstyper små när det gäller nöjdheten med välfärdssystemet och med skolan i Sverige.

Sammantaget visar Figur 1 och 2 att utlandssvenskar överlag är mer nöjda med skola och sjukvård i sitt nya land än i Sverige. Sett till nivån är de emellertid inte påtagligt missnöjda med Sverige i dessa två avseenden, och gällande välfärdssystemet som helhet är det bara de som flyttat till en annan statsdominerad välfärdsstat som är markant mer nöjda med sitt nya land. I dessa mönster finns således inte mycket som tyder på att utlandsvenskarna flyttat utomland på grund av missnöje med den svenska välfärdstaten. De mönster som syns i data är dock fullt förenliga med en förklaring som går ut på att utlandssvenskarnas nöjdhet (både med Sverige och med det nya landet) beror på att utlandssvenskar tillhör en priviligierad grupp som får tillgång till ovanligt bra utbildning och sjukvård i sina destinationsländer.

Generellt sett gäller att utlandssvenskar som flyttat till en annan typ av välfärdstat är nöjda med det nya landets skattenivå, men mindre nöjda med välfärdssystemet. Tydligast är detta för utlandssvenskar som flyttat till marknadsdominerade välfärdsstater. Det faktum att många utlandssvenskar tycks föredra det svenska eller liknande statsdominerade välfärdssystem, men skattenivån i andra typer av välfärdsstater, illustrerar vikten av att tolka dessa enkätsvar tillsammans och med

Figur 2 Attityd till välfärd i Sverige bland utlandssvenskar efter välfärdsstatstyp i nuvarande boendeland

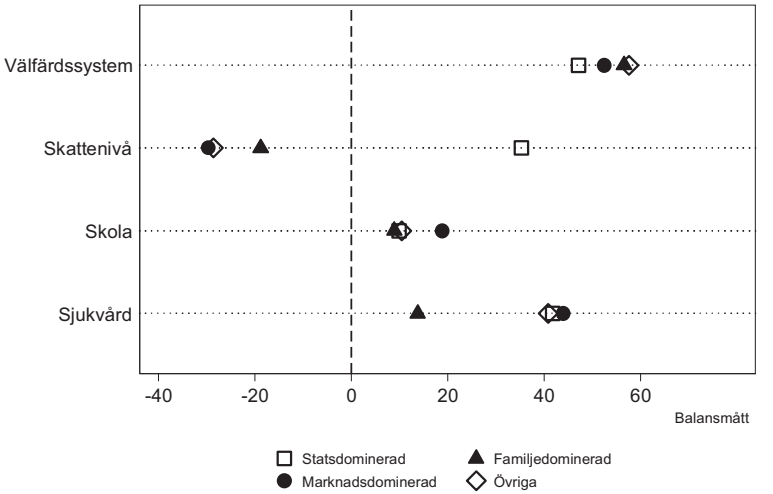

Kommentar: I figuren redovisas balansmått, som anger andelen som svarat mycket bra eller ganska bra minus andelen som svarat mycket eller ganska dåligt. För information om frågornas formulering, se kommentar till tabell 2. Svaren är viktade för att kompensera för olika urvalssannolikhet och olika svarsandel inom olika regioner.

Källa: SOM-undersökningen till utlandssvenskar 2014.

försiktighet. Noteras kan dock att de som flyttat till en familjedominerad välfärdsstat är betydligt mer nöjda med skatterna och endast marginellt (och ej statistiskt signifikant) mer missnöjda med välfärdssystemet, jämfört med utlandssvenskar i statsdominerade välfärdsstater. En möjlig tolkning är att många utlandssvenskar uppfattar mixen av skatter och offentlig välfärd som bättre avvägd för deras del i familjedominerade välfärdsstater.

Efter denna översiktliga analys går vi vidare med regressionsanalyser, där uppfattningarna om välfärdsystem, skatter, sjukvård och skola förklaras dels av egenskaper för det nya landet, dels av individegenskaper.[5] Vi rapporterar effekterna för landegenskaper både med och utan att kontrollera för utlandssvenskarnas individuella egenskaper. Om effekten för en landsspecifik egenskap minskar i storlek och signifikans när individegenskaper inkluderas, tyder det på selektion, exempelvis att individer med vissa politiska åsikter är mer benägna att flytta till vissa typer av länder.

Förutom indikatorer för de olika välfärdsstatskategorierna inkluderar vi ett mått på genomsnittlig inkomstnivå i landet (BNI/capita) samt landets genomsnittspoäng i OECD:s Pisa-mätningar för skolan. Den svenska skolan har diskuterats intensivt under en längre tid och här undersöker vi alltså om nöjdheten med skolan i det nya landet och i Sverige sammanhänger med elevernas kunskapsnivå i det nya lan-

det.[6] Om så är fallet har vi en indikation på att utlandssvenskarnas uppfattningar fångar upp faktiska skillnader i utbildningskvalitet mellan länder. Resultaten av regressionerna för nöjdhet i det nya landet presenteras i tabell 1.

Tabell 1 Modeller avseende utlandssvenskars nöjdhet med välfärdssystem, skattenivå, sjukvård och skola i det nya landet

	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)
Variabler	Välfärds-systemet	Skatte-nivån	Sjuk-vården	Skolan	Välfärds-systemet	Skatte-nivån	Sjuk-vården	Skolan
Typ av välfärdsstat (referens-kategori är statsdominerad)								
- Familjedominerad	-0.11	0.47**	0.53***	0.02	-0.13	0.55***	0.49***	-0.03
	(0.12)	(0.21)	(0.13)	(0.25)	(0.11)	(0.19)	(0.13)	(0.25)
- Marknadsdominerad	-0.91***	0.81***	-0.11	0.03	-0.94***	0.93***	-0.10	-0.01
	(0.27)	(0.12)	(0.20)	(0.17)	(0.28)	(0.10)	(0.22)	(0.17)
- Övriga	-0.32	1.00***	0.42**	0.27	-0.38*	1.09***	0.42**	0.19
	(0.21)	(0.26)	(0.18)	(0.24)	(0.21)	(0.24)	(0.17)	(0.23)
Log BNI per capita	0.65***	0.49**	0.54***	0.36**	0.62***	0.51***	0.54***	0.35**
	(0.13)	(0.19)	(0.09)	(0.17)	(0.13)	(0.17)	(0.09)	(0.16)
Medelvärde i Pisa-under-sökningen (10-tals poäng)	0.05**	0.03		0.10***	0.05**	0.03		0.10***
	(0.02)	(0.03)		(0.03)	(0.02)	(0.02)		(0.03)
Kvinna					-0.06	-0.15**	0.04	0.02
					(0.05)	(0.07)	(0.05)	(0.05)
Ålder (10-tals år)					0.02	0.04**	0.09***	0.04*
					(0.03)	(0.02)	(0.02)	(0.02)
Bott i nya landet mer än 10 år					0.00	-0.20***	-0.07	-0.15**
					(0.07)	(0.06)	(0.06)	(0.07)
Gift					-0.05	-0.00	0.02	-0.02
					(0.03)	(0.05)	(0.05)	(0.06)
Har barn					0.02	-0.04	0.04	0.19***
					(0.04)	(0.05)	(0.06)	(0.05)
Medborgare i det nya landet					-0.02	-0.35***	-0.13	0.08
					(0.08)	(0.08)	(0.09)	(0.08)
Hög utbildning (examen från högskola eller forskarutbildning)					0.02	0.06	0.00	-0.06
					(0.06)	(0.05)	(0.04)	(0.05)
Bra inkomst (uppger att hushållet klarar sig mycket bra med nuvarande inkomst)					0.17***	0.21***	0.19***	0.16***
					(0.04)	(0.07)	(0.04)	(0.03)
Flyttat för förvärvsarbete					-0.04	-0.06	0.00	-0.12**
					(0.06)	(0.04)	(0.03)	(0.05)
Position vänster-höger-skala (1-5)					0.07***	-0.07	0.05	0.08*
					(0.02)	(0.04)	(0.03)	(0.04)
Konstant	-7.06***	-4.96*	-3.17***	-6.54***	-7.01***	-4.89**	-3.76***	-6.80***
	(1.65)	(2.51)	(1.04)	(1.40)	(1.64)	(2.28)	(1.00)	(1.42)
Antal observationer	2 227	2 201	2 450	2 085	2 139	2 112	2 306	1 964
R^2	0.29	0.08	0.13	0.08	0.31	0.13	0.15	0.11

Kommentar: Modellerna avser WLS-regressioner med robusta standardfel (klustrade inom land)

inom parenteser. Resultaten är baserade på viktad data som kompenserar för olika urvalssannolikhet och olika svarsandel inom olika regioner. Uppgifter om BNI kommer från Världsbanken och avser (logaritmerade) US-dollar år 2014 eller senast tillgängliga år. Uppgifter om Pisa-resultat avser medelvärde för läsning, matematik och naturvetenskap år 2012 och kommer från OECD. Övriga variabler baseras på enkätsvar från SOM-undersökningen till utlandssvenskar 2014. De beroende variablerna avseende välfärdssystemet och skattenivån baseras på frågor om *Vad är din uppfattning om följande saker i [Land]* med delfrågorna *Välfärdssystemet?* och *Skattenivån?,* vilka kunde besvaras med svarsalternativen Mycket positiv uppfattning, Ganska positiv uppfattning, Varken positiv eller negativ uppfattning, Ganska negativ uppfattning och Mycket negativ uppfattning. Den beroende variabeln avseende sjukvården baseras på frågan *Hur anser du att sjukvården fungerar i [Land]?*, och den avseende skolan på frågan *Hur anser du att skolan fungerar i [Land]?.* Dessa två frågor kunde besvaras med svaralternativen Mycket bra, Ganska bra, Varken bra eller dåligt, Ganska dåligt och Mycket dåligt. Signifikansnivåer: ***=p<0.01, **=p<0.05, *=p<0.1.

Källa: SOM-undersökningen till utlandssvenskar 2014.

Ett antal individuella egenskaper visar sig spela roll. Äldre utlandssvenskar är mer nöjda med skatterna, sjukvården och skolan i det nya landet. De som bott länge i landet (10 år eller mer) är mindre nöjda med skatterna och med skolan. De som står längre till höger politiskt är mer nöjda med välfärdssystem och skola i det nya landet. Människor som uppger att de klarar sig bra på sin inkomst är mer nöjda enligt alla fyra måtten. Civilstånd tycks däremot inte spela någon större roll. Kvinnor är i genomsnitt mer missnöjda med skattenivån i det nya landet (och som vi kommer att se senare mer nöjda med skattenivån i Sverige, vilket är i linje med tidigare forskning, se exempelvis Kauppinen och Poutvaara, 2012).

Oavsett om vi kontrollerar för alla individuella egenskaper samtidigt, faller samma landsspecifika variabler ut signifikanta (på signifikansnivå .05). Vi ser även här att utlandssvenskar är mer nöjda med skattenivån i andra typer av välfärdsstater än de statsdominerade. De är mindre nöjda med välfärdssystemet i marknadsdominerade än i statsdominerade välfärdsstater, och sjukvården upplevs som bättre i familjedominerade och övriga välfärdsstater än i de statsdominerade. Vidare kan vi konstatera att de som flyttat till rikare länder generellt sett är mer nöjda med det nya landets välfärd. När det gäller skolan finner vi inte någon skillnad mellan olika typer av välfärdsstater, men däremot noterar vi att ju bättre resultat det nya landets elever uppvisar i Pisa-undersökningarna, desto nöjdare är utlandssvenskarna med skolan. Ett högre Pisa-genomsnitt hänger också samman med ökad nöjdhet med välfärdssystemet som helhet.[7]

På motsvarande sätt har vi även tagit fram regressionsmodeller som avser nöjdhet med den svenska välfärdsstaten. Resultaten av dessa modeller presenteras i tabell 2.

Tabell 2 Modeller avseende utlandssvenskars nöjdhet med välfärdssystem, skattenivå, sjukvård och skola i Sverige

	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)
Variabler	Välfärds-systemet	Skatte-nivån	Sjuk-vården	Skolan	Välfärds-systemet	Skatte-nivån	Sjuk-vården	Skolan
Typ av välfärdsstat (referens-kategori är statsdominerad)								
- Familjedominerad	0.04	-0.60***	-0.52***	-0.02	0.06	-0.49***	-0.47***	0.02
	(0.07)	(0.16)	(0.11)	(0.14)	(0.06)	(0.13)	(0.12)	(0.13)
- Marknadsdominerad	0.03	-0.77***	-0.13	0.06	0.02	-0.69***	-0.12	0.06
	(0.09)	(0.18)	(0.09)	(0.12)	(0.06)	(0.14)	(0.11)	(0.12)
- Övriga	-0.05	-0.90***	-0.42***	-0.21	0.00	-0.68***	-0.38***	-0.14
	(0.10)	(0.22)	(0.12)	(0.17)	(0.08)	(0.18)	(0.12)	(0.15)
Log BNI per capita	-0.24***	-0.02	-0.29***	-0.16	-0.24***	0.02	-0.26***	-0.16
	(0.07)	(0.13)	(0.06)	(0.12)	(0.05)	(0.10)	(0.06)	(0.11)
Medelvärde i Pisa-under-sökningen (10-tals poäng)	-0.01	-0.04*		-0.04**	-0.00	-0.03**		-0.04**
	(0.01)	(0.02)		(0.02)	(0.01)	(0.01)		(0.02)
Kvinna					0.07	0.19**	-0.10**	0.00
					(0.05)	(0.09)	(0.04)	(0.05)
Ålder (10-tals år)					-0.03	-0.09***	-0.00	-0.09***
					(0.03)	(0.02)	(0.04)	(0.03)
Bott i nya landet mer än 10 år					0.02	-0.03	0.01	0.15**
					(0.05)	(0.07)	(0.05)	(0.07)
Gift					0.06	0.02	-0.01	-0.06
					(0.05)	(0.06)	(0.05)	(0.05)
Har barn					0.01	-0.04	-0.01	0.06
					(0.07)	(0.05)	(0.07)	(0.10)
Medborgare i det nya landet					-0.00	0.04	0.01	0.16
					(0.05)	(0.07)	(0.10)	(0.11)
Hög utbildning (examen från högskola eller forskarutbildning)					0.12***	0.04	0.12***	-0.06
					(0.03)	(0.04)	(0.04)	(0.05)
Bra inkomst (uppger att hushållet klarar sig mycket bra med nuvarande inkomst)					-0.03	0.03	-0.08	-0.11
					(0.03)	(0.05)	(0.05)	(0.07)
Flyttat för förvärvsarbete					-0.10*	-0.12**	-0.19***	-0.12**
					(0.05)	(0.05)	(0.05)	(0.05)
Position vänster-höger-skala (1-5)					-0.09***	-0.27***	-0.06**	-0.11***
					(0.03)	(0.04)	(0.03)	(0.03)
Konstant	5.70***	4.31***	5.81***	6.17***	5.79***	4.77***	5.79***	6.59***
	(0.91)	(1.34)	(0.69)	(1.53)	(0.81)	(0.95)	(0.75)	(1.38)
Antal observationer	2 241	2 205	2 316	2 068	2 154	2 117	2 182	1 955
R^2	0.02	0.11	0.04	0.02	0.05	0.26	0.05	0.06

Kommentar: Modellerna avser WLS-regressioner med robusta standardfel (klustrade inom land) inom parenteser. Vikterna som används i regressionsmodellerna kompenserar för olika urvalssannolikhet och olika svarsandel inom olika regioner. Uppgifter om BNI kommer från Världsbanken och avser (logaritmerade) US-dollar år 2014 eller senast tillgängliga år. Uppgifter om Pisa-resultat avser medelvärde för läsning, matematik och naturvetenskap år 2012 och kommer från OECD. Uppgifter om spädbarnsdödlighet kommer även de från OECD och avser år 2013 eller senast tillgängliga år. Övriga variabler baseras på enkätsvar från SOM-undersökningen till utlandssvenskar

2014. De beroende variablerna avseende välfärdssystemet och skattenivån baseras på frågor om *Vad är din uppfattning om följande saker i Sverige* med delfrågorna *Välfärdssystemet?* och *Skattenivån?,* vilka kunde besvaras med svarsalternativen Mycket positiv uppfattning, Ganska positiv uppfattning, Varken positiv eller negativ uppfattning, Ganska negativ uppfattning och Mycket negativ uppfattning. Den beroende variabeln avseende sjukvården baseras på frågan *Hur anser du att sjukvården fungerar i Sverige?*, och den avseende skolan på frågan *Hur anser du att skolan fungerar i Sverige?*. Dessa två frågor kunde besvaras med svaralternativen Mycket bra, Ganska bra, Varken bra eller dåligt, Ganska dåligt och Mycket dåligt. Signifikansnivåer: ***=p<0.01, **=p<0.05, *=p<0.1.

Källa: SOM-undersökningen till utlandssvenskar 2014.

Vissa individuella egenskaper visar sig spela roll för synen på den svenska välfärdsstaten. De som flyttat till förvärvsarbete och de som befinner sig längre till höger politiskt är mer missnöjda med den svenska situationen över hela linjen. Samtidigt är personer med högre utbildning (examen från högskola eller forskarutbildning) lite mer nöjda än övriga med det svenska välfärdssystemet och den svenska sjukvården. Äldre utlandssvenskar är dessutom mer missnöjda med skattenivå och skola i Sverige. Vidare finner vi att kvinnor mer nöjda med skattenivån och mindre nöjda med sjukvården än vad män är (vi får anledning att återkomma till könsskillnader när det gäller synen på välfärdssystemen senare i kapitlet).

Även när vi kontrollerat för en rad individegenskaper kvarstår flera skillnader mellan utlandssvenskar i olika typer av länder. Förutom i statsdominerade välfärdsstater är utlandssvenskar missnöjda med den svenska skattenivån, allra mest i marknadsdominerade välfärdsstater. Det finns även missnöje med sjukvården, störst i familjedominerade system. Även de som flyttat till rikare länder är mindre nöjda med välfärdssystem och sjukvård i Sverige. Helt i linje med vår tidigare analys av balansmått finns det däremot inte några statistiskt signifikanta samband mellan välfärdsstatstyperna och nöjdheten med skolan.

För skolan är det istället tydligt att ju bättre kunskaper det nya landets elever uppvisar enligt Pisa-mätningarna, desto sämre anser utlandssvenskarna att den svenska skolan fungerar. Även på denna punkt tycks det alltså vara så att den svenska välfärdsstaten omvärderas i ljuset av erfarenheter i det nya landet. Pisa-koefficienten är betydligt mindre (till sitt absolutvärde) i tabell 2 än i tabell 1, vilket innebär att sambandet är svagare för nöjdheten med skolan i Sverige jämfört med skolan i det land utlandssvenskarna bor i. Analysen indikerar således att utlandssvenskarnas uppfattningar om skolan speglar utbildningens kvalitet, och att det nya landets skolkvalitet också spelar viss roll för synen på den svenska skolan.

Har utlandssvenskarna flyttat för att de är missnöjda med Sverige – eller har de ändrat uppfattning om Sverige på grund av flytten?

I studier utan experimentella inslag är det svårt att veta åt vilket håll orsakssambanden går. I detta fall är vi bland annat nyfikna på om utlandssvenskarna har

flyttat utomlands på grund av missnöje med Sverige, och på om deras åsikter om Sverige påverkats av vart de flyttat. Även om detta är svårt att avgöra, finns det en hel del som talar emot det förra och för det senare.

Som framgår av tabell 1 och 2 ändras koefficienterna för de olika välfärdsstatstyperna mycket lite när de individuella kontrollvariablerna införs i analysen. Även om vi inte har kontrollerat för alla tänkbara egenskaper tyder detta på att det inte är utlandssvenskarnas individuella egenskaper som förklarar deras avvikande välfärdsattityder. Det är mer troligt att bilden av Sverige faktiskt omvärderas, och att omvärderingen beror på vilken typ av välfärdsstat man flyttat till.

Ytterligare en indikation på att så är fallet finns i den nationella SOM-undersökningen, där det visar sig att åsikterna om Sverige skiljer sig åt en hel del beroende på om de svarande bott utomlands eller inte. I Figur 3 jämförs hur dessa två grupper samt utlandssvenskar svarar på fyra frågor om välfärdsattityder. Bland svarande som inte bott utomlands är bilden av den svenska skolan kraftigt negativ, svarande som bott utomlands har en lite mindre negativ syn medan utlandssvenskar är mer positiva. En tolkning som ligger nära till hands är att utlandsboende erfar att även andra länder har problem inom skolan. När det gäller sjukvården är bilden mindre tydlig, eftersom svenskar som bott utomlands är mindre nöjda än svenskar som aldrig bott utomlands, samtidigt som utlandssvenskar är mest nöjda av alla. När det gäller mer principiella ideologiska frågor kring offentlig sektors storlek och att bedriva mer av sjukvården i privat regi, är skillnaderna relativt små – vilket åter tyder på att utlandssvenskars avvikande syn på hur skola och sjukvård fungerar inte beror främst på att de är ideologiskt selekterade. Faktum är att eftersom utlandssvenskar är något mer positivt inställda till påståendena att minska den offentliga sektorns storlek och att bedriva mer av sjukvården i privat regi, kan de förväntas vara längre till höger politiskt och därför mindre positiva till svensk skola och sjukvård (se även kapitlet ”Utlandsröstande” av Henrik Oscarsson i denna bok). Men trots detta är de alltså mer positiva till både skola och sjukvård i Sverige än vad svenskar i Sverige är. En tänkbar förklaring är att utlandssvenskar innan de emigrerade var en relativt privilegierad grupp i det svenska samhället. Oavsett skäl är det dock svårt att hitta något starkt stöd i data för tesen att missnöje med den svenska välfärden var en viktig faktor i beslutet att emigrera. Samtidigt tyder en hel del på att bilden av svensk sjukvård och svenska skatter påverkas till det sämre när man flyttat till ett land som inte likt Sverige är en statsdominerad välfärdsstat.

Figur 3 Attityd till välfärd i Sverige bland utlandssvenskar och svenskar i Sverige efter om de bott utomlands eller inte

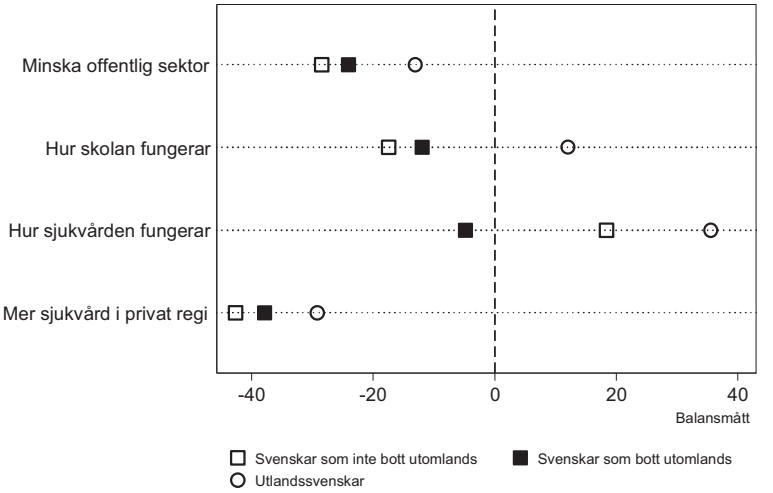

Kommentar: Respondenterna har fått ta ställning till förslagen *Minska offentlig sektor* och *Bedriva mer av sjukvården i privat regi* med svarsalternativen Mycket bra, Ganska bra, Varken bra eller dåligt, Ganska dåligt och Mycket dåligt. De övriga två måtten baseras på frågan i den nationella SOM-undersökningen *Allmänt sett, hur anser du att följande fungerar i Sverige?* med delfrågorna *Sjukvården?* och *Skolan?* och med svarsalternativen Mycket bra, Ganska bra, Varken bra eller dåligt, Ganska dåligt och Mycket dåligt. För information om motsvarande fråga i SOM-undersökningen till utlandssvenskar, se kommentar till tabell 2. I figuren redovisas balansmått, som anger andelen som svarat mycket bra eller ganska bra minus andelen som svarat mycket eller ganska dåligt. Svaren är viktade för att kompensera för olika urvalssannolikhet och olika svarsandel inom olika regioner.

Källa: SOM-undersökningen till utlandssvenskar 2014 och den nationella SOM-undersökningen 2014.

Fördjupningar och robusthetstest

Det tycks alltså vara så att utlandssvenskar omvärderar den svenska välfärdstaten på olika sätt beroende på vilken typ av välfärdsstat de flyttat till. En relevant fråga att ställa är vilka faktorer som spelar roll för människors välfärdsattityder. För detta ändamål har vi inkluderat ytterligare två landsspecifika variabler i analysen: totala skatteintäkter som andel av BNP och andelen av sjukvårdsutgifterna som är privatfinansierade.[8] Det visar sig att skattenivån i det nya landet inte spelar någon roll för synen på Sverige (men att högre skatter i det nya landet korrelerar med ökat missnöje med skattenivån i det nya landet). Däremot är andelen privata sjukvårdsutgifter i det nya landet korrelerad med minskad nöjdhet med svenska skatter. Människor som på nära håll fått uppleva ett system med större inslag av privat

finansiering av sjukvården är alltså mer missnöjda med den svenska skattenivån (även när vi kontrollerat för välfärdsstatstyp och individuella kontrollvariabler).

Könsskillnader

När vi tillåter nöjdheten att skilja sig åt mellan kvinnor och män framträder några intressanta könsskillnader. Vi har redan sett att kvinnor är mer nöjda med skattenivån i Sverige, och mindre nöjda med skattenivån i det nya landet. Faktum är att nöjdheten med det nya landets skattenivå drivs helt av mäns åsikter. Kvinnor i statsdominerade välfärdstater (där skatterna är högst) är mer nöjda med skattenivån där än vad män är, medan kvinnor är mer missnöjda med skattenivån i övriga kategorier. Störst är kvinnors missnöje i familjedominerade välfärdsstater, trots att dessa har betydligt högre skatt än de marknadsdominerade välfärdsstaterna. Det ligger nära till hands att tolka detta som stöd för de analyser av olika välfärdsstatstyper som gjorts ur jämställdhetsperspektiv. Dessa pekar på att den statsdominerade välfärdsstaten (genom exempelvis skattefinansierad barnomsorg) men även den marknadsdominerade välfärdstaten (genom låga skatter och en välutvecklad marknad för hushållsnära tjänster) uppmuntrar jämställdhet på arbetsmarknaden i större utsträckning än vad den familjedominerade modellen gör (se Jonung och Persson, 1993; Sainsbury, 1996; Hakim, 1996; Henrekson och Stenkula, 2009).

Kvinnor, i synnerhet i familjedominerade och marknadsdominerade välfärdsstater, är också betydligt mer positivt inställda till den svenska skattenivån än vad män är. Snarlika skillnader syns i omdömena om välfärdsystemet som helhet, men dessa är mindre både i storlek och vad gäller statistisk signifikansnivå. En tänkbar förklaring är att synen på välfärdssystemet som helhet även inkluderar sjukvården, och kvinnor är i minst lika stor utsträckning som män positivt inställda till sjukvården i familjedominerade och marknadsdominerade välfärdsstater. I synen på skolan (både i det nya landet och i Sverige) finns inga betydande könskillnader.

Samtidigt som vi hittar stöd för att utlandssvenskarnas syn på Sverige skiljer sig åt beroende på vilken typ av välfärdstat man flyttat till, har vi alltså också funnit tydliga tecken på att denna effekt skiljer sig åt mellan kvinnor och män. Enkelt uttryckt tycks männen bland utlandssvenskarna i lågskatteländer vara mer negativa till de höga skatterna i Sverige jämfört med män i statsdominerade välfärdsstater, medan för kvinnor är sambandet det omvända.

Resultatens robusthet

De resultat från regressionsmodeller som vi har presenterat i det här kapitlet bygger på att de svarskategorier vi använt och omvandlat till numeriska värden mäter graden av nöjdhet med de olika välfärdsområdena, och att detta samband kan relateras linjärt till våra förklarande variabler. Ett annat potentiellt problem är att olika individer kan dra gränsen mellan att svara ”bra” och ”ganska bra” vid olika grader av nöjdhet. Det kan också tänkas att det är fundamentalt olika faktorer som förklarar nöjdhet och missnöje.

Ett alternativt tillvägagångssätt för att hantera dessa problem är att först klassa alla som svarat bra eller ganska bra som nöjda, och alla som svarat dåligt eller ganska dåligt som missnöjda, för att därefter köra separata modeller för att förklara nöjdhet respektive missnöjdhet (genom logistiska regressionsmodeller). Vi har gjort detta för samtliga våra modeller och funnit att vårt metodval inte spelar någon större roll för resultaten, som snarast är påtagligt robusta. Svarande som bor i länder med högre Pisa-resultat är exempelvis mer benägna att klassa den svenska skolan som dålig eller ganska dålig, och mindre benägna att klassa den som bra eller ganska bra.

Avslutande diskussion

Analysen i detta kapitel tyder på att utlandssvenskar har olika uppfattningar om skatter och välfärd beroende på förhållanden i det land de flyttar till. Erfarenheterna av att leva och bo i ett annat land påverkar dessutom deras syn på den svenska välfärdsstaten. Däremot är det betydligt svårare att enkelt sammanfatta på vilket sätt synen på Sverige förändras. Som avslutning vill vi diskutera vad svenska beslutsfattare skulle kunna ta till sig från utlandssvenskarnas syn på Sverige.

Något entydigt stöd för hypotesen att utlandssvenskar är särskilt missnöjda med den svenska välfärdsstaten är svårt att hitta. Historiskt sett tycks det alltså inte vara ett utbrett missnöje med den svenska välfärdstaten som fått utlandssvenskarna att flytta. Inte minst är det intressant att notera att svenskar som flyttat till en annan statsdominerad välfärdsstat är den grupp som är mest nöjda med det nya landets välfärdssystem. Generellt sett ska dock sägas att utlandssvenskar är nöjdare med sjukvård och skola i det nya landet än i Sverige.

Även om beslutet att flytta utomlands inte tycks ha varit resultatet av betydande missnöje med den svenska välfärdsstaten, har vi funnit åtminstone tre tecken på att den svenska välfärdsstaten omvärderas på ett sätt som kan tolkas som varningstecken för svenska beslutsfattare:

1. Utlandssvenskar i länder med högre genomsnittsinkomst är mer missnöjda med svensk skola, svensk sjukvård och med det svenska välfärdsystemet som helhet. Om Sverige under en längre tid har sämre ekonomisk utveckling än andra länder är det således troligt att detta återspeglas i synen på den svenska välfärdsstaten.

2. Ju bättre eleverna i det nya landet presterar i Pisa-mätningar, desto bättre tycker utlandssvenskar att det nya landets skolsystem fungerar och desto sämre betyg ger de till den svenska skolan, och till den svenska skattenivån. Skolkvalitet i form av uppmätta elevkunskaper tycks således spela roll för människors nöjdhet.

3. Utlandssvenskar som bor i länder där en större andel av sjukvården är privat finansierad är mer missnöjda med den svenska skattenivån. Detta kan tolkas

som ett tecken på att det är svårt att hitta en skattefinansierad nivå av sjukvård som alla är nöjda med, och reser frågan om stödet för den svenska välfärden kanske skulle öka genom att i större utsträckning tillåta privat medfinansiering (jfr. Bergh, 2008).

Så långt vi kan se drivs ovanstående resultat inte av att utlandssvenskar är annorlunda när det gäller ålder, politisk hållning, utbildning eller andra observerbara faktorer som vi kunnat kontrollera för. Däremot kan det förstås finns andra oobserverade egenskaper som förklarar resultaten. Generellt sett är dock utlandssvenskar tämligen nöjda med den svenska välfärdsstaten, vilket kan tolkas som att de åtminstone inte är kraftigt negativt selekterade på sådana uppfattningar, och att de varningstecken som trots allt finns just därför är värda att tas på allvar.

Noter

1 Statistik hämtad från SCB:s befolkningsstatistik i Statistikdatabasen. Fenomenet återvandring (return migration) är svårt att mäta, men empiriska studier tyder på att fenomenet ökar. Högutbildade har en högre sannolikhet att återvända, vilket innebär att man kan tala om *brain circulation* snarare än *brain drain* (Zaiceva och Zimmermann, 2012). Jensen och Pedersen (2007) har analyserat återvandring till Danmark och visar att en avgörande faktor för beslutet att flytta hem igen är om individen lyckas dåligt på arbetsmarknaden i det nya landet.

2 För mer information om den nationella SOM-undersökningen 2014, se Vernersdotter (2015).

3 De som har uppgett att de varken är positiva eller negativa (mittsteget på skalan) ingår i basen när andelarna har beräknats, men inte de som angett att de inte har någon uppfattning.

4 Till statsdominerade välfärdsstater räknar vi Norge, Danmark och Finland, till familjedominerade Belgien, Frankrike, Italien, Nederländerna, Schweiz och Tyskland, och till marknadsdominerade Australien, Kanada, Storbritannien och USA. Se vidare Appendix A.

5 Vi använder svaren på den femgradiga svarsskalan i form av värden från 0 till 4 som beroende variabler i viktade linjära regressionsmodeller (WLS). Detta innebär att vi använder all information som finns i svaren, men det kan vara problematiskt om svarskategorierna inte är jämnt fördelade så att sambandet inte kan förväntas vara linjärt. Som robusthetstest skattar vi även logistiska regressionsmodeller som i huvuddrag bekräftar våra resultat (se avsnittet ”Fördjupningar och robusthetstest”).

6 Pisa står för Programme for International Student Assessment och är en OECD-studie som vart tredje år mäter 15-åriga elevers kunskaper i matematik, läsförståelse och naturvetenskap. Elevernas resultat är jämförbara mellan länder och över tid. Även länder som inte är medlemmar i OECD deltar i Pisa-undersökningarna.

7 Någon liknande kvalitetsindikator för sjukvården har vi inte lyckats hitta.

8 Av utrymmesskäl visar vi inte hela regressionstabeller för de analyser som presenteras i det här avsnittet.

Referenser

Bergh, Andreas (2004). ”The Universal Welfare State: Theory and the Case of Sweden”, *Political Studies*, 52: 745-766.

Bergh, Andreas (2008). ”Explaining the Survival of the Swedish Welfare State: Maintaining Political Support through Incremental Change”, *Financial Theory and Practice*, 32: 233-254.

Bergh, Andreas, Irina Mirkina och Therese Nilsson (2015). ”Pushed by Poverty or by Institutions? Determinants of Global Migration Flows”, IFN working paper, nr 1077.

Borjas, George J., Ilpo Kauppinen och Panu Poutvaara (2015). ”Self-selection of emigrants: Theory and evidence on stochastic dominance in observable and unobservable characteristics”, CESifo Working Paper, nr 5567.

Bradley, David, Evelyne Huber, Stephanie Moller, Francois Nielsen och John D. Stephens (2003). ”Distribution and Redistribution in Postindustrial Democracies”, *World Politics*, 55: 193-228.

Castles, Francis G. (2004). *The Future of the Welfare State Crisis Myths and Crisis Realities*. Oxford: Oxford University Press.

Esping-Andersen, Gösta (1990). *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Princeton: Princeton University Press.

Grogger, Jeffrey och Gordon H. Hanson (2011). ”Income maximization and the selection and sorting of international migrants”, *Journal of Development Economics*, 95: 42-57.

Hakim, Catherine (1996). *Key Issues in Women's Work*. Great Britain: Athlone Press.

Hayo, Bernd och Florian Neumeier (2014). ”Public preferences for government spending priorities: Survey evidence from Germany”, MAGKS Papers on Economics 201457, Philipps-Universität Marburg, Faculty of Business Administration and Economics, Department of Economics.

Henrekson, Magnus och Mikael Stenkula (2009). ”Why Are There So Few Female Top Executives in Egalitarian Welfare States?”, *The Independent Review,* 14: 239-70.

Hicks, John (1932). *The Theory of Wages*. London: Macmillan.

Hockley, Graham C. och Harbour, G. (1983). ”Revealed preferences between public expenditures and taxation cuts: Public sector choice”, *Journal of Public Economics*, 22: 387-399.

Jensen, Peter och Peder J. Pedersen (2007). ”To Stay or Not to Stay? Out-Migration of Immigrants from Denmark”, *International Migration*, 45: 87–113.

Jonung, Christina och Inga Persson (1993). ”Women and Market Work: The Misleading Tale of Participation Rates in International Comparisons”, *Work Employment Society*, 7: 259-4.

Junge, Martin, Martin D. Munk och Panu Poutvaara (2014). ”International migration of couples”, CESifo Working Paper nr 4927, Center for Economic Studies & Ifo Institute.

Kauppinen, Ilp och Panu Poutvaara (2012). ”Preferences for redistribution among emigrants from a welfare state”, Ifo Working Paper nr 120, Ifo Institute – Leibniz Institute for Economic Research at the University of Munich.

Lazar, Harvey och Peter Stoyko (1998). ”The future of the Welfare State”, *International Social Security Review*, 51: 3-36.

Nilsson, Lennart (2014), ”Starkt stöd för välfärdsstaten”, i Henrik Oscarsson och Annika Bergström (red.) *Mittfåra och marginal*. Göteborg: SOM-institutet.

Oscarsson, Henrik och Annika Bergström (2015), *Svenska trender 1986-2014*. Promemoria. Göteborg: SOM-institutet.

Pedersen, Peder J., Marianne Røed och Lena Schröder (2003). ”Emigration from the Scandinavian welfare states”, i Torben M. Andersen och Per Molander (red.) *Alternatives for welfare policy. Coping with internationalisation and demographic change*. Cambridge: Cambridge University Press.

Poprawe, Marie (2015). ”On the relationship between corruption and migration: empirical evidence from a gravity model of migration”, *Public Choice*, 163: 337-354.

Poutvaara, Panu, Martin D. Munk och Martin Junge (2009). ”Self-selection of earnings of emigrants from a welfare state”, IZA Discussion Paper nr 4144. Forschungsinstitut zur Zukunft der Arbeit.

Sainsbury, Diane (1996). *Gender Equality and the Welfare State*. Cambridge: Cambridge University Press.

Scruggs, Lyle A. och James P. Allan (2008). ”Social stratification and welfare regimes for the twenty-first Century: Revisiting the three worlds of welfare capitalism”, *World Politics*, 60: 642-664.

Sinn, Hans Werner (1997). ”The Selection Principle and Market Failure in Systems Competition” *Journal of Public Economics*, 66: 247-274.

Sinn, Hans Werner (2004). ”The New Systems Competition”, *Perspectiven der Wirtschaftspolitik*, 5: 23-38.

Sjaastad, Larry A. (1962). ”The cost and returns of human migration”, *Journal of Political Economy*, 70: 80-93.

Svallfors, Stefan (2011). ”A Bedrock of Support? Trends in Welfare State Attitudes in Sweden, 1981-2010”, *Social Policy & Administration*, 45: 806-25.

Snower, Dennis J. (1993). ”The Future of the Welfare State”, *The Economic Journal*, 103: 700-717.

Titmuss, Richard A. (1974). *Social Policy*. London: Allen and Unwin.

Vernsdotter, Frida (2015). ”Den nationella SOM-undersökningen 2014”, i Annika Bergström, Bengt Johansson, Henrik Oscarsson och Maria Oskarson (red.), *Fragment*. Göteborg: SOM-institutet.

Weibull, Lennart (2013). ”Med världen som erfarenhet”. I Lennart Weibull, Henrik Oscarsson och Annika Bergström (red.), *Vägskäl*. Göteborgs universitet: SOM-institutet.

Zaiceva, Anzelika och Klaus F. Zimmermann (2012). ”Returning Home at Times of Trouble? Return Migration of EU Enlargement Migrants during the Crisis”, IZA DP nr 7111.

Appendix A. Välfärdsstatstyper

Länderna i vårt datamaterial följer klassificeringen i Bradley et al (2003). Om vi ser till alla svarande följer de nedanstående fördelning. Vid analyserna används vikter som justerar för bortfall, den nedanstående fördelningen avser utan viktning.

Välfärdsstatstyp	Andel av utlands-svenskarna i data-materialet, viktat (oviktat inom parentes)	Länder (oviktad andel)	Skattekvot (genomsnitt baserat på svarande, viktat)	Skattekvot (genomsnitt baserat på länderna i datamaterialet)
Statsdominerad	29% (15%)	Danmark (4%), Finland (2%) och Norge (9%).	43,2%	44,4%
Familjedominerad	22% (18%)	Belgien (1%), Frankrike (4%), Italien (2%), Nederländerna (2%), Schweiz (5%) och Tyskland (5%).	37,3%	38,7%
Marknadsdominerad	26% (21%)	Australien (2%), Kanada (1%), Storbritannien (8%) och USA (9%).	28,8%	29,0%
Övriga länder	23% (46%)	Fem största: Spanien (3%), Thailand (3%), Brasilien (2%), Polen (2%) och Förenade Arabemiraten (2%).	34,1%	31,7%

Kommentar: Den första skattekvoten är beräknad som ett genomsnitt utifrån de svarande i SOM-undersökningen till utlandssvenskar 2014 (viktat), dvs. i kategorin Statsdominerad väger Norge tyngre än övriga länder då fler utlandssvenskar i datamaterialet bor där. Den andra skattekvoten är ett genomsnitt för de länder som ingår i varje kategori, dvs. i kategorin Statsdominerad väger Norge lika tungt som Finland och Danmark. I gruppen övriga länder ingår alla länder som det finns utlandssvenskar i enligt de svarande i SOM-undersökningen till utlandssvenskar 2014.

Källa: SOM-undersökningen till utlandssvenskar 2014.

GRÄNSLÖST POLITISKT DELTAGANDE

MARIA SOLEVID

En viktig beståndsdel i den representativa demokratin är väljarnas aktiva deltagande. I mer minimalistiska definitioner av representativ demokrati är valhandlingen den enda aktiviteten väljarna förväntas utföra. I bredare definitioner av demokrati anses också väljarnas aktiva politiska deltagande mellan valen och genom andra former än röstning vara av vikt (Gilljam & Hermansson, 2003). Utan medborgare som röstar och deltar i politiken skulle demokratin sakna både legitimitet och riktlinjer (Dalton, 2008). Att rösta är också ett kärnvärde i det som definierar ett demokratiskt medborgarskap (Bauböck, 2015). Men medan valhandlingen ofta – men inte alltid eller i alla sammanhang – är reserverad för de väljare som är medborgare i ett land kan andra former av politiska aktiviteter, till exempel protester eller kontakter med media, utföras av de som kan och vill. Dessa påverkansförsök kan riktas såväl mot det nya landet eller det land till vilket en individs medborgarskap är kopplat. Deltagandet kan handla om frågor som rör individen personligen eller den lokala kontext hen bor. Deltagandet kan också handla om globala frågor. I den bemärkelsen kan politiskt deltagande, brett definierat, vara gränslöst.

Den principiella diskussionen om vilka som utgör demos och därmed har rätt att rösta, men också hur det politiska medborgarskapet omsätts mer generellt, blir extra intressant i sammanhanget med utlandsmedborgare. Som medborgare i ett land men bosatt i ett annat land uppstår en rad situationer där möjligheten att påverka politik kan kringskäras av formella institutionella valregler. Men möjligheten och viljan att påverka politiken kan också påverkas av det faktum att en individ kommer till en kontext som den initialt inte är lika bekant med. Syftet med det här kapitlet är att på olika sätt belysa utlandssvenskarnas politiska deltagande samt jämföra deras deltagande i politiska aktiviteter med personer boende i Sverige.

När det gäller den representativa demokratins kärna – det jämlika deltagandet manifesterat i devisen en väljare, en röst – förekommer olika argument och praxis för hur å ena sidan ett lands utlandsmedborgare och å andra sidan ett lands invandrare har rätt att rösta. Ena sidan av argumentet lyder att den som är medborgare i ett land också bör ha rätt att rösta i val i detta land, oavsett var hen bor. Andra sidan av argumentet lyder att de som arbetar, betalar skatt och därmed direkt berörs av den förda politiken i ett land bör ha rösträtt, oavsett om hen är medborgare i landet eller inte (Bauböck, 2015). I jämförelse med valdeltagandet är andra former av politiskt deltagande oftast icke-institutionella. Det betyder att de inte regleras av specifika lagar och regler annat än politiska fri- och rättigheter som yttrandefrihet

Solevid, Maria (2016) Gränslöst politiskt deltagande i Maria Solevid (red) *Svenska utlandsröster.*
Göteborgs universitet: SOM-institutet.

och demonstrationsfrihet. Politiskt deltagande utöver valdeltagande handlar ofta att direkt eller indirekt påverka politiska utfall i bred bemärkelse (Brady, 1999). I kapitlet analyseras därför både valdeltagande och andra former av politiskt deltagande.

Inom forskningen förekommer olika förklaringar till politiskt deltagande. Vi har för det första förklaringar som fokuserar på likheter och skillnader mellan de som är aktiva och de som är passiva och de här modellerna används ofta för att problematisera det ojämlika deltagandet. En mycket etablerad modell i linje med att förklara och förstå det ojämlika deltagandet mellan individer är den så kallade Civic Voluntarism Model (CVM) (Verba, Schlozman & Brady, 1995). Enligt detta perspektiv är en individs deltagande ett resultat av huruvida hen kan, vill och blir tillfrågad att delta. Med andra ord påverkas en individs deltagande i politiska aktiviteter av dennes resurser, motivation och i vilken utsträckning en blir mobiliserad. Den här förklaringsmodellen är applicerbar på så väl väljares valdeltagande som politiskt deltagande utöver val. Är fokus däremot att jämföra valdeltagande bland väljare i olika länder är för det andra också institutionella förklaringar och kontextuella förklaringar viktiga (Franklin, 2006). I korthet handlar institutionella förklaringar om valsystem och valregler medan kontextuella förklaringar handlar om själva valet; hur hög konkurrens det var mellan partierna, hur jämnt valet var samt hur spännande valet blev (se också Oscarsson & Holmberg, 2013).

En tredje förklaring till politiskt deltagande handlar om socialisering, det vill säga hur normer i omgivningen påverkar en person. Ett vanligt fokus i forskningen är till exempel överföringen av normer (till exempel normen att gå och rösta) och attityder (till exempel ideologi) mellan föräldrar och barn samt huruvida beteenden eller attityder förändras under livsgången (se ex Jennings et al 1984). I forskning om migration och migranter förekommer också socialisationsperspektivet som förklaring till politiskt deltagande, och då med särskilt fokus på anknytning, till exempel hur länge man bott i sitt nya land och i vilken utsträckning normer och attityder i det nya landet kan anta påverka individen (se DeSipio, 2012; Rouxi & Bradley 2011a; 2011b).

I det här kapitlet ska därför etablerade teorier om politiskt deltagande knytas samman med socialisationsteori och tillsammans testas som förklaringsfaktorer till politiskt deltagande bland utlandssvenskar. Mer specifikt ska följande forskningsfrågor besvaras:

1) Vad påverkar valdeltagande bland utlandssvenskar?
2) Vad påverkar politiskt deltagande utöver val bland utlandssvenskar?
3) Finns det skillnader mellan utlandssvenskars politiska deltagande jämfört med personer boendes i Sverige?

För att sätta utlandsröstandet i en kontext inleds kapitlet med en översikt över rösträttsregler för utlandssvenskar. Därefter följer en forskningsöversikt som syftar till att belysa de förklaringar till politiskt deltagande som används i kapitlet; individförklaringar, institutionella och kontextuella förklaringar samt migrationsspecifika förklaringar. Slutsatserna från tidigare forskning används för att motivera de hypoteser som ska prövas. Därefter följer variabelbeskrivningar, analyser av resultat samt slutsatser.

Röstregler för utlandssvenskar[1]

Utlandssvenskar har haft rösträtt sedan 1968 års riksdagsval. Utlandssvenskar som senast på valdagen fyller 18 år har rösträtt till riksdagsvalet och valet till Europaparlamentet, dock inte i valen till landstings- och kommunfullmäktige. För att som utlandssvensk erhålla rösträtt, krävs det att personen är en svensk medborgare som någon gång har varit folkbokförd i Sverige. En person född i utlandet och som bott hela sitt liv i utlandet men har svenskt medborgarskap har således inte rösträtt (Valmyndigheten, 2016).

Idag upptas en svensk medborgare som registrerar sig som utvandrad hos Skatteverket automatisk i röstlängden. Rösträtten behålls i *tio år efter utlandsflytten*, därefter krävs en ny anmälan för en ny tioårsperiod. Det kan därför antas finnas ett stort antal utlandssvenskar som inte är med i röstlängden, fastän de förekommer i folkbokföringsregistret som utvandrade. En inkommen röst räknas även som en anmälan till röstlängden, vilket resulterar i ytterligare tio år. En person som utvandrade på 1970-talet och som sedan dess inte röstat, finns således inte med i röstlängden. Personen har kvar sin rösträtt, men finns inte med i statistik på antal röstberättigade utlandssvenskar. Enligt uppgifter från Valmyndigheten fanns det i juli 2014 136 130 röstberättigade utlandssvenskar i 175 länder (Valmyndigheten, 2014).

Sedan vallagen ändrades inför valet 1998 upptas utlandssvenskar inte i en särskilt röstlängd. Istället räknas utlandssvenskarnas röster i det valdistrikt de tillhörde när de senast var folkbokförda i Sverige. Genom uppgifter från Riksdagsvalet 2010 vet vi också att det finns röstberättigade utlandssvenskar i samtliga 290 kommuner. 2010 återfanns nära 31 procent eller totalt 41 056 av de då 132 777 röstberättigade utlandssvenskarna i Stockholm, Göteborg och Malmö (Valmyndigheten 2010) och det finns all anledning att tro att läget var ungefär detsamma i 2014 års val.

Som utlandssvensk finns det två sätt att rösta: rösta på plats, eller via brevröstning. De som har en adress i folkbokföringsregistret och är bosatta utomlands får ett utlandsröstkort skickat till sig från Valmyndigheten mellan en och två månader före valet[2]. Röstkortet kan användas för både brevröstning och röstning på ambassad eller konsulat. Det finns 285 röstmottagningsställen – vanligtvis ambassader, konsulat eller honorärkonsulat, men också svenska kyrkor och skolor - för utlandssvenskar i 103 länder[3]. Röstmottagningen öppnar 24 dagar före valet. Utlandssvenskar

kan till skillnad från personer boendes i Sverige inte vänta tills valdagen för att rösta utan måste rösta i förväg. Röstmottagningen stänger vid olika tidpunkter i de olika länderna beroende på hur lång tid transporten av röster till Sverige tar (Valmyndigheten, 2016)

För att brevrösta krävs brevröstningsmaterial som skickas ut av Valmyndigheten till samtliga utlandssvenskar som är upptagna i röstlängden. Brevröstningsmaterial kan även beställas av valberättigade utlandssvenskar från Valmyndigheten, kommuner, ambassad eller konsulat. För att brevrösten ska räknas krävs det att två vittnen över 18 år intygar att allt gått rätt till genom att signera ytterkuvertet. Rösten, som räknas som en förtidsröst, skickas från utlandet tidigast 45 dagar före valdagen. Brevrösten skickas sedan till vallokal baserat på senast folkbokförda adress i Sverige (Valmyndigheten 2016).

Det är också möjligt att rösta om man som utlandssvensk befinner sig i Sverige vid tidpunkten för valet. Då utlandsröstkortet saknar uppgift om vilket valdistrikt en hör till, gäller det att vända sig till kommunen, länsstyrelsen eller Valmyndigheten för att erhålla ett dublettröstkort och därmed ges möjlighet att rösta.

På grund av förändrade rösträttsreglerna för utvandrade svenska medborgare har vi i dag en stor och ökande andel röstberättigade boendes utomlands samtidigt som valdeltagandet i gruppen är lägre. Före 1998 var man som utlandssvensk tvungen att aktivt registrera sig för att rösta vilket betydde att antalet röstberättigade var lågt medan valdeltagandet i gruppen var högt (Öhrvall, 2012).

I ett internationellt perspektiv ligger Sverige i mittfåran när det gäller i rösträtt för medborgare bosatta utomlands. I en rad länder förlorar väljaren sin rösträtt vid flytt (Hutcheson & Arrighi, 2015) medan det i andra länder, visserligen ett fåtal, finns särskilda valkretsar för utlandsboende och särskilda platser i parlamentet för politiska representanter framröstade av denna grupp (Hutcheson & Arrighi, 2015). Det allra vanligaste är dock att utlandsboende har rösträtt och att rösten räknas till den valkrets väljaren senast tillhörde, vilket alltså är fallet i Sverige.

Individförklaringar till valdeltagande och politiskt deltagande utöver val

Det råder inte brist på forskning om vad som förklarar politiskt deltagande. Att studera medborgarnas politiska aktiviteter, vem som engagerar sig och vem som inte gör det, tillhör en etablerad forskningsgren inom det statsvetenskapliga fältet politiskt beteende.

Förklaringarna till varför nivån av politisk aktivitet varierar mellan medborgare och särskilt varför vissa medborgare är inaktiva kan sammanfattas med fraserna: för att de inte kan, för att de inte vill och för att ingen frågade. I korthet handlar det om förklaringar som har med individens resurser, till exempel socioekonomisk status och tid, individens motivation, till exempel kognitiv beredskap som politiskt intresse samt att individen ingår i ett rekryterande nätverk, till exempel är medlem i en förening. Enligt upphovsmakarna till denna förklaringsmodell, som kallas

Figur 1 Antal röstberättigade och valdeltagande i procent bland utlandssvenskar 1968-2014

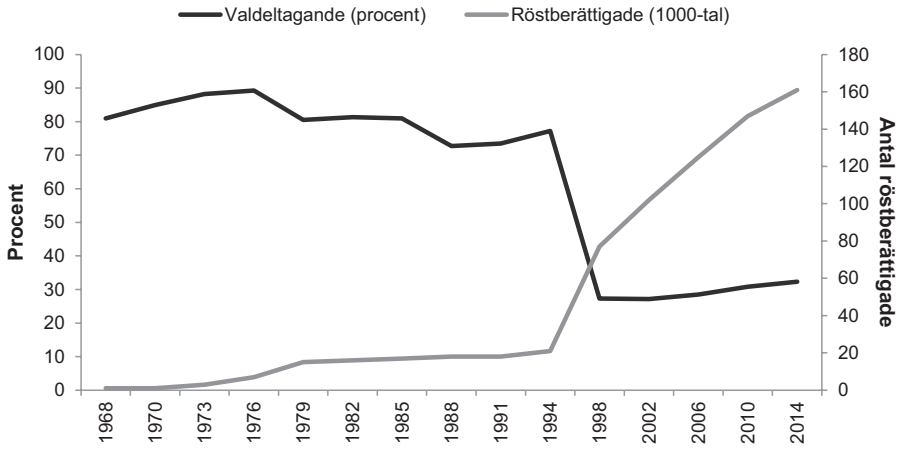

Källa: SCB:s valdeltagandeundersökning. Observera att Valdeltagandeundersökningen baseras på registerdata från ett urval av utlandssvenskar. Felmarginalen för 2014 års valdeltagandeuppgift är +-1,7 procentenheter.

Civic Voluntarism Model (CVM) är var och en av de tre, resurser, motivation och nätverk, oberoende faktorer till varför vissa medborgare deltar och andra inte. Samtidigt hänger faktorerna också samman; personer med högre socioekonomisk status tenderar att vara mer motiverade och personer med högre socioekonomisk status och motivation tenderar också i högre grad bli tillfrågade att delta (Verba, Schlozman & Brady, 1995). Som med alla samhällsvetenskapliga förklaringsmodeller handlar det dock inte om determinism utan snarare att vissa individuella egenskaper i högre grad tenderar att hänga samman med vissa typer av beteenden.

Utöver att det finns flera olika, men sammankopplade, förklaringar till politiskt deltagande hävdas det också att vissa förklaringar blir mer viktiga beroende på vilken form av politisk aktivitet vi talar om (Verba & Nie, 1972). Vissa former av politiskt deltagande ”kostar” individen ganska lite, både i form av resurser och motivation. Att skriva under en namninsamling kan vara ett exempel på en ganska ”billig” form av politiskt deltagande. Andra former av politiskt deltagande är tvärtom mycket kostsamma. Att vara aktiv medlem i ett politiskt parti är exempel på något som både kräver tid och kunskap, likaså att driva en aktionsgrupp. Forskningen visar också att mer resurskrävande former av politiskt deltagande är de minst jämlika – personer med goda socioekonomiska resurser och hög grad av motivation utför dessa kostsamma aktiviteter i högre grad (Marien, Hooghe & Quintelier, 2010).

I korthet kan man säga att det i den internationella deltagandeforskningen finns vissa generella mönster när det gäller skillnader mellan de som utför olika former

av politiska handlingar och de som inte gör det. Personer som har lägre socioekonomisk status, till exempel lägre social klass, låg inkomst och låg utbildning engagerar sig i lägre utsträckning i olika politiska aktiviteter, allt ifrån deltagande i valkampanjer till protester och partiarbete. Omvänt gäller att personer med högre socioekonomisk status tenderar att vara mer aktiva. Vidare tenderar personer som engagerar sig i olika politiska aktiviteter att vara mer intresserade av politik. Av alla förklaringsfaktorer till politiskt deltagande lyfts utbildning (som en resursförklaring) och politiskt intresse (som en motivationsförklaring) fram som de två viktigaste faktorerna som skiljer den som deltar från den som inte deltar (Rosenstone & Hansen, 1993, Verba, Schlozman & Brady, 1995, Marien, Hooghe & Quintelier, 2010; Gallego 2014). Det finns dock övertygande forskning som visar att det inte är utbildning i sig som direkt påverkar politiskt deltagande. Det är snarare så att det dels är händelser före vuxen ålder som påverkar utbildning och som sedan påverkar deltagande, dels att utbildning leder till högre social status vilket leder till högre politiskt deltagande (Persson, 2013; 2014).

Institutionella och kontextuella förklaringar till valdeltagande

I jämförelse med institutionella och kontextuella förklaringar till valdeltagande är betydelsen av individens egenskaper mindre viktig när det handlar om att förstå varför det finns stora skillnader i valdeltagande mellan väljare i olika länder (Franklin, 2004; Blais, 2006). I korthet skiljer sig inte väljarkårerna sig nämnvärt åt mellan olika länder. Vad som däremot skiljer sig mellan länder, och också kraftigt påverkar kostnaden för att rösta, är de institutionella spelreglerna samt den valspecifika kontexten. Det finns empiriska belägg för att de skillnader i valdeltagande som till exempel utbildning kan orsaka i stort sett har att göra med i vilken grad de institutionella spelreglerna gör det enklare eller svårare att rösta. När tröskeln för att rösta är lägre är valdeltagandet också mer jämlikt mellan olika väljargrupper (Gallego 2014). Vidare har tidigare forskning visat att valdeltagandet oftast är högre i länder med obligatorisk röstning, proportionellt valsystem, högre rösträttsålder och förtida röstning (Blais, 2006). Faktorer som har med det specifika valet att göra och som visat sig påverka valdeltagandet i positiv riktning handlar om hög partikonkurrens, täta val och hög kampanjintensitet. Ju tätare valkampen är, i desto högre grad mobiliserar partierna väljare. (Franklin, 2004; Oscarsson & Holmberg, 2013).

Forskning om migranters politiska engagemang

Som vi konstaterat tidigare i den här boken är de utvandrade svenska medborgarna vi studerar en speciell grupp om vi ser till migranter globalt. Svenskar emigrerar inte för att undkomma krig och väpnade konflikter, eller för att kunna utöva sin tro fritt, inte heller primärt för att komma till ett mer utvecklat land. Som vi också

konstaterat är de som svarat på vår undersökning mycket välutbildade och i högre grad högre tjänstemän och företagare än personer boendes i Sverige.

Forskningen om emigranters politiska deltagande tenderar att fokusera på antingen amerikanska immigrantgrupper eller emigranter från mindre utvecklade länder. En bild av diasporagrupper som förekommer i forskningen är att deras röstande och deras påverkan på sin regering är viktig för att åstadkomma förändring i det gamla hemlandet, till exempel driva på en demokratiseringsprocess. Givet att Sverige är ett avancerat industriland med välutvecklad välfärdsstat och stabila politiska institutioner blir delar av det traditionella diasporaperspektivet i den tidigare forskningen mindre relevant. Det betyder dock inte på något sätt att utlandssvenskar avstår från att påverka politik som förs i Sverige. Precis som alla andra grupper i samhället har de intresse av att göra sina röster hörda.

Den vanligaste förklaringen till politiskt deltagande bland emigranter har med socialisation att göra och mer specifikt med relationen till ursprungslandet respektive boendelandet. En emigrants relation med dessa två länder är inte statisk över tid utan tvärtom föränderlig. Ju längre tid en person bor i ett nytt land, desto svagare blir de politiska banden till ursprungslandet och desto starkare blir det till det nya landet. Den här processen kallas politisk anknytning (political connectedness). När anknytningen till det nya landet växer sig starkare, ofta i kombination med att ha bott i landet en längre tid, inneha medborgarskap och ökade politiska rättigheter, ökar också det politiska deltagandet i boendelandet (DeSipio, 2012). Samtidigt är det transnationella ett utmärkande drag hos många migranter, det vill säga att de socialt, kulturellt och politiskt knyter ihop sitt ursprungsland med sitt nuvarande boendeland (Glick Schiller et al 1992). Enligt Tsuda (2012) kan transnationalismen och i vilken utsträckning individen bibehåller, förstärker eller försvagar sitt engagemang i förhållande till ursprungslandet respektive boendelandet se ut på fyra olika sätt. En migrants engagemang i ursprungslandet jämfört med destinationslandet kan för det första ta sig i uttryck i ett nollsummespel. Ju högre engagemang gentemot det ena landet, desto mindre engagemang i det andra landet och tvärtom. Processen politisk anknytning som beskrevs ovan kan sägas vara uttryck för ett sådant nollsummespel. För det andra kan engagemanget gentemot de två länderna existera sida vid sida utan att påverka varandra. För det tredje kan engagemanget gentemot de två länderna vara positivt förstärkande, det vill säga att engagemang i ett land leder till mer engagemang i det andra landet. För det fjärde kan engagemanget vara negativt förstärkande, det vill säga att lågt engagemang i den ena kontexten också leder till lågt engagemang i den andra kontexten.

Överlag finns dock mycket få teorier som explicit handlar om emigranters politiska deltagande (Rouxi & Bradley, 2011a; 2011b). I takt med att forskningen går ifrån kultur- och etnicitetsförklaringar blir de mer generella förklaringsansatserna, som till exempel CVM och socialisering, mer betydelsefulla. Av den anledningen prövas också de förklaringarna till deltagande i det här kapitlet. Mer specifikt

kommer förklaringar som har med resurser, motivation och anknytning att prövas (se hypotesavsnittet nedan).

I en studie av olika immigrantgrupper boendes i USA (däribland svenskar) fann Rouxi & Bradley (2011a) resultat som pekade på att gruppen överlag är mindre benägna att delta politiskt jämfört med genomsnittsamerikanen. Däremot var immigrantgrupperna mer benägna att söka information om politik. Generellt fanns man också att personer med socioekonomiskt högre status deltog politiskt i högre grad än personer med socioekonomiskt lägre status (Rouxi & Bradley 2011a; DeSipio 2012). Det resultatet bekräftar alltså de mönster vi känner igen från den internationella deltagandeforskningen. Att tala landets språk, i det här fallet engelska, var också en bidragande förklaring till högre politisk aktivitet jämfört med de som inte talade språket. En språkförklaring kan därför ses hänga samman med politisk anknytning som framfördes ovan. Om en person utvandrar är att kunna språket i nya landet eller att lära sig landets språk något som positivt inverkar på benägenheten att utföra olika politiska aktiviteter (Rouxi & Bradley 2011a). En ytterligare migrantspecifik faktor som kan kopplas till politiskt deltagande har med socialisering att göra, och inte minst hur gammal man var vid utvandring. I korthet har det visat sig att personer som invandrat till USA i ung ålder deltar i samma utsträckning som befolkningen i stor medan personer som invandrade till USA vid äldre ålder har svårare att komma ikapp (Rouxi & Bradley, 2011b).

Hypoteser

Baserat på den tidigare forskningen om politiskt deltagande i allmänhet och emigranters/immigranters deltagande i synnerhet kan ett antal hypoteser presenteras. Hypotes 1a-1c rör den första frågeställningen, det vill säga förklaringar till valdeltagande, medan hypotes 2a-2c rör den andra frågeställningen, det vill säga förklaringar till politiskt deltagande utöver val. För både valdeltagande och andra former av deltagande uttrycks hypoteser om vilken påverkan socioekonomiska resurser, motivation och anknytning ska ha.[4]

H1a Ju högre grad av socioekonomiska resurser, desto högre valdeltagande bland utlandssvenskar i Riksdagsvalet.

H1b Ju högre grad av motivation, desto högre valdeltagande bland utlandssvenskar i Riksdagsvalet.

H1c Ju mer anknytning till Sverige, desto högre valdeltagande bland utlandssvenskar i Riksdagsvalet.

H2a Ju högre grad av socioekonomiska resurser, desto högre politiskt deltagande utöver val bland utlandssvenskar.

H2b Ju högre grad av motivation, desto högre politiskt deltagande utöver val bland utlandssvenskar.

H2c Ju mer anknytning till boendelandet, desto högre politiskt deltagande utöver val bland utlandssvenskar.

Utöver ovanstående hypoteser ska också den tredje frågeställningen om likheter och skillnader i politiskt deltagande utöver val mellan utlandssvenskar och personer boendes i Sverige besvaras. Här är det svårare att ha en tydlig hypotes om hur sambanden ska se ut. Å ena sidan kan vi förvänta oss högre politiskt deltagande bland utlandssvenskar eftersom gruppen som besvarat vår undersökning har många av de egenskaperna, till exempel hög utbildning, som anses leda till mer politiskt engagemang. Å andra sidan kan det faktum att utlandssvenskarna befinner sig i nyare kontexter göra det svårare att veta hur och på vilket sätt en bäst påverkar politik och framför sina åsikter. Alla utlandssvenskar bor inte heller i demokratier vilket också kringskär möjligheten att utföra olika politiska aktiviteter i landet[5]. Dessutom kan det finnas skillnader i politiskt deltagande i olika grupper av utlandssvenskar respektive personer boende i Sverige.

Att mäta politiskt deltagande

För att mäta politiskt deltagande används två olika enkätfrågor. Valdeltagande mäts genom frågan ”Röstade du i det svenska Riksdagsvalet 2014”. Svarsalternativen var ja, nej respektive Var inte röstberättigad. I analyserna har de som inte var röstberättigade tagits bort och variabeln har därför värde 1 för de som röstat och 0 för de som inte röstat.

Politiskt deltagande utöver val mäts genom frågan ”Har du någon gång under de senaste 12 månaderna gjort något av följande?”. De saker som efterfrågas är Skrivit under en namninsamling, Kontaktat politiker, Deltagit i en demonstration, Kontaktat en tjänsteman på lokal, regional eller nationell nivå, Kontaktat eller medverkat i media samt Skänkt eller samlat in pengar för en politisk/samhällelig sak. För samtliga deltagandeformer var svarsalternativen Ja, senaste 12 månaderna, Ja, för en längre tid sedan samt Nej. I de kommande regressionsanalyserna har de olika deltagandeformerna slagits ihop till ett index. För varje svar ”Ja, senaste 12 månaderna” får respondenten ett poäng på deltagandeindexet. Indexet varierar således mellan 0 och 6, där 0 innebär att respondenten inte utfört någon politisk aktivitet utöver val de senaste 12 månaderna och 6 betyder att samtliga aktiviteter utförts.

För att pröva *resursförklaringar* till politiskt deltagande används kön, ålder, utbildning, civilstånd samt inkomst. I enlighet med tidigare forskning och de presenterade hypoteserna förväntas medelålders, högutbildade, höginkomsttagare och gifta/sammanboende ha högre politiskt deltagande. Kön är en speciell faktor. I den internationella forskningen visar resultat ofta att män har högre deltagande än kvinnor (Hooghe & Stolle, 2004, Solevid, 2009), men för Sveriges del finns ofta väldigt små könsskillnader och finns en skillnad har kvinnor oftare högre deltagande

(Solevid, 2009; Oscarsson & Holmberg, 2013; Öhrvall 2012). För att pröva *motivationsförklaringar* används partiidentifikation, intresse för politik och ideologi. I korthet förväntas partiidentifierade, politiskt intresserade och personer som står till vänster ha högre deltagande (Oscarsson & Holmberg, 2013; Solevid, 2009; Verba, Schlozman & Brady, 1995). Till sist, för att pröva *anknytningsförklaringar* används antal år utomlands, språk i hemmet samt medborgarskap (svenskt/dubbelt). I linje med tidigare forskning förväntas att anknytning till Sverige mätt som kortare tid utomlands, svenska som språk i hemmet och enbart svenskt medborgarskap vara associerat med högre valdeltagande medan längre tid utomlands, att tala landets språk och ha dubbelt medborgarskap ska leda till högre politiskt deltagande utöver val. Även en variabel som mäter ålder vid första utlandsflytt övervägdes eftersom den tidigare forskningen pekat ut den som en viktig socialisationsfaktor. Dock uteslöts denna variabel då den är för högt korrelerad med antal år utomlands.

Innan vi går över till regressionsanalyserna, där resurs-, motivations- och anknytningsvariabler prövas mot politiskt deltagande under kontroll för varandra, ska vi titta närmare på i vilken utsträckning utlandssvenskar och personer boende i Sverige deltagit i olika politiska aktiviteter (figur 2).

Figur 2 Andel utlandssvenskar respektive personer boendes i Sverige som utfört olika politiska aktiviteter (procent)

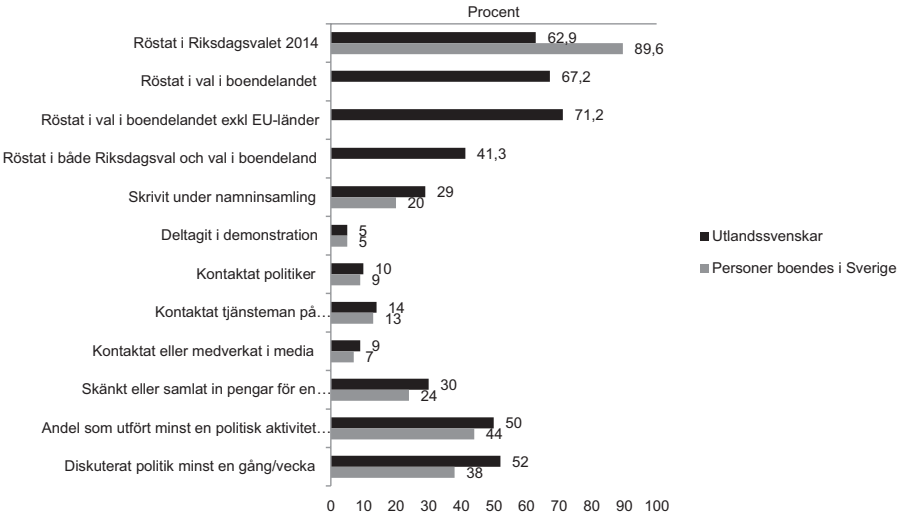

Kommentar: Antal svar som uppgifterna i tabellen baserar sig på är som lägst 1143 (valdeltagande i landet) och som högst 1939 (valdeltagande i riksdagsvalet) i SOM-undersökningen till utlandssvenskar och mellan 1686 (deltagandefrågorna) och 6637 (diskuterat politik) i den nationella SOM-undersökningen. Uppgiften om valdeltagande bland personer boendes i Sverige är från Valundersökningen 2014 och är den röstlängdskontrollerade uppgiften bland de svarande

på undersökningen. Därför avviker siffran något från det officiella valdeltagandet som uppgick till 85,8 procent.

Valdeltagande i Riksdagsvalet, utlandssvenskar: Röstade du i det svenska Riksdagsvalet 2014". Svarsalternativen var ja, nej respektive Var inte röstberättigad. I analyserna har de som inte var röstberättigade tagits bort och variabeln har därför värde 1 för de som röstat och 0 för de som inte röstat.

Valdeltagande i boendelandet: Har du röstat i något allmänt val i [land]? Ja (1), Nej (0), Har inte varit röstberättigat (borttagen ur analysen)-

Politiskt deltagande (utlandssvenskar och personer boendes i Sverige): Har du någon gång under de senaste 12 månaderna gjort något av följande?" Skrivit under en namninsamling, Kontaktat politiker, Deltagit i en demonstration, Kontaktat en tjänsteman på lokal, regional eller nationell nivå, Kontaktat eller medverkat i media samt Skänkt eller samlat in pengar för en politisk/samhällelig sak. För samtliga deltagandeformer var svarsalternativen Ja, senaste 12 månaderna (1), Ja, för en längre tid sedan (0) samt Nej (0). Andel som utfört minst en politisk aktivitet utöver val senaste 12 månaderna baserar sig på ett deltagandeindex där ett poäng ges för varje aktivitet som utförts de senaste 12 månaderna.

Diskuterat politik (utlandssvenskar och personer boendes i Sverige): Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna gjort följande: Diskuterat politik. 1= Ingen gång, 7=Flera gånger i veckan. I andelen "diskuterat politik minst någon gång/vecka" ingår de som svarat att de diskuterar politik "någon gång/vecka samt "flera gånger i veckan".

Källa: SOM-undersökningen till utlandssvenskar, den nationella SOM-undersökningen samt Valundersökningen 2014. Samtliga uppgifter avser respondenter 18-75 år. Data från SOM-undersökningen till utlandssvenskar är viktade.

I jämförelse med personer boendes i Sverige röstar utlandssvenskarna i lägre grad (figur 2). Men jämfört med den uppskattade officiella valdeltagandesiffran på 32,4 procent är valdeltagandet i gruppen som besvarat vår undersökning betydligt högre – 62,9 procent. Det finns troligen flera orsaker till att vi har ett högre valdeltagande i vår grupp. För det första har röstberättigade utlandssvenskar i högre grad fått vår undersökning. Detta då de som röstar har aktuell adress angiven hos Skatteverket. För det andra är det också mycket troligt att röstande utlandssvenskar är mer benägna att besvara vår undersökning. Intresserar man sig för att rösta i svenska val är det också tänkbart att man är mer intresserad att besvara en undersökning som belyser utvandrades svenska medborgares vanor och attityder. För det tredje är det också troligt att en viss andel av de svarande svarar att de röstar även om de inte har gjort det. Att avge socialt önskvärda svar i enkätundersökningar är ett vanligt fenomen (Holbrook & Krosnick, 2010). I internationell jämförelse har vi i de svenska valundersökningarna en mycket liten överrapportering av valdeltagande (Granberg & Holmberg, 1991). Hur stor den eventuella överrapporteringen är bland utlandssvenskarna kan vi dock inte uppskatta.

67 procent av utlandssvenskarna har också någon gång röstat i val anordnade i landet de bor och valdeltagandesiffran är faktiskt ännu något högre bland utlandssvenskar som bor utanför EU. 41 procent har både röstat i Riksdagsval och val i landet.

När det gäller andra former av politiskt deltagande noterar vi att utlandssvenskarna är något mer aktiva än personer boendes i Sverige i samma ålder när det gäller

att skriva under namninsamling (29 respektive 20 procent) respektive att skänka/samla in pengar (30 respektive 24 procent) medan det är lika höga eller låga nivåer av aktivitet i de båda grupperna när det gäller att demonstrera (5 procent), kontakta politiker (ca 10 procent), kontakta tjänstemän (ca14 procent) respektive kontakta media (7-9 procent). Hälften av utlandssvenskarna har genomfört minst en politisk aktivitet de senaste 12 månaderna medan motsvarande siffra från den nationella SOM-undersökningen är 44 procent. Ett annat sätt att uttrycka samma sak på är att utlandssvenskarna i genomsnitt de senaste 12 månaderna utfört 0,94 politiska aktiviteter medan motsvarande siffra bland personer boendes i Sverige är 0,77 aktiviteter.

Den största skillnaden mellan grupperna återfinns när det gäller benägenheten att diskutera politik där drygt hälften av utlandssvenskarna gör detta minst en gång i veckan medan motsvarande andel för personer boendes i Sverige är 38 procent. Att vi hittar små men systematiska skillnader mellan utlandssvenskarna och personer boendes i Sverige kan delvis ha att göra med den högre andelen högutbildade bland utlandssvenskarna. I vilken utsträckning de observerade skillnaderna står sig när man tar hänsyn till andra faktorer återkommer vi till i samband med tabell 3 och analysen av likheter/skillnader i politiskt deltagande bland utlandssvenskar och personer boende i Sverige.

Vad påverkar utlandssvenskars valdeltagande?

Den första frågeställningen handlar om vad som påverkar utlandssvenskarnas valdeltagande. Tabell 1 redogör för analyser av resurs-, motivations- och anknytningsförklaringar till valdeltagande i Riksdagsvalet i Sverige bland utlandssvenskar. Enligt hypotes 1a-1c som presenterades tidigare ska vi förvänta oss att mer resurser, motivation och anknytning alla ska vara associerade med ett högre valdeltagande. I modell 1-3 presenteras resultaten för var och en av förklaringsfaktorerna (resurs, motivation, anknytning). I modell 4 sammanförs de tre grupperna av förklaringsfaktorer och kontrolleras för varandra och det är den modellen som tolkningarna nedan baserar sig på. Då de logistiska regressionskoefficienterna inte är direkt tolkningsbara återfinns i figur 3 predicerade sannolikheter för valdeltagande för de variabler som uppvisar signifikant effekt.

Samtliga resursförklaringar, här mätt som kön, ålder, utbildning, civilstånd och inkomst har en signifikant effekt på valdeltagande under kontroll för samtliga variabler. Den predicerade sannolikheten för att rösta är 76 procent bland kvinnor jämfört med 70 procent bland män. Den yngsta åldersgruppens predicerade sannolikhet att rösta är högre (83 procent) jämfört med alla andra åldersgrupper (mellan 71 och 75 procent). I jämförelse med personer med låg utbildning har personer hög utbildning signifikant ($p<.10$) högre valdeltagande. Sannolikheten för valdeltagande ökar från 62 procent till 77 procent när vi jämför lågutbildade med högutbildade. Valdeltagandet är överraskande nog något lägre bland gifta

(.72) än ensamstående (.78), vilket troligen drivs av ålder (yngre är i högre grad ensamstående men röstar enligt vår undersökning i större utsträckning). Personer som anser sig klara sig bra på sin nuvarande inkomst röstar också i något högre grad än personer som inte anser sig klara sig bra på sin inkomst, men effekten är relativt svag. Den predicerade sannolikheten för röstning är 74 procent för de som klarar sig bra på inkomsten och 67 procent bland de som inte gör det.

I enlighet med tidigare forskning hittar vi också motivationseffekter på valdeltagande. Det finns en svag effekt ($p<.10$) av partiidentifikation; sannolikheten att rösta är 78 procent bland mycket övertygade partianhängare jämfört med 72 procent bland de som inte är partiidentifierade. Den utan konkurrens starkaste effekten i sammanhanget finns dock av att vara intresserad av svensk politik. Den predicerade sannolikheten för valdeltagande ökar från 34 till 84 procent när vi jämför en utlandssvensk som inte alls är intresserad av svensk politik med en som är mycket intresserad av svensk politik.

Samtliga anknytningsvariabler påverkar benägenheten att rösta. Lite förenklat sjunker den predicerade sannolikheten för röstning med 2 procentenheter för varje 10 år utomlands vilket i sammanhanget får betraktas som en ganska blygsam effekt. Bland de nyutflyttade är den predicerade sannolikheten att rösta 77 procent, bland de som bott utomlands i 20 år är sannolikheten för röstning 73 procent. Är svenska huvudspråket i hemmet är valdeltagandet högre än när det talas ett annat språk eller om både svenska och ett annat språk talas i hemmet. Den predicerade sannolikheten för röstning är 81 procent när svenska talas i hemmet, 73 procent om både svenska och annat språk talas respektive 67 procent när annat språk huvudsakligen talas i hemmet. Att ha svenskt medborgarskap innebär ett predicerat valdeltagande på 74 procent medan motsvarande siffra för de som har dubbelt medborgarskap är 65 procent.

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att såväl resurs-, motivations- och anknytningsfaktorer bidrar med att förklara vilka utlandssvenskar som röstade i Riksdagsvalet 2014 och inte. Hypotes 1a-1c får stöd i analyserna. Samma förklaringar till valdeltagande finns bland utlandssvenskar som bland Sverigeboende (se Oscarsson & Holmberg, 2013) med undantaget att yngre och ensamstående uppvisar högre deltagande än medelålders och gifta. Samtidigt är det tydligt hur att vara intresserad av svensk politik utan konkurrens är den förklaringsfaktor som ger upphov till starkast effekt på valdeltagandet.

Tabell 1 Förklaringar till valdeltagande bland utlandssvenskar (ostandardiserade logistiska regressionskoefficienter, robusta standardfel inom parentes)

	Beroende variabel: Valdeltagande i Riksdagsvalet			
	Modell 1 Resurser	Modell 2 Motivation	Modell 3 Ankytning	Modell 4 R+M+A
Kvinna	0.07			0.33***
	(0.12)			(0.13)
Ålder (18-29 år referens)				
30-49 år	-0.77***			-0.70***
	(0.24)			(0.26)
50-64 år	-0.74***			-0.62**
	(0.26)			(0.29)
65-75 år	-0.67**			-0.48
	(0.27)			(0.31)
Utbildning (Låg utbildning referens)				
Medellåg	-0.20			-0.05
	(0.37)			(0.40)
Medelhög	0.50			0.49
	(0.36)			(0.40)
Hög	0.67*			0.68*
	(0.35)			(0.39)
Civilstånd (Ensamstående referens)				
Sambo	-0.07			-0.27
	(0.20)			(0.22)
Gift/partnerskap	-0.12			-0.29*
	(0.16)			(0.17)
Klarar sig bra på nuvarande inkomst	0.45***			0.32*
	(0.16)			(0.17)
Partiidentifikation (Ej partianhängare referens)				
Ja, något övertygad		-0.02		0.05
		(0.14)		(0.14)
Ja, mycket övertygad		0.23		0.32*
		(0.18)		(0.19)
Intresse för politik: Sverige (1-4, 4= Mycket intresserad)		0.81***		0.82***
		(0.08)		(0.09)
Ideologi (Klart till vänster referens)				
Något till vänster		-0.13		-0.11
		(0.23)		(0.25)
Varken till höger eller vänster		-0.50**		-0.34
		(0.24)		(0.26)
Något till höger		0.02		0.04
		(0.21)		(0.24)
Klart till höger		0.25		0.31
		(0.24)		(0.26)
Antal år utomlands			-0.01***	-0.01**
			(0.004)	(0.005)
Språk i hemmet (Annat språk referens)				
Svenska			0.87***	0.75***
			(0.16)	(0.17)
Både annat språk och svenska			0.35**	0.32**
			(0.14)	(0.15)
Dubbelt medborgarskap (Sverige och annat land)			-0.44***	-0.55***
			(0.13)	(0.15)
Konstant	0.74*	-1.62***	0.84***	-1.79***
	(0.43)	(0.33)	(0.12)	(0.58)
Antal svar	1 939	1 939	1 939	1 939

Kommentar: * $p < 0.10$, ** $p < 0.05$, *** $p < 0.01$

Valdeltagande i Riksdagsvalet, utlandssvenskar: Röstade du i det svenska Riksdagsvalet 2014. Svarsalternativen var ja, nej respektive Var inte röstberättigad. I analyserna har de som inte var röstberättigade tagits bort och variabeln har därför värde 1 för de som röstat och 0 för de som inte röstat.

Kön: Kvinna (1), Man/Annat (0)

Utbildning: Vilken skolutbildning har du? Originalfrågans svarsalternativ går från Ej fullgjort grundskola (1) till Studier vid/examen från forskarutbildning (8). I analyserna används en utbildningsindelning enligt följande: Låg (grundskola), Medellåg (gymnasiet), Medelhög (studier vid universitet/högskola), Hög (examen från universitet/högskola inklusive forskarutbildning).

Civilstånd. Vilket är ditt civilstånd? Svarsalternativ: Ensamstående, Sambo, Gift/Partnerskap, Änka/änkling. Änka/änkling är omkodat som Ensamstående.

Inkomst: Hur klarar sig ditt hushåll på nuvarande inkomst? Svarsalternativ Mycket dåligt (1) till Mycket bra (5). I analyserna är variabeln dikotomiserad, 1=Ganska/mycket bra, 0=Mycket/ganska dåligt samt Varken bra eller dåligt

Partiidentifikation: Anser du dig vara en övertygad anhängare av detta parti? Svarsalternativ: Ja, mycket övertygad, Ja, något övertygad, Nej.

Politiskt intresse: Hur intresserad är du i allmänhet av politik: Sverige. Svarsalternativ: Mycket intresserad (4), Ganska intresserad (3), Inte särskilt intresserad (2), Inte alls intresserad (1).

Ideologi: Man talar ibland om att politiska åsikter kan placeras in på en vänster-högerskala. Var någonstans skulle du placera dig på en sådan vänster-högerskala? Svarsalternativ: Klart till vänster (1), Något till vänster, Varken höger eller vänster, Något till höger, Klart till höger (5).

Antal år utomlands: Variabeln är konstruerad genom information från frågorna f3aa-f3ah om vilka länder de bott i samt f3ba-f3bh om vilket år de flyttade till respektive land (flera länder och år kan anges). Eventuell tid i Sverige mellan två flyttar är borträknad. Variabeln mäter alltså sammanlagd erfarenhet av att bo utomlands. 0 år motsvarar utvandring år 2014

Språk: Vilket eller vilka språk talas huvudsakligen i ditt hem? Svarsalternativ: Svenska, Annat språk (båda svaren möjliga). Variabeln är konstruerad enligt följande: Annat språk, Svenska och Annat språk och Svenska.

Medborgarskap: Är du: svensk medborgare; Medborgare i [landet], Medborgare i annat land.

I valdeltagandeanalysen är variabeln kodad svenskt medborgarskap (0) och dubbelt medborgarskap (1) (oavsett vilket land medborgarskapet är i).

Källa: SOM-undersökningen till utlandssvenskar 2014. Data är viktade.

Figur 3 Predicerad sannolikhet för valdeltagande i olika grupper av utlandssvenskar

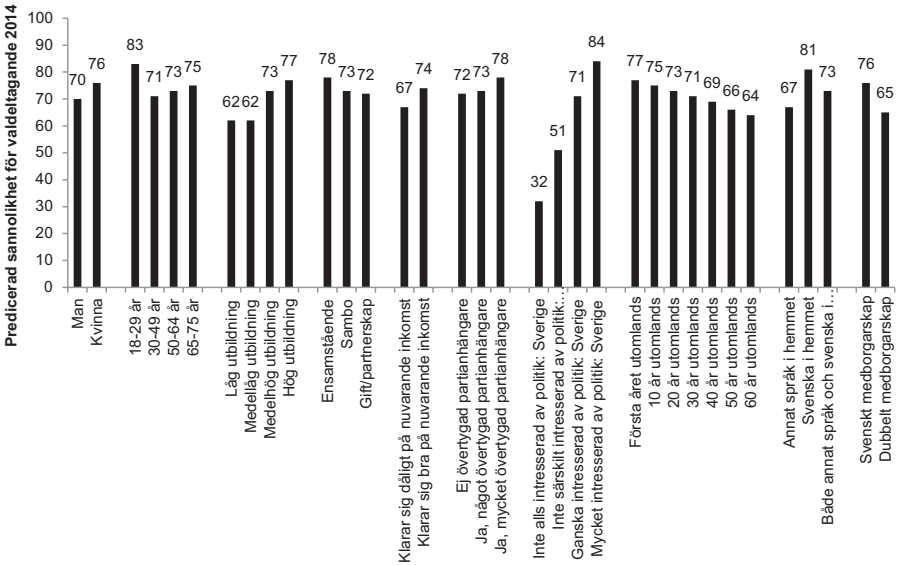

Kommentar. Tabellen visar predicerade sannolikheter för röstning när övriga variabler hålls vid sina medelvärden baserade på signifikanta resultat i tabell 1, modell 4.

Källa: SOM-undersökningen till utlandssvenskar 2014.

Vad påverkar politiskt deltagande utöver val bland utlandssvenskar?

Nästa steg i analysen är att testa hypotes 2a-2c, det vill säga i vilken utsträckning resurser, motivation och anknytning leder till högre politiskt deltagande utöver val. Notera särskilt här att hypotes 2c handlar om att högre anknytning till boendelandet förväntas ge *högre* politiskt deltagande. I tabell 2, modell 4 testas de tre grupperna av förklaringsfaktorer till politiskt deltagande tillsammans i en linjär regressionsanalys.

Av resursförklaringarna ser vi en positiv effekt på politiskt deltagande av att vara kvinna, vara mellan 30 och 64 samt av högre utbildning. Jämfört med män eller personer av annat kön har kvinnor utfört 0,11 fler aktiviteter – effekten är med andra ord väldigt svag. I jämförelse med personer mellan 18 och 29 år har 30-49-åringar respektive 50-64-åringarna utfört cirka en fjärdedels mer aktivitet. Vi ser också förväntade effekter av utbildning där personer med medellåg- medelhög- respektive hög utbildning utfört drygt en halv aktivitet mer jämfört med lågutbildade. Hypotes 2a får således stöd – resursförklaringar spelar roll för vem som deltar i politiska aktiviteter och vem som inte gör det.

Tabell 2 Test av resurs- motivations- och anknytningsförklaringar förklaringar till politiskt deltagande bland utlandssvenskar (ostandardiserade regressionskoefficienter, robusta standardfel inom parentes)

	Beroende variabel: Index, politiskt deltagande (0-6)			
	Modell 1 Resurser	Modell 2 Motivation	Modell 3 Ankytning	Modell 4 R+M+A
Kvinna	0.21***			0.12*
	(0.07)			(0.06)
Ålder (18-29 referens)				
30-49 år	0.20*			0.24**
	(0.11)			(0.10)
50-64 år	0.35***			0.23*
	(0.12)			(0.12)
65-75 år	0.10			-0.12
	(0.13)			(0.13)
Utbildning (Låg utbildning referens)				
Medellåg	0.47***			0.52***
	(0.16)			(0.14)
Medelhög	0.54***			0.49***
	(0.16)			(0.14)
Hög	0.66***			0.58***
	(0.15)			(0.13)
Civilstånd (Ensamstående referens)				
Sambo	0.12			0.07
	(0.11)			(0.10)
Gift/partnerskap	0.05			0.05
	(0.09)			(0.08)
Klarar sig bra på nuvarande inkomst	-0.09			-0.03
	(0.09)			(0.09)
Partiidentifikation (Ej partianhängare referens)				
Något övertygad partianhängare		0.10		-0.08
		(0.10)		(0.07)
Övertygad partianhängare		0.42***		0.16*
		(0.04)		(0.09)
Intresse för politik, index				
(1-4, 4= Mycket intresserad)		-0.10		0.40***
		(0.07)		(0.05)
Ideologi (Klart till vänster referens)				
Något till vänster		-0.54***		-0.53**
		(0.14)		(0.14)
Varken till höger eller vänster		-0.84***		-0.79***
		(0.14)		(0.14)
Något till höger		-0.90***		-0.84***
		(0.13)		(0.13)
Klart till höger		-0.97***		-0.942***
		(0.14)		(0.14)
Antal år utomlands			0.01	0.01
			(0.01)	(0.02)
Språk som talas i hemmet (Annat språk referens)				
Svenska			-0.07	0.01
			(0.08)	(0.08)
Både annat språk och svenska			-0.11	-0.11
			(0.08)	(0.08)
Dubbelt medborgarskap (Sverige och landet)			0.39***	0.34***
			(0.04)	(0.09)
Konstant	0.13	0.43**	0.94***	-0.43*
	(0.19)	(0.19)	(0.07)	(0.25)
Antal svar	1855	1855	1855	1855
R^2	0.03	0.12	0.02	0.15

Kommentar: * $p < 0.10$, ** $p < 0.05$, *** $p < 0.01$

Politiskt intresse-index är sammanslaget av följande två frågor: Hur intresserad är du i allmänhet av politik: Sverige respektive Hur intresserad är du i allmänhet av politik: [Landet]. Indexet går mellan 1 och 4 där 1= Inte alls intresserad, 4 = Mycket intresserad.
Medborgarskap: Är du: svensk medborgare; Medborgare i [landet], Medborgare i annat land. I analysen ovan används svenskt medborgarskap och dubbelt medborgarskap i landet.
Se figur 2 och tabell 1 för information om övriga variabelkonstruktioner.

Källa: SOM-undersökningen till utlandssvenskar 2014. Data är viktade.

Bland motivationsförklaringarna ser vi också förväntade resultat vilket betyder att hypotes 2b också får stöd. I enlighet med tidigare forskning ser vi att politiskt intresserade personer är mer aktiva. En mycket politiskt intresserad person har i genomsnitt utfört 1,6 aktiviteter de senaste 12 månaderna (0,40*4) medan den ointresserade genomfört drygt en tredjedelsaktivitet (0,40*1). Vi ser också en relativt stark effekt av ideologi. I jämförelse med personer klart till vänster är personer med annan ideologisk inriktning mindre benägna att utföra politiska aktiviteter. För varje steg till höger blir också skillnaden i aktivitetsgrad större. Personer klart till höger har utfört nära en aktivitet mindre (-.94) jämfört med personer som är klart till vänster.

I jämförelse med den tidigare analysen av valdeltagande spelar inte anknytningsvariabler lika stor roll för politiskt deltagande utöver val bland utlandssvenskar. Det finns ingen deltagandeskillnad som kan hänföras till hur länge en bott utomlands eller vilket språk som talas i hemmet. Däremot är personer som har både svenskt medborgarskap och medborgarskap i landet de bor något mer benägna att vara politiskt aktiva genom protester, kontakter eller samla in pengar. Hypotes 2c får därför endast svagt stöd då endast en av tre anknytningsindikatorer hade signifikant effekt på politiskt deltagande.

Finns det skillnader mellan utlandssvenskars politiska deltagande jämfört med personer boendes i Sverige?

Kapitlet sista frågeställning handlar om i vilken utsträckning det finns skillnader i nivåer av politiskt deltagande mellan utlandssvenskar och personer boendes i Sverige, samt på vilket sätt skillnaderna tar sig i uttryck. Jämförelsen är möjlig då samma deltagandefrågor ställdes i den nationella SOM-undersökningen 2014. För att kunna jämföra utlandssvenskar och personer boende i Sverige har dataseten (SOM-undersökningen till utlandssvenskar 2014 och den nationella SOM-undersökningen 2014) slagits ihop till en datamängd (se också Peter Thisted Dinesens kapitel för samma tillvägagångsätt). I de kommande analyserna testas resurs- och motivationsförklaringar till deltagande. I ytterligare analyser, vars tabell inte presenteras här, prövas också en rad interaktionseffekter mellan variabeln utlandssvensk och olika resurs/motivationsvariabler. En sådan analys bidrar med

information om det finns skillnader i politiskt deltagande mellan olika grupper av utlandssvenskar och Sverigeboende.

Resultaten i tabell 3 visar att det initialt finns en svag positiv och signifikant effekt på politiskt deltagande av att vara utlandssvensk jämfört med boende i Sverige (se modell 1) vilket betyder att utlandssvenskar har något högre politiskt deltagande, men att denna effekt försvinner när vi kontrollerar för resurs- och motivationsförklaringar (modell 2-4). Det här resultatet betyder att det *inte finns någon skillnad i politisk aktivitet utöver val mellan utlandssvenskar och personer boende i Sverige*. Utlandssvenskar deltar lika mycket eller lika lite i politiska aktiviteter som personer boende i Sverige. Det kan vara på sin plats att påminna läsaren om att de politiska aktiviteter vi mäter inte är bundna till ett land eller en kontext. Utlanssvenskarna kan ha försökt påverka svenska förhållanden eller förhållanden i landet de bor och personer boende i Sverige kan ha deltagit i aktiviteter både inom och utanför Sverige.

Istället kan skillnader i politiskt deltagande, precis som vi sett i tidigare analyser, förklaras av en persons resurser och motivation. I korthet betyder detta att vi ser något högre benägenhet till att delta i politiska aktiviteter bland kvinnor än män, bland personer äldre än 29 år men yngre än 65 år jämfört med personer yngre än 29 år, bland medellågt, medelhögt och högutbildade jämfört med lågutbildade, bland personer som är mycket intresserade av politik jämfört med de med lägre intresse, bland övertygade partianhängare jämfört med de som inte identifierar sig med ett parti samt bland personer som står klart till vänster jämfört med andra ideologiska positioner.

För att ytterligare gräva i frågan om skillnader mellan utlandssvenskar och personer boendes i Sverige har en serie interaktionsanalyser genomförts. I korthet har vi med utgångpunkt i modell 4 (tabell 3) lagt prövat en interaktionseffekt i taget (till exempel, skiljer sig utlandssvenska kvinnors nivå av politiska aktiviteter från kvinnor boende i Sverige). Totalt har sju olika interaktionseffekter prövats.[6] Av de sju testen uppvisar endast ett signifikant resultat; interaktionen mellan att vara utlandssvensk och utbildningsnivå (tabell visas ej). Resultaten visar att medellågt utbildade utlandssvenskar är signifikant mer benägna att delta i politiska aktiviteter jämfört med medellågt utbildade personer boende i Sverige. I övrigt kan vi alltså slå fast att det inte heller finns några skillnader i politiskt deltagande mellan olika grupper av utlandssvenskar och Sverigeboende.

Tabell 3 Test av resurs- och motivationsförklaringar till politiskt deltagande bland personer boendes i Sverige och utlandssvenskar (ostandardiserade regressionskoefficienter, robusta standardfel inom parentes)

	Beroende variabel: Index, politiskt deltagande (0-6)			
	Modell 1 Utlandssvenskar vs boende i Sverige	Modell 2 Resurser	Modell 3 Motivation	Modell 4 Resurser+ Motivation
Utlandssvensk	0.18***	0.05	0.05	-0.05
	(0.05)	(0.05)	(0.05)	(0.05)
Kvinna		0.15***		0.15***
		(0.05)		(0.04)
Ålder (18-29 år referens)				
30-49 år		0.08		0.14**
		(0.08)		(0.07)
50-64 år		0.16*		0.16**
		(0.08)		(0.08)
65-75 år		0.04		-0.04
		(0.04)		(0.08)
Utbildning (Låg utbildning referens)				
Medellåg		0.35***		0.29***
		(0.07)		(0.07)
Medelhög		0.536**		0.36***
		(0.08)		(0.02)
Hög		0.73***		0.51***
		(0.07)		(0.07)
Civilstånd (Ensamstående referens)				
Sambo		0.05		-0.01
		(0.07)		(0.07)
Gift/partnerskap		0.05		0.02
		(0.06)		(0.05)
Klarar sig bra på nuvarande inkomst		-0.07		-0.03
		(0.06)		(0.06)
Intresse för politik (1-4, 4=Mycket intresserad)			0.44***	0.43***
			(0.03)	(0.03)
Partiidentifikation (Ej partianhängare referens)				
Något övertygad partianhängare			-0.09*	-0.05
			(0.05)	(0.05)
Övertygad partianhängare			0.12*	0.17**
			(0.07)	(0.07)
Ideologisk vänster-högerplacering (Klart till vänster referens)				
Något till vänster			-0.52***	-0.51***
			(0.10)	(0.10)
Varken till vänster eller till höger			-0.76***	-0.70***
			(0.10)	(0.10)
Något till höger			-0.80***	-0.78***
			(0.09)	(0.09)
Klart till höger			-0.91***	-0.88***
			(0.098)	(0.10)
Konstant	0.81***	0.19*	0.23*	-0.27*
	(0.03)	(0.10)	(0.12)	(0.14)
Observationer	3 236	3 236	3 236	3 236
R^2	0.01	0.04	0.14	0.16

Kommentar: * $p < 0.10$, ** $p < 0.05$, *** $p < 0.01$

Utlandssvensk: Variabeln utlandssvensk är kodad 1= utlandssvensk, 0=Sverigeboende.

Politiskt intresse: Den använda variabeln uttrycker delvis lite olika saker för de två grupperna. Personer som bor i Sverige kan anta variabelvärden mellan 1 och 4 där 1 står för inte alls intresserad av politik i allmänhet och 4 står för mycket intresserad av politik i allmänhet. För utlandssvenskar utgörs svarsskalan av ett intresseindex där politiskt intresse för Sverige och landet man bor slagits ihop. 1 motsvarar inte alls intresserad av politik i Sverige/landet och 4 mycket intresserad av politik i Sverige/landet. Sammanslagningen av variablerna, som är delvis annorlunda ställda, från de två olika undersökningarna möjliggjordes genom att alla utlandssvenskar fick värde 0 på variabeln som mäter politiskt intresse i den nationella SOM-undersökningen och vice versa fick personer boende i Sverige värde 0 på indexet som mäter intresse för politik i Sverige/landet.

Se figur 2 och tabell 1 för information om övriga variabelkonstruktioner.

Källa: SOM-undersökningen till utlandssvenskar 2014 och den nationella SOM-undersökningen 2014 (poolade data). Data är viktade. Personer boendes i Sverige har fått viktvärde 1.

Ett gränslöst politiskt deltagande?

Syftet med det här kapitlet har varit att undersöka utlandssvenskarnas politiska deltagande, både i och utöver val samt att jämföra deltagandet i politiska aktiviteter bland utlandssvenskar och Sverigeboende. Utlandssvenskar och andra diasporagrupper är särskilt intressanta när frågor om demokratiskt medborgarskap står i fokus. Medan valhandlingen ofta – men inte alltid - reserveras för väljare som är medborgare i ett land kan andra former av politiska aktiviteter utföras av de som kan och vill och aktiviteterna omfattas inte heller av samma gränser. I kapitlet har tre bredare forskningsfrågor ställts: Vad påverkar valdeltagande bland utlandssvenskar?, Vad påverkar politiskt deltagande utöver val bland utlandssvenskar? och Finns det skillnader mellan utlandssvenskars politiska deltagande jämfört med personer boendes i Sverige?

Enligt den tidigare forskning som vi har presenterat är det rimligt att förvänta sig att nivån på det politiska deltagandet påverkas av en persons resurser, motivation, nätverk samt i vilken anknytning hen har till Sverige respektive sitt nuvarande land. Baserat på tidigare forskning förväntade vi oss också hitta effekter av socioekonomiska resurser (till exempel ålder och utbildning), motivation (till exempel partiidentifikation och politiskt intresse) respektive anknytning (till exempel utlandsår och medborgarskap) på både valdeltagande i svenska Riksdagsvalet samt för politiska aktiviteter utöver val, till exempel protester och kontakter.

I korthet visar resultaten att både utlandssvenskars valdeltagande i det svenska Riksdagsvalet som deras deltagande i politiska aktiviteter utöver val kan förklaras av individernas resurser, motivation och anknytning vilket innebär att hypoteserna får stöd. Även om inte alla förklaringsvariabler uppvisade signifikans i alla analyser finns det tydliga tendenser; ju mer resurser och motivation, desto högre deltagande. Anknytningsvariablerna fungerade lite olika i analyserna av valdeltagande jämfört med andra former av politiskt deltagande. Anknytning till Sverige, till exempel färre år utomlands, att tala svenska i hemmet samt att inte ha dubbelt medborgarskap, var samtliga associerade med ett högre valdeltagande i det svenska Riksdagsvalet

2014. Omvänt, att både vara medborgare i Sverige och boendelandet innebar något högre deltagande i andra former av politiska aktiviteter.

Den avslutande analysen handlade om den tredje frågeställningen och om det finns några skillnader i det politiska deltagande mellan utlandssvenskar och personer boendes i Sverige. Det enkla svaret på frågan är att några sådana skillnader inte finns. Benägenheten att delta i politiska aktiviteter såsom namninsamling, demonstrationer, kontakta politiker respektive tjänstemän, kontakta media samt skänka pengar för en samhällelig sak är lika hög – eller låg – bland utlandssvenskar som personer boende i Sverige när vi samtidigt tar hänsyn till andra faktorer. Istället är det individens resurser och motivation som påverkar det politiska deltagandet. Det finns inte heller några skillnader mellan olika grupper av utlandssvenskar och Sverigeboende. Av de test som genomfördes kunde vi bara bekräfta en enda skillnad; medellågt utbildade utlandssvenskar är något mer benägna att utföra politiska aktiviteter jämfört med medellågt utbildade Sverigeboende.

Sammantaget pekar resultaten i det här kapitlet på att utlandssvenskars politiska deltagande inte är annorlunda jämfört med personer boende i Sverige. Visserligen röstar de i lägre grad, men skillnaderna mellan röstare och icke-röstare känns i huvudsak igen. Det spelar dock roll hur mycket anknytning en har till Sverige. Mer anknytning betyder högre sannolikhet för att rösta i Riksdagsvalet. Utlandssvenskar utför andra typer av politiska aktiviteter i lika hög grad som personer boende i Sverige och även här är mönstren när det gäller vem som deltar och vem som inte deltar bekanta från tidigare studier. Många utlandssvenskar har också medverkat i politiska aktiviteter både i landet de bor och i Sverige. De mönster som framkommer tyder i all väsentlighet på ett gränslöst politiskt deltagande.

Analyserna i det här kapitlet ska ses som ett sätt att pröva hypoteser om i vilken utsträckning svenska utvandrare försöker påverka politik genom att rösta eller att delta genom andra aktiviteter. En begränsning i analyserna av politiska aktiviteter utöver val är att vi inte kan veta vart deltagandet är riktat, det vill säga om det primärt handlar om att kontakta politiker eller medverka i media i boendelandet eller i Sverige. Samtidigt är frågan lika öppet ställd till Sverigeboende och frågan är ställd på likartat sätt som i de flesta länderjämförande enkätundersökningar, till exempel European Social Survey eller International Social Survey Program. Oftast antas deltagandet vara nationellt begränsat, men i enkätfrågan finns ingen sådan begränsning nämnd. Just i fallet med utvandrarde medborgare skulle en intressant vidareutveckling vara att bena ut i vilken utsträckning politiska påverkansförsök primärt riktas mot Sverige eller mot boendelandet.

Noter

1 Ett stort tack till Sofia Arkhede för arbetet med sammanställningen av röstregler för utlandssvenskar.

2 Bland de som svarat på SOM-undersökningen till utlandssvenskar anger 69 procent att de ”fått information från Valmyndigheten skickad till min hemadress”. Av de som mottagit valmaterial uppger 67 att de röstat. Intressant i sammanhanget är att 48 procent av de som angett att *inte* de fått valmaterial från Valmyndigheten också röstat (oviktade data, med viktad data förändras inte resultatet nämnvärt).

3 Av de 136 länder som ingick i urvalet i SOM-undersökningen till utlandssvenskar finns röstmottagning i 96 länder eller 70 procent av länderna. Av de 103 länder vi har svar ifrån finns röstmottagning i 84 länder vilket motsvarar 82 procent. Endast 58 respondenter bor i de 19 länder i vilka röstmottagning saknas. Det finns ingen uppgift på Valmyndighetens hemsida om röstmottagning i skolor/kyrkor.

4 Initialt var avsikten att också pröva en institutionell förklaring till valdeltagande, nämligen i vilken utsträckning röstandet påverkas av att det finns svensk röstmottagning i landet man bor. Eftersom endast 58 respondenter bor i länder utan röstmottagning är den tänkta analysen därför inte möjlig att göra.

5 Av de svarande i undersökningen bor 84 procent (oviktad uppgift) i ett land som enligt Freedom House klassas som fritt.

6 Följande interaktionsvariabler har prövats: utlandssvensk x kvinna, utlandssvensk x ålder, utlandssvensk x utbildning, utlandssvensk x civilstånd, utlandssvensk x inkomst, utlandssvensk x politiskt intresse, utlandssvensk x partiidentifikation, utlandssvensk x ideologi.

Referenser

Bauböck, Rainer (2015). ”Expansive citizenship—voting beyond territory and membership”. *Political Science and Politics* 38(4): 683-687.

Blais, André (2006). ”What Affects Voter Turnout?” *Annual Review of Political Science*, 9:111-125.

Brady, Henry E (1999). ”Political Participation”. I Robinson, John P et al (red). Measures of Political Attitudes: Volume 2 in Measures of Social Psychological Attitudes Series. San Diego, CA: Academic Press

Dalton, Russel (2008). ”Citizenship Norms and the Expansion of Political Participation”. *Political Studies*, 56(1): 76-98

DeSipio, Louis (2012). ”Immigrant Participation”, i Rosenblum, Marc R, Tichenor, Daniel J (2012). *Oxford Handbook of the Politics of International Migration*.

Franklin, Mark (2004). *Voter Turnout and the Dynamics of Electoral Competition in Established Democracies Since 1945*, Cambridge: Cambridge University Press.

Gallego, Aina (2014). *Unequal participation worldwide*. Cambridge: Cambridge University Press.

Gilljam, Mikael & Jörgen Hermansson (200)3. *Demokratins mekanismer*. Stockholm: Liber.

Glick Schiller, Nina, Linda Basch & Cristina Blanc Szanton (1992). ”Transnationalism: A New Analytic Framework for Understanding Migration”. Annals of the New York Academy of Sciences, 645: 1–24.

Granberg, Donald Sören Holmberg (1991). ”Self-reported turnout and voter validation”. *American Journal of Political Science*, 35: 448-459.

Holbrook, Allyson. L. And Jon A. Krosnick (2010). ”Social desirability bias in voter turnout reports”. *Public Opinion Quarterly*, 74: 37-67.

Hooghe, Mark & Dietlind Stolle (2004) ”Good Girls Go to the Polling Booth, Bad Boys Go Everywhere. Gender Differences in Anticipated Political Participation Among American fourteen-Year-Olds”, *Women & Politics*, 26(3-4): 1-23.

Hutcheson, Derek.S & Jean-Thomas Arrighi, (2015). ”Keeping Pandora’s (ballot) box half-shut: a comparative inquiry into the institutional limits of external voting in EU Member States”. *Democratization*, 25(5): 884-905.

Jennings, M. Kent, and Gregory B. Markus (1984). ”Partisan Orientations over the Long Haul: Results from the Three-Wave Political Socialization Panel Study.” *The American Political Science Review* 78(4): 1000-1018.

Li, Rouxi & Bradley Jones (2011a). ”Country of Origin Matters: Explaining Immigrants’ Political Participation through a Socialization Perspective”. Paper prepared for Political Behavior Research Group, nov 2011.

Li, Ruoxi & Bradley Jones (2011b). ”Age at Immigration Matters: Explaining Immigrants’ Political Participation from a Socialization Perspective”. Paper prepared for American Politics Workshop, Univerity of Wisconsin-Madison, nov 2011.

Marien, Sofie, Marc Hooghe & Ellen Quintelier (2010). ”Inequalities in Non-institutionalised Forms of Political Participation: A Multi-level Analysis of 25 countries”. *Political Studies*, 58(1): 187-213

Oscarsson, Henrik & Sören Holmberg (2013). *Nya svenska väljare*. Stockholm: Norsteds Juridik

Persson, Mikael. (2013). ”Is the Effect of Education on Voter Turnout Absolute or Relative? A Multi-level Analysis of 37 countries.” *Journal of Elections, Public Opinion and Parties*. 23: 111–133.

Persson, Mikael (2014) ”Social Network Position Mediates the Effect of Education on Active Political Party Membership”, *Party Politics* 20(5): 724-739.

Rosenstone, Steven J. & John Mark Hansen (1993). *Mobilization, Participation and Democracy in America*, New York, NY: Macmillan Publishing Company.

Solevid, Maria (2009). *Voices from the welfare state. Dissatisfaction and Political Action in Sweden.* Gothenburg Studies in Politics no 119, Göteborg: Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet.

Tsuda, Takeyuki (2012). ”Whatever Happened to Simultaneity? Transnational Migration Theory and Dual Engagement in Sending and Receiving countries. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 38(4): 631:649

Valmyndigheten (2010) ”Antal utlandssvenskar per kommun som fick utlandsröstkort för 2010-års val” http://www.val.se/val/val2010/statistik/antal_utlsv_per_kommun_2010.xls. Senast nedladdad 2016-02-15

Valmyndigheten (2014) ”Antal utlandssvenskar vid valet till riksdagen 2014, per land” http://www.val.se/val/val2014/statistik/utlandssvenskar_per_land_val2014.xls. Senast nedladdad 2016-02-15.

Valmyndigheten (2016) ”Rösträtt för utlandssvenskar”, http://www.val.se/det_svenska_valsystemet/rostratt/utlandssvenskar/. Senast nedladdad 2016-02-15

Verba, Sidney & Norman H. Nie (1972). *Participation in America*. Chicago: Chicago University Press.

Verba, Sidney, Kay Lehman Schlozman & Henry E. Brady (1995). *Voice and Equality: Civic Voluntarism in American Politics*, Cambridge, MA: Harvard University Press

Öhrvall, Richard (2012). *Svenskt valdeltagande under hundra år*. Stockholm: SCB

UTLANDSRÖSTANDE

HENRIK OSCARSSON[1]

”Skatteschweizarna avgör valet!”[2] När socialdemokraternas partiledare Olof Palme sent på kvällen intervjuades under Sveriges televisions valvaka söndagen den 16 september 1979 visade resultaten en knapp seger för det socialistiska blocket i Riksdagen. Men Palme visste att regeringsskiftet inte var fullbordat. Det fanns fler röster att räkna. På goda grunder befarade han att det 175:e mandatet så småningom skulle tillfalla de borgerliga partierna. Så blev också fallet. När poströster avgivna på valsöndagen och de så kallade onsdagsrösterna – som omfattade en stor andel utlandsröster – hade räknats skiftade riksdagsmajoriteten över i borgerlig övervikt. Endast 8 404 röster skilde de politiska blocken åt.[3]

Valet 1979 är utan konkurrens det hittills jämnaste valet i svensk politisk historia. Röster från utlandet kom att bli helt avgörande den gången. Ironiskt nog var det första valet då nya förenklade regler för brevröstning från utlandet kom att användas – regler som från början kommit till på initiativ av Olof Palme och Lennart Geijer (Prop 1975/76:111). Dessutom utvidgades rösträttsreglerna genom en förlängning av tidsperioden utomlands – räknat från när personen senast varit kyrkobokförd i Sverige – från fem till sju år (Esaiasson 1990).[4] Dessa förändringar intensifierade de särskilda satsningar från Moderaterna att utforma särskilda valbudskap riktade till den växande gruppen utlandssvenskar – en tradition som partiet sedan har hållit fast vid i flera valrörelser (se t ex Ekengren & Oscarsson 2011; Ekengren & Oscarsson 2015)

I det här kapitlet genomförs en unik analys – i själva verket den första systematiska i sitt slag – av utlandssvenskars partival. Analyserna i kapitlet bygger främst på de helt unika data från SOM-undersökningen av utlandssvenskar genomförd under hösten 2014. Men vi tar också utgångspunkt i sammanställningar av aggregerad valstatistik med målsättning att studera hur utlandsröstningens omfattning och karaktär har utvecklats över tid.

Eftersom det handlar om en väljargrupp som aldrig tidigare kartlagts tar vi vara på möjligheten att i relativt stor detalj beskriva röstmönster i olika grupper av utlandssvenskar. Vad vi är nyfikna på är om och i så fall hur mönstren skiljer sig från vad som är känt om väljarbeteende bland Sverigeboende: Hur bra fungerar traditionella socioekonomiska förklaringar till partival – såsom kön, ålder, utbildning och yrkeskategori – för att beskriva skillnader i partival inom gruppen utlandssvenskar? Vi genomför också en analys av hur variationer i antal utlandsår, kontakter med Sverige och konsumtion av nyheter och medier från Sverige påverkar utlandssvenskars partival. Kapitlet avslutas med en jämförande analys av åsiktsröst-

Oscarsson, Henrik (2016) Utlandsröstande i Maria Solevid (red) *Svenska utlandsröster.* Göteborgs universitet: SOM-institutet.

ning – det vill säga sambanden mellan ideologiska ställningstaganden i politiska sakfrågor och partivalet – bland utlandssvenskar och sverigeboende.

Har det alltid funnits en borgerlig övervikt bland utlandssvenskar?

Att det funnits en borgerlig övervikt bland utlandssvenskar har länge varit en obekräftad sanning. Men faktum är att kunskaperna om utlandssvenskars partival vilar på en utomordentlig svag empirisk grund. I själva verket finns mycket få undersökningsresultat som kan bekräfta att utlandssvenskar fortfarande skulle stå längre till högre än svenskar bosatta i Sverige (Juarez Morgan 2012).

Föreställningar om högerideologisk slagsida hos expatrioter är vanliga även utanför Sverige. Dessa föreställningar är ofta så pass starka att de ibland till och med föranleder förändringar i röstregler eftersom högerpartier är övertygade om att de har röster att vinna på att förenkla utlandsröstning (Collyer 2014).[5] Förväntan grundar sig i att sammansättningen av boende i utlandet skulle vara särskilt välutbildade, ha stora sociala nätverk och ekonomiskt gott ställt (Lawson 2003). Men kunskapsläget om expatrioters politiska uppfattningar är mycket oklart och behovet av studier framförs i många sammanhang, främst för att kunna bedöma konsekvenserna av att utöka expatrioters rätt att rösta (Marcelli & Cornelius 2005; Newman 2015).

De få studier som gjorts internationellt – i exempelvis Frankrike och Italien – har dock hittills överraskat såtillvida att expatrioter har visat sig rösta ungefär som bofasta medborgare. Det är alltså inte självklart att vi bör förvänta oss en borgerlig slagsida i gruppen utlandsboende röstberättigade svenskar. Givet den internationella forskningen förväntar vi oss *små* skillnader mellan bofasta och expatrioter när det gäller partival. Kanske är detta en inte orimlig förväntan. Sedan valet 1979 har vi sett en tydlig utveckling mot minskande klassröstning, en större andel högutbildade tjänstemannagrupper och ett generellt ökat resande, något som kan ha bidragit till en utjämning av röstningspreferenser mellan bofasta och utlandsboende svenskar. Och inte minst har det ökade antalet expatrioter inneburit att gruppen utlandsboende med tiden har blivit mer lik övriga väljare till sin sammansättning, främst genom ett växande antal studenter och unga personer med en annorlunda socioekonomisk profil (se kapitel 1 för en sammanställning av utlandssvenskarnas demografiska sammansättning). Poängen är att vi inte med säkerhet vet hur det förhåller sig med partipolitiska preferenser i den allt mer brokiga gruppen utlandssvenskar. I det här kapitlet ställer vi frågan hur det egentligen är med den saken.

Att de relativt få utlandsrösterna skulle komma att spela en så pass utslagsgivande roll för valutgången 1979 var givetvis ett *en på miljonen*-fenomen. Att utlandsröstarna den gången fick stor betydelse berodde mer på att valet var jämnt snarare än att utlandsrösterna var många till antalet. Men sedan 1970-talet har antalet utlandsröster i svenska val blivit fler (se figur 1), vilket kan betyda att potentialen för utlandssvenskars röster att påverka valutgången har blivit större över tid. Men

på grund av att utlandsrösterna inte räknas tillsammans saknas redovisningar i den officiella valstatistiken om exakt hur många utlandsrösterna är. Utlandsrösterna räknas på vissa håll i vallokalerna på valsöndagen, på andra håll ingår de endast i kategorin sent inkomna förtidsröster, s k onsdagsröster.[6] Därför behövs lite detektivarbete för att uppskatta dess antal och effekter på valresultatet.

I den offentliga valstatistiken redovisas inte valnattsresultat längre tillbaka än 2002. Vi har därför från flera olika källor försökt sammanställa antalet söndagsröster och avvikelserna mellan valnattsresultat[7] och slutresultat i svenska riksdagsval ända tillbaka till 1976 (se tabell A.1 för en fullständig sammanställning). Det finns dock ett problem med att använda dessa avvikelser för att dra säkra slutsatser om vilka partier som varit överrepresenterade i gruppen utlandsröstare. Problemet ligger i att de tillkommande rösterna under onsdagen inte uteslutande är utlandsröster. De innefattar även sent avgivna förtidsröster som inte hunnit fram till vallokalerna så att de kan räknas under valnatten. Dessutom räknas numera ett okänt antal utlandsröster i vallokalerna redan under valsöndagen. Men avvikelserna mellan valnatt och slutlig räkning är ändå intressanta eftersom det ger oss en viss ledning när det gäller partival i den växande grupp väljare vars röster räknas efter valnatten.

Resultaten ger dock ett svagt stöd för förutfattade antaganden om utlandssvenskar som stående längre till höger i politiken. Det tar sig främst uttryck i att borgerliga partier vid snart sagt varje val har erhållit ett bättre valresultat i den slutgiltiga röstsammanräkningen jämfört med valnattsresultaten. På samma sätt har socialistiska partier tenderat att förlora tiondelar i den slutgiltiga sammanräkningen. Även om långt ifrån alla tillkommande onsdagsröster inte är röster avgivna i utlandet finns en stark systematik i resultaten. Den aggregerade valstatistiken ger alltså ett visst stöd för att det vid många val har funnits en övervikt av röstande på partier till höger bland utlandsröstande svenskar och en underrepresentation av röstande på partier till vänster. Men som vi snart kommer att se är denna slutsats mycket bräcklig.

Avvikelserna mellan valnattsresultat och slutgiltigt resultat i svenska riksdagsval (se tabell A.1 för fullständig redovisning) är till synes små, men de har samtidigt varit tillräckligt stora för att vid några val orsaka så pass stora förändringar i partiernas aggregerade styrkeförhållanden att riksdagsmandat bytt ägare mellan partierna. Förutom vid valet 1979, då slutliga rösträknandet gav M ett nytt mandat och ledde till en annan riksdagsmajoritet, har vi sett mandat byta ägare vid flera val: Vid valet 2010 till exempel vann Centerpartiet ett mandat från Socialdemokraterna i den slutliga sammanräkningen.

Det finns i den undersökta perioden endast ett undantag från regeln att borgerliga partier vinner mandat vid slutsammanräkningen. Vid 2014 års val knep Miljöpartiet ett mandat från Kristdemokraterna när onsdagsrösterna lades till valnattsresultaten. Vid fem av valen – 1976, 1985, 1988, 2002 och 2006 – fick slutsammanräkningen konsekvenser för mandatfördelningen.

Våra efterforskningar visar även hur antalet onsdagsröster har förändrats över tid. Vid de två senaste riksdagsvalet har omkring 190 000 röster lagts till valnatts-

resultatet i efterhand, vilket motsvarar omkring tre procent av det totala antalet avgivna röster. En orsak till ökningen av onsdagsröster är förstås att antalet röster från utlandet successivt har ökat, men också, och framför allt, på att det blivit fler väljare som inte är hemma på valdagen utan röstar i vallokaler där de råkar befinna sig under valhelgen; här handlar det alltså om sent inkomna förtidsröster. Det har blivit allt mer populärt att förtidsrösta och det finns tendenser att fler förtidsröstar sent från andra platser än sin egen valdistrikt (Valmyndigheten; Oscarsson & Holmberg 2016). Dessa röster är från Sverigeboende och kan inte skiljas ut från de röster som läggs från utlandet.

I figur 1 redovisas antalet röstberättigade utlandssvenskar och skattningar av det sannolika antalet utlandsröster som avgivits vid svenska riksdagsval 1968-2014. Skattningarna bygger på uppgifter från valdeltagandeundersökningarna som genom urvalsundersökningar bedömt valdeltagandet i gruppen utlandssvenskar. Vid det senaste valet 2014 handlar det om ungefär 50 000 utlandsröster, vilket endast utgör en tredjedel av det totala antalet röster som tillkom efter valnatten (192 047, jfr tabell A.1).

Figur 1 Antalet röstberättigade utlandssvenskar och uppskattat antal utlandsröster i svenska riksdagsval 1968-2014

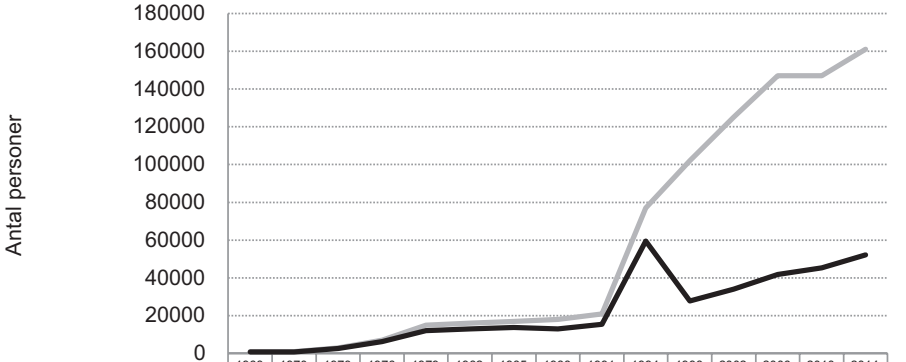

	1968	1970	1973	1976	1979	1982	1985	1988	1991	1994	1998	2002	2006	2010	2014
Röstberättigade	1000	1000	3000	7000	15000	16000	17000	18000	21000	77000	102000	125000	147000	147000	161000
Sannolikt antal utlandsröster	810	850	2646	6251	12075	13008	13770	13086	15435	59521	27846	34000	41895	45276	52164

Kommentar: Antalet utlandsröster har uppskattats med hjälp av valdeltagandeundersökningarnas särskilda urval med utlandssvenskar, se Örhvall (2012). Antalet utlandsröster har beräknats genom att använda urvalsskattningar av valdeltagandet i gruppen röstberättigade utlandssvenskar.

Källa: SCB Valdeltagandeundersökningar 1968-2014.

Under perioden fram till 1991 års val utgjordes lejonparten av alla onsdagsröster av röster avgivna i utlandet. Så är inte längre fallet. Efter den tidpunkten har onsdagsrösternas antal vuxit klart mer än vad antalet avgivna utlandsröster gjort. Vi

kan därför konstatera att det numera är ett utomordentligt grovhugget mått på utlandsröstares partival att jämföra valnattsresultat med slutgiltigt valresultat som vi gjort i tabell A.1. Den absoluta huvuddelen av de sent inkomna rösterna är röster lagda inom rikets gränser och inte av svenskar boende i utlandet. Dessutom räknas många utlandsröster numera i vallokalerna och ingår i den första räkningen. Det är exakt denna stora osäkerhet som ligger bakom det stora behovet av att undersöka partival i gruppen utlandssvenskar med hjälp av systematiska urvalsundersökningar. Vill vi veta mer om hur utlandssvenskar röstar är det helt enkelt bäst att fråga dem.

Så röstade utlandssvenskarna 2014

Utlandssvenskars partival är okänd terräng för valforskningen. Det har under lång tid saknats systematiska studier att luta sig på. Men i SOM-undersökningen till utlandssvenskar hade vi möjlighet att för första gången ställa frågor om röstning i riksdagsval. Först ställdes en fråga om huruvida man alls röstat i det svenska riksdagsvalet 2014. De som svarade ja fick därefter en följdfråga om vilket parti de röstat på.

Figur 2 Partival bland utlandssvenskar jämfört med valresultatet i riksdagsvalet 2014 (procent)

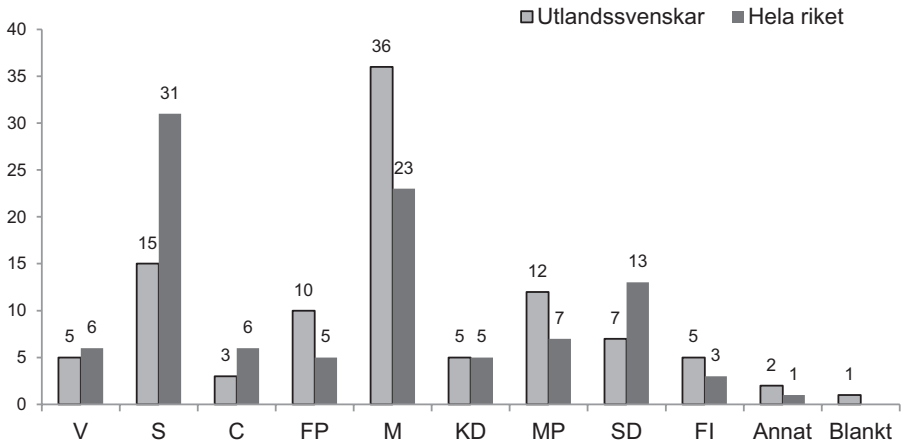

Kommentar: Resultaten för utlandssvenskar är viktade efter region och svarsfrekvens (se Frida Vernersdotters kapitel i denna bok för detaljer).

Källa: Valmyndigheten och SOM-undersökningen av svenskar boende i utlandet 2014.

Den konventionella visdomen att utlandssvenskar fortfarande än idag skulle stå längre till höger i politiken och i första hand stödja Moderaterna infrias av SOM-undersökningen till utlandssvenskar 2014. Resultaten visar en kraftig övervikt av

röstande på Moderaterna. Hela trettiosex procent av utlandssvenskarna som deltog i undersökningen svarar att de röstade på M i 2014 års val (se figur 2). Det är en överrepresentation med 13 procentenheter. På motsvarande sätt gjorde Socialdemokraterna ett mycket svagt valresultat bland utlandssvenskarna (15 procent), en underrepresentation med 16 procentenheter.

För övriga partier är skillnaderna mellan utlandssvenskar och bofasta svenskar mindre. Folkpartiet och Miljöpartiet står starkare i gruppen utlandssvenskar än bland bofasta (+5 respektive +3 procentenheter), medan Centerpartiet och Sverigedemokraterna har ett svagare stöd i utlandet än hemma i Sverige (-3 respektive 6 procentenheter).

Den ideologiska profilen på utlandssvenskarna är alltså generellt sett klart mer borgerlig och höger än de sverigeboende, i varje fall när vi undersöker partival i riksdagsval. Om utlandssvenskarna hade fått bestämma hade Alliansregeringen (C, FP, KD, M) fått fortsatt förtroende efter 2014 års val. Allianspartierna erhöll tillsammans nämligen en knapp majoritet, 54 procent, av utlandssvenskarnas röster i valet.

Resultaten går på den här punkten emot förväntningarna från den litteraturen om att expatrioter inte skulle skilja sig åt när det gäller beteendet vid valurnorna. I fallet Sverige kan vi rapportera stora skillnader i partival mellan bofasta och utlandsboende.

Varför röstar då Sverigeboende och utlandssvenskar så pass olika? En första granskning visar att skillnaderna när det gäller partival 2014 inte enbart kan förklaras av att grupperna fortfarande har olika sammansättning med avseende på t ex ålder och utbildning. Om man exempelvis viktar om resultaten från den årliga nationella SOM-undersökningen 2014 så att respondenterna speglar gruppen utlandsboende till sin ålders- och utbildningssammansättning erhåller man visserligen en högre andel M-väljare och en lägre andel S-väljare.[8] Förändringarna går i ”rätt” riktning men är inte alls av den magnituden att det enbart skulle vara sammansättningen av grupperna som skiljer sig åt. Det resultatet betyder att det finns en mängd andra faktorer som skiljer sig åt mellan utlandssvenskar och personer boende i Sverige som kan förklara varför de fattar så olika röstningsbeslut. Analyserna som följer i det här kapitlet syftar till att föra oss närmare ett svar på varför svenskboende och utlandssvenskar röstar på olika partier.

Stora variationer i partival mellan olika grupper av utlandssvenskar

SOM-undersökningen till utlandssvenskar visar att det finns stora variationer i partival mellan olika grupper av svenskar boende i utlandet. Men även om nivåerna för röstning på Moderaterna och Socialdemokraterna är mycket olika uppträder ändå i allt väsentligt samma slags demografiska skillnader som vi är vana att se bland personer boende i Sverige (Oscarsson & Holmberg 2013). Utlandsboende kvinnor röstar i större utsträckning på Miljöpartiet (16 procent) än utlandsboende män (7 procent). Stora könsskillnader noteras också för röstning på Feministiskt

initiativ (8 mot 1 procent) och Sverigedemokraterna (9 mot 4 procent). Precis som på hemmaplan är Moderaterna ett populärare röstningsalternativ bland män (41 procent) än bland kvinnor (32 procent). Det samlade stödet för Allianspartierna (C, FP, KD, M) är 62 procent bland män och 49 procent bland kvinnor.

Kombinationen av ålder och kön ger också samma utfall som i analyser av väljarbeteende bland personer boende i Sverige. Moderaterna står svagast bland unga kvinnor (26 procent) och starkast bland äldre män (47 procent) samtidigt som det omvända gäller för partier som Miljöpartiet och Feministiskt initiativ. Bland utlandsboende yngre kvinnor 18-39 år röstade hela 14 procent på FI och 22 procent på MP i 2014 års riksdagsval (se tabell 2).

Det finns visserligen få personer med låg utbildning – som har en obligatorisk grundutbildning eller lägre – i våra data över utlandssvenskar. Men skattningen av andelen röstande på Sverigedemokraterna 2014 (35 procent) är ändå anmärkningsvärt hög bland lågutbildade. Bland de högutbildade utlandssvenskarna – de med en universitets- eller högskoleexamen – röstade bara 5 procent på SD. I sedvanlig ordning har partier som Miljöpartiet och Folkpartiet sitt starkaste stöd bland de högutbildade och Socialdemokraterna sitt starkaste stöd bland personer med låg utbildning.

Yrkesgrupp har alltid haft stor betydelse för partival i Sverige. Även om klassröstningen har minskat finns det starkare kvarvarande skillnader i röstning mellan arbetare och medelklass-/tjänstemannagrupper i Sverige än i våra närmaste grannländer (Bengtsson et al 2013). Även bland utlandssvenskar syns spåren av det gamla industrisamhället och det finns ett tydligt samband mellan individers position i sociala hierarkier och partival. Socialdemokraterna når visserligen bara 22 procent i den relativt lilla gruppen utlandsboende arbetare, men det är ändå gruppen där S står starkast. Moderaterna får egen majoritet (!) med 57 procent av rösterna bland tjänstemän med höga poster. Andelen M-röster växer tydligt beroende på tjänstemannaställning, från 28 procent i gruppen tjänstemän, via 44 procent i gruppen tjänstemän med arbetsledande funktion till 57 procent bland tjänstemän med verksamhetsledande funktion. Även i gruppen företagare växer andelen M-röster med position, från egenföretagare (35 procent), via småföretagare med 1-9 anställda (48 procent), till företagare med 10 anställda eller fler (55 procent).

I SOM-undersökningen till utlandssvenskar avstod vi från att fråga om inkomst på grund av att det är vanskligt att jämföra vad olika inkomster i olika valutor egentligen motsvarar för levnadsstandard i olika länder. Istället användes en mjukare formulerad fråga om i vad mån hushållet klarade sig på sina inkomster (se tabell 1). Även här återfinns stora skillnader framför allt i röstning på Moderaterna. I den grupp som bedömde att man klarade sig mycket bra på sin inkomst röstade 42 procent på Moderaterna, vilket kan jämföras med 29 procent i den grupp som bedömer att man klarar sig ganska eller mycket dåligt. Även om måttet inte återspeglar faktiska inkomster på ett perfekt sätt är det ändå tydligt att de som subjektivt upplever att de har det bra ställt ekonomiskt tenderar att rösta på M i väsentligt högre utsträckning än mindre välbärgade utlandssvenskar.

Tabell 1 Partival bland utlandssvenskar efter kön, ålder, utbildning och yrke 2014 (procent)

Grupp	V	S	C	FP	M	KD	MP	SD	FI	Annat	Blankt	Summa	n
Samtliga	5	15	3	10	36	5	12	7	5	2	1	100	1 468
Kön (CV=.27)													
Kvinna	7	14	3	10	32	4	16	4	8	1	1	100	685
Man	3	15	4	10	41	6	7	9	1	2	2	100	737
Ålder (CV=.15)													
18-29 år	2	15	6	7	31	3	10	6	14	4	2	100	147
30-39 år	7	12	5	11	27	3	21	4	7	1	2	100	350
40-49 år	3	13	2	11	40	5	11	9	3	2	1	100	345
50-59 år	5	16	3	11	40	6	9	6	3	0	1	100	248
60-69 år	8	18	1	9	39	7	5	10	0	2	1	100	240
70-75 år	2	17	1	10	51	5	5	7	1	1	0	100	138
Kvinnor (CV=.15)													
18-39 år	8	12	6	7	26	2	22	1	14	1	1	100	269
40-59 år	5	13	2	13	35	5	14	6	5	1	1	100	266
60-75 år	7	17	1	10	40	6	9	7	0	3	0	100	150
Män													
18-39 år	4	14	5	12	31	4	13	9	2	4	2	100	210
40-59 år	3	13	4	9	46	7	5	9	1	1	2	100	312
60-75 år	4	18	2	8	47	7	2	10	1	0	1	100	215
Klarar du dig med din nuvarande hushållsinkomst													
Mycket bra	4	11	4	10	42	5	11	7	4	1	1	100	710
Ganska bra	5	20	3	10	31	5	13	6	4	2	1	100	521
Varken bra eller dåligt	7	9	3	10	30	5	14	7	9	4	2	100	146
Mycket dåligt	17	17	0	6	29	0	14	4	12	0	1	100	52
Utbildning (CV=.16)													
Låg utbildning	4	27	0	0	28	8	5	28	0	0	0	100	35
Medelhög utbildning	5	18	2	7	36	4	10	9	5	2	2	100	300
Hög utbildning	5	13	4	11	37	5	13	5	5	1	1	100	1091
Yrkesgrupp (CV=.16)													
Tjänsteman	7	16	5	13	28	4	18	2	4	2	1	100	355
Tjänsteman med arbetsledande funktion	5	12	2	11	44	5	10	9	2	0	0	100	278
Tjänsteman med verksamhetsledande funktion	2	11	3	8	57	7	2	7	2	0	1	100	210
Arbetare	8	22	4	4	19	2	11	11	14	3	2	100	181
Arbetare med arbetsledande funktion	8	19	0	6	29	4	15	8	7	2	2	100	79
Företagare: ingen anställd	6	8	6	10	35	5	15	6	6	1	2	100	98
Företagare: 1-9 anställda	1	3	2	19	48	8	7	10	2	0	0	100	78
Företagare: 10 eller fler anställda	0	9	3	10	55	6	5	4	2	0	6	100	71
Förvärvsarbete (CV=.14)													
Förvärvsarbetande (äv sjukskriven, föräldraledig)	5	13	4	10	35	5	15	6	5	1	1	100	884
Arbetsmarknadspolitisk åtgärd/Arbetslös	7	30	5	14	21	3	9	2	2	3	4	100	50
Ålderspensionär/avtalspensionär	6	16	2	9	46	7	4	9	1	0	0	100	261
Studerande	4	19	3	6	37	3	16	0	11	0	1	100	55
Annat	7	15	0	16	38	6	7	5	2	2	2	100	70

Kommentar: Frågan som är ställd lyder: ”Vilket parti röstade du på i det svenska riksdagsvalet 2014?”. Notera att för vissa grupper är antalet svarande mycket litet. Antalet jordbrukare är för få (6 personer) för att särredovisa i tabellen. Alla resultat är viktade efter region för att kompensera

för urvalsdesignen i undersökningen (se metodkapitlet i denna volym). Vid beräkningarna av Cramers V – som är ett chi2-baserat korrelationsmått mellan 0 och 1 -- har vi inte tagit hänsyn till viktning. *"Klarar du dig på din nuvarande hushållsinkomst"* bygger på frågan: *"Hur klarar sig ditt hushåll på nuvarande inkomst?"*. Svarsalternativen är 5 till antalet och sträcker sig mellan *"Mycket bra" – "Mycket dåligt"*. *"Utbildning"* bygger på frågan: *"Vilken skolutbildning har du?"*. Svarsalternativen lyder: *"1. Ej fullgjort grundskola (eller motsvarande obligatorisk skola)", "2. Grundskola (eller motsvarande obligatorisk skola)", "3. Studier vid gymnasium, folkhögskola (eller motsvarande)", "4. Examen från gymnasium, folkhögskola (eller motsvarande)", "5. Eftergymnasial utbildning, ej* högskola/universitet", "6. Studier vid högskola/universitet", "7. Examen från högskola/universitet" och *"8. Studier vid/examen från forskarutbildning"*. Kategoriseringen är: *"Låg utbildning"* (grupp 1-2), *"Medelhög utbildning"* (grupp 3-5), *"Hög utbildning"* (6-8). Frågeställningen för kategorin *"Yrkesgrupp"* lyder: *"Vilken av de här yrkesgrupperna hör/hörde du till?"*. Svarsalternativen är 10 till antalet och går mellan *"Tjänsteman" – "Jordbrukare med en eller flera anställda"* (som nämnts ovan är gruppen jordbrukare bortkodade då antalet respondenter endast uppgår 6 stycken). *"Förvärvsarbete"* bygger på frågan *"Vilken av de här grupperna tillhör du för närvarande?"* Svarsalternativen är 7 till antalet och sträcker sig mellan *"Förvärvsarbetande (även sjukskriven, föräldraledig)" – "Annat"*. I kategorin har svarsalternativen "*Har arbete i arbetsmarknadspolitiska åtgärder/genomgår arbetsmarknadsutbildning"* och *"Arbetslös"* kodats samman på grund av lågt svarandeantal.

***Källa**:* SOM-undersökningen till utlandssvenskar 2014.

När det gäller arbetsmarknadsställning är det framför allt arbetslösa och studerande som avviker från den dominerande gruppen förvärvsarbetande. Bland arbetslösa – som av naturliga skäl inte samlar särskilt många svarande i det här sammanhanget – har de rödgröna partierna 46 procent av rösterna, jämfört med 32 procent bland förvärvsarbetande. I den likaledes lilla grupp studerande utlandssvenskar finns en överrepresentation av röstande på Feministiskt initiativ (11 procent) och Miljöpartiet (16 procent) samtidigt som Sverigedemokraterna inte är representerade alls (0 procent). I en regressionsanalys där samtliga variabler i tabell 1 finns med kvarstår direkta effekter av kön, ålder, yrkesgrupp och inkomst men inte av utbildning på partival. Sannolikheten att tillhöra kategorin röstande på Moderaterna tenderar att vara högre bland äldre, män, icke-studerande, tjänstemän och företagare samt bland höginkomsttagare.

Partival bland expatrioter med olika stark relation till hemlandet

När det gäller grundläggande demografiska variabler följer skillnaderna i röstningsbeteende förväntade mönster även om de på några punkter är tydligare än bland bofasta svenskar. Vi vet emellertid att utlandssvenskarna har en annorlunda sammansättning än den svenska befolkningen exempelvis när det gäller ålder och utbildning. Vi behöver därför kunna skilja mellan olika typer av utlandssvenskar för att bättre kunna förstå varför röstningsmönstren ser ut som de gör. Även detta steg inbegriper analyser som tidigare aldrig genomförts.

Vi introducerar nu förklaringsfaktorer som har specifikt med utlandssvenskars livsvillkor att göra, som till exempel var i världen de bor, hur länge de bott utomlands, om de tänker sig flytta tillbaka till Sverige, vilka skäl de uppgett för flytten

utomlands, hur intresserade de är av nyheter från Sverige, hur ofta de har kontakter med vänner Sverige, och i vilken utsträckning de tagit del av valinformation och så vidare (se tabell 2). De flesta av dessa faktorer har att göra med upplevt eller faktiskt avstånd – antingen i rum eller i tid – till det gamla hemlandet. Frågeställningen är i vad mån den här typen av faktorer alls har betydelse för röstmönster bland utlandssvenskar.

Utlandssvenskar i olika delar av världen röstar inte likadant. Region har en självständig betydelse för deras partival i svenska riksdagsval. Det visar sig att utlandssvenskar i Norden, Latinamerika och USA/Kanada har en klart lägre andel röstande på Moderaterna (28, 24 respektive 35 procent) än i Västeuropa, Afrika och Mellanöstern, Asien och Östeuropa (mellan 41-45 procent). Partier som MP och FI har sina starkaste fästen i de Nordiska länderna (16 respektive 7 procent) medan Vänsterpartiet står utomordentligt starka i Latinamerika (18 procent). Även om det statistiska underlaget är litet är det intressant att konstatera att Sverigedemokraterna gjorde ett utmärkt val i Asien, Östeuropa och USA/Kanada (12-14 procent) men hade klart sämre utdelning bland utlandssvenskar boende i Afrika, Västeuropa och Latinamerika (3-6 procent) (se tabell 2).

Förklaringarna som ligger nära till hands är att skillnaderna i röstning mellan olika regioner i världen beror på de demografiska skillnader som har uppmärksammats i flera kapitel i den här boken: Utlandssvenskar i de nordiska länderna består av fler unga personer som antingen studerar eller huvudsakligen utför icke-kvalificerade enklare arbeten medan utlandssvenskar i Asien och Västeuropa består av en större andel äldre och mer etablerade tjänstemannagrupper varav många befinner sig mitt i en yrkeskarriär som utlandsstationerad. Och i Latinamerika återfinns återemigrerade svenska medborgare med en familjebakgrund som politiska flyktingar undan hårdföra högerregimer.

I tabell 2 redovisar vi partival för grupper av utlandssvenskar som har olika starka relationer till Sverige i betydelsen att det förflutit olika lång tid sedan de flyttade från Sverige, att intresset för svensk politik och exponeringen för svenska nyheter och medier varierar eller att kontakterna med Sverige och beredskapen att flytta hem kan se olika ut. Analysen tar sin utgångspunkt i en idé om att styrkan i anknytningen till Sverige – om det så handlar om vänner, nyheter eller resvanor – har betydelse för hur utlandsröstare formerar sina politiska preferenser.

Vi förväntar oss att personer som bott länge utomlands och inte har så mycket kontakt med hemlandet avviker mer från den nationella röstfördelningen än utlandsboende som har en starkare anknytning till Sverige. Boendetid utomlands skulle i så fall vara en central faktor som i kombination med få kontakter och information från hemlandet skulle leda till ett slags konservering av de partipreferenser man hade vid den tidpunkt då man lämnade sitt hemland: Psykologiskt tänker vi oss att det fungerar på samma sätt som när individer bygger upp en stark partiidentifikation, det vill säga ett starkt anhängarskap till ett visst parti (Converse 1969; Miller & Shanks 1996; Berglund 2000). Upprepad röstning på

ett och samma parti – i det här fallet skulle det främst handla om Moderaterna – leder till att röstningsbeteendet blir mer slentrian: partivalet blir en vana (Dinas 2013). Få kontakter med hemlandet och med vänner och släktingar där skulle, i kombination med svag exponering för nyheter och medier från hemlandet innebär att det inte uppstår lika många tillfällen att uppdatera partipreferenser. I det här specifika fallet med utlandssvenskar skulle denna ”avhängdhets”-effekt i så fall främst ta sig uttryck i en större benägenhet att rösta på Moderaterna; en förväntan som bygger på ett antagande om att Moderaterna under mycket lång tid varit det mest populära partiet i gruppen utlandsboende svenskar.

Det är möjligt att finna ett visst stöd för idén om ett slags slentrianröstning på Moderaterna bland svenskar som bott länge utanför Sverige. När det gäller hur länge man bott utomlands har vi delat upp utlandssvenskarna i fem lika stora grupper. Tabell 3 visar att skillnaderna i röstning inte är dramatiskt olika bland utlandssvenskar som bott kort tid utomlands (0-5 år) och utlandssvenskar som spenderat längs tid (mer än 32 år). Men skillnaderna går i förväntad riktning: Moderaterna är klart starkast i gruppen som bott längst utomlands (42 procent) och står svagast i gruppen utlandssvenskar som bott kortast tid utomlands, mellan 0-5 år (28 procent).

Även när det gäller intresse för svensk politik saknas starka samband med sannolikheten för att rösta på Moderaterna. Bland de mest politiskt intresserade röstar 35 procent på Moderaterna. Motsvarande andel bland de som svarar att de är ”ganska intresserad” av svensk politik är 38 procent, alltså bara blygsamt högre. I den lilla grupp som anser sig vara inte särskilt eller inte alls intresserad av svensk politik är andelen M-röster 33 procent. Eftersom politiskt intresse samvarierar starkt med ålder behöver vi pröva sambandet i en multipel regressionsanalys för att kunna analysera fler variabler samtidigt.

I SOM-undersökningen till utlandssvenskar ställdes också frågor som på ett mer påtagligt sätt signalerar kontakt med Sverige: hur ofta man reser ’hem’ till Sverige. De här resultaten ger dock inte något direkt stöd för vår förväntan om att flitiga kontakter leder till lägre benägenhet att ompröva politiska ställningstaganden. Det är nämligen relativt små skillnader i röstning mellan utlandssvenskar med olika besöksfrekvens i Sverige. I den grupp som inte rest till Sverige *under de senaste 12 månaderna* är andelen Moderata röster till exempel mycket liten, bara 26 procent, samtidigt som andelen S-röster är lika stor, 27 procent. Bekymret här är att det kan finnas många skäl varför man aldrig reser tillbaka: det kan vara självvalt därför att man inte vill, det kan vara naturligt eftersom man inte har några vänner eller släktingar att besöka i Sverige, det kan också vara en ekonomisk fråga att man helt enkelt inte har tillräckligt med pengar för att göra långa resor. En annan förklaring till de uteblivna resultaten kan vara att de utlandsboende som är mest deattacherade från Sverige samtidigt är de personer som heller inte vill besvara en enkät från ett svenskt universitet.

Tabell 2 Partival bland utlandssvenskar efter boenderegion, antal boendeår utomlands, intresse för svensk politik, exponering för svenska nyheter och medier, resvanor och inställning till att flytta tillbaka till Sverige 2014 (procent)

Grupp	V	S	C	FP	M	KD	MP	SD	FI	Annat	Blankt	Summa	n
Samtliga	5	15	3	10	36	5	12	7	5	2	1	100	1 468
Boenderegion (CV=.13)													
Västeuropa inkl AU och NZ exkl Norden	4	14	4	12	41	4	11	3	5	1	1	100	532
Norden	7	15	3	8	28	5	16	8	7	2	1	100	258
Afrika och Mellanöstern	3	22	3	11	41	8	6	3	2	0	1	100	101
Asien	5	10	3	8	48	4	6	12	1	1	2	100	207
Östeuropa och fd SSSR	2	10	1	7	45	8	7	12	4	3	1	100	137
Latinamerika	18	22	3	9	24	4	8	6	5	1	0	100	95
USA/Kanada	2	12	3	11	35	6	11	14	2	2	2	100	138
År utomlands (CV=.10)													
0-5 år	4	14	3	8	28	5	16	6	12	2	2	100	322
6-11 år	7	10	5	13	34	5	13	6	4	1	2	100	363
12-18 år	5	15	3	10	40	4	14	3	3	3	0	100	269
19-32 år	3	16	5	10	39	4	9	10	2	1	1	100	266
32-75 år	6	19	1	8	42	5	7	9	1	2	0	100	248
Intresse för svensk politik (CV=.14)													
Mycket intresserad	6	12	3	11	35	5	10	10	6	1	1	100	630
Ganska intresserad	4	16	4	10	38	4	12	5	4	2	1	100	640
Inte särskilt/ inte alls intresserad	5	16	4	7	33	3	20	4	1	2	5	100	186
Exponering av svenska nyheter (CV=.10)													
Låg exponering	6	14	3	6	39	3	16	5	4	3	1	100	355
Medelhög exponering	6	15	4	11	34	5	11	6	5	1	2	100	556
Hög exponering	3	14	2	13	36	6	11	8	5	1	1	100	546
Exponering av svenska medier (CV=.16)													
Låg exponering	6	14	2	8	38	5	15	8	1	1	2	100	285
Medelhög exponering	6	15	4	10	36	4	11	5	5	2	2	100	548
Hög exponering	4	14	4	11	35	5	11	8	6	1	1	100	633
Sökt/fått information om riksdagsvalet (index) (CV=.12)													
I mycket liten utsträckning	10	30	2	4	30	3	10	1	2	2	6	100	56
I liten utsträckning	9	24	1	7	31	7	11	6	1	1	2	100	210
I varken stor eller liten utsträckning	5	12	4	12	39	4	13	5	1	3	2	100	220
I stor utsträckning	4	11	3	11	40	5	11	6	6	2	1	100	522
I mycket stor utsträckning	5	13	4	10	34	4	13	9	7	1	0	100	447
Rest till Sverige? (CV=.12)													
Ingen gång	7	26	1	5	26	3	10	15	2	4	1	100	184
Någon gång under de senaste 12 månaderna	5	16	2	10	37	5	11	6	4	2	2	100	419
Någon gång i halvåret	5	11	3	13	39	5	13	4	4	2	1	100	387
Någon gång i kvartalet	4	12	5	9	37	4	16	7	6	0	0	100	326
Fler gånger	8	14	5	12	35	5	5	7	8	1	0	100	114
Flytta tillbaka till Sverige? (CV=.11)													
Ja, helt säkert	3	16	5	12	38	5	10	5	3	1	2	100	242
Ja, förmodligen	5	14	4	11	35	6	11	5	7	2	0	100	336
Kanske	4	14	5	9	34	3	16	7	6	1	1	100	448
Nej, förmodligen inte	7	15	1	8	41	5	10	6	3	2	2	100	319
Nej, helt säkert inte	7	9	0	8	37	6	12	13	1	2	5	100	73

Forts.

Grupp	V	S	C	FP	M	KD	MP	SD	FI	Annat	Blankt	Summa	n
Stolt över att vara svensk (CV=.16)													
Stämmer helt	4	15	4	10	40	4	12	6	3	1	1	100	822
Stämmer ganska bra	6	14	3	10	32	5	14	7	7	1	1	100	473
Stämmer inte särskilt bra/inte alls	12	7	3	11	23	7	9	11	9	6	2	100	128
Känner du dig hemma i Sverige (CV=.11)													
1 Känner mig inte alls hemma	2	12	0	5	44	3	5	13	5	5	5	100	119
2	7	18	3	12	29	4	13	7	5	1	1	100	131
3	4	13	4	8	36	6	13	6	6	2	1	100	279
4	5	15	3	9	34	5	15	7	3	2	1	100	442
5 Känner mig helt hemma	6	14	4	13	38	4	10	5	4	1	0	100	453

***Kommentar**:* Frågan som är ställd lyder: ”Vilket parti röstade du på i det svenska riksdagsvalet 2014?”. Alla resultat är viktade efter region för att kompensera för urvalsdesignen i undersökningen (se metodkapitlet i denna volym). Vid beräkningarna av Cramers V – som är ett chi2-baserat korrelationsmått mellan 0 och 1 -- har vi inte tagit hänsyn till viktning. Kategorierna *”Antal år utomlands”* och *”Antal år utomlands”* bygger på frågorna: *”Vilket år flyttade du dit [till det land du nu bor i]?”,” I vilka länder har du bott i minst 12 sammanhängande månader innan du flyttade till [Land]?”* och *” I vilka länder har du bott i minst 12 sammanhängande månader innan du flyttade till [Land]?”.* Frågan om intresse för svensk politik bygger på frågan: *”Hur intresserad är du i allmänhet av politik?”*. Svarsalternativen lyder: *”Mycket intresserad”*, *”Ganska intresserad”*, *”Inte särskilt intresserad”* och *”Inte alls intresserad”*. I tabellen ovan har svarsalternativen *”Inte särskilt och inte alls intresserad”* slagitsamman till en kategori. Indexet *”Exponering av svenska nyheter”* är sammanställt av frågan: *”I vilken utsträckning brukar du ta del av nyheter i [Land] via svenska medier?”,* med svarsalternativen: *”Lokal dagstidning”, ”Nationell dagstidning”, ”Gratistidning”, ”TV-nyheter”* och *”Radionyheter”*. Indexet *”Exponering av svenska nyheter”* är sammanställt av frågan: *”Hur ofta använder du följande svenska kanaler och tjänster?”* tillsammans med svarsalternativen: *”SVT World”, ”SVT1, SVT2, SVTB Barnkanalen”, ”SVT Play”, ”TV4”, ”TV4 Play”, ”Andra svenska betal- eller reklam-tv-kanaler”, ”Sveriges Radio”,* och *”aftonbladet.se”*. Indexet för ”*Sökt/fått information om riksdagsvalet”* är sammanställt av frågan: *”Har du fått eller själv sökt information om det svenska Riksdagsvalet 2014 på något av följande sätt?”* tillsammans med svarsalternativen: *”Fått information från Valmyndigheten skickat till min hemadress”, ”Besökt Valmyndighetens hemsida”, ”Fått valbroschyr eller liknande trycksak”, ”Besökt någon av partiernas hemsidor”, ”tagit del av någon reklamfilm eller film”, ”Tagit del av information från parti”, ”Tagit del av resultat från opinionsundersökningar”, ”Följt debatter och utfrågningar av partiledarna”* och *”Läst eller sett nyheter om valet”*. Indexet *”Kontakter med vänner i Sverige”* är sammanställt av frågan *”När det gäller att hålla kontakt med familj och vänner, har du under den senaste månaden använt något av följande?”* tillsammans med svaralternativen *”Telefonsamtal”, ”Videosamtal”, ”SMS”, ”E-post”, ”Chatt”, ”Facebook”,* och *”Andra sociala medier”*. Frågeställningen för frågan *”Rest till Sverige”* lyder: *”Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna gjort något av följande?”.* Svarsalternativen är 7 till antalet och går mellan *”Ingen gång” – ”Flera gånger i veckan”*. Frågeställningen för frågan *”Flytta tillbaka till Sverige”* lyder: *”Tror du att du någon gång kommer att flytta till Sverige?”.* Svarsalternativen är 5 till antalet och går mellan *”Ja, helt säkert” – ”Nej, helt säkert inte”*. Frågan om respondenten är stolt över att vara svensk lyder: *”I vilken utsträckning stämmer följande? – Jag är stolt över att vara svensk”.* Svarsalternativen sträcker sig från *”Stämmer helt”, ”Stämmer ganska bra”, ”Stämmer inte särskilt bra”* till *”Stämmer inte alls”*. I tabellen är de som svarat ”*Stämmer inte särskilt bra”* och *”Stämmer inte alls”* sammanslagna till en kategori. Frågeställningen för hur hemma respondenten känner dig i Sverige lyder: *”Hur väl känner du dig hemma i Sverige?”.* Respondenten får som svar placera ut sig på en skala mellan 1–7, där 1=*”Känner mig inte alls hemma”* och 7=*”Känner mig helt hemma”*. För att få en mer tillförlitlig mätning, då antal personer varit väldigt få, har kategorierna 1–3 slagits samman och till *”Känner mig inte alls hemma”*. Detta gör att vi får en skala som sträcker sig mellan 1–5, där 1=*”Känner mig inte alls hemma”* och 5=*”Känner mig helt hemma”.*

***Källa**:* SOM-undersökningen till utlandssvenskar 2014.

Hypotesen om att få kontakter med Sverige leder till mer konserverade M-sympatier får ytterligare stryk när vi studerar röstmönster bland personer som gör olika bedömningar av sannolikheten att i framtiden flytta tillbaka till hemlandet. De fåtal personer i vårt datamaterial som 'helt säkert inte' skulle flytta tillbaka till Sverige är visserligen andelen S-röster låg (8 procent), samtidigt som andelen M-röster är på en 'normal' nivå (37 procent). Men bland dessa aldrig-återvändare finns också en hög andel röstande på Sverigedemokraterna (13 procent), något som i det här sammanhanget försvagar vår hypotes betydligt. Den höga andelen röster på ett nykomlingsparti som SD visar att bland personer som inte vill ha med Sverige att göra tycks det finnas en del väljare som har tagit intryck av händelser och opinionsutveckling i Sverige och låtit sitt röstningsbeteende påverkas av ett aktuellt utbud av partier.

Nationell stolthet har ett i det här sammanhanget relativt starkt samband med röstning. Graden av stolthet att vara svensk påverkar tydligt benägenhet att rösta på Moderaterna. Bland personer som instämde i påståendet "Jag är stolt att vara svensk" röstade 40 procent på Moderaterna i 2014 års riksdagsval. Motsvarande andel bland "stämmer inte särskilt bra" och "stämmer inte alls" var klart lägre, 23 procent.

Att inte känna sig hemma i Sverige är ett slags känslor av rotlöshet som tidigare studier har kunnat knyta till en förhöjd benägenhet att rösta på Sverigedemokraterna (Strömbäck 2015). Intressant nog återfinner vi denna tendens även bland svenskar boende i utlandet. SD når i undersökningen 13 procent i gruppen som inte känner sig hemma i Sverige. Attityden tycks gå hand i hand med att inte känna sig stolt att vara svensk: i denna grupp når SD ett starkare stöd (11 procent) än bland icke-stolta.

Vi konstaterar att oavsett hur vi väljer att operationalisera Sverigeanknytning eller Sverigeavstånd bland utlandssvenskarna – förfluten tid utomlands, mediekonsumtion, intressen, resvanor, eller attityder – återfinns generellt sett svaga samband med partival, och i en del fall går resultaten inte heller i förväntad riktning. I regressionsmodeller där vi samtidigt prövar många förklaringsvariabler till partival – såsom till exempel kön, ålder, yrke, inkomst, utbildning – återfinns få och svaga statistiskt signifikanta skillnader i stödet för Moderaterna för de variabler som har att göra med att man bott länge utomlands i kombination med få kontakter med hemlandet. Det kanske tyngsta nederlaget för vår hypotes om ett slentrianmässigt röstande på Moderaterna bland äldre sedan länge utflyttade utlandssvenskar med få kontakter med Sverige är att det förekommer utlandssvenskar som röstat på partier som var utomordentligt små eller inte ens existerade vid den tidpunkt då de lämnade Sverige, som till exempel Sverigedemokraterna och Feministiskt initiativ.

Åsiktsröstning bland svenska expatrioter

Svenska väljare är bland de flitigaste åsiktsröstarna i världen. Med detta avses att det existerar ett starkare samband mellan inställning i sakfrågor och valet av parti

i Sverige än i många andra länder (Bengtsson et al. 2014; Oscarsson & Holmberg 2016). Anledningarna till varför Sverige kommit att fostra åsiktsröstande väljare är många. Kombinationen av faktorer som minskad klassröstning, försvagade känslor av anhängarskap, valkampanjer som dominerats av framåtblickande mandatgivande och en osedvanligt endimensionell konfliktstruktur i partisystemet har utgjort en grogrund för en situation där partier främst konkurrerat om väljarna med hjälp av ideologiska ställningstaganden i centrala politiska sakfrågor (Oscarsson 2013). Det är alltjämt väljarnas ideologiska ställningstaganden – främst i sakfrågor knutna till den klassiska vänster-högerdimensionen men även i frågor som rör EU, miljö, jämställdhet och immigration – som är dominerande förklaringsfaktorer i studier av politisk förändring vid valurnorna. Utan att ta hänsyn till väljares åsikter i sakfrågor står man sig slätt om man vill förklara partival, partibyten och regeringsskiften i Sverige.

Det är därför inte särskilt märkligt att en analys av utlandssvenskars röstande också tar utgångspunkt i en förväntan om starka samband mellan sakfrågeståndpunkter och partival. Vi förväntar oss dock inte att sambandet ska vara lika starkt som bland bofasta svenskar, eftersom de bofasta totalt sett borde vara mer informerade om politiska aktörers (partiers) ställningstaganden och ha en större vana att ta ställning till de politiska sakfrågor vi ställt frågor om.

I SOM-undersökningen till utlandssvenskar 2014 valde vi att ställa ett antal frågor om inställning till politiska förslag där vi har möjlighet att göra direkta jämförelser med gruppen bofasta svenskar. I figur 3 har vi först undersökt samvariationen mellan ideologisk vänster-högeridentifikation och partival bland bofasta svenskar och utlandssvenskar. Figuren illustrerar de genomsnittliga positionerna för partiernas väljare i de båda grupperna. Resultaten visar en utomordentligt hög överensstämmelse mellan de båda grupperna. De genomsnittliga positionerna av partiernas väljare längs den ideologiska vänster-högerskalan är lika. Den största skillnaden gäller Sverigedemokraterna: partiets utlandsboende väljare placerar sig i genomsnitt längre till höger än de väljare som bor i Sverige (t=5,06, p=.000).

I vår analys används ett variansmått (eta) för att mäta styrkan i samvariationen, det vill säga hur stark korrelation det finns mellan sakfrågeståndpunkt och partival. Koefficienten kan tolkas som ett mått på graden av partipolitisering. Resultaten visar i det här fallet att vänster-högeridentifikation har lika stark samvariation med partival bland utlandssvenskar (eta=.81) som bland bofasta svenskar (eta=.81). Vi drar slutsatsen att partipolitiseringen längs vänster-högerdimensionen på det hela taget är lika stark i gruppen sverigeboende som i gruppen utlandsboende.

Även om det finns likheter i hur väljargrupper sprider ut sig längs vänster-högerdimensionen visar resultaten att utlandsboende står längre till höger i politiken än vad sverigeboende gör. Den genomsnittliga självplaceringen längs den femgradiga vänster-högerdimensionen bland utlandssvenskar är 3,19 och bland sverigeboende 2,99. Skillnaden – drygt två tiondelar på den femgradiga skalan – är inte dramatisk men distinkt och klart signifikant (t=-8,46; p=.000).

Figur 3 Partiväljares ideologiska vänster-högerplacering 2014 bland utlandssvenskar och bofasta svenskar (medeltal, eta)

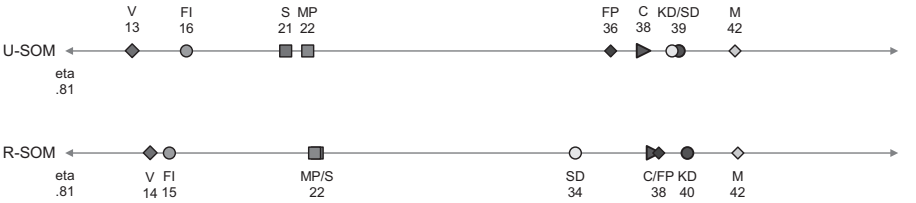

***Kommentar**:* Frågan lyder: ”Man talar ibland om att politiska åsikter kan placeras in på en vänster-högerskala. Var någonstans skulle du placera dig själv på en sådan skala?”. Svarsalternativen: ”Klart till vänster”, ”Något till vänster”, ”Varken till vänster eller till höger”, ”Något till höger” och ”Klart till höger”. Medeltalen i figuren har beräknats för värden mellan 1-5 och sedan multiplicerats med 10 av estetiska skäl för att undvika decimaler i figuren.

***Källa**:* SOM-undersökningen av svenskar boende i utlandet 2014 (’U-SOM’) samt den nationella SOM-undersökningen 2014 (’R-SOM’).

I figur 4 har vi vidgat analysen av åsiktsröstning bland utlandssvenskar till att gälla inställning till en uppsättning mer konkreta politiska förslag. Intressant nog återfinns för sex av nio sakfrågor en högre grad av partipolarisering bland utlandssvenskar än bland Sverigeboende. Det betyder indirekt att styrkan i en av väljarforskningens främsta förklaringsfaktorer – åsiktsröstningen – befinner sig totalt sett på en något *högre* nivå bland utlandsboende svenskar än bland bofasta. Man skulle kunna misstänka att förklaringen ligger i att utlandssvenskarna är en på det hela taget mer välutbildad och välbärgad grupp än gruppen bofasta svenskar. Men den förklaringen underkänns i en flervariabelanalys: Resultatet att åsiktsröstningen är starkare bland utlandsboende står sig även under kontroll för saker som vi vet har betydelse för graden av åsiktsröstning bland väljare, som till exempel kön, ålder, utbildningsnivå och politiskt intresse. Trots att utlandssvenskar inte har lika stark anknytning till Sverige eller lika ofta exponeras för nyheter om svensk politik är sambandet mellan sakfrågeåsikter och partival alltså starkare i den gruppen. Då har vi också tagit hänsyn till att Sverigeboende och utlandsboende är demografiskt olika. Det är ett överraskande resultat.[9]

Figur 4 Partiväljares inställning till ett antal utvalda politiska förslag bland utlandssvenskar och sverigeboende, 2014 (medeltal, eta)

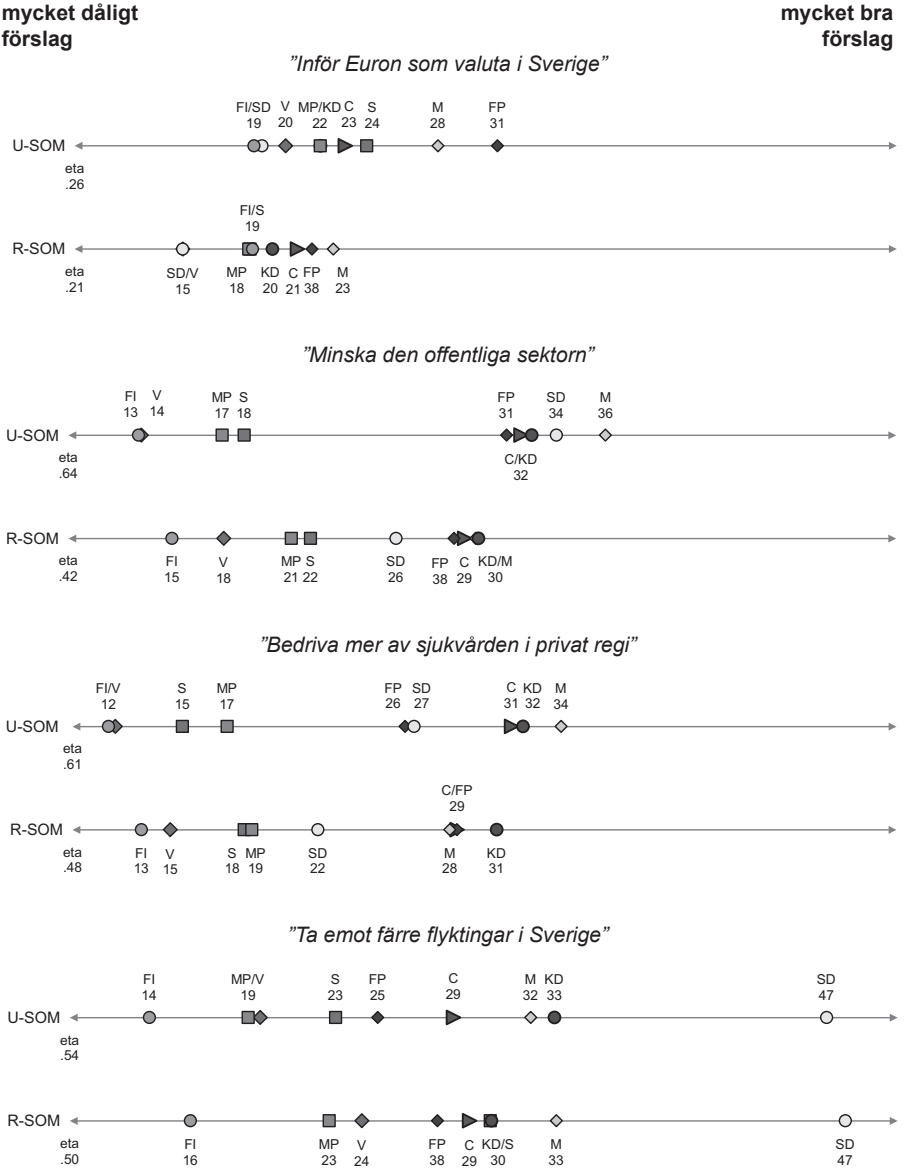

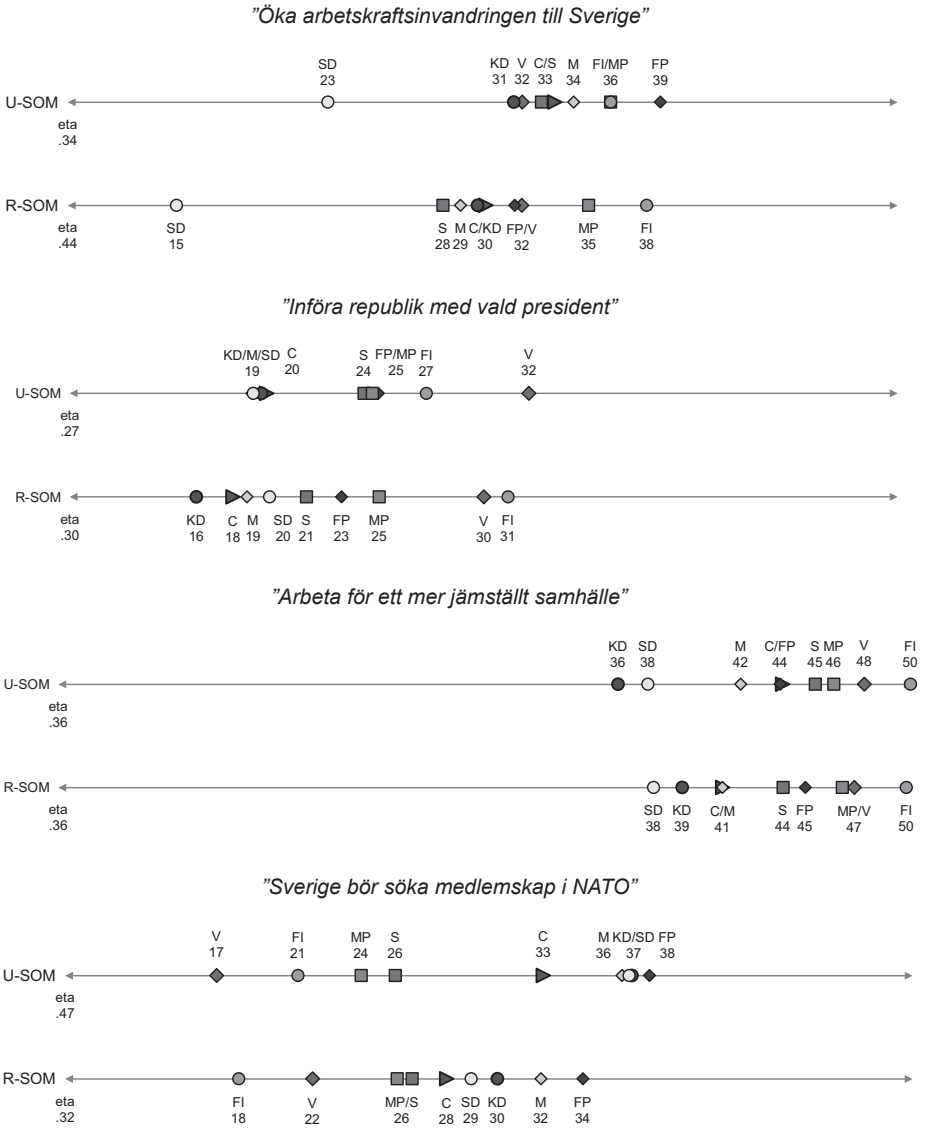

***Kommentar**:* Figuren visar de genomsnittliga åsiktspositionerna hos partiernas väljare för de sakfrågor som ställdes identiskt i den nationella SOM-undersökningen 2014 och i den globala SOM-undersökningen av svenskar boende i utlandet. Respondenterna fick ta ställning till förslagen med hjälp av en femgradig skala från ”mycket bra förslag” till ”mycket dåligt förslag”. I utlands-SOM-undersökningen användes ytterligare ett alternativ ”ingen uppfattning” vilket kan ha konsekvenser för beräkningen av polariseringsmåtten. I figuren är genomsnitten omräknade så att de går mellan 10 (mycket dåligt) till 50 (mycket bra). Medeltal är inte helt korrekt att använda för ordinalskalor. I det här fallet ger medeltalsberäkningarna dock inga andra resultat än om man

skulle valt att uttrycka gruppernas position med hjälp av t ex procentandelen positivt inställda till de olika förslagen. Alla resultat är viktade efter region för att kompensera för urvalsdesignen i undersökningen (se metodkapitlet i denna volym). Andelen respondenter som svarar ”ingen uppfattning” på de olika sakfrågorna är relativt liten i gruppen utlandssvenskar: euro (7 procent), minska offentlig sektor (10 procent), privat sjukvård (5 procent), flyktingar (5 procent), arbetskraftsinvandring (11 procent), införa republik (4 procent) och jämställdhet (4 procent).

Källa: SOM-undersökningen till utlandssvenskar 2014 (’U-SOM’) samt den nationella SOM-undersökningen 2014 (’R-SOM’).

Analyser fråga-för-fråga visar att det för de flesta åsiktsfrågor alltså råder starkare polarisering bland utlandssvenskar än bland sverigeboende. Endast i en av de undersökta sakfrågorna finns avgörande och systematiska åsiktskillnader. Oavsett partitillhörighet är utlandssvenskar betydligt mindre negativa till införande av euro än vad svenskar boende i Sverige är (se figur 4). Även när det gäller inställningen till republik och arbetskraftsinvandring är utlandssvenskar mindre negativa än sverigeboende, men här är åsiktsskillnaderna klart mindre än i euro-frågan.

Tre nedskjutna hypoteser

Utlandssvenskars förhållande till svensk politik i allmänhet och politiska beteende i synnerhet är ett närmast outforskat område. Eftersom det handlar om en växande grupp och en grupp där deltagandet kan förväntas öka i framtiden är mer kunskap om svenskar boende i utlandet välkommet. Den cirkulära migrationen skapar en grupp väljare som inrättar sina liv och skaffar sig erfarenheter ömsom i Sverige, ömsom i länder utanför Sverige. Hur dessa erfarenheter av upprepade utlandsvistelser eller av att vara permanent utflyttad påverkar politiskt beteende behöver vi lära oss mer om i framtiden. De analyser vi samlat i det här kapitlet får betraktas som endast ett ödmjukt första nedslag. Vi hoppas att det stimulerar till fortsatta analyser av materialet.

Våra fynd visar att det finns mycket kvar att lära. De tre huvudhypoteser som vi prövat i det här kapitlet har nämligen alla gått försvagade från empirisk prövning. Stick i stäv mot förväntningarna från tidigare internationell forskning om expatrioters politiska beteende visar det sig, för det första, att det finns mycket tydliga skillnader i partival mellan utlandsboende och bofasta svenskar. Det tar sig främst uttryck i att Socialdemokraterna är kraftigt underrepresenterade och att Moderaterna är kraftigt överrepresenterade bland de utlandsboende. I det svenska fallet finns alltså inte fog för att hävda att expatrioter skulle rösta ungefär som andra. Istället bekräftas den konventionella bilden av övervägande borgerliga, Moderaströstande, utlandssvenskar som varit förhärskande i den svenska debatten ända sedan 1970-talet.

För det andra prövade vi om Moderaternas starka ställning bland de utlandsboende kunde vara uttryck för ett slentrianröstande framför allt i grupper som inte har särskilt starka kontakter med Sverige. Det visade sig att det endast fanns ett

mycket svagt stöd för en sådan avståndshypotes. Utlandsboende med stark relation till hemlandet och utlandsboende med svagare Sverigeanknytning uppvisar på det hela taget ett likartat röstningsbeteende i riksdagsvalet 2014.

För det tredje undersökte vi om åsiktsröstningen bland utlandssvenskar var svagare än bland bofasta svenskar. Avståndet från Sverige skulle verka försvagande på sambandet mellan sakfrågeåsikter och partival var tanken. Men även under kontroll för faktorer som vi vet också påverkar graden av åsiktsröstning – t ex ålder, intresse och utbildningsnivå – visade det sig tvärtom att det var starkare korrelationer mellan åsikter om aktuella politiska sakfrågor och partival bland expatrioter än bland bofasta.

Det är förstås inget ovanligt att forskningens kartor inte stämmer med terrängen. I själva verket är det avvikelser mellan förutsägelser och empiriska observationer som ger forskningen livsviktigt bränsle till teoriutveckling och kunskapsförädling. Resultaten i det här kapitlet väcker många nya frågor om expatrioters politiska beteende som kräver fördjupade och detaljerade analyser. Hur kommer det sig att det finns en överrepresentation av Moderata väljare och en underrepresentation av Socialdemokratiska väljare bland de utlandsboende även när vi tar hänsyn till demografi, socioekonomisk ställning och ideologisk orientering? Hur kan åsiktsröstningen vara starkare bland personer som bor utanför Sverige?

Vi förutser en intensifierad forskningsagenda inriktad på cirkulär migration. För den statsvetenskapliga forskningen finns det anledning att studera närmare hur de politiska partiernas hantering av en växande grupp utlandssvenskar kommer att utvecklas i kommande valrörelser. Om utlandssvenskarna hade varit en egen valkrets hade den varit lika stor som Blekinge med omkring 10 ledamöter i riksdagen. Den potentiella påverkan av denna grupp kan komma att öka i framtiden, i synnerhet om valdeltagandet bland utlandssvenskar blir större.

Noter

1 Författaren vill rikta ett särskilt tack till Dennis Andersson för noggrant viktade analyser samt idog historisk arkeologi när det gäller att söka valnattsresultat från svenska riksdagsval under perioden 1976-2014. Tack också till Sofia Arkhede för utmärkt sammanställning av litteratur om expatrioters politiska beteende.

2 Citatet kan tillskrivas Sten Andersson som enligt en tidningskälla under valnatten ”bittert ha yttrat att det är ’skattesvenskarna som avgör valet’”: http://cdnc.ucr.edu/cgi-bin/cdnc?a=d&d=VEST19791011&e=-------en--20--1--txt-txIN--------1 (från förstasidan i tidningen Vestkusten, som ges ut i San Fransisco riktad till gruppen utlandssvenskar). Belägg för Anderssons yttrande finns också i Svensk tidskrift: http://www.svensktidskrift.se/arkiv100/1979/106%20Dagens%20fr%C3%A5gor%3B%20M%C3%B6tet%20p%C3%A5%20Kuba.pdf

3 I valet 1979 var omkring 15 000 utlandssvenskar röstberättigade och valdeltagandet var högt (89,3 procent) (jfr figur 1), vilket betyder att omkring 13 000 utlandsröster fanns att räkna i den slutgiltiga rösträkningen. Enligt SCBs valstatistik skilde 8 404 röster mellan blocken i 1979 års val. http://www.scb.se/H/SOS%201911-/Valstatistiken/Allm%C3%A4nna%20valen%20%28SOS%29%201970-1998/Valstatistik-Allmanna-valen-1979-Del-1-Riksdagsvalet.pdf.

4 Vallagen ändrades redan 1975 så att det skulle bli lättare för utlandssvenskar att rösta genom att slopa röstkort. http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Forslag/Propositioner-och-skrivelser/om-andring-i-vallagen-197262_FZ03111/?html=true. http://data.riksdagen.se/fil/DFCB1932-1BED-441B-A1AC-5C6C21EA0190

5 Michael Collyer (2014) menar att förväntningarna på väljarbeteendet hos emigranter oftast visar sig vara felaktiga. Det finns exempelvis ett allmänt antagande om att emigranter skulle stå längre till höger än den bofasta befolkningen, ett antagande som bland annat ledde till att högerledare som Nicholas Sarkozy och Silvio Berlusconi införde nya regler som underlättade för expatrioter att rösta. Båda regeringarna föll dock i följande val 2012 respektive 2006, och just emigrantröster anses ha bidragit till regeringsskiftena i båda länderna. Stick i stäv mot förväntningarna följde emigrantgrupper den allmänna nationella trenden. Collyer visar att emigranters väljarbeteende oftast speglar de väljarmönster som finns på nationell nivå.

6 Enligt Valmyndigheten (korrespondens från januari 2015) räknas ett okänt antal utlandsröster på valdagen i vallokaler runt om i Sverige, medan andra röster från utlandet räknas senare tillsammans med de s k onsdagsrösterna. Beslut om tillvägagångssätt tas lokalt och är inte reglerat i vallagen. Granskningsprocessen för brevröster och förtidsröster från utlandsmyndigheter skiljer sig från andra förtidsröster, vilket ibland leder till att kommuner fattar beslut om att inte räkna dem i vallokalerna under valnatten utan vänta med dem till slutsammanräkningen. Ambassadröster som når kommunerna före valhelgen granskas dock i vallokalerna eftersom granskningen av dessa är identisk med granskningen av inrikes avlämnade förtidsröster. Rekommendationen från Valmyndigheten är dock att så många utlandsröster som möjligt ska komma med ut till vallokalerna och räknas där. På grund av den decentraliserade valadministrationen saknas statistik som kan ge närmare besked om vilka utlandsröster (brev-, förtid- eller ambassadröster) som räknas var och när. Ett viktigt skäl till detta är att en alltför detaljerad redovisning på valdistriktsnivå potentiellt skulle kunna hota valhemligheten. Enda sättet att erhålla en särredovisning av utlandsrösterna i den offentliga statistiken vore att införa en särskild valkrets för utlandssvenskar.

7 Med valnattsresultat avses i det här sammanhanget resultatet från den första rösträkningen. För de flesta val är denna avslutad och ordentligt redovisad redan under natten. Men för en del val har eftersläpningar i tidningarnas redovisning av resultaten inte varit kompletta. Eftersom huvudsyftet med tabellen är att redovisa hur stor andelen tillkommande röster (söndagsposröster och utlandsröster) varit vid de olika valen har vi i förekommande fall försökt hämta uppgifter om resultaten från första räkningen som redovisats i tidningar även senare under måndagen eller tisdagen efter valen.

8 När man viktar den nationella SOM-undersökningen efter utbildning (fyra kategorier) och åldersgrupp (4 åldersgrupper) så att respektive kategori blir lika stor – eller väger lika tungt – som den gör i utlands-SOM-materialet erhåller man följande fördelning: Vänsterpartiet 6,9 procent, Socialdemokraterna 24,7 procent, Centerpartiet 7,5 procent, Folkpartiet 8,5 procent, Moderaterna 24,5 procent, Kristdemokraterna 5,0 procent, Miljöpartiet 10,3 procent, Sverigedemokraterna 6,9 procent, Feministiskt initiativ 4,8 procent, Piratpartiet 0,4 procent och övriga partier 0,5 procent (på grund av avrundningar summerar inte procenttalen till exakt 100,0 procent).

9 Ett mer formellt modellerande av sambanden ger besked att åsiktsröstningseffekter är starkare bland utlandsboende när det gäller åsikter om offentlig sektor, privatiseringar och flyktingmottagning. I de modeller som estimerats skattas sannolikheten att rösta på Moderaterna bland utlandsboende och sverigeboende respondenter som har olika ståndpunkt i sakfrågor. Under kontroll för kön, ålder, utbildning och politiskt intresse återfinns en signifikant starkare effekt av sakfrågeåsikt på röstningssannolikhet på Moderaterna när det gäller sakfrågeförslagen ”minska den offentliga sektorn”, ”bedriv mer av sjukvården i privat regi” och ”ta emot färre flyktingar i Sverige”.

Referenser

Bengtsson, Åsa, Kasper M. Hansen, Hardarson Ólafur Th, Hanne Marthe Narud & Henrik Oscarsson (2014). The Nordic voter : myths of exceptionalism. Colchester, UK, ECPR Press.

Berglund, Frode (2000). “Party Identification: Nothing but the Vote?” Acta Politica 35: 37-63.

Collyer, Michael (2013). A geography of extra-territorial citizenship: Explanations of external voting. Migration Studies, published online 2013-08.

Collyer, Michael (2014). Inside out? Directly elected ‘special representation’ of emigrants in national legislatures and the role of popular sovereignty. Political Geography, vol 41:64-73.

Converse, Philip E. (1969). “Of Time and Partisan Stability.” Comparative Political Studies 2: 139–171.

Dinas, Elias (2013). "Does Choice Bring Loyalty? Electoral Participation and the Development of Party Identificatioin." American Journal of Political Science 58(2): 449-465.

Ekengren, Ann-Marie & Henrik Oscarsson (2011). "Party elites' perceptions of voting behaviour." Party Politics.

Ekengren, Ann-Marie & Henrik Oscarsson (2015). "Ett liv efter Nya Moderaterna?" Statsvetenskaplig tidskrift 117(2): 153-168.

Esaiasson, Peter (1990a). Svenska valkampanjer 1866-1988. Stockholm, Allmänna förl.

Esaiasson, Peter (1990b). Svenska valkampanjer 1866-1988. Stockholm, Allmänna Förlaget.

Germann, M., Conradin, F., Wellig, C., Serdult, U (2014). Five Years of Internet Voting for Swiss Expatriates, i Parycek, Peter, Edelmann, Noella (eds) CeDEM14: Proceedings of the International Conference for E-Democracy and Open Government 2014.

Germann, M., Serdült, U (2014). Internet Voting for Expatriates: The Swiss Case. Journal of Democracy, vol 6(2):197-215.

Hall, T (2015). Internet voting: the state of the debate, i Coleman S., Freelon, D Handbook of Digital Politics. London: Routledge.

Juarez Morgan, Pamela (2012). En bortglömd valkrets. En studie om det politiska deltagandet bland utlandssvenskar. C-uppsats. Uppsala universitet, Statsvetenskapliga institutionen.

Kommittédirektiv 2011:97. Översyn av valsystemet

Konstitutionsutskottets betänkande 2010/11:KU28 Vallagsfrågor

Lawson, Chappell (2003). "Voting Preference and Political Socialization among Mexican Americans and Mexicans Living in the United States." Mexican Studies/Estudios Mexicanos 19(1): 65-79.

Marcelli, Enrico A. & Wayne A. Cornelius (2005). "Immigrant Voting in Home-Country Elections: Potential Consequences of Extending the Franchise to Expatriate Mexicans Residing in the United States." Mexican Studies/Estudios Mexicanos 21(2): 429-460.

Mendez, F., & Serdült, U. (2014). From Initial Idea to Piecemeal Implementation: Switzerland's First Decade of Internet Voting Reviewed. In D. Zissis & D. Lekkas (Eds.), Design, Development, and Use of Secure Electronic Voting Systems. Hershey, PA: IGI Global.

Miller, Warren E & Merrill J Shanks (1996). The New American Voter. Cambridge, Harvard University Press.

Newman, Marissa (2015). Defaitists? Demagogues? Voters! How would giving the vote to expats change Israeli politics? The Times of Israel.

Norris, P. (2001). Digital Divide: Civic Engagement, Information Poverty, and the Internet Worldwide. Cambridge: Cambridge University Press.

Oscarsson, Henrik & Sören Holmberg (2013). Nya svenska väljare. Stockholm, Norstedts Juridik.
Oscarsson, Henrik & Sören Holmberg (2016). Issue voting structured by left-right ideology. I Pierre, Jon, Red. (2016). Oxford Handbook of Swedish Politics. London, Oxford University Press.
Oscarsson, Henrik (2013). Väljarnas valrörelser. I Strömbäck, Jesper & Lars Nord, Red. (2013). Kampen om opinionen. Stockholm, SNS.
Promemoria från riksdagens utredningstjänst, Elektronisk röstning i Finland, dnr 2006:14
Promemoria från riksdagens utredningstjänst, Elektronisk röstning i Norge och Finland, dnr 2011:293 (hittas ej, ska dock finnas).
Proposition 1975/76:111. Om ändring I vallagen (1972:620)
Segaard, S. B., Christensen, D. A., Folkestad, B., & Saglie, J. (2014). Internettvalg: Hva gjør og mener velgerne?Från http://www.regjeringen.no/upload/KMD/KOMM/rapporter/ ISF_Internettvalg.pdf
SOU 2000:1. En uthållig demokrati! – Politik för folkstyrelse på 2000-talet.
SOU 2000:125. Teknik och administration i valförfarandet.
SOU 2004:111. Ny vallag
SOU 2013:24. E-röstning och andra valfrågor.
Strömbäck, Jesper (2015). Social sammanhållning och medieanvändning. I Bergström, Annika, Bengt Johansson, Henrik Oscarsson & Maria Oskarson, Red. (2015). Fragment. SOM-rapport 63. Göteborgs universitet, SOM-institutet.
Vallag SFS (2005:837)
Öhrvall, Richard (2012). Svensk valdeltagande under 100 år. Finns på: http://www.scb.se/statistik/_publikationer/ME0105_2010A01_BR_ME09BR1203.pdf

Tabell A.1 Avvikelser mellan valnattsresultat (första räkningen) och slutresultat i svenska riksdagsval 1973-2014 (procent, procentenheter, antal röster samt information om förändring av mandatfördelningen)

År 2014	M	C	FP	KD	S	V	MP	SD	FI	ÖVR	Antal räknade röster	Tillkommande onsdags-röster	Andel onsdags röster av det totala antalet
Första räkningen	23,2	6,1	5,4	4,6	31,2	5,7	6,8	12,9	3,1	0,9	6 039 526	192 047	3,1%
Slutgiltigt resultat	23,3	6,1	5,4	4,6	31,0	5,7	6,9	12,9	3,1	1,0	6 231 573		
Diff slut-natt	0,1	0,0	0,0	0,0	-0,2	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1			
Antal mandat efter första räkningen	84	22	19	17	113	21	24	49	0				
Antal slutliga mandat	84	22	19	16	113	21	25	49	0				
Antal mandat som bytte ägare	0	0	0	-1	0	0	+1	0	0				

År 2010	M	C	FP	KD	S	V	MP	SD	ÖVR	Antal räknade röster	Tillkommande onsdags-röster	Andel onsdags röster av det totala antalet
Första räkningen 2010	30,0	6,6	7,1	5,6	30,9	5,6	7,2	5,7	1,4	5 771 264	189 144	3,2%
Slutgiltigt resultat 2010	30,1	6,6	7,1	5,6	30,7	5,6	7,3	5,7	1,4	5 960 408		
Diff slut-natt	0,1	0,0	0,0	0,0	-0,2	0,0	0,1	0,0	0,0			
Antal mandat efter första räkningen	107	22	24	19	113	19	25	20				
Antal slutliga mandat	107	23	24	19	112	19	25	20				
Antal mandat som bytte ägare	0	+1	0	0	-1	0	0	0				

År 2006	M	C	FP	KD	S	V	MP	SD	ÖVR	Antal räknade röster	Tillkommande onsdags-röster	Andel onsdags röster av det totala antalet
Första räkningen	26,1	7,9	7,5	6,6	35,2	5,8	5,2		5,7	5 438 403	112 875	2,0%
Slutgiltigt resultat	26,2	7,9	7,5	6,6	35,0	5,9	5,2		5,7	5 551 278		
Diff slut-natt	0,1	0,0	0,0	0,0	-0,2	0,0	0,0	0,0	0,0			
Antal mandat efter första räkningen	97	29	28	24	130	22	19	0				
Antal slutliga mandat	97	29	28	24	130	22	19	0				
Antal mandat som bytte ägare	0	0	0	0	0	0	0	0				

År 2002	M	C	FP	KD	S	V	MP	SD	ÖVR	Antal räknade röster	Tillkommande onsdags-röster	Andel onsdags röster av det totala antalet
Första räkningen	15,1	6,2	13,3	9,1	39,9	8,3	4,5	0,2	2,9	5 313 354	72 076	1,3%
Slutgiltigt resultat	15,2	6,1	13,3	9,1	39,8	8,3	4,6	0,2	2,8	5 385 430		
Diff slut-natt	0,1	-0,1	0,0	0,0	-0,1	0,0	0,1	0,0	-0,1			
Antal mandat efter första räkningen	55	22	48	33	144	30	17					
Antal slutliga mandat	55	22	48	33	144	30	17					
Antal mandat som bytte ägare	0	0	0	0	0	0	0	0				

År 1998	M	C	FP	KD	S	V	MP	SD	ÖVR	Antal räknade röster	Tillkommande onsdags-röster	Andel onsdags röster av det totala antalet
Första räkningen	22,7	5,1	4,7	11,8	36,5	12,0	4,5		2,7	5 188 681	185 907	3,5%
Slutgiltigt resultat	22,9	5,1	4,7	11,7	36,4	12,0	4,5		2,6	5 374 588		
Diff slut-natt	0,2	0,0	0,0	-0,1	-0,1	0,0	0,0		-0,1			
Antal mandat efter första räkningen	82	18	17	42	131	43	16					
Antal slutliga mandat	82	18	17	42	131	43	16					
Antal mandat som bytte ägare	0	0	0	0	0	0	0					

År 1994	M	C	FP	KDS	S	V	MP	NYD	ÖVR	Antal räknade röster	Tillkommande onsdags-röster	Andel onsdags röster av det totala antalet
Första räkningen (DN 1994-09-20)	22,3	7,7	7,2	4,1	45,4	6,2	5	1,2		5 491 823	63 717	1,1%
Slutgiltigt resultat	22,4	7,7	7,2	4,1	45,3	6,2	5	1,2	0,5	5 555 540		n a
Diff slut-natt	0,1	0	0	0	-0,1	0	0	0				
Antal mandat efter första räkningen (DN & Expressen 1994-09-19)	80	27	26	14	162	22	18	0				
Antal slutliga mandat	80	27	26	15	161	22	18	0				
Antal mandat som bytte ägare	0	0	0	+1	-1	0	0	0				

År 1991*	M	C	FP	KDS	S	V	MP	NYD	ÖVR	Antal räknade röster	Tillkommande onsdags-röster	Andel onsdags röster av det totala antalet
Första räkningen (Sören Holmbergs minnesanteckningar)	21,8	8	9,3	7,3	37,7	4,7	3,4	6,6		5 349 773	120 988	2,2%
Slutgiltigt resultat	21,9	8,5	9,1	7,1	37,7	4,5	3,4	6,7	0,5	5 470 761		
Diff slut-natt	0,1	0,5	-0,2	-0,2	0	-0,2	0	0,1				
Antal mandat efter första räkningen (DN 1991-09-16)	79	29	34	27	139	17	0	24				
Antal slutliga mandat	80	31	33	26	138	16	0	25				
Antal mandat som bytte ägare	+1	+2	-1	-1	-1	-1	0	+1				

År 1988	M	C	FP	KDS	S	Vpk	MP	ÖVR	Antal räknade röster	Tillkommande onsdags-röster	Andel onsdags röster av det totala antalet
Första räkningen 1988 (Expressen 1988-09-23)	18,3	11,4	12,2	3,0	43,7	5,9	5,5		5 271 979	169 071	3,1%
Slutgiltigt resultat	18,3	11,3	12,2	2,9	43,2	5,8	5,5	0,5	5 441 050		
Diff slut-natt	0	-0,1	0	-0,1	-0,5	-0,1	0				
Antal mandat efter första räkningen (DN 1988-09-19)	66	41	44	0	157	21	20				
Antal slutliga mandat	66	42	44	0	156	21	20				
Antal mandat som bytte ägare	0	+1	0	0	-1	0	0				

År 1985	M	C+ KDS	FP	S	Vpk	MP	ÖVR	Antal räknade röster	Tillkommande onsdags-röster	Andel onsdags röster av det totala antalet
Första räkningen (DN & Expressen 1985-09-16)	21,3	12,5	14,3	45,1	5,4	1,5		5 475 333	91 689	1,6%
Slutgiltigt resultat	21,3	12,4	14,2	44,7	5,4	1,5	0,5	5 567 022		
Diff slut-natt	0	-0,1	-0,1	-0,4	0	0				
Antal mandat efter första räkningen (DN & Expressen 1985-09-16)	76	44	51	159	19	0				
Antal slutliga mandat	76	44	51	159	19	0				
Antal mandat som bytte ägare	0	0	0	0	0	0				

År 1982	M	C	FP	KDS	S	Vpk	MP	Apk	ÖVR	Antal räknade röster	Tillkommande onsdags-röster	Andel onsdags röster av det totala antalet
Första räkningen (Expressen 1982-09-20)	23,6	15,5	5,9	1,9	45,9	5,6	1,6			5 464 199	142 404	2,5%
Slutgiltigt resultat	23,6	15,5	5,9	1,9	45,6	5,6	1,7	0,1	0,2	5 606 603		
Diff slut-natt	0	0	0	0	-0,3	0	0,1	0				
Antal mandat valnatten (DN strax innan tolvslaget 1982-09-19)	85	56	22	0	166	20	0	0				
Antal slutliga mandat	86	56	21	0	166	20	0	0				
Antal mandat som bytte ägare	+1	0	-1	0	0	0	0	0				

År 1979	M	C	FP	KDS	S	Vpk	Apk	ÖVR	Antal räknade röster	Tillkommande onsdags-röster	Andel onsdags röster av det totala antalet
Första räkningen (Expressen 1979-09-18)	20,4	18,2	10,6	1,4	43,6	5,6	0,2		5 356 846	91 792	1,7%
Slutgiltigt resultat	20,3	18,1	10,6	1,4	43,2	5,6	0,2	0,8	5 448 638		
Diff slut-natt	-0,1	-0,1	0	0	-0,4	0	0				
Antal mandat efter första räkningen (DN & Expressen 1979-09-18)	72	64	38	0	155	20					
Antal slutliga mandat	73	64	38	0	154	20	0				
Antal mandat som bytte ägare	+1	0	0	0	-1	0	0				

År 1976	M	C	FP	KDS	S	Vpk	SKP	ÖVR	Antal räknade röster	Tillkommande onsdags-röster	Andel onsdags röster av det totala antalet
Första räkningen (DN & Expressen 1976-09-20)	15,6	24,1	11	1,4	42,9	4,7	0,3		5 130 672	307 076	5,6%
Slutgiltigt resultat	15,6	24,1	11,1	1,4	42,7	4,8	0,4		5 437 748		
Diff slut-natt	0	0	0,1	0	-0,2	0,1	0,1				
Antal mandat efter första räkningen (DN & Expressen 1976-09-20)	55	86	39		152	17	0				
Antal slutliga mandat	55	86	39		152	17	0				
Antal mandat som bytte ägare	0	0	0	0	0	0	0				

År 1973	M	C	FP	KDS	S	Vpk	SKP	KFML(R)	ÖVR	Antal räknade röster	Tillkommande onsdags-röster	Andel onsdags röster av det totala antalet
Första räkningen (Expressen 1973-09-19)	14,3	25	9,5	1,6	43,8	5,3	0,4	0,2		5 101 198	58 948	1,1%
Slutgiltigt resultat	14,3	25,1	9,4	1,8	43,6	5,3	0,4	0,2	0,6	5 160 146		
Diff slut-natt	0	0,1	-0,1	0,2	-0,2	0	0	0				
Antal mandat efter första räkningen (Expressen 1973-09-19)	51	89	34	0	157	19	0	0				
Antal slutliga mandat	51	90	34	0	156	19	0	0				
Antal mandat som bytte ägare	0	+1	0	0	-1	0	0	0				

***Kommentar**:* För valen 1998-2014 är uppgifterna om första räkningen och slutgiltigt resultat hämtade från Valmyndigheten (www.val.se). Före 1998 är de slutgiltiga resultaten hämtade från SCB:s sammanställning åren 1973–1991. När det gäller förstaräkningen tidigare än 1998 är det dock mycket svårt svårt att finna statistiska källor. För att komma runt problemet har vi gått till tidningsarkiv och använt resultatredovisningar från svensk dags- och kvällspress som publicerats efter valen men innan onsdagsrösterna räknats. De två tidningar som använts i tabellen är Dagens Nyheter (DN) och Expressen. Uppgifter om valet 1991 bygger helt på professor emeritus i statsvetenskap Sören Holmbergs minnesanteckningar från valvakan då Riksskatteverket under valnatten misslyckades med sin sammanräkning av riksdagsvalet. I parenteserna redovisas vilken källa resultatet för antal mandat och förstaräkning är hämtade. Genom att räkna ut differensen mellan första räkningen och de faktiska valresultaten, kan vi uppskatta hur många de tillkomna poströsterna var.

SOM-UNDERSÖKNINGEN TILL UTLANDSSVENSKAR 2014: METOD OCH DOKUMENTATION

FRIDA VERNERSDOTTER

SOM-undersökningen till utlandssvenskar är en studie genomförd av SOM-institutet. Datamaterialet som ligger till grund för analyserna i den här boken samlades in av SOM-institutet hösten 2014 genom en webbaserad enkätundersökning till utlandssvenskar. Undersökningen är baserad på ett stratifierat sannolikhetsurval av svenska medborgare bosatta utomlands i åldrarna 18–75 år. Frågorna i enkäten utformades i samarbete med de samverkande forskningsprojekten och programmerades av SOM-institutet[1]. Svarspersonerna kontaktades via brev på de adresser som fanns registrerade hos Skatteverket och instruerades att fylla i enkäten på internet. Det gjordes totalt tre kontaktförsök, alla per brev. Datainsamlingen började i september och avslutades i februari med en svarsfrekvens på 27 procent. I föreliggande kapitel redovisas processen och genomförandet av SOM-undersökningen till utlandssvenskar 2014. Det handlar om studiens urval, upplägg, fältarbete samt resultatens representativitet.

Population och urval

Studiens population är svenska medborgare i åldrarna 18−75 år bosatta utomlands i hela världen undantaget några få önationer i världshaven[2]. Uppgifter om de utlandsboende svenskarna är hämtade från Skatteverkets folkbokföringsregister. Urvalet, bestående av 10 000 personer, är disproportionellt stratifierat i sex geografiskt och/eller kulturellt sammahängande regioner. De sex regionerna är (1) Norden, (2) Västeuropa, Nordamerika, Australien och Nya Zeeland, (3) Östeuropa och före detta Sovjetstater, (4) Afrika och Mellanöstern, (5) Asien och (6) Latinamerika. Regionsindelningen i SOM-undersökningen till utlandssvenskar är baserad på en klassificering av stater utformad av Institutet för forskning om korruption och samhällsstyrningens kvalitet (QoG-institutet) vid Göteborgs universitet[3]. Se appendix A för vilka länder som ingår i respektive strata.

Bakgrund och underlag

Urvalsramen och samplingsmetoden som tillämpades baserades på en registerstudie genomförd inom ramen för projektet på Skatteverkets totalregister över utlands-

Vernersdotter, Frida (2016) SOM-undersökningen till utlandssvenskar 2014: Metod och dokumentation
i Maria Solevid (red) *Svenska utlandsröster.* Göteborgs universitet: SOM-institutet.

boende svenskar (Vernersdotter och Solevid 2014). Vi genomförde registerstudien för att bilda oss en uppfattning om kvaliteten i registret.

Alla svenska medborgare finns med i folkbokföringsregistret och alla svenska medborgare som flyttar utomlands har en skyldighet att anmäla att och vart de flyttar en vecka före utflyttning. Skatteverket utför inga kontroller över adressernas riktighet eller var medborgarna uppehåller sig. Ett incitament för att uppdatera sin utlandsadress i registret är att medborgare förlorar sin rösträtt om de inte meddelar sig till Skatteverket vart tionde år. Ett annat incitament för att uppdatera sin adress är att barn som föds utomlands måste registreras i folkbokföringen för att bli svenska medborgare. En grupp som är undantagen regeln att anmäla utlandsflytt är svenskar som arbetar utomlands i svenska statens tjänst. Dessa personer och deras familjemedlemmar avregistreras inte från folkbokföringen som utlandsboende utan förblir folkbokförda på den adress i Sverige senast bodde vilket medför ett täckningsfel i denna grupp.

Registerstudien visade dels att adresserna till utlandsboende svenskar inte uppdateras så regelbundet som folkbokföringslagen föreskriver, dels att det bor för få svenskar i vissa regioner för att utgöra ett tillräckligt stort analysunderlag för den här typen av studie, vilket vi återkommer till i nästa avsnitt. Studien visade också att det fanns utlandssvenskar registrerade i länder som inte längre existerar eller har bytt namn, till exempel Östtyskland och Tjeckoslovakien och att det finns svenskar som uppgivit vilket land de bor i men inte registrerat någon adress. Ytterligare en del har sin registrerade adress i Sverige. I sammanhanget är det viktigt att komma ihåg att det finns ett täckningsfel över vilka som överhuvudtaget uppehåller sig utomlands och ett i att de inte har uppdaterade adresser.

I arbetet med registerstudien framkom det också att Skatteverket ändrade sina rutiner för adressbokföring 1997. Adressuppdateringar är både mer frekventa och har bättre täckning i registret efter rutinändringen vilket gjorde att vi begränsade urvalsramen till personer som utvandrat alternativt uppdaterat sin utlandsadress tidigast 1997. Vi bedömde att adresserna registrerade tidigast 1997 var mer tillförlitliga vilket var centralt för undersökningen då vår enda kontaktväg var post.

Urvalsram

Med ovanstående insikter lät vi urvalsramen, som följaktligen representerar undersökningens population, utgöras av 18–75-åriga svenska medborgare med utlandsadress i ett existerande land registrerad hos Skatteverket som uppdaterades tidigast 1997 boende i (1) Norden, (2) Västeuropa, Nordamerika, Australien och Nya Zeeland, (3) Österuropa och forna Sovjet, (4) Afrika och Mellanöstern, (5) Asien och (6) Latinamerika.

De svenskar som bor i små önationer främst i Stilla havet och Karibien ingår inte i urvalsramen eftersom gruppen både var för liten för att utgöra ett eget strata och för att önationerna var för geografiskt utspridda för att slås samman med någon av de andra regionerna (se appendix A).

Det fanns 237 537 svenska medborgare i åldrarna 18−75 år registrerade som utlandsboende hos Skatteverket den 25 augusti 2014[4]. 68 procent, eller 162 379 personer, av dessa kvalificerade att ingå i urvalsramen. Det är fler som uppfyller kriterierna i Europa, Asien och Nordamerika än i Afrika, Mellanöstern och Latinamerika, vilket innebär att registerkvaliteten är högre i de förstnämnda regionerna (se tabell 1). Av de 75 158 personer som exkluderas från urvalsramen var det 80 procent som saknade adress, 13 procent som bodde i Sverige, 8 procent som hade en adress som registrerats före 1997 och 0,3 procent som bodde i land som föll utanför de sex regioner som ingår i undersökningen. Avgränsningen för adresser uppdaterade tidigast 1997 utgör alltså den mycket liten andel av de personer som exkluderades från urvalsramen. De flesta som faller utanför urvalsramen gör det för att de saknar adress eller bor i Sverige. Av de 196 personer faller utanför urvalsramen på grund av att de bor på önationer i Stilla havet och Karibien är det 131 personer som saknar adress vilket gör att de 65 personer med giltig adress på dessa önationer utgör en mycket liten andel av utlandssvenskarna. I tabell 1 sammanfattas registret över utvandrade svenska medborgare utifrån urvalskriterierna.

Tabell 1 Adress-status bland utvandrade svenska medborgare 18–75 år i folkbokföringsregistret

	Antal i registret	Fördelning i registret	Andel av folkbokförda i regionen som ingår i urvalsramen
Norden	64 039	27%	77%
Västeuropa och Nordamerika inkl AU och NZ	130 772	55%	72%
Afrika och Mellanöstern	10 788	5%	62%
Asien	7 188	3%	86%
Östeuropa och fd Sovjetstater	4 549	2%	84%
Latinamerika	4 664	2%	65%
Stilla havet och Karibien	196	0%	0%
Boende i Sverige	8 846	4%	0%
Okänd adress och boendeland	6 303	3%	0%
Upplöst land	192	0%	0%
Summa	237 537	100%	-

Kommentar: Andel av folkbokförda i regionen som ingår i urvalsramen syftar till andelen personer i registeret som ingår i urvalsramen efter att alla som inte uppfyller kriterierna sållats bort. Personerna som faller bort har alltså antingen inte uppdaterat sin adress sedan 1996 eller inte uppgivit någon adress alls.

Källa: Skatteverkets folkbokföringsregister den 25 aug 2014.

Urvalsmetod

Undersökningen genomfördes på ett disproportionellt stratifierat slumpmässigt urval baserat på sex geografiska strata: (1) Norden, (2) Västeuropa, Nordamerika, Australien och Nya Zeeland, (3) Östeuropa och forna Sovjet, (4) Afrika och Mellanöstern, (5) Asien och (6) Latinamerika (se tabell 2). Ett disproportionellt stratifierat slumpmässigt urval innebär att varje strata (region i det här fallet) speglar populationen i regionen det representerar proportionellt, men att urvalet i sin helhet har en skev geografisk fördelning i förhållande till verkligheten. Fördelningen mellan regionerna i urvalet är alltså inte är proportionell mot fördelningen i populationen. Motivet bakom urvalsmetoden var att säkerställa att analysunderlaget blir tillräckligt stort i regioner som annars hade representerats av för få personer för att kunna utgöra underlag för statistiska analyser. Personerna, inom varje strata, som deltar i undersökningen är slumpmässigt utvalda. Det är alltså lika stor sannolikhet för alla som bor i samma region att komma med i urvalet, men olika sannolikhet för personer som bor i olika regioner.

Tabell 2 Översikt disproportionellt stratifierat urval

	Antal i population 18–75 år	Antal i urvalet	Urvalsfraktion (procent)	Antal länder i urvalsramen	Antal länder i urvalet	Svenskar/land i urvalet (median)	Svenskar/land i urvalet (medel)
Norden	49 013	2 000	4,08	4	4	319	500
Västeuropa och Nordamerika inkl AU och NZ	93 590	4 000	4,28	23	20	102	200
Afrika och Mellanöstern	6 690	1 000	14,95	63	47	6	21,3
Asien	6 216	1 000	16,09	25	22	12	45,5
Östeuropa och fd Sovjetstater	3 842	1 000	26,03	25	22	28	45,5
Latinamerika	3 028	1 000	33,03	20	20	17	47,6
Totalt	162 379	10 000	-	160	135	-	-

Kommentar: Urvalsfraktionen motsvarar sannolikheten i respektive region att komma med i urvalet.
Källa: Skatteverkets folkbokföringsregister.

Norden och Västeuropa/Nordamerika/Australien/Nya Zeeland, som är de mest svenskbefolkade regionerna, representeras av 2 000 respektive 4 000 personer i urvalet för att möjliggöra analyser på landnivå. Övriga regioner representeras av vardera 1000 personer för att bilda ett analysunderlag stort nog för att tillåta regionjämförelser.

Datainsamlingsmetod

Undersökningen genomfördes med webbenkät. Svarspersonerna kontaktades via brev till folkbokföringsadressen. I brevet instruerades de att besvara enkäten på internet genom att gå till en länk på SOM-institutets hemsida och fylla i sina användaruppgifter bestående av ett individuellt användarnummer och lösenord. Webbenkäten programmerades av SOM-institutet i webbenkätverktyget Qualtrics.

Frågeformulär

Frågeformuläret utformades av SOM-institutet i samverkan med deltagande forskare. Huvuddelen av frågorna hade fasta svarsalternativ med rutor för respondenten att klicka i. I några fall har respondenterna förväntats svara genom att skriva ett tal i en ruta; ytterligare några frågor var öppna och krävde ett kort svar i fritext. Svaren på de öppna frågorna har kodats av en grupp kodare[5] på SOM-institutet efter fördefinierade kodscheman med uttömmande och ömsesidigt uteslutande kategorier försedda med en unik numerisk kod.

Enkäten bestod av 75 frågor av varierande längd uppdelade på 44 sidor. Några frågor var villkorade på tidigare svar vilket gjorde att en del respondenter såg en kortare version av enkäten än andra. Det var obligatoriskt att svara på den första enkätfrågan om vilket land respondenten bodde i. Frågan gjordes obligatorisk eftersom boendeland både är en central analysvariabel och en valideringsvariabel gentemot registerinformationen. I övrigt gick det att klicka vidare i enkäten utan att avge ett svar. Ett stort antal frågor i enkäten var programmerade att hämta information från den obligatoriska förstafrågan för att påminna svarspersonen om vilket land frågan avsåg. Detta var framför allt användbart i de fall då svarspersonerna ombads svara på samma fråga två gånger, först för Sverige, sen för boendelandet.

Respondenterna kunde pausa ifyllandet och logga in på nytt vid ett senare tillfälle för att fortsätta besvara enkäten. 91 procent av respondenterna skickade enkäten samma dag som de började fylla i den. Den genomsnittliga ifyllnadstiden var 51 minuter. Mediantiden var 37 minuter. Tabell 3 redogör för enkätens tematiska innehåll.

Tabell 3 Enkätinnehåll

Tematisk rubrik i enkäten	Frågeintervall i enkäten
Utlandserfarenhet	f2–f6
Medievanor	f7–f10
Politik och demokrati	f11–f20
Valdeltagande	f21–f23
Samhälle och service	f24–f31
Bokläsning	f32
Intressen och värderingar	f33–f34
Kontakter med andra människor	f35–f40
Sverigekontakter	f41–f48
Bakgrundsfrågor	f49–f64

Fältarbete

Det gjordes tre kontaktförsök under fältperioden (se tabell 4). Fältarbetet påbörjades måndagen den 22 september i och med det första utskicket. Försändelsen innehöll ett brev i vilket mottagaren inbjöds att delta i undersökningen och en broschyr med information om undersökningen och SOM-institutet. Det tog 10 dagar (åtta postdagar) innan det första svaret kom in. Det andra utskicket gjordes tisdagen den 28 oktober och innehöll ett påminnelsebrev och en broschyr. När den andra försändelsen gick ut hade 14 procent svarat. Efter ytterligare knappa två månader när den sista påminnelsen skickades ut hade 23 procent svarat. Det sista utskicket gick ut den 23 december och innehöll endast ett brev. I hopp om att motivera våra respondenter att svara försökte vi slå an en nostalgisk ton genom att i brevet inkludera en vinterhälsning från Sverige och en bild på en klassisk röd stuga täckt av snö. Huruvida bilden hade någon effekt går inte att avgöra. Den slutliga svarsfrekvensen landade på 27 procent.

Tabell 4 Kontaktförsök under fältarbetet

	Datum	Innehåll	Svarsfrekvens vid utskick
Utskick 1	22 september 2014	Brev och broschyr	-
Utskick 2	28 oktober 2014	Påminnelse och broschyr	14 %
Utskick 3	23 december 2014	Påminnelse	23 %

Kommentar: Samtliga kontaktförsök gjordes med post.

Inflöde

Tio dagar efter det första utskicket (den 2 oktober 2014) kom de första enkätsvaren in. De första svaren kom från Europa och USA. Efter ytterligare några dagar kom det svar från Japan som första land i Asien. Det tog 16 dagar innan det första svaret från Sydamerika kom in och 17 dagar innan det första svaret från Afrika/ Mellanöstern kom in med svar från Turkiet och Förenade Arabemiraten. Effekterna av påminnelserna syntes tydligast i Europa och Nordamerika (se figur 1), vilket troligvis beror på att postgången är precisare där. Den genomsnittliga responstiden per land från första utskicket är 11 dagar i Norden och Västeuropa, Nordamerika inkl. Australien och Nya Zeeland (se tabell 5). I Östeuropa gick det i genomsnitt 18 dagar mellan första utskicket och första svaret per land. Övriga regioner tog i genomsnitt längre tid på sig att svara, vilket inte verkar bero på ovilja att svara utan på långsam postgång.

Tabell 5 Inflöde

	Antal personer	Antal länder i urvalet	Svars-frekvens (procent)	Genom-snittligt antal dagar till första svaret per land kom*	Antal länder utan svar	Antal respondenter totalt i länderna som inte svarat
Norden	2 000	4	21,3	11	0	-
Västeuropa/Nordamerika/ AU och NZ	4 000	20	30,9	11	1	1
Afrika/ Mellanöstern	1 000	47	18,7	39	23	86
Asien	1 000	22	31,6	31	3	4
Östeuropa/ fd Sovjetstater	1 000	23	27,9	18	4	8
Latinamerika	1 000	20	21,1	42	2	8
Totalt	10 000	136	26,6	28	33	107

Kommentar: *Genomsnitt bland länderna som svarat.

I slutändan fick vi svar från 103 av de 136 länder som ingick i urvalet. De flesta länder som vi inte fick svar från är små svenskländer med färre än fem personer per land i urvalet; merparten ligger i Afrika/Mellanöstern (se tabell 5). Huruvida de uteblivna svaren beror på svarvilja eller tekniska problem, så som inaktuell adress eller icke-fungerande postgång i landet, är svårt att säga eftersom det i många fall handlar om en ensam person per land i urvalet. Det var dock två större svenskländer, Syrien och Somalia, med fler än 10 personer i urvalet (12 respektive 22 personer), som vi inte fick kontakt med. Vi misstänker att detta beror på att postgången inte har fungerat i dessa länder på grund av rådande konflikter. Det enda västeuropeiska

land utan kontakt är Gibraltar där det bodde en person i urvalet. I övrigt har vi fått svar från samtliga länder i Norden och Västeuropa, Nordamerika, Australien och Nya Zeeland. I Latinamerika är Kuba, med fem svenskar i urvalet det största landet utan kontakt.

Figur 1 Kumulativt inflöde

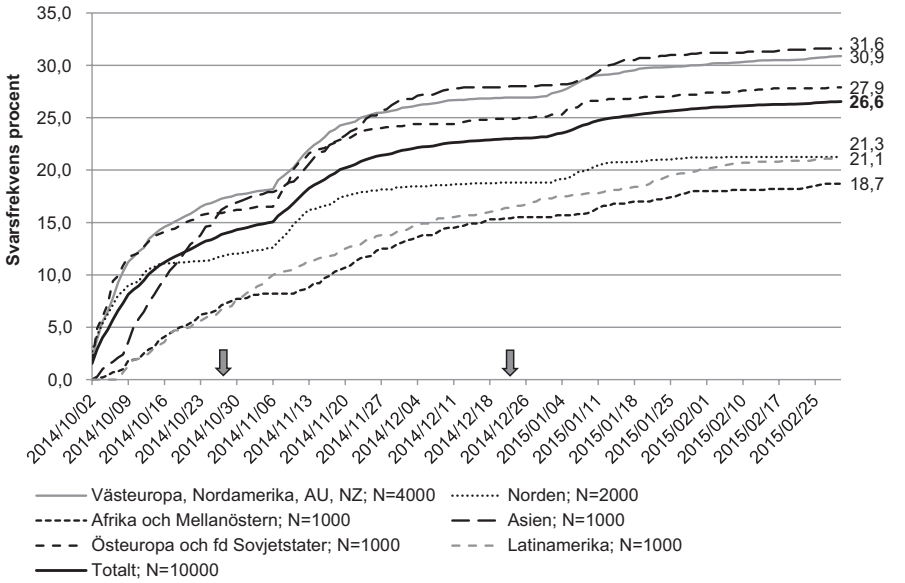

Kommentar: Pilarna visar när påminnelserna skickades ut.

Hur många av breven som nådde adressaten är svårt att uppskatta. Utöver bristande postgång finns det potentiella felkällor i registreringen av adresser. I Skatteverkets register förekom olika stavningar av samma land vilket visar på att det saknas en standard för hur adresser registreras. Adresser i länder med andra alfabet än det latinska löper större risk för felregistrering i det svenska registret och feltolkning i distributionsledet. Av 10 000 utskickade brev var det endast 183 som returnerades med bekräftad ogiltig adress. Post returneras normalt om adressen inte finns eller om namnet på adressaten inte finns på den aktuella adressen i de fall då det finns flera hushåll på samma adress. Internationella postreturer fungerar generellt bättre i ekonomiskt starka länder enligt en experimentstudie genomförd av Chong et al. 2014. De flesta postreturerna i SOM-undersökningen till utlandssvenskar kom från Västeuropa och Nordamerika. Drygt hälften (116 stycken) kom från Norge.

Datakvalitet

Det var 2 668 personer som besvarade enkäten vilket resulterade i en svarsfrekvens på 27 procent. Svenskarna i Asien och Västeuropa, Nordamerika, Australien och Nya Zeeland var mest svarvilliga med 32 respektive 31 procents svarsfrekvens. Lägst svarsfrekvens har svenskarna i Afrika och Mellanöstern vilket också var den region med flest länder utan svar alls. Svenskarna som bosatt sig i våra nordiska grannländer hade en svarfrekvens på 21 procent vilket är lägre en genomsnittet. Inom Norden stack Norge ut med en svarfrekvens på 19 procent, att jämföras med 26 till 29 procent i de övriga nordiska länderna. Erfarenheter från tidigare SOM-undersökningar visar att unga personer är mindre svarvilliga är äldre (Vernersdotter 2014). Anledningen till den lägre svarsfrekvensen i Norge beror troligtvis på att fler unga personer är registrerade som utvandrade till Norge.

Representativitet

Gruppen utlandssvenskar har en annan demografisk sammansättning än befolkningen boende i Sverige. Det är främst personer i arbetsför ålder (30–64 år) som bor utomlands. Det är också fler kvinnor än män som är bosatta utomlands till skillnad från den svenska befolkningen där fördelningen är 50–50. Den demografiska sammansättningen bland utlandssvenskar varierar dock mellan regionerna och ingen region liknar Sverige.

Den information om populationen som finns att tillgå för att jämföra representativiteten i svarsunderlaget med verkligheten är Skatteverkets register över utlandsboende svenskar, alltså samma register som adresserna till urvalet är hämtade från. Det ska understrykas att de problem som nämndes i avsnittet om registerunderlaget således är de samma i denna jämförelse.

Enligt Skatteverkets register är det fler kvinnor än män i åldrarna 18–75 år som är bosatta utomlands; 53 respektive 47 procent. Könsfördelningen varierar dock mellan regionerna i urvalet. I Västeuropa, Nordamerika, Australien och Nya Zeeland som är den största urvalskategorin (57 procent av populationen) är 58 procent av utlandssvenskarna kvinnor (se tabell 6). Norden har en jämn könsfördelning bland utlandssvenskarna, medan övriga regioner befolkas av fler svenska män än kvinnor. I Asien som är den region med störst könsskillnad är 71 procent av utlandssvenskarna män. Ålderspridningen varierar också mellan regionerna. Den svenska befolkningen i Norden är yngre än i övriga regioner medan Östeuropa och Latinamerika befolkas av äldre svenskar (se tabell 7).

I tabell 6 och 7 redovisas den demografiska sammasättningen i urvalsramen, urvalet och svarsgruppen för respektive region. Urvalsramen innefattar alla personer i Skatteverkets register som ingår i populationen, urvalet innefattar alla som slumpades från urvalsramen att delta i undersökningen och svarsgruppen innefattar alla i urvalet som besvarade enkäten och därmed ingår i underlaget för analyserna i

den här boken. Regionerna redovisas separat eftersom urvalet är disproportionellt stratifierat och därmed i inte speglar urvalsramen i sin helhet.

Tabell 6 Könsrepresentativitet (procent)

		Norden	Västeuropa/ Nord-amerika/ AU och NZ	Afrika/ Mellan-östern	Asien	Östeuropa/ fd Sovjetstater	Latin-amerika
Urvalsram	Kvinnor	49	58	46	29	39	43
	Män	51	42	54	71	61	57
	Summa	100	100	100	100	100	100
	Antal	*49 013*	*93 590*	*6 690*	*6 216*	*3 842*	*3 028*
Urval	Kvinnor	48	57	47	28	40	41
	Män	52	43	53	72	60	59
	Summa	100	100	100	100	100	100
	Antal	*2 000*	*4 000*	*1 000*	*1 000*	*1 000*	*1 000*
Svarande	Kvinnor	56	57	48	27	41	34
	Män	44	43	52	73	59	66
	Summa	100	100	100	100	100	100
	Antal	*427*	*1 240*	*192*	*317*	*279*	*213*

***Kommentar**:* Alla uppgifter är hämtade från Skatteverkets register över utlandssvenskar den 25 augusti 2014. Urvalsramen innefattar alla som ingår i populationen, urvalet innefattar alla som blev slumpmässigt utvalada att delta i undersökningen, svarande innefattar alla som besvarade enkäten.

Könsfördelningen bland de svarande speglar populationen väl i alla regioner utom Norden och Latinamerika. I Norden är kvinnorna något överrepresenterade i svarsgruppen medan förhållandet är det motsatta i Latinamerika. Den yngre befolkningen var mindre svarsvillig än den äldre vilket gör att åldersfördelningen bland de svarande i de regioner med äldre befolkning speglar populationen bättre än de med yngre befolkning. Representativiteten är genomgående god i ålderspannet 30–60 år (se figur 2). Personer under 30 år är generellt underrepresenterade och personer över 60 år är överrepresenterade i svarsgruppen. Hur mycket det påverkar representativiteten i respektive region beror på hur åldersfördelningen ser ut. Asien som befolkas av färre unga svenskar än övriga regioner påverkas mindre av skevheten i ålderrepresentation.

Tabell 7 Åldersrepresentativitet (procent)

		Norden	Västeuropa/ Nord-amerika/ AU och NZ	Afrika/ Mellan-östern	Asien	Östeuropa/ fd Sovjetstater	Latin-amerika
Urvalsram	18–29 år	29	15	16	9	14	15
	30–49 år	48	51	49	50	37	37
	50–64 år	16	21	27	27	23	27
	65–75 år	7	13	8	14	26	21
	Summa	100	100	100	100	100	100
	Antal	*49 013*	*93 590*	*6 690*	*6 216*	*3 842*	*3 028*
Urval	18–29 år	29	15	16	10	15	13
	30–49 år	49	53	48	52	36	38
	50–64 år	14	20	28	25	21	26
	65–75 år	8	12	8	13	28	23
	Summa	100	100	100	100	100	100
	Antal	*2 000*	*4 000*	*1 000*	*1 000*	*1 000*	*1 000*
Svarande	18–29 år	16	9	8	3	10	8
	30–49 år	50	47	47	56	37	33
	50–64 år	20	26	30	26	20	25
	65–75 år	14	18	15	15	33	34
	Summa	100	100	100	100	100	100
	Antal	*427*	*1240*	*192*	*317*	*279*	*213*

Kommentar: Alla uppgifter är hämtade från Skatteverkets register över utlandssvenskar den 25 aug 2014. Urvalsramen innefattar alla som ingår i populationen, urvalet innefattar alla som blev slumpmässigt utvalada att delta i undersökningen, svarande innefattar alla som besvarade enkäten. Åldersfördelningen bland 18–75-åringar boende i Sverige är 18–29 år: 22%; 30–49 år: 36%; 50–64 år: 25%; 65–75 år: 17% (Källa: SCB:s befolkningsstatistik 2014).

Figur 2 Åldersfördelning i urvalet och svarsgruppen

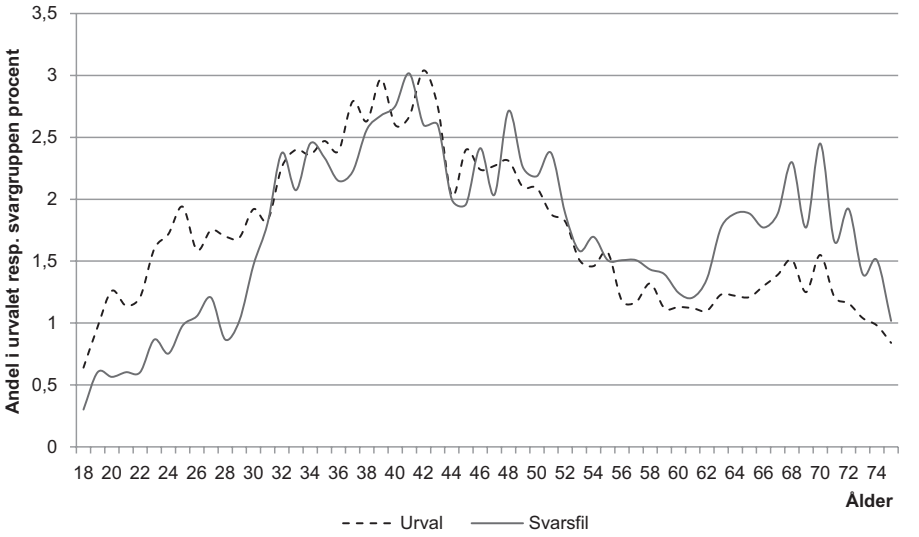

Kommentar: Urvalet består av 10 000 personer disproportionellt stratifierade från sex olika regioner. Svarsgruppen består av de 2 668 personerna i urvalet som besvarade enkäten.

Svarsbortfall

Som tidigare nämnts var den första frågan i enkäten, om vilket land svarspersonen bor i, obligatorisk att svara på. Det betyder att det inte var möjligt för respondenten att ta sig till sida två i enkäten utan att avge ett svar på den frågan. Alla personer som inte besvarade första enkätfrågan exkluderades från datamaterialet. Det var 2 706 personer som klickade på länken och av dessa var det 38 personer som valde att inte svara på enkätens första fråga. Av de 2 668 personer som ingår i svarsfilen har 2 479 personer genomfört hela enkäten. De har inte nödvändigtvis svarat på samtliga frågor eftersom vissa frågor var villkorade på tidigare svar och därmed inte syntes eller för att de valde att inte besvara en viss fråga, men de har klickat sig igenom hela enkäten och skickat in sina svar. 189 personer, som ingår i svarsfilen, avbröt ifyllandet av enkäten innan de kom till enkätens sista sida. Det betyder att undersökningen har en total breakoffrate på 8,4 procent och svargruppen har en breakoffrate på 7,1 procent.

Det genomsnittliga svarsbortfallet per fråga exklusive frågorna som är villkorade på tidigare svar är 5,1 procent. Andelen ökar successivt från enkätens början till slut med några undantag för några enstaka frågor mitten som visade sig vara svåra att svara på av det tillfälligt höga svarsbortfallet att döma. Det lägsta svarsbortfallet exklusive den obligatoriska förstafrågan är 0,7 och det högsta är 11,5 procent.

Viktning av svaren

SOM-undersökningen till utlandssvenskar gör anspråk på att representera hela populationen utlandssvenskar. För att kunna göra ett sådant anspråk måste vi kompensera för den skevhet som skapades i den geografiska representationen när vi drog ett urval med disproportionell stratifiering. Utöver den avsiktliga skevheten i samplingsmetoden har de varierande svarsfrekvenserna i de olika regionerna introducerat ytterligare en skevhet som behöver justeras. Dessa justeringar görs med hjälp av en viktvariabel. Viktvariabeln måste tillämpas i analyser på den aggregerade datamängden för att ge en rättvisande bild av populationen. Viktvariabeln behöver inte tillämpas i analyser inom ett stratum eller i bivariata analyser där regionindelningen efter strata är en av variablerna.

Viktningsprincipen vi tillämpar beräknas genom att dividera populationsandelen med svarsandel (vikt=populationsandel/svarsandel). Viktningen justerar alltså dels för det disproportionella urvalet, dels för de ojämna svarsfrekvenserna. När vikten tillämpas på analyser justeras svaren i de proportionellt underrepresenterade regionerna (Norden och Västeuropa/Nordamerika/AU och NZ) upp och svaren i de överrepresenterade regionerna (övriga regioner) ned (se tabell 8). Genomslaget av svaren från de olika regionerna justeras i förhållande till varandra för att motsvara genomslaget de hade i ett geografiskt representativt sannolikhetsurval.

Observera att viktvariabeln endast kompenserar för skevheten i den geografiska representationen. Den kompenserar inte för andra demografiska skevheter så som ålder och kön.

Tabell 8 Viktning

	Antal i populationen 18–75 år (N)	Fördelning i populationen (populations-andel)	Antal i svars-gruppen	Fördelning i svars-gruppen (svarsandel)	Vikt
Norden	49 013	0,30	427	0,16	1,8865
Västeuropa/Nordamerika/ AU och NZ	93 590	0,58	1 240	0,46	1,2400
Afrika och Mellanöstern	6 690	0,04	192	0,07	0,5722
Asien	6 216	0,04	317	0,12	0,3222
Östeuropa och fd Sovjetstater	3 842	0,02	279	0,10	0,2262
Latinamerika	3 028	0,02	213	0,08	0,2337
Summa	162 379	1	2 668	1	

Kommentar: Viktvariabeln (vikt) är uträknad med formeln vikt=populationsandel/svarsandel och justerar den skeva geografiska fördelningen, orsakad av stratifieringen av urvalet och av ojämna svarsfrekvenser, att spegla fördelningen i befolkningen.

Sammanfattning

SOM-undersökningen till utlandssvenskar är en unik studie genomförd av SOM-institutet och den första i sitt slag. I kapitlet dokumenteras undersökningens genomförande. Undersökningen omfattar ett disproportionellt stratifierat urval till 10 000 svenska medborgare i åldrarna 18-75 år bosatta utomlands och besvarades av 2 668 personer. Den samlande svarsfrekvensen är 27 procent. Svarpersonerna kontaktades via brev till adresser hämtade från Skatteverkets register över utlandsboende svenska medborgare. Folkbokföringsregistret har vissa täckningsproblem som bland annat medför att alla utlandssvenskar inte är registrerade som utvandrade. Datainsamlingen genomfördes hösten 2014. Det är överlag god könsrepresentativitet bland de svarande i förhållande till urvalet. När det gäller åldersrepresentativitet är personer under 30 år är underrepresenterade bland de svarande i undersökningen medan personer över 60 år är överrepresenterade.

Noter

1 I webbenkätverktyget Qualtrics.

2 Se appendix A för vilka länder som ingår i studien.

3 Quality of Government (www.qog.gu.se), variable *ht_region.*

4 De uppgifter som ligger till grund för urvalet i undersökningen hämtades från Skatteverkats registertjänst Navet den 25 augusti 2014 och innehöll samtliga avregistrerade svenska medborgare i åldrarna 18-75 år. Avregistrering från folkbokföringsregistret krävs om du avser att bo utomlands i minst ett år.

5 2014 års SOM-undersökningar kodades av Sofia Arkhede Olsson, Klara Bové och Lukas Nordin.

Referenser

Chong, Alberto, La Porta, Rafael, Lopez-de-Silanes, Florencio, Shleifer, Andrei (2014) "Letter grading government efficiency." *Journal of the European Economic Association* 12(2): 277-299.

Vernersdotter, Frida (2015) Den nationella SOM-undersökningen 2014 i Annika Bergström, Bengt Johansson, Henrik Oscarsson & Maria Oskarson (red) *Fragment*. Göteborgs universitet: SOM-institutet.

Vernersdotter, Frida och Maria Solevid (2014), "Registerstudie över svenska medborgare boende utomlands". Rapport 2014:22, SOM-institutet, Göteborgs universitet.

SCB (2014). http://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START__UF__UF0506/UtbSUNMIGUTE/?rxid=02a8bc55-1ba5-4caf-930d-da87c931c032

APPENDIX A
LISTA ÖVER LÄNDER MED BOSATTA SVENSKAR EFTER STRATA

Norden:
Denmark
Finland
Iceland
Norway

Västeuropa, Nordamerika, AU och NZ:
Andorra
Australia
Austria
Belgium
Canada
France
Germany
Gibraltar*
Greece
Ireland
Italy
Liechtenstein
Luxembourg
Malta
Monaco
Netherlands
New Zealand
Portugal
San Marino
Spain
Switzerland
United Kingdom
United States

Östeuropa och fd Sovjet
Albania
Azerbaijan
Armenia
Bosnia and Herzegovina
Bulgaria
Belarus
Croatia
Czech Republic
Estonia
Georgia
Hungary
Kazakhstan
Latvia
Lithuania
Moldova, Republic of
Montenegro
Poland
Romania
Russian Federation
Serbia
Slovakia
Slovenia
Tajikistan
Ukraine
Macedonia, the former Yugoslav Republic of

Afrika och Mellanöstern:
Algeria
Angola**
Bahrain
Botswana
Burundi**
Cameroon*
Cape Verde*
Central African Republic**
Comoros**
Congo, the Democratic Republic of the*
Cyprus
Benin*
Ethiopia
Eritrea**
Djibouti*
Gabon**
Gambia*
Ghana*
Guinea*
Iran, Islamic Republic of
Iraq
Israel
Côte d´Ivoire
Jordan
Kenya
Kuwait*
Lebanon
Lesotho**
Liberia**
Libya*
Madagascar*
Malawi*
Mauritius*
Morocco
Mozambique

* Ingår i urvalet, men saknar svar
** Ingår i urvalsramen, men inte i urvalet

Namibia*
Niger**
Nigeria*
Oman
Palestine, State of
Qatar
Rwanda*
Sao Tome and Principe**
Saudi Arabia
Senegal*
Seychelles**
Sierra Leone**
Somalia*
South Africa
Zimbabwe*
South Sudan**
Sudan*
Swaziland**
Syrian Arab Republic*
Togo**
United Arab Emirates*
Tunisia
Turkey
Uganda*
Egypt
Tanzania, United Republic of
Burkina Faso**
Yemen*
Zambia

Asien:
Afghanistan*
Bangladesh
British Indian Ocean Territory*
Brunei Darussalam**
Myanmar
Cambodia
Sri Lanka
China
Taiwan, Province of China
Hong Kong
India
Indonesia
Japan
Korea, Democratic People´s Republic of
Korea, Republic of
Lao People´s Democratic Republic
Malaysia
Maldives
Mongolia
Nepal*
Pakistan
Philippines
Singapore
Viet Nam
Thailand

Latinamerika:
Argentina
Bolivia, Plurinational State of
Brazil
Chile
Colombia
Costa Rica
Cuba*
Dominican Republic
Ecuador
El Salvador
Guatemala
Haiti
Honduras
Mexico
Nicaragua
Panama
Paraguay*
Peru
Uruguay
Venezuela, Bolivarian Republic of

Ingår inte i urvalsramen:
American Samoa
Antigua and Barbuda
Bahamas
Barbados
Bermuda
Belize
Solomon Islands
Virgin Islands, British
Dominica
Fiji
Kiribati
Grenada
Guyana
Jamaica
Vanuatu
Marshall Islands
Papua New Guinea
Saint Lucia
Saint Vincent and the Grenadines
Suriname
Tonga
Trinidad and Tobago

* Ingår i urvalet, men saknar svar
** Ingår i urvalsramen, men inte i urvalet

OM FÖRFATTARNA

Ulrika Andersson, docent, är verksam som forskare och undersökningsledare vid SOM-institutet, Göteborgs universitet. Hennes forskning är framför allt inriktad på mediepublik, medieinnehåll och mediemedarbetare.
Kontakt: ulrika.andersson@som.gu.se

Sofia Arkhede, pol master, är verksam som biträdande forskare på SOM-institutet, Göteborgs universitet.
Kontakt: sofia.arkhede @som.gu.se

Andreas Bergh, docent, är verksam som forskare vid Institutet för Näringslivsforskning och vid Lunds universitet. Hans forskning rör välfärdsstatens uppkomst och konsekvenser, tillit och ekonomisk utveckling. Han har tidigare gett ut bland annat Den kapitalistiska välfärdsstaten (Studentlitteratur).
Kontakt: andreas.bergh@ifn.se

Annika Bergström, docent, är verksam som forskare och lärare vid Institutionen för journalistik, medier och kommunikation, Göteborgs universitet och undersökningsledare vid SOM-institutet. Hennes forskning är framför allt inriktad på digitala mediers publik med särskilt fokus på deltagande på nätet och på e-bokens framväxt i ett litet språkområde.
Kontakt: annika.bergstrom@jmg.gu.se

Stefan Dahlberg, docent, verksam vid statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs Universitet. Hans forskning handlar i huvudsak om representativ demokrati i ett komparativt perspektiv, med särskilt fokus på förhållandet mellan institutionell kvalitet och systemstöd.
Kontakt: stefan.dahlberg@gu.se

André Jansson, professor i medie- och kommunikationsvetenskap vid Karlstads universitet. Han är föreståndare för forskargruppen Geomedia och hans forskning handlar främst om mediebruk, identitet och globalisering.
Kontakt: andre.jansson@kau.se

Henrik Jordahl, docent, är verksam vid Institutet för Näringslivsforskning där han leder forskningsprogrammet Tjänstesektorns ekonomi. Han forskar om skattefinansierade tjänster, privatiseringar och väljarbeteende i politiska val.
Kontakt: henrik.jordahl@ifn.se

Andrej Kokkonen, fil dr, är universitetslektor vid Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet. Han forskar om attityder till invandrare, röstning på invandringskritiska partier samt institutionell utveckling i autokratier.
Kontakt: andrej.kokkonen@pol.gu.se

Jonas Linde, professor, verksam vid Institutt for sammenliknende politikk, Universitetet i Bergen. Hans forskning handlar i huvudsak om demokratiattityder i ett komparativt perspektiv, med särskilt fokus på förhållandet mellan institutionell kvalitet och systemstöd.
Kontakt: jonas.linde@uib.no

Johan Lindell, fil dr, är postdoktor i medie- och kommunikationsvetenskap vid Karlstads universitet. Hans forskning handlar om globalisering, mediebruk och social reproduktion.
Kontakt: johan.lindell@kau.se

Henrik Oscarsson, professor, lärare och forskare vid Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet. Hans forskning är inriktad på demokrati, väljarbeteende och opinionsbildning. Han leder det svenska Valforskningsprogrammet och är föreståndare för SOM-institutet.
Kontakt: henrik.oscarsson@pol.gu.se

Maria Solevid, fil dr, är verksam som universitetslektor vid statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet och undersökningsledare vid SOM-institutet. Hon forskar om politiskt beteende.
Kontakt: maria.solevid@pol.gu.se

Peter Thisted Dinesen, fil dr, är lektor i statsvetenskap vid Köpenhamns universitet. Han forskar om politiskt beteende med särskilt fokus på orsaker till politiska och sociala hållningar. Hans arbete har bland annat fokuserat på social tillit, däribland tillit bland invandrare i höglitarländer såsom Sverige och Danmark.
Kontakt: pdt@ifs.ku.dk

Frida Vernersdotter, verksam vid SOM-institutet som biträdande undersökningsledare för de nationella SOM-undersökningarna samt för SOM-undersökningen till utlandssvenskar.
Kontakt: frida.vernersdotter@som.gu.se

Ingela Wadbring, docent, är verksam som institutionschef på Nordicom vid Göteborgs universitet. Hennes forskning handlar om de långsiktiga förändringarna i medielandskapet, men också om människors användningar av och attityder till medier i allmänhet.
Kontakt: ingela.wadbring@nordicom.gu.se

Lennart Weibull, professor emeritus i massmedieforskning vid Institutionen för journalistik,medier och kommunikation vid Göteborgs universitet och seniorforskare vid SOM-institutet. Hans forskning är inriktad på mediehistoria, mediestruktur och medieanvändning samt politisk opinionsbildning.
Kontakt: lennart.weibull@som.gu.se

Erika Willander, fil dr, är verksam vid Svenska kyrkans analysenhet, Ärkebiskopen och Generalsekreterarens sekretariat. Intresseområden är religiös förändring och sociologisk metodologi.
Kontakt: erika.willander@svenskakyrkan.se

Richard Öhrvall, pol. mag., är doktorand i statsvetenskap vid Linköpings universitet och verksam vid Institutet för Näringslivsforskning. Hans forskning är främst inriktad på politiskt deltagande, offentlig korruption, välfärdstjänster och opinionsmätningar.
Kontakt: richard.ohrvall@liu.se

SOM-institutet
Göteborgs universitet
Box 710
405 30 GÖTEBORG

E-postadress: info@som.gu.se
Hemsida: www.som.gu.se
Telefon: 031-786 33 00

Beställning av publikationer kan göras på bokbestallning@som.gu.se.

SOM-INSTITUTETS BÖCKER

ISSN 0284-4788

1. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *SOM-undersökningen 1986*
   Göteborg 1987, 87 sidor. Pris 20 kronor (moms tillkommer)
2. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *SOM-undersökningen 1987*
   Göteborg 1988, 112 sidor. Pris 20 kronor (moms tillkommer)
3. Björkqvist, Karin: *SOM-undersökningen 1988*
   Göteborg 1989, 68 sidor. Pris 20 kronor (moms tillkommer)
4. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Åttiotal*
   Göteborg 1989, 183 sidor. Pris 20 kronor (moms tillkommer)
5. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Medier och opinion i Sverige*
   Göteborg 1990, 140 sidor. Pris 20 kronor (moms tillkommer)
6. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Politiska opinioner*
   Göteborg 1991, 147 sidor. Pris 20 kronor (moms tillkommer)
7. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Åsikter om massmedier och samhälle*
   Göteborg 1991, 150 sidor. Pris 20 kronor (moms tillkommer)
   ISRN GU-STJM-SOM--7--SE
8. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Trendbrott?*
   Göteborg 1992, 260 sidor. Pris 50 kronor (moms tillkommer)
   ISRN GU-STJM-SOM--8--SE
9. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Perspektiv på krisen*
   Göteborg 1993, 250 sidor. Pris 50 kronor (moms tillkommer)
   ISRN GU-STJM-SOM--9--SE
10. Nilsson, Lennart (red): *Västsvensk opinion*
    Göteborg 1993, 250 sidor. Pris 50 kronor (moms tillkommer)
    ISRN GU-STJM-SOM--10--SE
11. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Vägval*
    Göteborg 1994, 320 sidor. Pris 170 kronor (moms tillkommer)
    ISRN GU-STJM-SOM--11--SE
12. Nilsson, Lennart (red): *Västsverige i fokus*
    Göteborg 1994, 150 sidor. Pris 130 kronor (moms tillkommer)
    ISRN GU-STJM-SOM--12--SE
13. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Det gamla riket*
    Göteborg 1995, 305 sidor. Pris 180 kronor (moms tillkommer)
    ISRN GU-STJM-SOM--13--SE
14. Nilsson, Lennart (red): *Västsvensk horisont*
    Göteborg 1995, 250 sidor. Pris 150 kronor (moms tillkommer)
    ISRN GU-STJM-SOM--14--SE. ISBN 91-972694-1-7

15. Jarlbro, Gunilla (red): *Ungdomars opinioner*
Göteborg 1996, 120 sidor. Pris 110 kronor (moms tillkommer)
ISRN GU-STJM-SOM--15--SE. ISBN 91-972694-2-5

16. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Mitt i nittiotalet*
Göteborg 1996, 470 sidor. Pris 220 kronor (moms tillkommer)
ISRN GU-STJM-SOM--16--SE. ISBN 91-972694-3-3

17. Nilsson, Lennart (red): *Västsvenska perspektiv*
Göteborg 1996, 238 sidor. Pris 160 kronor (moms tillkommer)
ISRN GU-STJM-SOM--17--SE. ISBN 91-972694-4-1

18. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Ett missnöjt folk?*
Göteborg 1997, 380 sidor. Pris 220 kronor (moms tillkommer)
ISRN GU-STJM-SOM--18--SE. ISBN 91-972694-5-X

19. Nilsson, Lennart (red): *Nya landskap*
Göteborg 1997, 290 sidor. Pris 190 kronor (moms tillkommer)
ISRN GU-STJM-SOM--19--SE. ISBN 91-972694-7-6

20. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Opinionssamhället*
Göteborg 1998, 342 sidor. Pris 220 kronor (moms tillkommer)
ISRN GU-STJM-SOM--20--SE. ISBN 91-972694-8-4

21. Nilsson, Lennart (red): *Mångfald – bilder av en storstadsregion*
Göteborg 1998, 283 sidor. Pris 190 kronor (moms tillkommer)
ISRN GU-STJM-SOM--21--SE. ISBN 91-972694-9-2

22. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Ljusnande framtid*
Göteborg 1999, ca 420 sidor. Pris 250 kronor (moms tillkommer)
ISRN GU-STJM-SOM--22--SE. ISBN 91-973670-1-X

23. Nilsson, Lennart (red): *Region i omvandling*
Göteborg 1999, ca 300 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISBN: 91-973670-2-8. ISRN: GU-STJM-SOM--23--SE

24. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Det nya samhället*
Göteborg 2000, ca 520 sidor. Pris: 275 kr (moms tillkommer)
ISBN: 91-973670-3-6. ISRN: GU-STJM-SOM--24--SE

25. Nilsson, Lennart (red): *Den nya regionen*
Göteborg 2000, ca 325 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISBN: 91-973670-4-4. ISRN: GU-STJM-SOM--25--SE

26. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red) *Land, Du välsignade?*
Göteborg 2001, 485 sidor. Pris: 275 kr (moms tillkommer)
ISBN: 91-973670-6-0. ISRN: GU-STJM-SOM--26--SE

27. Nilsson, Lennart (red): *Flernivådemokrati i förändring*
Göteborg 2002, ca 340 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISBN: 91-973670-7-9. ISRN: GU-STJM-SOM--27--E

28. Oscarsson, Henrik (red): *Spår i framtiden*
Göteborg 2002, ca 212 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISBN: 91-973670-8-7. ISRN: GU-STJM-SOM--28--SE

29. Wadbring, Ingela: Weibull, Lennart & Bergström, Annika (red): *Efter Arbetet.* Synen på nedläggningen och dess konsekvenser.
Göteborg 2002, 212 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISSN: 1101-4692 och 0428-4788. ISRN: GU-STJN-SOM--29--SE

30. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red) *Det våras för politiken.*
Göteborg 2002, 544 sidor. Pris: 275 kr (moms tillkommer)
ISBN: 91-973670-9-5. ISRN: GU-STJN-SOM--30--SE

31. Nilsson, Lennart (red) *Perspektiv på Västsverige*
Göteborg 2003, 288 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISBN: 91-89673-01-8. ISRN: GU-STJN-SOM--31--SE

32. Oscarsson, Henrik (red) *Demokratitrender*
Göteborg 2003, 343 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISBN: 91-89673-02-6. ISRN: GU-STJN-SOM--32--SE

33. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red) *Fåfängans marknad*
Göteborg 2003, 432 sidor. Pris: 260 kr (moms tillkommer)
ISBN: 91-89673-03-4. ISRN: GU-STJM-SOM--33--SE

34. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red) *Ju mer vi är tillsammans*
Göteborg 2004, 440 sidor. Pris: 260 kr (moms tillkommer)
ISBN: 91-89673-04-2. ISRN: GU-STJM-SOM--34--SE

35. Nilsson, Lennart (red) *Svensk samhällsorganisation i förändring*
Göteborg 2004, 570 sidor. Pris: 260 kr (moms tillkommer)
ISBN: 91-89673-05-05-13

36. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red) *Lyckan kommer, lyckan går*
Göteborg 2005, 492 sidor. Pris: 260 kr (moms tillkommer)
ISBN: 91-89673-06-9. ISRN: GU-STJM-SOM--36--SE

37. Nilsson, Lennart (red) *Nya gränser – Västsverige*
Göteborg 2006, 328 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISBN: 91-89673-07-7. ISRN: GU-STJM-SOM--37--SE

38. Nilsson, Lennart (red) *Nya gränser – Skåne*
Göteborg 2006, 288 sidor. Pris: 200 kr (moms tillkommer)
ISBN: 91-89673-08-5. ISRN: GU-STJM-SOM--38--SE

39. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red) *Du stora nya värld*
Göteborg 2006, 560 sidor. Pris: 260 kr (moms tillkommer)
ISBN: 91-89673-09-3. ISRN: GU-STJM-SOM--39--SE

40. Nilsson, Lennart (red) *Det våras för regionen - Västsverige 1998-2005*
Göteborg 2007, 328 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-10-6. ISRN: GU-STJM-SOM--40--SE

41. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red) *Det nya Sverige*
Göteborg 2007, 560 sidor. Pris: 270 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-11-3. ISRN: GU-STJM-SOM--41--SE

42. Nilsson, Lennart & Johansson, Susanne (red)
Regionen och flernivådemokratin
Göteborg 2008, 336 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-12-0. ISRN: GU-STJM-SOM--42--SE

43. Nilsson, Lennart & Antoni, Rudolf (red) *Medborgarna, regionen och flernivådemokratin*
Göteborg 2008, 288 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-13-7. ISRN: GU-STJM-SOM--43--SE

44. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red) *Skilda världar*
Göteborg 2008, 616 sidor. Pris: 280 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-14-4. ISRN: GU-STJM-SOM--44--SE

45. Nilsson, Lennart och Susanne Johansson (red) *Att bygga, Att bo, Att leva. En bok om Västra Götaland*
Göteborg 2009, 304 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-15-1. ISRN: GU-STJM-SOM--45--SE

46. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red) *Svensk Höst*
Göteborg 2009, 560 sidor. Pris: 280 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-16-8. ISRN: GU-STJM-SOM--46--SE

47. Nilsson, Lennart (red) *En region blir till*
Göteborg 2010, 504 sidor. Pris: 250 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-18-2. ISRN: GU-STJM-SOM--47--SE

48. Johansson, Susanne (red) *Regional demokrati. Om politik och medier i Skåne*
Göteborg 2010, 232 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-17-5. ISRN: GU-STJM-SOM--48--SE

49. Oskarson, Maria, Bentgsson, Mattias & Berglund, Tomas (red)
En fråga om klass. Stockholm: Liber
http://www.liber.se/Facklitteratur/Sociologi/Sociologi/En-fraga-om-klass

50. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red) *Nordiskt ljus*
Göteborg 2010, 592 sidor. Pris: 280 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-19-9. ISRN: GU-STJM-SOM--50--SE

51. Nilsson, Lennart (red) *Västsvensk demokrati i tid och rum*
Göteborg 2011, 272 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-20-5. ISRN: GU-STJM-SOM--51--SE

52. Holmberg, Sören, Weibull Lennart & Oscarsson, Henrik (red)
Lycksalighetens ö
Göteborg 2011, 676 sidor. Pris 280 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-21-2. ISRN: GU-STJM--52--SE

53. Bergström, Annika (red) *Västsvensk vardag*
Göteborg 2012. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-22-9. ISRN: GU-STJM--53--SE

54. Nilsson, Lennart, Aronsson, Lars & Norell, PO (red) *Värmländskt landskap*
Göteborg 2012. Pris: 250 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-86637-04-0. ISRN: GU-STJM--54--SE

55. Berg, Linda & Oscarsson, Henrik (red) *Omstritt omval*
Göteborg 2012, 216 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-23-6. ISRN: GU-STJM--55--SE

56. Weibull, Lennart, Oscarsson, Henrik & Bergström, Annika (red)
I framtidens skugga
Göteborg 2012, 696 sidor. Pris: 280 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-24-3. ISRN: GU-STJM--56--SE

57. Bergström, Annika & Ohlsson, Jonas (red)
Medborgarna om välfärden
Göteborg 2012, 248 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-25-0. ISRN: GU-STJM--57--SE

58. Ohlsson, Jonas & Bergström, Annika (red)
Vanor och attityder i förändring
Göteborg 2013, 228 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-26-7. ISRN: GU-STJM--58--SE

59. Weibull, Lennart, Oscarsson, Henrik & Bergström, Annika (red)
Vägskäl
Göteborg 2013, 784 sidor. Pris: 340 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-27-4. ISRN: GU-STJM--59--SE

60. Bergström, Annika & Ohlsson, Jonas (red)
En region för alla?
Göteborg 2013, 286 sidor. Pris: 250 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-29-8. ISRN: GU-STJM--60--SE

61. Bergström, Annika & Oscarsson, Henrik (red)
Mittfåra & marginal
Göteborg 2014, 576 sidor. Pris: 340 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-30-4. ISRN: GU-STJM--61--SE

62. Bergström, Annika & Ohlsson, Jonas (red)
Brytningstider
Göteborg 2014, 322 sidor. Pris: 250 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-31-1. ISRN: GU-STJM--62--SE

63. Bergström, Annika, Johansson, Bengt, Oscarsson, Henrik & Oskarson Maria (red)
Fragment
Göteborg 2015, 608 sidor. Pris: 340 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-32-8. ISRN: GU-STJM--63--SE

64. Bergström, Annika & Ohlsson, Jonas (red)
    Alla dessa val
    Göteborg 2015, 236 sidor. Pris: 250 kr (moms tillkommer)
    ISBN: 978-91-89673-33-5. ISRN: GU-STJM--64--SE

65. Solevid, Maria (red)
    Svenska utlandsröster
    Göteborg 2016, 312 sidor. Pris: 250 kr (moms tillkommer)
    ISBN: 978-91-89673-34-2. ISRN: GU-STJM--65--SE